

**TÜRK ANAYASA MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURUDA ESASA
İLİŞKİN KABUL EDİLEMEZLİK SEBEPLERİ**

HALİL İBRAHİM DURSUN

TARAFINDAN

**ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE
SUNULAN TEZ**

**KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

MART 2018

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığını tasdik ederim.

Prof. Dr. Yusuf Ziya TAŞKAN
Anabilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığını beyan ederiz.

Doç. Dr. Mehmet Ali ZENGİN
Danışman

Jüri Üyeleri:

1. Doç. Dr. Mehmet Ali ZENGİN (AYBÜ, Hukuk)
2. Dr. Öğretim Üyesi Yasin POYRAZ (AYBÜ, Hukuk)
3. Dr. Öğretim Üyesi Akif TÖGEL (ASBÜ, Hukuk)

İNTİHAL

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada Orijinal olmayan her tür kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Halil İbrahim DURSUN

ÖZET

TÜRK ANAYASA MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURUDA ESASA İLİŞKİN KABUL EDİLMEZLİK SEBEPLERİ

Halil İbrahim DURSUN

Yüksek Lisans, Kamu Hukuku

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet Ali ZENGİN

Mart 2018, 233 sayfa

Anayasa Mahkemesine yapılan bir bireysel başvuru bütün şekli kabul edilebilirlik şartlarını taşısa bile Anayasa Mahkemesi yine de bu başvuruyu esasın incelenmesiyle ilgili nedenlerle kabul edilemez bulabilir.

6216 sayılı Kanun'un "*Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik şartları ve incelenmesi*" kenar başlıklı 48. maddesinin (2) numaralı fıkrası; "*Mahkeme, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvurucunun önemli bir zarara uğramadığı başvurular ile açıkça dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilemezliğine karar verebilir.*" şeklindedir.

Anayasa Mahkemesi, 6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasına göre açıkça dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilemez olduğuna karar verebilir. Anayasa Mahkemesi ayrıca anayasal ve kişisel önemden yoksun başvuruların da kabul edilemez olduğuna karar verebilir.

Bu çalışmada, 6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasında belirtilen esasa ilişkin kabul edilemezlik sebepleri Anayasa Mahkemesi kararları ışığında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: bireysel başvuru, esas ilişkin kabul edilemezlik sebepleri, açıkça dayanaktan yoksunluk, anayasal ve kişisel önemden yoksunluk

ABSTRACT
INADMISSIBILITY BASED ON THE MERITS IN THE INDIVIDUAL
APPLICATION TO THE TURKISH CONSTITUTIONAL COURT

Halil İbrahim DURSUN

Master, Public Law

Supervisor: Associate Professor Mehmet Ali ZENGİN

March 2018, 233 pages

Even if an individual application meets all the formal admissibility conditions, the Constitutional Court may nevertheless declare it inadmissible for reasons relating to the examination on the merits.

Paragraph (2) of Article 48 of Law no.6216 with the side heading of “*The conditions and evaluation of admissibility of individual applications*” is as follows: “*The Court can decide that applications which bear no importance as to the application and interpretation of the Constitution or regarding the definition of the borders of basic rights and freedoms and whereby the applicant has incurred no significant damages and the applications that are expressly bereft of any grounds are inadmissible*”.

According to paragraph (2) of Article 48 of the Code numbered 6216, the Constitutional Court can decide on the inadmissibility of applications are manifestly ill-founded. The Constitutional Court also can decide on the inadmissibility of applications which lacks of constitutional and personal importance.

In this study, inadmissibility based on the merits that is referred from paragraph (2) of Article 48 of Law no. 6216 shall be examined in light of the decisions of the Constitutional Court.

Keywords: individual application, inadmissibility based on the merits, manifestly ill founded, lacks of constitutional and personal importance

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR LİSTESİ	XI
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1

BİREYSEL BAŞVURUNUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ İŞLEYİŞİ VE KABUL EDİLEMEZLİK SEBEPLERİ

1. BİREYSEL BAŞVURU KAVRAMI VE BU YOLUN İŞLEVLERİ	4
1.1. Bireysel Başvuru Kavramı	4
1.2. Bireysel Başvurunun Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması Bakımından Önemi ve İşlevleri	7
2. TÜRK ANAYASA MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURU USULÜ	10
2.1. Bireysel Başvuru Usulü ve Bu yolun İşleyişi	10
2.2. Bireysel Başvuru İncelemesine Katılan Yargısal Organların Görevleri	12
3. TÜRK ANAYASA MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURUDA KABUL EDİLEMEZLİK SEBEPLERİ	15
3.1. Genel olarak	15
3.2. Esasa İlişkin Olmayan Kabul Edilemezlik Sebepleri	17
3.2.1. Usule İlişkin Kabul Edilemezlik Sebepleri	17
3.2.1.1. Başvuru Yollarının Tüketilmemesi	17
3.2.1.2. Otuz Günlük Bireysel Başvuru Süresine Riayet Edilmemesi	17
3.2.2. Anayasa Mahkemesinin Yetkisine İlişkin Kabul Edilemezlik Sebepleri	18
3.2.2.1. Konu Bakımından Yetkisizlik	18
3.2.2.2. Yer Bakımından Yetkisizlik	20
3.2.2.3. Zaman Bakımından Yetkisizlik	21

3.2.2.4. Kişi Bakımından Yetkisizlik	21
3.3. Esasa İlişkin Kabul Edilemezlik Sebepleri	22

BÖLÜM 2

ESASA İLİŞKİN KABUL EDİLEMEZLİK SEBEPLERİNDEN AÇIKÇA DAYANAKTAN YOKSUNLUK

1. AÇIKÇA DAYANAKTAN YOKSUNLUK KRİTERİ	25
1.1. Genel Olarak	25
1.2. Başvuruların Açıkça Dayanaktan Yoksun Olarak Kabul Edildiği Durumlar	28
1.2.1. Karmaşık veya Zorlama Şikâyetler	30
1.2.2. Kanıtlanamamış (Temellendirilmemiş) Şikâyetler	34
1.2.2.1. Genel Olarak	34
1.2.2.2. İhlal İddialarının Kanıtlanamamış Olması Nedeniyle Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararı Verilen Durumlar	37
1.2.2.2.1. İhlal İddiasının Yeterli Açıklamada ve Kanıtlamada Bulunulmadan İleri Sürülmesi	37
1.2.2.2.2. İhlal İddiasının Dayanağı Olan Belgelerin Anayasa Mahkemesine İbrahim Edilmemesi	42
1.2.3. Bir İhlalin Olmadığının Açık Olması	47
1.2.3.1. Genel Olarak	47
1.2.3.2. Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	49
1.2.3.2.1. Yaşam Hakkı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	49
1.2.3.2.2. İşkence ve Kötü Muamele Yasağı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	65
1.2.3.2.3. Zorla Çalıştırma ve Angarya Yasağı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	75

1.2.3.2.4. Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Hakkı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	77
1.2.3.2.5. Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	84
1.2.3.2.5.1. Genel Olarak	84
1.2.3.2.5.2. Mahkemeye Erişim Hakkı Yönünden Adil Yargılanma Hakkı	87
1.2.3.2.5.3. Kanunla Kurulmuş Bağımsız ve Tarafsız Mahkeme Hakkı Yönünden Adil Yargılanma Hakkı	103
1.2.3.2.5.4. Sözlü Yargılama Hakkı Yönünden Adil Yargılanma Hakkı	111
1.2.3.2.5.5. Makul Sürede Yargılanma Hakkı Yönünden Adil Yargılanma Hakkı	113
1.2.3.2.5.6. Hakkaniyete Uygun Yargılanma Hakkı Yönünden Adil Yargılanma Hakkı	114
1.2.3.2.5.6.1. Genel Olarak	114
1.2.3.2.5.6.2. Silahların Eşitliği İlkesi ile Çelişmeli Yargılama İlkesi Yönünden Hakkaniyete Uygun Yargılanma Hakkı	115
1.2.3.2.5.6.3. Gerekçeli Karar Hakkı Yönünden Hakkaniyete Uygun Yargılanma Hakkı	119
1.2.3.2.5.6.4. Hukuka Aykırı Deliller Yönünden Hakkaniyete Uygun Yargılanma Hakkı	120
1.2.3.2.5.7. Masumiyet Karinesi Yönünden Adil Yargılanma Hakkı	121
1.2.3.2.5.8. Bir Suç ile İsnat Edilen Kişilerin Sahip Olduğu Diğer Güvenceler Yönünden.....	125
1.2.3.2.6. Suç ve Cezaların Kanuniliği İlkesi Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	129
1.2.3.2.7. Özel Hayata Saygı Hakkı ile Maddi ve Manevi Varlığın Korunması ve Geliştirilmesi Hakkı Kapsamında Bir İhlalin	

Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	132
1.2.3.2.8. Aile Hayatına Saygı Hakkı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	140
1.2.3.2.9. Haberleşme Hürriyeti Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	144
1.2.3.2.10. Konut Dokunulmazlığına Saygı Hakkı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	146
1.2.3.2.11. Din ve Vicdan Hürriyeti Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	147
1.2.3.2.12. İfade ve Basın Hürriyeti Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	149
1.2.3.2.13. Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	154
1.2.3.2.14. Mülkiyet Hakkı Kapsamında Bir ihlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	157
1.2.3.2.15. Eğitim Hakkı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	165
1.2.3.2.16. Seçme, Seçilme ve Siyasî Faaliyette Bulunma Hakları Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	170
1.2.3.2.17. Ayrımcılık Yasağı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	172

1.2.3.2.18. Etkili Başvuru Hakkı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları	174
1.2.4. Kanun Yolu Şikâyeti	176
1.2.4.1. Genel Olarak	176
1.2.4.2. Kanun Yolu Şikâyeti Olarak Değerlendirilen Durumlar	180
1.2.4.2.1. Hukuk Kuralların Yorumlanması ve/veya Uygulanması	180
1.2.4.2.2. Delillerin Değerlendirilmesi	192
1.2.4.2.3. Yargılama Sonucunda Verilen Kararın Adil Olmadığı İddiası	196

BÖLÜM 3

ESASA İLİŞKİN KABUL EDİLEMEZLİK SEBEPLERİNDEN ANAYASAL VE KİŞİSEL ÖNEMDEN YOKSUNLUK

1. ANAYASAL VE KİŞİSEL ÖNEMDEN YOKSUNLUK KRİTERİ	198
1.1. Genel Olarak	198
1.2. Anayasal ve Kişisel Önemden Yoksunluk Kriterinin Amacı	202
1.3. Anayasal Önem	207
1.4. Kişisel Önem	211
1.4.1. Ekonomik Yönü Ağır Basan Olaylarda Kişisel Önem Koşulu	211
1.4.2. Ekonomik Yönü Olmayan yahut İlkesel Yönü Öne Çıkan Olaylarda Kişisel Önem Koşulu	212
1.5. Konuya İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararları	214
1.5.1. Anayasa Mahkemesinin <i>K.V. Kararı</i> ve İlgili Diğer Bazı Kararlar	214
1.5.2. Anayasa Mahkemesinin <i>İbrahim Kızılkaya Kararı</i> ve İlgili Diğer Bazı Kararlar	218
1.5.3. Anayasa Mahkemesinin <i>Seyfeddin Bahar Kararı</i> ve İlgili Diğer Bazı Kararlar ...	221
SONUÇ	223
EKLER	227
EK-A	227
KAYNAKÇA	234

KISALTMALAR LİSTESİ

Age	: Adı Geçen Eser
Agm	: Adı Geçen Makale
Agt	: Adı Geçen Tez
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYİM	: Askerî Yüksek İdare Mahkemesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
bkz.	: Bakınız
B. No	: Başvuru numarası
GATA	: Gülhane Askerî Tıp Akademisi
GBT	: Genel Bilgi Toplama
HAGB	: Hükümün açıklanmasının geri bırakılması
İçtüzük	: Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
s.	: Sayfa
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri

GİRİŞ

İnsan hakları; mensubiyetleri, doğuştan getirdikleri özellikleri ve kazanılmış donanımları ne olursa olsun, bütün insanların sırf insan olmak itibariyle sahip olduğu üstün ahlaki değere sahip bir hak türüdür.¹ Bütün insanların doğuştan sahip oldukları bu temel hak ve özgürlüklerden yararlanma; ırk, cins, renk, cinsiyet, dil, din ve siyasal kanaat gibi herhangi bir şarta bağlanamaz.²

İnsan haklarının tarihsel gelişiminde özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde, insan haklarının evrensel olarak korunması fikri ile İkinci Dünya Savaşına kadar vatandaşlarının haklarını çiğneyebileceği düşünülmeyen parlamentoların işlemlerinin anayasaya uygunluğunun bağımsız bir organ tarafından denetlenmesi fikri kabul görmüştür.³ İlerleyen dönemlerde ise klasik olarak kanunların anayasaya uygunluğunun denetiminin yapıldığı anayasa yargısının bireylere doğrudan bir koruma sağlamamasının yarattığı eksiklik, bireylerin bir hak ihlali karşısında bizzat anayasa mahkemelerinden hukuki koruma talebinde bulunmalarına olanak sağlayan bireysel başvuru yoluyla giderilmeye çalışılmıştır.⁴

İnsan haklarının daha iyi korunabilmesi amacıyla geliştirilen en önemli yollardan biri kuşkusuz anayasa mahkemesine bireysel başvuru yoludur. Başta Almanya olmak üzere birçok batı hukuk sisteminde de uzun yıllardır başarı ile uygulanan bu başvuru yolu, 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle Türk hukuk sistemine girmiş ve gerekli alt yapı kurulduktan sonra Anayasa Mahkemesi 23 Eylül 2012 tarihinden itibaren bireysel başvuruları almaya başlamıştır.⁵

Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurular, idari ret kararı verilmesini gerektiren bir sebebin bulunmaması hâlinde öncelikle kabul edilebilirlik yönünden incelenir. Bu inceleme neticesinde kabul edilebilirlik şartlarından herhangi birini taşımadığı anlaşılan başvuruların kabul edilemez olduğuna kesin olarak karar verilir. Kabul edilebilirlik

¹ ERDOĞAN, Mustafa; *Anayasal Demokrasi*, Siyasal Kitabevi, 8. Baskı, Ankara, 2010, s. 181, Nakleden: DURSUN, Halil İbrahim; *Bireysel Başvuru Mekanizmasının Kabulü Sonrasında Genel Mahkemelerin İnsan Hakları Konusundaki Rolü ve Bu Bağlamda Anayasa'nın 90. Maddesinin 5. Fıkrası*, TBB Dergisi 2014 (112), s. 298.

² ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz; *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996, s. 371, Nakleden: DURSUN, agm, s. 298.

³ KILINÇ, Bahadır; *Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği*, Anayasa Yargısı sayı: 25, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2008, s. 20, Nakleden: DURSUN, agm, s. 298-299.

⁴ GÖZTEPE, Ece; *Anayasa Şikâyeti*, AÜHF yayınları No: 530, AÜHF Döner Sermaye Yayınları No: 45, Ankara 1998, s. 3, Nakleden: DURSUN, agm, s. 300.

⁵ KALABALIK, Halil; *İnsan Hakları Hukuku*, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 363.

şartlarının tamamını sağlayan başvurular hakkında ise kabul edilebilirlik kararı verilerek esas incelemesine geçilir. Esas incelemesi neticesinde ise ihlal edildiği ileri sürülen hakkın ihlal edildiğine yahut ihlal edilmediğine karar verilir.

Türk Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda kabul edilemezlik sebepleri genel olarak esasa ilişkin olmayan kabul edilemezlik sebepleri ve esasa ilişkin kabul edilemezlik sebepleri olmak üzere ikiye ayrılabilir. Esasa ilişkin olmayan kabul edilemezlik sebepleri ise kendi içinde usule ilişkin kabul edilemezlik sebepleri ve Anayasa Mahkemesinin yetkisine ilişkin kabul edilemezlik sebepleri olmak üzere temel olarak iki kategoriye ayrılabilir. Bir başvuru, usule ve Anayasa Mahkemesinin yetkisine ilişkin kabul edilebilirlik şartlarını taşısa bile esasın incelenmesiyle ilgili nedenlerle yine de kabul edilemez bulunabilir. Esasa ilişkin kabul edilemezlik sebepleri olarak adlandırılan bu nedenler açıkça dayanaktan yoksunluk ile anayasal ve kişisel önemden yoksunluktur.

Bu çalışmada, esasa ilişkin kabul edilemezlik sebepleri Anayasa Mahkemesi kararları ışığında ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Çalışmanın birinci bölümünde bireysel başvurunun kavramsal çerçevesi ve kabul edilemezlik sebepleri kısaca açıklanacak; ikinci bölümünde esasa ilişkin kabul edilemezlik sebeplerinden açıkça dayanaktan yoksunluk, üçüncü bölümünde ise anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriteri ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

Gerek Anayasa'da gerekse 6216 sayılı Kanun'da ve İçtüzükte, bu çalışmanın konusunu oluşturan esasa ilişkin kabul edilemezlik sebepleri ayrıntılı olarak düzenlenmeyip genel ifadelerle açıklandığından bu iki kabul edilemezlik sebebinin anlamı ve kapsamı Anayasa Mahkemesi içtihatlarınca belirlenecektir. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kararları arasında en büyük orana sahip karar türlerinden birinin açıkça dayanaktan yoksunluk sebebine dayanan kabul edilemezlik kararları olduğu dikkate alındığında ve anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterinin zamanla yerleşerek birçok başvuruda belirleyici bir kriter olarak kullanılacağı gözetildiğinde, bu iki kabul edilemezlik sebebinin Anayasa Mahkemesince nasıl yorumlanacağı oldukça önem arz etmektedir. Anayasa Mahkemesinin, hangi hâllerde açıkça dayanaktan yoksunluk kriteri ile anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanarak kabul edilemezlik kararı vereceğini çok iyi açıklaması ve bunun ölçütlerini son derece titiz bir şekilde belirlemesi gerekmektedir. Aksi takdirde başvurucular, açıkça dayanaktan yoksun veya anayasal ve kişisel önemden yoksun bulunabilecek nitelikteki başvuruları dahi bir umutla Anayasa Mahkemesi önüne taşımak isteyebilir; bu ise iş yükünü azaltma amacına hizmet etmesi beklenen söz konusu kabul

edilemezlik sebeplerinin tam aksi bir amaca hizmet etmesine neden olabilir. Bu çalışmada, Anayasa Mahkemesinin açıkça dayanaktan yoksunluk kriteri ile anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterini uygularken belli bazı ölçütler geliştirip geliştirmedeği ve belirlilik içinde hareket edip etmediği bireysel başvuru kararları ışığında tartışılacaktır.

Esasa ilişkin kabul edilemezlik sebeplerinin kapsamı dar tutulduğunda kabul edilemezlik kararı verilmesinin zorlaşacağı ve bireyler lehine bir durum ortaya çıkacağı; tersi durumda ise bireysel başvurular hakkında daha kolay kabul edilemezlik kararı verilebileceği ve bireyler aleyhine bir durum ortaya çıkacağı muhakkaktır. Bu çalışmada, Anayasa Mahkemesinin açıkça dayanaktan yoksunluk kriteri ile anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterini nasıl yorumladığı ve uyguladığı açıklığa kavuşturulmaya çalışılacak ve Anayasa Mahkemesinin bu yorum ve uygulamasının olası sonuçları tartışılacaktır.

BÖLÜM 1

BİREYSEL BAŞVURUNUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ İŞLEYİŞİ VE KABUL EDİLEMEZLİK SEBEPLERİ

1. BİREYSEL BAŞVURU KAVRAMI VE BU YOLUN İŞLEVLERİ

1.1. Bireysel Başvuru Kavramı

Temel hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi amacıyla Türkiye Cumhuriyeti tarafından 4/11/1950 tarihinde imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), 10/3/1954 tarihli ve 6366 sayılı Kanun'la Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmış ve onay belgesinin 18/5/1954 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi edilmesiyle Türkiye açısından yürürlüğe girmiştir. Bakanlar Kurulunun 22/1/1987 tarihli ve 87/11439 sayılı kararı ile Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna bireysel başvuru hakkı, 25/9/1989 tarihli ve 89/14563 sayılı kararı ile de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) zorunlu yargı yetkisi tanınmıştır. Böylece Türkiye, AİHS'te bulunan temel hak ve özgürlükleri güvence altına alma yükümlülüğünü kabul etmiş ve yargı yetkisi içinde bulunan tüm bireylere, hukuken bağlayıcı nitelikte kararlar verebilecek bir uluslararası mahkemeye başvuru yapabilme hakkını tanımıştır.⁶ İlerleyen dönemlerde ise 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerini düzenleyen Anayasa'nın 148. maddesinde değişiklik yapılarak bireysel başvuru yolu kabul edilmiştir.

2010 yılında yapılan Anayasa değişikliğinde “*bireysel başvuru*” kavramı, “*anayasa şikâyeti*”, “*anayasal şikâyet*”, “*kişisel başvuru*” gibi kavramlara tercih edilmiştir. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'a (6216 sayılı Kanun) göre özel hukuk tüzel kişileri de bireysel başvuru yapabileceğinden⁷ fakat “*birey*” ifadesi özel hukuk tüzel kişilerini tam manasıyla kapsamadığından doktrinde “*bireysel başvuru*” kavramına bazı eleştiriler getirilmektedir. Bu kapsamda, “*kişisel başvuru*” kavramının “*bireysel başvuru*” kavramına nazaran daha yerinde olabileceği belirtilmektedir. Bununla birlikte “*kişisel başvuru*” kavramının da bu kurumun anlamını tam olarak karşılayamadığı, “*anayasal şikâyet*” kavramının bu kurumla

⁶ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Sıddıka Dülek ve diğerleri*, B. No: 2013/2750, 17/2/2016, § 68.

⁷ 6216 sayılı Kanun'un 46. maddesinin (2) numaralı fıkrası şöyledir:

“*Kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz. Özel hukuk tüzel kişileri sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilir.*”

anlatılmak istenen amacı tek başına anlatma kapasitesine daha fazla sahip olduğu ve bu kavramın kullanılmasının daha yerinde olacağı ifade edilmektedir.⁸ Söz konusu eleştirilere katılmakla birlikte, bu çalışmada Anayasa'nın lafzına bağlı kalınarak bireysel başvuru kavramı kullanılacaktır.

Anayasa'nın 148. maddesinin 4. fıkrasında “*Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunmak için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.*” düzenlemesine yer verilmekle birlikte, bireysel başvuru kavramının tanımı ne Anayasa’da ne de 6216 sayılı Kanun’da yapılmıştır. Bireysel başvuru, bir kısım hukukçular tarafından, temel hak ve özgürlükleri kamu gücü tarafından ihlal edilen bireylerin tüm idari ve yargısal yolları tükettikten sonra başvurdukları olağanüstü bir kanun yolu olarak tanımlanmaktadır.⁹ Anılan tanımda kullanılan olağanüstü kanun yolu ifadesi,¹⁰ kural olarak olağan kanun yollarının tamamının tüketilmesinden sonra kesinleşen kararlara karşı bireysel başvuru yapılabileceğini vurgulamak için kullanılmışsa, kısmen doğru bir kullanım olarak kabul edilebilirse de, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususların bireysel başvuru kapsamının dışında kaldığı ve bireysel başvuru incelemesinde klasik bir kanunilik denetiminden ziyade temel hak ve özgürlüklerle ilgili anayasallık denetiminin yapıldığı dikkate alındığında, bireysel başvuru için kanunilik denetiminin devamı anlamına gelebilecek şekilde olağanüstü bir kanun yolu tanımlaması yapılması sorunlu gözükmektedir. Bu bağlamda, bireysel başvurunun Şirin tarafından yapılan tanımı, bireysel başvurunun mana ve kapsamını belirlemede daha yerinde gözükmektedir. Bu tanım şöyledir: “*Anayasa şikâyeti, anayasada veya anayasal belgede öngörülen belirli hak ve özgürlüklerden birinin veya birden fazlasının, yasama, yürütme ve yargı erklerinden bir veya birden fazlası tarafından icrai veya ihmali bir edimle ihlal edilmesine karşı, hakkı ihlal edilen veya kamu düzenini gerektiren hallerde özel olarak yetkilendirilmiş kişi veya kişiler tarafından, söz konusu*

⁸ ŞİRİN, Tolga; *Türkiye’de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2013, s. 9-10.

⁹ KILINÇ, agm, s. 23; Bireysel başvuru, Anayasa’nın 148. maddesinin gerekçesinde de bu şekilde tanımlanmıştır.

¹⁰ “*Kesinleşmiş hükümlere karşı tanınmış olan kanun yollarına fevkalade (olağanüstü) kanun yolları denir. Burada, hüküm normal kanun yollarından geçerek veya süresi içinde bu yollara gidilmeyerek kesinleşmiştir. Bundan sonra kural olarak aynı konuda, aynı dava sebebine dayanarak, aynı taraflar arasında bir dava açılmaz; açılırsa dinlenmez. Fakat, bazı ağır usul hataları yapılarak verilmiş olan yanlış hükümlerin kaldırılmasını veya değiştirilmesini sağlamak için, normal olmayan, fevkalade bir kanun yolu kabul edilmiştir.*” (KURU, Baki / ARSLAN, Ramazan / YILMAZ, Ejder; *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Değiştirilmiş 20. Baskı, Ankara, 2009, s. 634).

ihlalin geçici tedbir, iptal veya tespit kararları yoluyla önlenmesi amacıyla, olağan kanun yolları tüketildikten sonra, ihlale konu olan eylem veya eylemsizliğin anayasaya veya anayasal belgeye uygunluğunu incelemeye yetkili Mahkeme önünde dava edilmesi imkânı tanıyan usuli bir haktır.”¹¹

Bireysel başvuru yolu insan hakları ihlalinin önlemede en son hukuki çare olup hak ihlalinin öncelikle yasama ve yürütme organları ile genel mahkemeler tarafından genel adalet düzeni içinde Anayasa Mahkemesine taşınmadan giderilmesi gerekir.¹² Başka bir anlatımla bireysel başvuru yolu, temel hak ve özgürlükleri kamu gücü tarafından ihlal edilen kişilerin başvurabilecekleri ikincil nitelikli bir yol olup, ihlalin öncelikle olağan idari ve yargısal organlar tarafından giderilmesi gerekir.¹³ Bu bağlamda, bireysel başvuru konusu haklardan en az birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiğini iddia eden bir kişi, ikincillik ilkesi gereği öncelikle etkili ve olağan tüm hak arama yollarını tüketmeli ancak bu yollardan sonuç alamadığı ve ihlali ortadan kaldırmanın başka yolu kalmadığı takdirde bireysel başvuru yapmalıdır.¹⁴ Hak ihlallerinin genel adalet sistemi içinde, olağan ve etkili nitelikte olan idari ve yargısal yollar içinde çözüme kavuşturulması esastır.¹⁵

Temel hak ve özgürlüklerin anayasalarda yer alması ve bu haklarla ilgili yasaların anayasaya uygunluğunun anayasa yargısı yoluyla sağlanması insan hakları bakımından önemli olmakla birlikte, temel hak ve özgürlüklerin yargısal uygulamalar ile yargı yolu öngörülme veya yargı yolunun etkili olmadığı durumlar karşısında da korunmaları gerekir.¹⁶ İşte bu rolü ve daha fazlasını üstlenen bireysel başvuru, kişilere, kamu gücü işlemlerine karşı kendini savunabilme ve bu işlemlerin anayasaya uygun olup olmadığını denetleyebilme imkânı vererek temel hak ve özgürlükleri gerçek anlamda anayasal güvenceye kavuşturmaktadır.¹⁷

¹¹ŞİRİN, *Türkiye’de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme*, s. 11.

¹²KILINÇ, agm, s.25; DURSUN, agm, s. 304.

¹³UZUN, Cem Duran; *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu Başlarken Beklentiler ve Riskler*, Çankaya University Journal of Law, 9/1, Mayıs, 2012, <http://cujl.cankaya.edu.tr/9-1/03%20Uzun.pdf> (Erişim Tarihi: 8/6/2017), s. 71.

¹⁴ALİEFENDİOĞLU, age, s. 59; DURSUN, agm, s. 304.

¹⁵ATASOY, Hakan; *Türk Hukukunda Bireysel Başvuru Yolu*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, yıl: 3, sayı: 9, 20 Nisan 2012, s. 74; DURSUN, agm, s. 304.

¹⁶ALİEFENDİOĞLU, age, s. 202.

¹⁷TURHAN, Mehmet; *Anayasa Yargısının Demokratik Hukuk Devletindeki İşlevi ve Meşruluğu*, Anayasa Yargısı İncelemeleri 1, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2006, s. 62.

1.2. Bireysel Başvurunun Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması Bakımından Önemi ve İşlevleri

Hukuk sistemindeki her kurumun bir işlevi ve icra ettiği bir fonksiyonu olduğu gibi farklı ülkelerde uzun zamandan beri uygulanmakta olan bireysel başvuru kurumunun da hak ve hukuk ekseninde önemli işlevleri bulunmaktadır.¹⁸ Bu bağlamda bireysel başvurunun objektif ve sübjektif olmak üzere iki temel işlevinden bahsedilebilir.¹⁹

Bireysel başvurunun sübjektif işlevi, temel hak ve özgürlükleri kamu gücü tarafından ihlal edilen kişilerin mağduriyetini anayasa yargısı yoluyla gidermektir. Bireyin ihlal edildiğini ileri sürdüğü temel hak ve özgürlüğünün anayasa yargısı ile korunması²⁰ bireysel başvurunun sübjektif işlevidir. Bireysel başvuru yoluna münhasıran hakkı ihlal edilmiş olanların başvurabilmesi bu yolun sübjektif işlevini ortaya koymaktadır.²¹

Bireysel başvurunun anılan sübjektif işlevinin yanı sıra hukuk düzenini korumak, insan hakları bilincini artırmak ve anayasa hukukunu geliştirmek gibi objektif işlevleri de bulunmaktadır.²² Demokratik düzenin işlerlik kazanmasına kişileri aktif biçimde katan bireysel başvuru yolu, temel hak ve özgürlükler konusunda bireylerin daha bilinçli olmalarını ve temel hakları hayata geçirmede mahkemelerin daha hassas davranmalarını sağlamaktadır.²³

Anayasa'nın 148. maddesinin değiştirilmesine ilişkin teklifin gerekçesinde²⁴ bireysel başvurunun hem sübjektif hem de objektif işlevine vurgu yapılmıştır. Madde gerekçesinde

¹⁸KAYA, Köroğlu; *Cezai Konularda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*, Seçkin Yayıncılık, 2014, Ankara, s. 50; UZUN, agm, s. 74.

¹⁹GÖZTEPE, age, s. 16-25; KAYA, age, s. 50.

²⁰KILINÇ, agm, s. 26.

²¹ÇELİK, Yeşim; *Türk Hukukunda Bireysel Başvuru ve Anayasa Mahkemesi Uygulaması*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 31.

²²GÖZTEPE, age, s. 17.

²³KILINÇ, agm, s. 27.

²⁴Anayasa'nın 148. maddesinin değiştirilmesine ilişkin teklifin gerekçesi şöyledir:

"Maddede, Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerinin arasına, bireysel başvuruların incelenmesi de dâhil edilmektedir.

Bireysel başvuru ya da anayasa şikâyeti, kamu gücü tarafından, temel hak ve özgürlükleri ihlâl edilen bireylerin başvurdukları olağanüstü bir kanun yolu olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde, temel hakların korunması amacıyla bireysel başvuru yolu, pek çok uygar ülkede anayasa yargısının ayrılmaz bir parçası kabul edilmektedir. Bireysel başvuru yolu, kapsamı ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, başta Federal Almanya olmak üzere Avusturya, İspanya, İsviçre, Belçika, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, Meksika, Brezilya, Arjantin gibi pek çok ülkede uygulanmaktadır. Doğu Avrupa ülkelerinin çoğunda da bireysel başvuru kurumu kabul edilmiş ve işletilmektedir. Anglo-Amerikan hukukunda teknik anlamda bireysel başvuru kurumu olmasa da, bireysel başvuruyla benzer işlevlere sahip kanun yolları bulunmaktadır.

Türkiye'nin konumuna baktığımızda, bireysel başvuru müessesesinin kabul edilmediği, ancak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkının ve bu Mahkemenin zorunlu yargılama yetkisinin tanındığı görülmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi yoluyla, iç hukukta halledilemeyen temel hak ihlallerine ilişkin şikâyetlerin, ulusalüstü düzeyde ele alınması kabul edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları

geçen “Türkiye’de bireysel başvuru yolunun kabul edilmesi, bir yandan bireylerin sahip oldukları temel hak ve özgürlüklerin daha iyi korunmasını sağlayacak, öte yandan da kamu organlarını, Anayasaya ve kanunlara daha uygun davranma konusunda zorlayacaktır.” şeklindeki ifadeler açıkça bireysel başvurunun hem sübjektif hem de objektif işlevine işaret etmiştir. Dolayısıyla Türkiye’de iyi işleyen bir bireysel başvuru sisteminin kurulmasıyla hem kamu gücü tarafından hakkı ihlal edilen kişilerin mağduriyetinin giderileceği hem de temel hakların standartların yükseleceği ve hukukun üstünlüğünün sağlanacağı söylenebilir.

Bireysel başvuru uygulamasının en iyi örneklerinden olan Almanya’da, bireysel başvuru hem sübjektif hem objektif işlevini o kadar iyi gerçekleştirmiş ki bu durum, Federal Anayasa Mahkemesi’nin eski başkanlarından Wolfgang Zeidler’in Alman Federal Cumhuriyeti’nde adaletin gerçekleştirilmesinin anayasa şikâyeti olmadan düşünülmemeyeceğini belirtmesine sebep olmuştur.²⁵

Bireysel başvurunun objektif ve sübjektif işlevi esasında birbirini tamamlayan fonksiyonlar icra etmekle birlikte bireysel başvurunun objektif işlevine öncelik verilmesi, bazı durumlarda sübjektif işlevinin zarar görmesine neden olabilir. Nitekim bu çalışmanın

Mahkemesinde her yıl Türkiye’ye karşı çok sayıda dava açılmakta ve Türkiye pek çok davada tazminata mahkûm edilmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, iç hukuk yollarının tüketilmiş olup olmadığını araştırırken, ilgili ülkede bireysel başvuru kurumunun bulunup bulunmadığını da dikkate almakta ve bunu hak ihlallerinin ortadan kaldırılmasında etkili bir hukuk yolu saymaktadır. Bu nedenle, bireysel başvuru müessesesinin getirilmesiyle, hak ihlallerine maruz kaldığını iddia edenlerin önemli bir bölümünün bireysel başvuru aşamasında, başka bir ifadeyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gitmeden önce, tatmin edilebilmesinin mümkün olabileceği ve böylece Türkiye aleyhine açılacak dava ve verilecek ihlâl kararlarında azalma olacağı değerlendirilmektedir. Bu itibarla, Türkiye’de de iyi işleyen bir bireysel başvuru sisteminin kurulması, haklar ve hukukun üstünlüğü temelindeki standartları yükseltecektir.

Diğer yandan, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 2004 (6) Sayılı Tavsiye Kararında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesindeki dava yükünün azaltılabilmesi için bireysel başvuru yönteminin iç hukukta tanınmasının gerekliliğine değinilmiş; aynı şekilde, Venedik Komisyonu da 2004 yılında kamuoyuna duyurulan bireysel başvuruya ilişkin Anayasa değişikliği önerisini olumlu bulduğunu ifade etmiştir.

Türkiye’de bireysel başvuru yolunun kabul edilmesi, bir yandan bireylerin sahip oldukları temel hak ve özgürlüklerin daha iyi korunmasını sağlayacak, öte yandan da kamu organlarını, Anayasaya ve kanunlara daha uygun davranma konusunda zorlayacaktır. Bu amaçlarla yapılan değişikliklerle, bireysel hak ve özgürlüklerin korunması ve teminat altına alınması için, vatandaşlara bireysel başvuru hakkı tanınmakta ve Anayasa Mahkemesine de bu başvuruları inceleme ve karara bağlama görevi verilmektedir.

Buna göre herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurma hakkına sahiptir. Bireysel başvuruda bulunabilmek için, olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır. Şu kadar ki, bireysel başvuru kurumunun niteliği dikkate alındığında, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususların bu kapsamda incelenmeyeceği kuralı benimsenerek, diğer yüksek yargı organları ile Anayasa Mahkemesi arasındaki olası görev uyuşmazlıklarının ortaya çıkmasının önlenmesi amaçlanmaktadır. Bu müessesenin işleyişine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenecektir. Yapılan yeni düzenlemeyle, bireysel başvuruları inceleme görevi verilmek suretiyle, Anayasa Mahkemesine, özgürlükleri koruma ve geliştirme misyonu da yüklenmektedir.”

²⁵KOMMERS, Donald P. / MILLER, Russell A., *The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany*, Duke University Press, Third Edition, revised and expanded, London, 2012, s. 12, Nakleden: DURSUN, agm, s. 302.

bir bölümünü oluşturan anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriteri, kısmen bireysel başvurunun objektif işlevinin sübjektif işlevine tercih edilmesiyle ilgilidir. Bireysel başvurunun sübjektif ve objektif işlevinden hangisine öncelik verildiği hususu, bireysel başvurunun geri alınıp alınamayacağı²⁶ ile bireysel başvuru kurumunun düzenlendiği diğer bazı hükümler dikkate alınarak tespit edilebilir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, Türk hukuk sisteminde anılan kurumun adının “*bireysel başvuru*” olarak belirlenmesi sübjektif işleve daha çok ağırlık verildiği izlenimini uyandırmaktadır. 6216 sayılı Kanun’un “*Bireysel başvuru hakkına sahip olanlar*” başlıklı 46. maddesinin (1) numaralı fıkrasında geçen “*güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler*” ifadesi de bu izlenimi güçlendirmektedir. 6216 sayılı Kanun’da sübjektif işleve ağırlık verildiğine işaret eden diğer bir düzenleme anılan Kanun’un 50. maddesinin (5) numaralı fıkrasıdır. Bu düzenleme “*Davadan feragat hâlinde, düşme kararı verilir.*” şeklindedir. Yukarıda da belirtildiği üzere, bireysel başvurunun hangi işlevine üstünlük tanındığının tespitinde başvurunun geri alınıp alınamayacağı hususu ayırt edici niteliktedir. 6216 sayılı Kanun’un 50. maddesinin (5) numaralı fıkrası açık bir şekilde bireysel başvurunun sübjektif işlevine işaret etmekte ve başvuruçunun başvurusundan feragat etmesi halinde emredici şekilde düşme kararı verileceğini hükme bağlamaktadır. 6216 sayılı Kanun’da durum anılan şekilde olmakla birlikte, Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün (İçtüzük) 80. maddesinin (2) numaralı fıkrasına “*Bölümler ya da Komisyonlar; yukarıdaki fıkroda belirtilen nitelikteki bir başvuruyu, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi ya da insan haklarına saygının gerekli kıldığı hâllerde incelemeye devam edebilir.*” hükmü konularak, bireysel başvurunun objektif işlevi lehine bir dengeleme yapıldığı görülmektedir.

Bireysel başvurunun sübjektif ve objektif işlevinin yanı sıra diğer bir işlevi de Anayasa değişikliği gerekçesinde de belirtildiği üzere AİHM’e yapılan başvuruların sayısını azaltmaktır. Ancak bu aşamada, bireysel başvuru yolu ile asıl amaçlananın AİHM’e yapılan başvuru sayısını azaltmak olmayıp insan hakları standartlarını yükseltmek olması gerektiği özellikle vurgulanmalıdır.²⁷ Kaldı ki bireysel başvurunun hem sübjektif hem de objektif işlevini layıkıyla yerine getirmesi hâlinde AİHM’in Türkiye hakkında vereceği ihlal kararları otomatik olarak azalacaktır.

²⁶GÖZTEPE, age, s. 18.

²⁷AYBAY, Rona; *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2011, TBB İnsan Hakları Merkezi Yayını, Ankara, 2011, s. 18.

Bireysel başvuru, her bir kişide devlet otoritesine tâbi olunmanın korunmasız teslimiyet anlamına gelmediği konusunda rahatlatıcı bir güven duygusu yaratmasının yanı sıra kişilere kamu gücü işlemine karşı yüksek bir mahkemeye başvuru yapabilme ve burada haklarını ileri sürebilme imkânı tanıdığından toplumun resmi makamlara karşı olan güvenini de artırmaktadır.²⁸

Bireysel başvurunun, insan hakları konusundaki bilinci artırdığı ve kamu gücünü kullananlara yol gösterici bir fonksiyonunun bulunduğu düşünüldüğünde, demokratik bir toplumda ne kadar önemli ve gerekli olduğu zamanla daha da anlaşılacaktır.

2. TÜRK ANAYASA MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURU USULÜ

2.1. Bireysel Başvuru Usulü ve Bu yolun İşleyişi

Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurular, Mahkemeye şahsen yapılabileceği gibi diğer mahkemeler ya da yurt dışı temsilcilikleri vasıtasıyla da yapılabilir.²⁹ Başvurular, İçtüzük ekinde örneği bulunan ve Mahkemenin internet sitesinde yayımlanan başvuru formu³⁰ kullanılarak resmî dilde yapılır.³¹

Mahkemeye yapılan başvuruların kaydı bireysel başvuru bürosu tarafından yapılır ve her bir başvuruya bu aşamada bir numara verilir.³² Bireysel başvuru bürosu eğer başvurularda idari yönden tamamlattırılması gereken bir eksiklik tespit ederse bunların giderilmesi için gerekli yazışmaları yapar; eksikliklerin giderilmesi için başvuru sahiplerine *eksikliğin giderilmesi bildirim yazısı* gönderir.³³ Bireysel başvuru bürosu tarafından tespit edilen eksiklikler verilen kesin sürede tamamlanmaz ise söz konusu başvuru hakkında Komisyonlar Başraportörü tarafından idari ret kararı verilir. Komisyonlar Başraportörü ayrıca süresinde yapılmayan başvurular hakkında da doğrudan idari ret kararı verebilir. Komisyonlar Başraportörü tarafından verilen bu idari ret kararlarına karşı tebliğ tarihinden

²⁸Andrea Hans Schuler, Die Verfassungsbeschwerde in der Schweiz, der Bundesrepublik Deutschland und Österreich, Verlag Schulthess-Co Ag Zürich, 1968, s. 44, Nakleden: KARAMAN, Ebru; *Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Yolu*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2013, s. 38.

²⁹6216 sayılı Kanun'un 47. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

"Bireysel başvurular, bu Kanunda ve İçtüzükte belirtilen şartlara uygun olarak doğrudan ya da mahkemeler veya yurt dışı temsilcilikler vasıtasıyla yapılabilir. Başvurunun diğer yollarla kabulüne ilişkin usul ve esaslar İçtüzükle düzenlenir."

³⁰Başvuru formu için bkz. EK-A.

³¹Bkz. İçtüzüğün 59. maddesinin (1) numaralı fıkrası.

³²İçtüzüğün 65. maddesinin (2) numaralı fıkrasının "a" bendi şöyledir:

"Bireysel Başvuru Bürosunun görevleri şunlardır:

a) Mahkemeye ulaşan bireysel başvuruların kaydını yapıp numara vermek, dosyalamak."

³³İçtüzüğün 66. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

"Bireysel Başvuru Bürosu gelen başvuruları şekli eksiklikler bulunup bulunmadığı yönünden inceler. Başvuru formunda veya eklerinde herhangi bir eksiklik tespit edilmesi hâlinde, bunların tamamlattırılması için başvuru sahiplerine, varsa avukatına veya kanuni temsilcisine onbeş günü geçmemek üzere kesin bir süre verilir."

itibaren yedi gün içinde Komisyona itiraz edilebilir. Bunun üzerine ilgili Komisyon, idari ret kararına yapılan itirazın reddine ya da idari ret kararına yapılan itirazın kabulüne karar verir. Komisyonların bu konuda verdiği kararlar kesindir.³⁴

İdari yönden yapılan inceleme neticesinde bireysel başvuru formu ve eklerinde herhangi bir eksiklik tespit edilememesi yahut belirlenen eksikliklerin başvuru tarafından süresinde giderilmesi ve başvurunun bireysel başvuru süresi içerisinde yapıldığının tespit edilmesi hâlinde, bireysel başvuru dosyası kabul edilebilirlik yönünden incelenmek üzere Komisyonlarda görevli raportör ya da raportör yardımcısına gönderilir.

Bireysel başvurular, bu aşamadan sonra temel olarak “*kabul edilebilirlik yönünden*” ve “*esas yönünden*” olmak üzere iki aşamada incelenir.³⁵ İlk aşamada, başvuruların kabul edilebilirlik şartlarını taşıyıp taşımadığı incelenir. İkincisi aşamada ise kabul edilebilirlik şartlarının tamamını taşıyan başvuruların esası incelenir ve bu inceleme neticesinde ihlal edildiği ileri sürülen hakkın ihlal edilip edilmediği tespit edilir.³⁶ Başka bir anlatımla Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurular idari ret kararı verilmesini gerektiren bir sebebin bulunmaması hâlinde öncelikle kabul edilebilirlik şartlarını taşıyıp taşımadığı yönünden incelenir. Bu inceleme neticesinde kabul edilebilirlik şartlarının tamamını taşımadığı anlaşılan başvuruların kabul edilemez olduğuna kesin olarak karar verilir. Kabul edilebilirlik şartlarının tamamını sağlayan başvurular hakkında ise kabul edilebilirlik kararı verilerek ikinci aşamaya yani başvurunun esasının incelenmesi aşamasına geçilir. Esas incelemesi neticesinde ise ihlal edildiği ileri sürülen hakkın ihlal edilmediğine ya da ihlal edilmediğine karar verilir.³⁷

Anayasa Mahkemesi önündeki bireysel başvurular, Komisyonlar, Bölümler ve Genel Kurul tarafından incelenip karara bağlanmaktadır.³⁸ Hâlihazırda bireysel başvuruları incelemek üzere Anayasa Mahkemesinde iki Bölüm ve bu iki Bölüme bağlı toplam altı

³⁴İçtüzüğün 66. maddesinin (3) numaralı fıkrası şöyledir:

“Başvurunun; süresinde yapılmadığı, 59 uncu ve 60 ıncı maddelerdeki şekil şartlarına uygun olmadığı ve tespit edilen eksikliklerin verilen kesin sürelerde tamamlanmadığı hâllerde Komisyonlar Başraportörü tarafından reddine karar verilir ve başvurucuya tebliğ edilir. Bu karara tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde Komisyona itiraz edilebilir. Bu konuda Komisyonların verdiği kararlar kesindir.”

³⁵ÖZBEY, Özcan; *Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012 s. 291-292.

³⁶HAMDEMİR, Berkan; *Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru*, Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 291.

³⁷6216 sayılı Kanun’un 50. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

“Esas inceleme sonunda, başvuru hakkının ihlal edilmediğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir. Ancak yerindelik denetimi yapılamaz, idari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemez.”

³⁸TURAN, Hüseyin; *“Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru ve Başvuruların İncelenme Usulü” Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri*, Editörler: TURAN Hüseyin / KAPLAN Recep, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015, s. 10.

Komisyon oluşturulmuştur. İstisnai bazı durumlarda Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu da bireysel başvuruları karara bağlayabilir.

2.2. Bireysel Başvuru İncelemesine Katılan Yargısal Organların Görevleri

Yukarıda da belirtildiği üzere bireysel başvuruları karara bağlamak üzere Anayasa Mahkemesinde iki Bölüm ve bu iki Bölüme bağlı toplam altı Komisyon oluşturulmuştur.

Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesini yapan ve iki üyeden oluşan Komisyonlar, Anayasa Mahkemesi Bölümleri tarafından oluşturulan ilkeleri dikkate alarak başvuruların kabul edilebilir olup olmadığına karar verir.³⁹ Komisyonlar, kabul edilebilirlik incelemesini resen yapar.⁴⁰ Komisyonlar, resen yaptığı bu inceleme neticesinde başvurunun kabul edilemez olduğuna yahut kabul edilebilir olduğuna oy birliğiyle karar verebilir. Komisyonların oy birliğiyle verdiği kabul edilemezlik kararları kesin olup bu kararlara karşı iç hukukta herhangi bir organa başvurulamaz. Komisyonların oy birliğiyle kabul edilebilir bulunduğu başvurular ise esastan incelenmek üzere ilgili Bölüme gönderilir.

Komisyonlarca ancak oy birliği ile karar alınabildiğinden oybirliğinin sağlanamadığı hâllerde söz konusu başvuru, kabul edilebilirlik hususu karara bağlanmadan ilgili Bölüme gönderilir. Böyle bir durumda başvurunun kabul edilebilir olup olmadığı hususunda herhangi bir karar verilmediğinden başvurunun kabul edilebilir olup olmadığı Bölümlerce değerlendirilir. Komisyonlar ayrıca önlerindeki bir başvurunun anayasal ve kişisel açıdan önem taşıyıp taşımadığının tespitinin ilke kararını gerektirmesi, başvurunun çözümünün bir ilke kararını gerektirmesi ve alınacak kararın Mahkeme tarafından verilmiş başka bir karar ile çelişebilecek nitelikte olması hâllerinde kabul edilebilirlik hususunu karara bağlamadan başvuruyu ilgili Bölüme gönderir.⁴¹ Komisyonlar bu hâllerde de kabul edilebilirlik hususunda herhangi bir karar vermediğinden başvurunun kabul edilebilir olup olmadığı hususu Bölümlerce değerlendirilir.

Komisyonlarda kabul edilemezlik incelemesinin yanı sıra Komisyonlar Başraportörü tarafından verilen idari ret kararlarına yapılan itirazlar da incelenir. Bu inceleme sonucunda şayet başvuru tarafından yapılan itiraz yerinde görülmezse itirazın reddine karar verilir.

³⁹EKİNCİ Hüseyin / SAĞLAM Musa, *Sorularla Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*, Anayasa Mahkemesi yayınları, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2014, s. 114.

⁴⁰DOĞRU, age, s. 99.

⁴¹İçtüzüğün 33. maddesinin (3) numaralı fıkrası şöyledir:

“Komisyonlar, önlerindeki bir başvurunun Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsam ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşıyıp taşımadığının, başvurucağının önemli bir zarara uğrayıp uğramadığının tespiti ve başvurunun çözümünün bir ilke kararını gerektirmesi veya alınacak kararın Mahkeme tarafından verilmiş başka bir karar ile çelişebilecek nitelikte olması hâllerinde kabul edilebilirlik hususunu karara bağlamadan başvuruyu ilgili Bölüme gönderirler.”

Böylece başvuru kesin olarak reddedilmiş olur. Başvurucular tarafından yapılan itirazın haklı bulunması hâlinde ise itirazın kabulüne karar verilir. Bu durumda başvuru, tıpkı diğer başvurular gibi öncelikle kabul edilebilirlik yönünden incelenir; kabul edilebilirlik yönünden yapılan inceleme neticesinde kabul edilebilirlik şartlarının tamamını taşıdığı anlaşılırsa esastan incelenir.⁴²

Komasyon kararlarının kabul edilebilirlik açısından ilkesel önem taşıyanları Anayasa Mahkemesinin internet sitesinde yayımlanır.⁴³ Bunun haricindeki Komasyon kararları Mahkemenin internet sitesinde yayımlanmaz.

Bölümler, Bölüm başkanının başkanlığında yedi üyeden oluşan, ilgili Bölüm Başkanı ve dört üyenin katılımıyla toplanıp Komasyonlarca kabul edilebilirliğine karar verilmiş başvuruların esası, kabul edilebilirlik hususu karara bağlanmak üzere Bölüme sevk edilen başvuruların ise kabul edilebilirliği ve esası hakkında karar verme yetkisine sahip olan kurulları ifade eder.⁴⁴ Buna göre Bölümler, Komasyonlarca kabul edilebilir bulunan başvuruların esasını; kabul edilebilirlik kararı verilmeden Bölümlere gönderilen başvuruların ise kabul edilebilirliğini ve esasını incelemekle görevlidir. Şüphesiz Bölümler, kabul edilebilirlik kararı verilmeden Bölüme gönderilen başvurular hakkında kabul edilemezlik kararı verebilir. Yani Bölüme gönderilen her başvurunun mutlaka esastan incelenmesi gibi bir durum söz konusu değildir.

Komasyon kararlarının aksine Bölüm kararlarının tümü Anayasa Mahkemesinin internet sitesinde yayımlanır.⁴⁵ Bölüm kararlarının tümünün Mahkemenin internet sitesinden yayımlanması hem şeffaflığın sağlanması hem de kararların kamuoyu denetime açılması yönlerinden oldukça önemlidir.

Bölümlerden birinin görülmekte olan bir başvuruya ilişkin olarak vereceği karar, Bölümlerin önceden vermiş olduğu bir kararla çelişecekse ya da konunun niteliği itibarıyla Genel Kurul tarafından karara bağlanması gerekli görülürse ilgili Bölüm dosyadan el çekebilir. Bu durumda Bölüm Başkanı başvuruyu Genel Kurul önüne götürmek üzere

⁴²ÇINAR, İbrahim; *Bireysel Başvurunun İncelenmesi Sonucu Verilen Karar Türleri ile 2012 Yılında İdari Yargı Alanında Yapılan Bireysel Başvurularda Verilen Kararların Değerlendirilmesi*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/155590> (Erişim Tarihi: 4/6/2017), s. 275.

⁴³Bkz. İçtüzüğün 81. maddesinin (4) numaralı fıkrası.

⁴⁴Bkz. İçtüzüğün 3. maddesinin (1) numaralı fıkrasının “ğ” bendi.

⁴⁵İçtüzüğün 81. maddesinin (4) numaralı fıkrası şöyledir:

“Bölüm kararlarının tümü ile Komasyon kararlarından kabul edilebilirlik açısından ilkesel önem taşıyanları Mahkemenin internet sitesinde yayımlanır.”

Mahkeme Başkanına iletir.⁴⁶ Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, Bölümlerce sevk edilen bu nitelikteki bireysel başvuruları inceleyip karara bağlar.⁴⁷

Bu çalışmada, Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu ve Bölümleri tarafından verilen ve Mahkemenin resmi internet sitesinde yayımlanan kararlar esas alınacaktır.

⁴⁶Bkz. İÇtüzüğün 28. maddesinin (3) numaralı fıkrası.

⁴⁷İÇtüzüğün 25. maddesinin (1) numaralı fıkrasının “d” bendi şöyledir:

“Bireysel başvurulara ilişkin olarak Bölümlerin kararları arasında oluşmuş veya oluşabilecek farklılıkları gidermek; Bölümlerce Genel Kurula sevk edilen konuları karara bağlamak.”

3. TÜRK ANAYASA MAHKEMESİNE BİREYSEL BAŞVURUDA KABUL EDİLEMEZLİK SEBEPLERİ

3.1. Genel olarak

Anayasa Mahkemesine yapılan bir bireysel başvurunun esasının incelenebilmesi için 6216 sayılı Kanun'un 45.,⁴⁸ 46.,⁴⁹ 47.⁵⁰ ve 48/2.⁵¹ maddelerinde belirtilen kabul edilebilirlik şartlarını sağlaması gerekir.⁵² Başvuru eğer bu maddelerde belirtilen kabul edilebilirlik şartlarının tamamını sağlıyorsa kabul edilebilir bulunarak esastan incelenir.

⁴⁸6216 sayılı Kanun'un "Bireysel başvuru hakkı" başlıklı 45. maddesi şöyledir:

"(1) Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.

(2) İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmuş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir.

(3) Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz."

⁴⁹6216 sayılı Kanun'un "Bireysel başvuru hakkına sahip olanlar" başlıklı 46. maddesi şöyledir:

"1) Bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler tarafından yapılabilir.

(2) Kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz. Özel hukuk tüzel kişileri sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilir.

(3) Yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancılar bireysel başvuru yapamaz."

⁵⁰6216 sayılı Kanun'un "Bireysel başvuru usulü" başlıklı 47. maddesi şöyledir:

"1) Bireysel başvurular, bu Kanunda ve İçtüzükte belirtilen şartlara uygun olarak doğrudan ya da mahkemeler veya yurt dışı temsilcilikler vasıtasıyla yapılabilir. Başvurunun diğer yollarla kabulüne ilişkin usul ve esaslar İçtüzükle düzenlenir.

(2) Bireysel başvurular harca tabidir.

(3) Başvuru dilekçesinde başvuru ve varsa temsilcisinin kimlik ve adres bilgilerinin, işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle ihlal edildiği ileri sürülen hak ve özgürlüğün ve dayanılan Anayasa hükümlerinin, ihlal gerekçelerinin, başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamaların, başvuru yollarının tüketildiği, başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih ile varsa uğranılan zararın belirtilmesi gerekir. Başvuru dilekçesine, dayanılan deliller ile ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem veya kararların aslı ya da örneğinin ve harcın ödendiğine dair belgenin eklenmesi şarttır.

(4) Başvurucu bir avukat tarafından temsil ediliyorsa, vekâletnamenin sunulması gerekir.

(5) Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir. Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren onbeş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Mahkeme, öncelikle başvuru ve varsa vekilinin mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek talebi kabul veya reddeder.

(6) Başvuru evrakında herhangi bir eksiklik bulunması hâlinde, Mahkeme yazı işleri tarafından eksikliğin giderilmesi için başvuru veya varsa vekiline onbeş günü geçmemek üzere bir süre verilir ve geçerli bir mazereti olmaksızın bu sürede eksikliğin tamamlanmaması durumunda başvurunun reddine karar verileceği bildirilir."

⁵¹6216 sayılı Kanun'un "Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik şartları ve incelenmesi" başlıklı 48. maddesinin (2) numaralı fıkrası şöyledir:

"Mahkeme, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvuru ve varsa vekilinin önemli bir zarara uğramadığı başvurular ile açıkça dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilemezliğine karar verebilir."

⁵²DOĞRU, Osman; *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi*, Legal Yayıncılık, 2013, s. 99.

Başvurunun esasının incelenebilir aşamaya geldiğini belirtmek için kullanılan “başvurunun kabul edilebilir bulunması” terimi, başvuru tarafından taleplerinin kabul edildiği şekilde anlaşılmaya müsait gözükmektedir. Söz konusu ifade, bu yönüyle kavram karmaşasına neden olabilecek potansiyeldedir. Nitekim bu durum, Aybay tarafından; “(...) ‘admissible’ sözcüğünün Türkçeye ‘kabul edilebilir’ biçiminde çevrilmesi yanlıştır. Türkçe kullanımda, davanın kabul edilmesi, davacı lehine sonuçlanması anlamına gelir. ‘Admissible’ sözcüğünün eski hukuk uygulamasındaki karşılığı ‘mesmu’ (dinlenebilir) idi. Günümüzde ‘dinlenebilir’ ya da ‘incelenebilir’ demek yerinde olur.”⁵³ ifadeleriyle haklı bir şekilde eleştirilmektedir.

Anayasa Mahkemesine yapılan bir bireysel başvurunun kabul edilebilir bulunabilmesi için, başvuru yollarının tüketilmesi ve otuz günlük bireysel başvuru süresine riayet edilmesi şeklindeki usule ilişkin bazı kriterlerin; zaman, yer, kişi ve konu bakımından Anayasa Mahkemesinin yetkili olması şeklindeki yetkiye ilişkin bazı koşulların; ihlal iddiasının açıkça dayanaktan yoksun ve önemsiz olmaması şeklindeki esasa ilişkin bazı şartların sağlanması gerekmektedir.⁵⁴ Başvurunun esasının incelenebilmesi için bulunması gereken bu şartların temel amacının, gereksiz başvuruların kolayca elenmesini sağlamak ve esasa ilişkin değerlendirmeler yapan Bölümlerin daha nitelikli bir iş çıkarmak adına aşırı bir iş yükü altında kalmasını önlemek olduğu söylenebilir.⁵⁵

Kabul edilemezlik sebepleri genel olarak esasa ilişkin olmayan kabul edilemezlik sebepleri ve esasa ilişkin kabul edilemezlik sebepleri olmak üzere ikiye ayrılabilir. Esasa ilişkin olmayan kabul edilemezlik sebepleri ise kendi içinde usule ilişkin kabul edilemezlik sebepleri ve Anayasa Mahkemesinin yetkisine ilişkin kabul edilemezlik sebepleri olmak üzere temel olarak ikiye ayrılabilir. Bu ayrıma göre kabul edilemezlik sebepleri, esasa ilişkin olmayan kabul edilemezlik sebepleri ve esasa ilişkin kabul edilemezlik sebepleri olmak üzere aşağıda iki ayrı başlık altında kısaca açıklanacak; sonrasında ise esasa ilişkin değerlendirme yapılmasını gerektiren kabul edilemezlik sebepleri ayrı ayrı kapsamlı bir şekilde incelenecektir.

⁵³AYBAY, Rona; *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Konusunda Bazı Genel Gözlemler ve 14. Protokol*, TBB Dergisi, Sayı: 88, 2010, s. 245, dipnot 37.

⁵⁴HARRIS, D.J. / O’BOYLE, M. / BATES, E.P. / BUCKLEY, C.M.; *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, Şen Matbaa, Ankara, 2013, s. 785.

⁵⁵ŞİRİN, *Türkiye’de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme*, s. 486.

3.2. Esasa İlişkin Olmayan Kabul Edilemezlik Sebepleri

Yukarıda da belirtildiği üzere usule ilişkin kabul edilemezlik sebepleri ile Anayasa Mahkemesinin yetkisine ilişkin kabul edilemezlik sebepleri esasa ilişkin bir değerlendirme yapılmasını gerektirmez. Bu başlık altında önce usule ilişkin kabul edilmezlik sebepleri akabinde ise Anayasa Mahkemesinin yetkisine ilişkin kabul edilemezlik sebepleri kısaca açıklanacaktır.

3.2.1. Usule İlişkin Kabul Edilemezlik Sebepleri

3.2.1.1. Başvuru Yollarının Tüketilmemesi

Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrasının son cümlesi; *“Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.”* şeklindedir. Benzer şekilde 6216 sayılı Kanun'un *“Bireysel başvuru hakkı”* kenar başlıklı 45. maddesinin (2) numaralı fıkrası; *“İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir.”* hükmünü içermektedir.

Bireysel başvuru yoluna ancak olağan idari ve yargısal yolların temel hak ihlalini giderme konusunda yetersiz kaldığı durumlarda başvurulması gerektiğinden, söz konusu hak ihlalini engellemek ya da ortadan kaldırmak için öncelikle olağan idari ve yargısal yollara başvurulmalıdır.⁵⁶ Anayasa Mahkemesi, olağan idari ve yargısal başvuru yolları tüketilmeden yapılan bir bireysel başvuruda *“Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru, ikincil nitelikte bir kanun yoludur. Temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddialarının öncelikle derece mahkemelerinde, olağan kanun yolları ile çözüme kavuşturulması esastır. Bireysel başvuru yoluna, iddia edilen hak ihlallerinin bu olağan denetim mekanizması çerçevesinde giderilememesi durumunda başvurulabilir.”*⁵⁷ şeklindeki ifadelerle, ihlalin öncelikle olağan kanun yollarında giderilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Olağan idari ve yargısal başvuru yollarının tamamı tüketilmeden yapılan bireysel başvurular hakkında başvuru yollarının tüketilmemiş olması nedeniyle kabul edilemezlik kararı verilir.

3.2.1.2. Otuz Günlük Bireysel Başvuru Süresine Riayet Edilmemesi

6216 sayılı Kanun'un *“Bireysel başvuru usulü”* kenar başlıklı 47. maddesinin (5) numaralı fıkrasının *“Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru*

⁵⁶MELLINGHOF, Rudolf; *Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Anayasa Şikâyeti*, Anayasa Yargısı 26, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2009, s. 42,

⁵⁷Anayasa Mahkemesi kararı, *M.E.*, B. No: 2012/74, 5/3/2013, § 19.

yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir” şeklindeki hükmü uyarınca, bireysel başvuruların, başvuru yollarının tüketildiği tarihten, başvuru yolu öngörülmemiş ise ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde Anayasa Mahkemesine doğrudan veya diğer mahkemeler yahut yurt dışı temsilcilikleri vasıtasıyla yapılması gerekmektedir. Bu kurala uygunluk, bireysel başvuru incelemesinin her aşamasında resen dikkate alınır. Yapılan inceleme neticesinde otuz günlük başvuru süresinin aşıldığının anlaşılması hâlinde başvurunun süre aşımı nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilir.

Bununla birlikte, 6216 sayılı Kanun 47. maddesinin (5) numaralı fıkrası⁵⁸ ile İçtüzüğün 64. maddesinin (2) numaralı fıkrası⁵⁹ uyarınca, mücbir sebep veya ağır hastalık gibi “*haklı mazeret*” nedeniyle otuz gün içinde başvuru yapılamadığı takdirde, bu durumu delillendiren belgeler ile birlikte mazeretin kalktığı tarihten itibaren onbeş gün içerisinde de bireysel başvuru yapma imkânı bulunmaktadır.

3.2.2. Anayasa Mahkemesinin Yetkisine İlişkin Kabul Edilemezlik Sebepleri

3.2.2.1. Konu Bakımından Yetkisizlik

Anayasa’nın 148. maddesinin üçüncü fıkrası; “*Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.(...)*” şeklindedir. 6216 sayılı Kanun’un 45. maddesinin (1) numaralı fıkrasına, Anayasa’nın anılan maddesinde geçen “*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*” ibaresinden sonra gelmek üzere “*ve buna ek Türkiye’nin taraf olduğu protokoller*” ibaresi eklenmiş ve bireysel başvuruya konu olabilecek hakların kapsamı bu şekilde belirlenmiştir.

Anayasa Mahkemesi, anılan Anayasa ve Kanun maddelerini “*Anayasa Mahkemesine yapılan bir bireysel başvurunun esasının incelenebilmesi için, kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddia edilen hakkın Anayasa’da güvence altına alınmış olmasının yanı sıra Avrupa*

⁵⁸6216 sayılı Kanun’un 47. maddesinin (5) numaralı fıkrası şöyledir:

“*Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir. Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren onbeş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler. Mahkeme, öncelikle başvurunun mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek talebi kabul veya reddeder.*”

⁵⁹Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 64. maddesinin (2) numaralı fıkrası şöyledir:

“*Başvurucu mücbir sebep veya ağır hastalık gibi haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvurusunu yapamadığı takdirde, mazeretinin kalktığı tarihten itibaren onbeş gün içinde ve mazeretini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilir. Komisyonlar raportörlüğünce mazeretin kabulünün gerekip gerekmediği yönünde karar taslağı hazırlanır. Komisyon, öncelikle başvurunun mazeretinin geçerli görülüp görülmediğini inceleyerek mazereti kabul veya reddeder.*”

İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Türkiye'nin taraf olduğu ek protokollerinin kapsamına da girmesi gerekir. Bir başka ifadeyle, Anayasa ve AİHS'in ortak koruma alanı dışında kalan bir hak ihlali iddiasını içeren başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi mümkün değildir"⁶⁰ şeklinde yorumlamış ve bireysel başvuruya konu olabilecek hakların çerçevesini bu şekilde çizmiştir.

Bu durumda, Anayasa ile AİHS'in ortak koruma alanı dışında kalan çalışma hakkının,⁶¹ seyahat hürriyetinin,⁶² yerel seçimlere,⁶³ cumhurbaşkanlığı seçimlerine⁶⁴ ve halkoylamasına⁶⁵ ilişkin serbest seçim hakkının ve ortak koruma alanı dışında kalan diğer hakların⁶⁶ ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvurular, Anayasa Mahkemesince konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez bulunacaktır.

6216 sayılı Kanun'un, "*Bireysel başvuru hakkı*" kenar başlıklı 45. maddesinin (3) numaralı fıkrasında Anayasa Mahkemesinin yetkisini sınırlandıran bir başka düzenleme bulunmaktadır. Söz konusu düzenleme; "*Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz*" şeklindedir. Bu hüküm uyarınca, yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemlere karşı doğrudan bireysel başvuru yapılması hâlinde, söz konusu başvurunun esasının incelenmesi mümkün gözükmemektedir.⁶⁷ Yine anılan hüküm uyarınca, Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun meslekten çıkarma cezası dışındaki kararlarına,⁶⁸ Spor Tahkim Kurulu kararlarına⁶⁹ ve Yüksek Seçim Kurulu Kararlarına⁷⁰ karşı yapılan bireysel başvurular, Anayasa Mahkemesince konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez bulunacaktır.

⁶⁰Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Onurhan Solmaz*, B. No: 2012/1049, 26/3/2013, § 18.

⁶¹Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Hasan Kara*, B. No: 2013/3170, 18/9/2014, § 31.

⁶²Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Sebahat Tuncel*, B. No: 2012/1051, 20/2/2014, § 53.

⁶³Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Nejdet Atalay*, B. No: 2014/184, 16/7/2014, § 62.

⁶⁴Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Ahmet Çalışkan*, B. No: 2014/11717, 4/11/2014, § 22.

⁶⁵Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Nurullah Efe ve Halkın Kurtuluş Partisi*, B. No: 2017/20127, 7/6/2017.

⁶⁶Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Kalekalıp Makina ve Kalıp Sanayi Anonim Şirketi*, B. No: 2014/11720, 12/3/2015; *Necmettin Doğru*, B. No: 2013/1337, 16/5/2013; *Dursun Satıcı*, B. No: 2012/611, 25/2/2015.

⁶⁷Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Arif Güneş*, B. No: 2012/837, 5/3/2013, § 22.

⁶⁸Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Nesin Kayserilioğlu (3)*, B. No: 2013/1581, 16/4/2013.

⁶⁹Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Naz Aydemir*, B. No: 2013/850, 19/12/2013.

⁷⁰Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Vatan Partisi*, B. No: 2015/8764, 18/11/2015.

3.2.2.2. Yer Bakımından Yetkisizlik

Anayasa Mahkemesi'nin yer bakımından yetkisine ilişkin Anayasa, 6216 sayılı Kanun ve İçtüzükte açık bir hüküm bulunmamasıyla birlikte, Anayasa Mahkemesi'nin yer bakımından yetkisi 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinde geçen "kamu gücü" kavramından hareketle açıklanabilir.⁷¹ Nitekim Anayasa Mahkemesi, Türk vatandaşı olan bir başvuruçunun Fransa Devletinden aldığı emekli maaşından Fransa Devletinin bazı kesintiler yapması sebebiyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasını ileri sürdüğü bir bireysel başvuruda, "Anayasa'nın 148. ve 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesi uyarınca işlem, eylem ya da ihmali nedeniyle bireysel başvuruda bulunulan kamu gücü faaliyeti, Türkiye Cumhuriyeti Devletine ait veya O'nun adına kullanılmış olmalıdır. Bu anlamda, ancak Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kamu gücü kullanan organlarına atfedilebilir şekilde gerçekleşmiş temel hak ve özgürlük ihlalleri bireysel başvuru konusu olabilir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesinin, yabancı devletlerin ya da uluslararası veya uluslararası örgütlerin işlemleri aleyhine yapılacak bireysel başvuruları inceleme yetkisi bulunmamaktadır" değerlendirmelerini yaparak, Türkiye Cumhuriyeti Devletine atfedilebilecek bir ihlal iddiasının bulunmaması sebebiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁷²

Konuyla ilgili olarak ayrıca belirtmek gerekir ki, kamu gücü kavramının mekânsal olarak sadece resmi egemenlik sınırlarına sıkışmış alanı kapsadığını iddia etmek oldukça güç gözükmektedir. Bu bağlamda, AİHM'e yapılan *Loizidou v. Türkiye*⁷³ başvurusunda olduğu gibi ülke sınırları içinde olmasa bile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin etkili denetimi altında olan topraklar üzerinde meydana geldiği iddia edilen hak ihlallerinin veya *Öcalan v. Türkiye*⁷⁴ başvurusunda olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin otorite ve denetimi altında meydana geldiği iddia edilen hak ihlallerinin Anayasa Mahkemesi önüne taşınması olası gözükmektedir.⁷⁵

⁷¹DOĞRU, Osman; Osman Doğru tarafından Bireysel Başvuru Yuvarlak Masa Toplantıları kapsamında yapılan 13 Aralık 2011 tarihli sunum, *Bireysel Başvuru Yuvarlak Masa Toplantıları 1. Cilt*, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2013, s. 94.

⁷²Anayasa Mahkemesi kararı, *Ali Kemal Renklioğlu*, B. No: 2012/171, 12/2/2013, §§ 12-19; Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Ali Zeki Irmak*, B. No: 2014/15990, 16/2/2017.

⁷³Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı, *Loizidou v. Türkiye*, Başvuru No:15318/89, 23/3/1995.

⁷⁴Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı, *Öcalan v. Türkiye*, Başvuru No:46221/99, 12/5/2005.

⁷⁵ŞİRİN, *Türkiye'de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme*, s. 269-270.

3.2.2.3. Zaman Bakımından Yetkisizlik

Bireysel başvuru yolu, 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan referandumla kabul edilmekle birlikte 6216 sayılı Kanun'un 76. maddesinin (1) numaralı fıkrası⁷⁶ uyarınca 23 Eylül 2012 tarihinde yürürlüğe girmiş ve bireysel başvurular Anayasa Mahkemesince bu tarihten itibaren alınmaya başlamıştır. 6216 sayılı Kanun'un geçici 1. maddesinin (8) numaralı fıkrasında,⁷⁷ Anayasa Mahkemesinin 23/9/2012 tarihinden sonra kesinleşen nihai işlem ve kararlar aleyhine yapılacak bireysel başvuruları inceleyeceği hükme bağlanmıştır.

Anayasa Mahkemesinin zaman bakımından yetkisini saptayan böyle bir tarihin belirlenmesi hukuk güvenliği ilkesinin bir gereği olup⁷⁸ anılan tarihten önce kesinleşen nihai işlem ve kararlara karşı yapılan başvurular, Anayasa Mahkemesince zaman bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez bulunacaktır.

3.2.2.4. Kişi Bakımından Yetkisizlik

6216 sayılı Kanun'un, "*Bireysel başvuru hakkına sahip olanlar*" kenar başlıklı 46. maddesinin (1) numaralı fıkrası; "*Bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmâl nedeniyle güncel, kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler tarafından yapılabilir.*" şeklindedir. Anayasa Mahkemesi, anılan kanun hükmünü önüne gelen bireysel başvurularda yorumlama imkânı bulmuştur.⁷⁹ Bu bağlamda Anayasa Mahkemesine göre, bireysel başvuru yapan kişinin, ihlale yol açtığı ileri sürülen kamu gücünden dolayı "*güncel bir hakkının ihlal edilmesi*", bu ihlalden dolayı kişinin "*kişisel olarak ve doğrudan*" etkilenmiş olması ve bunların sonucunda kendisinin "*mağdur*" olduğunu ileri sürmesi gerekir.⁸⁰ Anayasa Mahkemesine göre anılan ön koşulları sağlamayan başvurular kişi bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez bulunacaktır.

6216 sayılı Kanun'un 46. maddesinin (2) numaralı fıkrasının birinci cümlesinde, kamu tüzel kişilerinin bireysel başvuru yapıp yapamayacağına ilişkin olarak, "*Kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz.*" hükmü bulunmaktadır. Söz konusu hüküm uyarınca kamu tüzel kişilerine bireysel başvuru hakkı tanınmaması, kamu gücünün kullanılmasından

⁷⁶6216 sayılı Kanun'un 76. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

"1) Bu Kanunun;
a) 45 ila 51 inci maddeleri 23/9/2012 tarihinde,
(...) yürürlüğe girer."

⁷⁷6216 sayılı Kanun'un geçici 1. maddesinin (8) numaralı fıkrası şöyledir:

"Mahkeme, 23/9/2012 tarihinden sonra kesinleşen nihai işlem ve kararlar aleyhine yapılacak bireysel başvuruları inceler."

⁷⁸Anayasa Mahkemesi kararı, Zafer Öztürk, B. No: 2012/51, 25/12/2012, § 22.

⁷⁹Anayasa Mahkemesi kararı, Ayşe Hülya Potur, B. No: 2013/8479, 6/2/2014.

⁸⁰Anayasa Mahkemesi kararı, Ayşe Hülya Potur, B. No: 2013/8479, 6/2/2014, § 20-21.

kaynaklanan hak ihlallerine karşı tanınan bir yol olan bireysel başvurunun niteliğine uygun düşmektedir.⁸¹ Bu kapsamda Anayasa Mahkemesi, köy,⁸² belediye,⁸³ kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu⁸⁴ ve vakıf üniversitesi⁸⁵ tarafından yapılan bireysel başvuruların kişi bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

Özel hukuk tüzel kişilerinin durumu ise 6216 sayılı Kanun'un 46. maddesinin (2) numaralı fıkrasının ikinci cümlesinde, “*Özel hukuk tüzel kişileri sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle bireysel başvuruda bulunabilir.*” şeklinde düzenlenmiştir.⁸⁶

Ayrıca belirtmek gerekir ki, 6216 sayılı Kanun'un 46. maddesinin (3) numaralı fıkrası uyarınca, yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancıların bireysel başvuru yapması halinde, kişi bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemezlik kararı verilecektir.

3.3. Esasa İlişkin Kabul Edilemezlik Sebepleri

Bir başvuru usule ve Anayasa Mahkemesinin yetkisine ilişkin bütün kabul edilebilirlik şartlarını taşısa bile esasın incelenmesiyle ilgili nedenlerle Anayasa Mahkemesince yine de kabul edilemez bulunabilir.⁸⁷

Esasa ilişkin kabul edilemezlik sebeplerini düzenleyen 6216 sayılı Kanun'un “*Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik şartları ve incelenmesi*” başlıklı 48. maddesinin (2) numaralı fıkrası; “*Mahkeme, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvurucağının önemli bir zarara uğramadığı başvurular ile açıkça dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilemezliğine karar verebilir.*” şeklindedir. Söz konusu hükümde iki tür başvurunun kabul edilemez bulunacağı ifade edilmiştir. Bunlardan birincisi *anayasal ve kişisel önemden yoksun başvurular*; ikincisi ise *açıkça dayanaktan yoksun başvurulardır*.

Usule ve Anayasa Mahkemesinin yetkisine ilişkin kabul edilemezlik sebepleri çoğunlukla sorunsuz olmakla birlikte esasa ilişkin kabul edilemezlik sebepleri bunlara

⁸¹Anayasa Mahkemesi kararı, *Büğdüz Köyü Muhtarlığı*, B. No: 2012/22, 25/12/2012, § 28.

⁸²Anayasa Mahkemesi kararı, *Büğdüz Köyü Muhtarlığı*, B. No: 2012/22, 25/12/2012.

⁸³Anayasa Mahkemesi kararı, *Ballıdere Belediye Başkanlığı*, B. No: 2012/1327, 12/2/2013.

⁸⁴Anayasa Mahkemesi kararı, *Doğubayazıt Ticaret ve Sanayi Odası*, B. No: 2012/743, 5/3/2013.

⁸⁵Anayasa Mahkemesi kararı, *İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi*, B. No: 2013/1430, 21/11/2013.

⁸⁶Özel hukuk tüzel kişileri tarafından yapılmış bazı başvurular için bkz. *Türk Pediatrik Onkoloji Grubu Derneği*, B. No: 2012/95, 25/12/2012; *Kristal-İş Sendikası*, B. No: 2014/12166, 2/7/2015; *Türkiye İş Bankası A.Ş.*, B. No: 2014/6192, 12/11/2014.

⁸⁷Kabul Edilebilirlik Kriterleri Uygulama Rehberi, Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2014, Üçüncü Baskı, s. 74.

kıyasla oldukça karmaşıktır. Bu bağlamda, bir başvurunun esasa ilişkin kabul edilebilirlik şartlarını taşıdığı ispat edilirken başvuru tarafından daha fazla açıklama yapılması gerekebileceği gibi bir başvurunun esasa ilişkin kabul edilemezlik sebeplerinden herhangi birine dayanılarak kabul edilemez bulunması hâlinde Anayasa Mahkemesince daha kapsamlı bir inceleme yapılması gerekebilir.

6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasının kaleme alınış şekli dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurularda yalnızca bir şikâyetin ileri sürüldüğü ve ileri sürülen bu şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olması veya anayasal ve kişisel önemden yoksun olması hâlinde başvurunun tamamının kabul edilemezliğine karar verilmesi gerektiği gibi bir anlam çıkmaktadır. Oysa Anayasa Mahkemesine yapılan bir bireysel başvuruda, başvuru konusu edilen kamu gücünün işlemi, eylemi ya da ihmali nedeniyle birden fazla hakkın ihlal edildiği iddiası ileri sürülebilir. Başvuru konusu yapılan bu ihlal iddialarının ise bazısı açıkça dayanaktan yoksun bazısı ise esaslı olabilir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak başvurunun bir kısmı hakkında açıkça dayanaktan yoksunluk ya da anayasal ve kişisel önemden yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik; diğer bir kısmı hakkında ise ihlal kararı verilebilir. Dolayısıyla 6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasında geçen "*başvurular*" ifadesini "*şikâyetler*" şeklinde anlamak daha yerinde olacaktır.

Kabul edilemezlik sebeplerinin incelenmesine ilişkin mevzuat tarafından belirlenmiş bir hiyerarşi bulunmamakla birlikte, bir başvurunun *açıkça dayanaktan yoksun başvuru* yahut *anayasal ve kişisel önemden yoksun başvuru* olup olmadığının, usule ve Anayasa Mahkemesinin yetkisine ilişkin diğer kabul edilemezlik sebeplerinden sonra incelenmesi daha makul gözükmektedir. Bir başvurunun *açıkça dayanaktan yoksun başvuru* yahut *anayasal ve kişisel önemden yoksun başvuru* olduğu gerekçesiyle verilen kabul edilemezlik kararlarında, başvurunun esasının incelenmesiyle ilgili nedenlere dayanıldığından⁸⁸ hem hukuk mantığı hem de usul ekonomisi gereği öncelikle diğer kabul edilemezlik sebeplerinin bulunup bulunmadığının sonrasında ise başvurunun *açıkça dayanaktan yoksun* ya da *anayasal ve kişisel önemden yoksun* başvuru olup olmadığının incelenmesi gerekir. Bu bağlamda, usule ve Anayasa Mahkemesinin yetkisine ilişkin kabul edilemezlik sebeplerinin bulunup bulunmadığının Anayasa Mahkemesince resen incelenmesi ve bu yönlerden

⁸⁸DURMAZ, Cüneyt; *Esasa İlişkin Kabul Edilemezlik Sebepleri*, Bireysel Başvuru İnceleme Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi, Editör: SAĞLAM Musa, Şen Matbaa, Avrupa Konseyi, 2013, s. 226.

herhangi bir kabul edilemezlik sebebinin bulunmaması hâlinde başvurunun açıkça dayanaktan yoksun yahut önemsiz olup olmadığının incelenmesi gerekir. Nitekim Anayasa Mahkemesi kararları dikkate alındığında, uygulamanın da bu şekilde olduğu görülmektedir.⁸⁹ Dolayısıyla, açıkça dayanaktan yoksun yahut anayasal ve kişisel önemden yoksun bulunan bir başvurunun, diğer tüm kabul edilebilirlik şartlarını taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Başka bir anlatımla, açıkça dayanaktan yoksun veya anayasal ve kişisel önemden yoksun bulunan bir başvurunun, başvuru yollarının tüketilmesinden itibaren otuz gün içinde Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerden, AİHS ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla yapılmış, diğer tüm kabul edilebilirlik şartlarını sağlayan ancak esasın incelenmesiyle ilgili nedenlerle kabul edilemez bulunan bir başvuru olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

6216 sayılı Kanun'da ve İçtüzükte, bu çalışmanın konusunu oluşturan kabul edilemezlik sebepleri ayrıntılı olarak düzenlenmeyip genel ifadelerle açıklandığından bu iki kabul edilemezlik sebebinin anlamı ve kapsamı Anayasa Mahkemesi içtihatlarınca belirlenecektir. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruya ilişkin verdiği kararlar arasında en büyük orana sahip karar türlerinden birinin açıkça dayanaktan yoksunluk sebebine dayanan kabul edilemezlik kararları olduğu dikkate alındığında ve anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterinin zamanla yerleşerek bir çok başvuruda belirleyici bir kriter olarak kullanılacağı gözetildiğinde, bu iki kabul edilemezlik sebebinin Anayasa Mahkemesince nasıl yorumlanacağı oldukça önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada, ilk önce açıkça dayanaktan yoksunluk nedenleri Anayasa Mahkemesi kararları ışığında ayrıntılı olarak açıklanacak; sonrasında ise bir kabul edilemezlik sebebi olarak anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriteri incelenecektir.

⁸⁹Örnek bazı Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Cumhur Erman Çakmak*, B. No: 2012/659, 6/5/2015; *Suat Özen*, B. No: 2012/1144, 8/4/2015

BÖLÜM 2

ESASA İLİŞKİN KABUL EDİLEMEZLİK SEBEPLERİNDEN AÇIKÇA DAYANAKTAN YOKSUNLUK

1. AÇIKÇA DAYANAKTAN YOKSUNLUK KRİTERİ

1.1. Genel Olarak

Anayasa Mahkemesine yapılan bir bireysel başvurunun, usule ve Anayasa Mahkemesinin yetkisine ilişkin bütün kabul edilebilirlik şartlarını taşısa bile esasın incelenmesiyle ilgili nedenlerle Anayasa Mahkemesince yine de kabul edilemez bulunabileceği yukarıda belirtilmişti. Açıkça dayanaktan yoksunluk kriteri işte bu nedenlerin en önde gelenlerinden bir tanesidir.

Açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemez bulunan başvurular bazı yazarlar tarafından yüzeysel bir esas incelemesinin yapıldığı ve bu incelemenin sonunda açık ve görünür bir ihlalin bulunmadığının tespit edildiği başvurular olarak nitelendirilmekle birlikte,⁹⁰ açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemez bulunan tüm başvuruların bu nitelendirmeye uyduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Bu nitelendirme, aşağıda açıklanacak olan açıkça dayanaktan yoksunluk sebeplerinden bazısına uymakla birlikte başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların karmaşık ya da kanıtlanamamış olması nedeniyle açıkça dayanaktan yoksun bulunan başvurulara tam olarak uymamaktadır. Bu durumlarda, yani başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların karmaşık olduğu ya da esasın incelenmesi için gerekli olan belgelerin başvuru formuna eklenmemesi nedeniyle ileri sürülen ihlal iddialarının kanıtlanamamış olduğu durumlarda, yüzeysel bir esas incelemesinin yapılmasından ve bu incelemenin sonucunda açık bir ihlalin bulunmadığının tespit edilmesinden ziyade böyle bir esas incelemesinin dahi yapılamaması söz konusudur. Bu sebeple, açıkça dayanaktan yoksun bulunan başvuruları yüzeysel bir esas incelemesinin yapıldığı ve bu inceleme neticesinde açık bir ihlalin bulunmadığının tespit edildiği başvurular olarak nitelendirmek yerine esasın incelenmesiyle ilgili bir nedenden ötürü açıkça

⁹⁰ÖNCÜ, Mehmet; *Bireysel Başvuruların AİHM Tarafından Usulden İncelenmesi ve Dördüncü Dereceden Şikâyetler*, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşunun 50. Yılına Armağan, Editörler: ALTAN Alparslan / YILDIRIM Engin / TERCAN Erdal / TÜLEN Hikmet / ÇOBAN Ali Rıza, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2012, s.391: "... kabul edilebilirlik koşullarının her biri tamamen usule ilişkin olmasına rağmen, açıkça dayanaktan yoksun olma koşulu bu türden değildir. Mahkeme, açıkça dayanaktan yoksun olma konusunda değerlendirme yaparken diğer kabul edilebilirlik koşullarından farklı olarak, aslında yüzeysel bir esas incelemesi yapmakta ve bu incelemenin sonunda, açıkça görünür bir ihlalin bulunmadığına hükmetmektedir. Dolayısıyla, açıkça dayanaktan yoksun olmaya yönelik inceleme, özünde yüzeysel bir esas incelemesidir."

Benzer yöndeki nitelendirme için ayrıca bkz: DURMAZ, agm, s. 226.

dayanaktan yoksun bulunan başvurular olarak nitelendirmek daha yerinde gözükmektedir. Bu husus, yeri geldiğinde ilgili bölümlerde daha ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

Hangi hallerde açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı verilebileceğine ilişkin olarak, Anayasa'nın 148. maddesinin 4. fıkrasında “*Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.*”; 6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasında “*Mahkeme, ...açıkça dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilemezliğine karar verebilir.*”; 6216 sayılı 49. maddesinin (6) numaralı fıkrasının son cümlesinde ise “*Bölümlerce kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.*” hükümleri bulunmaktadır.

AİHS'in kabul edilebilirlik koşullarını düzenleyen 35. maddesinin üçüncü fıkrasının (a) bendinde, AİHM'in, diğer nedenlerle kabul edilemez bulunduğu başvurular yanında “*açıkça dayanaktan yoksun*” olan başvuruları da kabul edilemez bulacağı ifade edilmiştir.⁹¹ Açıkça dayanaktan yoksunluk kriterine farklı ülkelerdeki anayasa şikâyeti usullerinde de rastlanmakla birlikte 6216 sayılı Kanun'un açıkça dayanaktan yoksunluk kriterini düzenleyen 48. maddesinin (2) numaralı fıkrası, büyük ölçüde AİHS'in 35. maddesinin üçüncü fıkrasının (a) bendinden esinlenerek kaleme alınmıştır.⁹²

Açıkça dayanaktan yoksunluk kriterinin temel olarak iki amacının olduğu söylenebilir. İlk amacın, başarılı olamayacak başvuruları kısa bir sürede eleyerek iş yükünü azaltmak; uyarı etkisi olarak nitelendirilebilecek ikinci amacın ise aynı hukuki durumdaki başvuruculara çabalarının başarısız olacağını ve benzer başvuruların öngörülebilir bir gelecekte başarı şansının olmayacağını göstermek olduğu söylenebilir.⁹³

Gerek Anayasa'nın gerekse 6216 sayılı Kanun'un bireysel başvuru ile ilgili hükümleri dikkate alındığında, açıkça dayanaktan yoksunluk kriteri ile ilgili olarak ayrıntılı bir düzenlemenin bulunmadığı ve konunun açıklığa kavuşturulmasının tamamen Anayasa Mahkemesi içtihatlarına bırakıldığı görülmektedir. Benzer bir durum yukarıda da belirtildiği üzere AİHS'in 35. maddesinin üçüncü fıkrasının (a) bendi için geçerli olup burada da açıkça dayanaktan yoksunluk kriterinin açıklığa kavuşturulması tamamen AİHM içtihatlarına bırakılmıştır. Bu durumu dikkate alan bazı yazarlar, “*açıkça dayanaktan yoksunluk kriterini*” içeriği yorum yoluyla doldurulması gereken boş bir “*kara kutu*” ya benzetmiş ve

⁹¹URAL, Sami Sezai; *Hak ve Özgürlüklerin Korunması Bağlamında Bireysel Başvuru*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 264.

⁹²ŞİRİN, Tolga; *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 142.

⁹³KANADOĞLU, Korkut; *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 181.

bu kriteri yorumlayan organların geniş takdir marjına vurgu yaparak söz konusu kriterin iş yükünü kontrol etmek için bir araç olarak kullanılabilmesi tehlikesine işaret etmişlerdir.⁹⁴

Anayasa Mahkemesi, açıkça dayanaktan yoksunluk sebeplerini “6216 sayılı Kanun’un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasına göre Mahkemece açıkça dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilemez olduğuna karar verilebilir. Başvurucunun ihlal iddialarını kanıtlayamadığı, iddialarının salt kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlara ilişkin olduğu, temel haklara yönelik bir müdahalenin olmadığı veya müdahalenin meşru olduğu açık olan başvurular ile karmaşık veya zorlama şikâyetlerden ibaret başvurular açıkça dayanaktan yoksun kabul edilebilir.”⁹⁵ şeklinde AİHM’in içtihatlarından da faydalanmak suretiyle⁹⁶ açıklamıştır. Kararda geçen söz konusu ifadeler ile Anayasa Mahkemesinin verdiği kararlar dikkate alındığında, açıkça dayanaktan yoksunluk sebebiyle kabul edilemezlik kararı verilen başvuruları temel olarak dört temel kategoriye ayırabiliriz. Bunlar, bir ihlalin olmadığı açık olduğu başvurular, kanun yolunda incelenmesi gereken iddiaların dile getirildiği başvurular, kanıtlanamamış şikâyetlerin bulunduğu başvurular ile karmaşık veya zorlama şikâyetlerden ibaret başvurulardır.

Gerek Anayasa’da gerekse 6216 sayılı Kanun’da açıkça dayanaktan yoksunluk kriterine ilişkin olarak ayrıntılı bir düzenlemenin bulunmaması bu kriteri oldukça esnek bir hâle getirmiştir.⁹⁷ Nitekim Anayasa Mahkemesi, açıkça dayanaktan yoksunluk kriterinin sunduğu bu esneklik sayesinde birçok başvuruyu kabul edilemezlik kararıyla neticelendirmiştir. Bununla birlikte açıkça dayanaktan yoksunluk kriterinin esnekliği kendi içinde belli bir karmaşıklık da içermektedir. Açıkça dayanaktan yoksunluk kriterinin bu esnekliği ve karmaşıklığı ise hangi hâllerde bu kritere dayanılarak kabul edilemezlik kararı verilebileceği hususunda belirsizlik oluşturmaktadır.⁹⁸ Hangi hâllerde açıkça dayanaktan yoksunluk kriterine dayanılarak kabul edilemezlik kararı verileceğinin belirsiz olması durumu ise başvurucuların açıkça dayanaktan yoksun bulunabilecek nitelikteki başvuruları dahi bir umutla Anayasa Mahkemesi önüne taşımaya sebep olabilir ki böylesi bir durum iş

⁹⁴KELLER, Helen / FISCHER, Andreas / KUHNE, Daniela; *Debating the Future of the European Court of Human Rights after the Interlaken Conference: Two Innovative Proposals*, The European Journal of International Law Vol. 21 No:4, s. 1046.

⁹⁵Anayasa Mahkemesi kararı, *Hikmet Balabanoğlu*, B. No: 2012/1334, 17/9/2013, § 32.

⁹⁶ÖNCÜ, Mehmet; *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşunun 50. Yılına Armağan -AİHM’de usul incelemesi ve Dördüncü Derece Türünden Şikâyetler*, s. 391.

⁹⁷SANDHOLTET, Stine Irene Mikkelsen; *Manifestly Ill-Founded Its development, its drawbacks and benefits, and its role in the future of the European Court of Human Rights*, Master Tezi, <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/39590/726.pdf?sequence=7&isAllowed=y> (Erişim Tarihi 17/5/2017), s. 25.

⁹⁸SANDHOLTET, agt, s. 32-33.

yükünü azaltma amacına hizmet etmesi beklenen söz konusu kriterin tam aksi bir amaca hizmet etmesine neden olabilir.⁹⁹ Bu sebeple Anayasa Mahkemesinin bu kriteri uygularken belli bir belirlilik içinde hareket etmesi yerinde gözükmemektedir.

1.2. Başvuruların Açıkça Dayanaktan Yoksun Olarak Kabul Edildiği Durumlar

Yukarıda da belirtildiği üzere; bir ihlalin olmadığı açık olduğu başvurular, kanun yolu şikâyeti niteliğinde ihlal iddiaları içeren başvurular ile kanıtlanamamış ve karmaşık veya zorlama şikâyetleri içeren başvurular açıkça dayanaktan yoksun oldukları gerekçesiyle kabul edilemez bulunacaktır.

6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrası, kabul edilemezlik kararı verilebilmesi için başvurunun dayanaktan yoksun olmasını yeterli görmemiş, ancak “açıkça” dayanaktan yoksun olan başvurular hakkında kabul edilemezlik kararı verilebileceğine vurgu yapmıştır. Bu kelime lafzi anlamıyla, bir başvurunun ancak ortalama biri için inanması güç iddialar içermesi veya ileri sürülen iddiaların temelsiz olduğunun besbelli olması hâllerinde kabul edilemez bulunacağı şeklinde anlaşılabilir.¹⁰⁰ Bununla birlikte, bu ifadenin ne kabul edilemezlik kararı verilmesini oldukça güçleştirecek derecede dar ne de ihlal kararı verilebilmesinin mümkün olabileceği bazı durumlarda dahi kabul edilemezlik kararı verilmesine olanak sağlayacak şekilde geniş yorumlanması makul gözükmemektedir. Açıkça dayanaktan yoksunluk kavramına verilen anlam dar tutulduğunda kabul edilemezlik kararı verilmesinin zorlaşacağı ve bireyler lehine bir durum ortaya çıkacağı; tersi durumda ise bireysel başvurular hakkında daha kolay kabul edilemezlik kararı verilebileceği, hatta ihlal kararı verilebilecek bazı durumlarda kabul edilemezlik kararı verilmesinin söz konusu olabileceği dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesinin bu kavramı nasıl yorumladığının ne derece önemli olduğu ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla bu çalışmada, Anayasa Mahkemesinin “açıkça dayanaktan yoksunluk” kavramını nasıl yorumladığı Anayasa Mahkemesi kararları ışığında tartışılacak ve Anayasa Mahkemesinin bu kavramı dar veya geniş yorumlamasının olası sonuçları üzerinde durulacaktır.

Açıkça dayanaktan yoksunluk sebebine dayanan kabul edilemezlik kararlarının, kural olarak usule ve Anayasa Mahkemesinin yetkisine ilişkin kabul edilemezlik sebeplerinden birinin bulunmaması hâlinde verilebileceğine yukarıda değinilmişti. Benzer bir sıralama, açıkça dayanaktan yoksunluk sebepleri arasında da yapılabilir. Karmaşık

⁹⁹ KELLER / FISCHER / KUHNE, agm, s. 1047.

¹⁰⁰Kabul Edilebilirlik Kriterleri Uygulama Rehberi, s. 74.

şikâyetlerin bulunduğu başvurular ile kanıtlanamamış şikâyetlerin bulunduğu başvuruların, bir ihlalin olmadığı açık olduğu başvurular ile kanun yolu şikâyeti niteliğinde iddialar içeren başvurulardan önce incelenmesi usul ekonomisi ilkesine daha uygun bir yaklaşım olacaktır. Çünkü başvurucular tarafından ileri sürülen ihlal iddialarının Anayasa Mahkemesince sağlıklı bir şekilde incelemesi için öncelikle ihlal iddiasının başvuru formunda anlaşılır bir biçimde kaleme alınması, ihlal iddiaları hakkında yeterli açıklamada bulunulması ve ihlal iddiasına dayanak olan belgelerin başvuru formuna eklenmesi gerekir. Aksi takdirde, yani ihlal iddiasının anlaşılır bir biçimde ifade edilmemesi yahut ihlal iddiaları hakkında yeterli açıklamada bulunulmaması ve ihlal iddiasına dayanak olan belgelerin başvuru formuna eklenmemesi halinde, başvurucular tarafından ileri sürülen ihlal iddialarının niteliği ve ciddiyeti Anayasa Mahkemesince yeterince kavranamaz ve bunun doğal bir sonucu olarak başvurunun esas hakkında sağlıklı bir değerlendirme yapılamaz. Dolayısıyla karmaşık şikâyetlerin bulunduğu başvurular ile kanıtlanamamış şikâyetlerin bulunduğu başvuruların, bir ihlalin olmadığı açık olduğu başvurular ile kanun yolu şikâyeti niteliğinde iddialar içeren başvurulardan önce incelenmesi daha makul görülmektedir. Kaldı ki ihlal iddiasının anlaşılır bir biçimde ifade edilmemesi yahut ihlal iddiasına dayanak olan bilgi ve belgelerin Anayasa Mahkemesine sunulmaması hâlinde, başvuruda bir ihlalin olmadığı açık olduğu yahut başvurunun kanun yolu şikâyeti niteliğinde iddialar içeren bir başvuru olup olmadığı tespit edilemez.

Bir ihlalin olmadığı açık olduğu başvurular ile kanun yolu şikâyeti niteliğinde ihlal iddiaları içeren başvurular arasında bir sıralama yapmak ise mümkün görülmemektedir. Bu iki açıkça dayanaktan yoksunluk sebebi arasında bir öncelik-sonralık ilişkisi kurulması mümkün değildir. Bu iki açıkça dayanaktan yoksunluk sebebinden hangisinin var olduğu, aşağıda açıklanacağı üzere ihlal edildiği ileri sürülen hakkın niteliğine bağlıdır.

Bu çalışmada, açıkça dayanaktan yoksunluk sebeplerinin kendi arasındaki inceleme sırası ile uyumlu olarak ilk önce karmaşık şikâyetlerin bulunduğu başvurular, daha sonra kanıtlanamamış şikâyetlerin bulunduğu başvurular, akabinde ise sırasıyla bir ihlalin olmadığı açık olduğu başvurular ile kanun yolu şikâyeti niteliğinde ihlal iddiaları içeren başvurular incelenecektir.

1.2.1. Karmaşık veya Zorlama Şikâyetler

Bireysel başvuruya konu maddi olayların veya bireysel başvuru yolu ile sunulmak istenilen haksızlıkların anlaşılmasını objektif olarak imkânsız kılacak derecede karmaşık olan başvurular, açıkça dayanaktan yoksunluk sebebiyle Anayasa Mahkemesince kabul edilemez bulunacaktır.¹⁰¹

Başvurucuların zorlama şikâyetleri, yani objektif olarak imkânsız, açıkça uydurulmuş veya açıkça sağduyuya aykırı olan şikâyetleri hakkında da açıkça dayanaktan yoksunluk sebebiyle kabul edilemezlik kararı verilecektir.¹⁰²

Açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemez bulunan başvuruların bazı yazarlar tarafından yüzeysel bir esas incelemesinin yapıldığı ve bu incelemenin sonunda açık ve görünür bir ihlalin bulunmadığını tespit edildiği başvurular olarak nitelendirildiği ancak açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemez bulunan tüm başvuruların bu nitelendirmeye uymadığı, dolayısıyla, açıkça dayanaktan yoksun bulunan başvuruları esasın incelenmesiyle ilgili bir nedenden ötürü kabul edilemez bulunan başvurular olarak nitelendirmenin daha uygun olacağı yukarıda belirtilmişti. Başvurucular tarafından ileri sürülen iddiaların karmaşık olması hâlinde benzer bir durum söz konusudur. Bu tarz başvurular, yüzeysel bir esas incelemesi neticesinde bir ihlalin olmadığına açık olduğunun tespit edilmesi nedeniyle değil başvuru konusu olay yüzeysel de olsa bir esas incelemesi yapılabilecek ölçüde anlaşılmadığı için kabul edilemez bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, karmaşık şikâyetler içerdiği gerekçesiyle kabul edilemez bulunan başvurularda bir ihlalin olmadığına açık olduğunun tespit edilmesi dahi mümkün olmamakta, sırf bu tespitin yapılamaması, dolayısıyla başvurunun esasının incelenmesinin mümkün olmaması nedeniyle başvuru hakkında kabul edilemezlik kararı verilmektedir. Dolayısıyla, açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemez bulunan başvuruları yüzeysel bir esas incelemesinin yapıldığı ve bu incelemenin sonunda açık ve görünür bir ihlalin bulunmadığının tespit edildiği başvurular olarak nitelendirmek yerine esasın incelenmesiyle ilgili bir nedenden ötürü kabul edilemez bulunan başvurular olarak nitelendirmek yukarıda da belirtildiği üzere daha yerinde gözükmektedir.

Anayasa Mahkemesi, *“hakkındaki kesinleşmiş mahkûmiyet kararlarının infazı sırasında hata yapıldığını, daha uzun süre cezaevinde kalacağını bu sebeple anayasal*

¹⁰¹Kabul Edilebilirlik Kriterleri Uygulama Rehberi, s.79.

¹⁰²Kabul Edilebilirlik Kriterleri Uygulama Rehberi, s.79.

haklarının ihlal edildiğini” ileri süren bir başvurucunun başvurusunda,¹⁰³ ihlal iddiaları hakkında gerekli açıklamaların yapılmadığı, ayrıca şikâyetlerin karmaşık bir şekilde dile getirilmiş olduğu gerekçesiyle¹⁰⁴ açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesinin bu kararı incelendiğinde, başvurucu tarafından ileri sürülen iddiaların yüzeysel bir esas incelemesine tabi tutulması sonucunda bir ihlalin olmadığını açık olduğunun tespit edilmesi nedeniyle değil; başvurucu tarafından ileri sürülen iddiaların objektif olarak anlaşılabilmesi ve ihlal iddiasının bu haliyle incelenmesinin mümkün olmaması nedeniyle kabul edilemezlik kararı verildiği görülecektir.

Anayasa Mahkemesi kararları incelendiğinde, başvurucular tarafından ileri sürülen şikâyetlerin karmaşık veya zorlama şikâyet niteliğinde olduğu gerekçesiyle verilen açıkça dayanaktan yoksunluk kararlarının oldukça az sayıda olduğu görülmektedir. Sayının az olmasında, aşağıda açıklanacağı üzere, bu nitelikteki başvuruların Anayasa Mahkemesi Bölümleri önüne gelmeden önce Komisyonlar Başkanlığı tarafından idari ret kararıyla sonuçlandırılıyor olması etkili olmaktadır.

6216 sayılı Kanun’un 47. maddesinin (3) numaralı fıkrasında,¹⁰⁵ başvurucuların diğer bazı bilgilerin yanı sıra ihlal edildiğini ileri sürdüğü hak ve özgürlüğün hangisi olduğunu ve ihlal gerekçelerini başvuru dilekçesinde belirtmesinin zorunlu olduğu belirtilmiştir. Aynı Kanun’un 47. maddesinin (6) numaralı fıkrasında,¹⁰⁶ başvuru evrakında herhangi bir eksiklik bulunması hâlinde, Mahkeme yazı işleri tarafından eksikliğin giderilmesi için başvurucu veya varsa vekiline onbeş günü geçmemek üzere bir süre verileceği ve geçerli bir mazereti olmaksızın bu sürede eksikliğin tamamlanmaması durumunda başvurunun reddine karar verileceğinin başvurucu veya vekiline bildirileceği belirtilmiştir.

¹⁰³Anayasa Mahkemesi kararı, *İrfan Sarı*, B. No: 2014/1397, 30/6/2014.

¹⁰⁴Anayasa Mahkemesi kararı, *İrfan Sarı*, B. No: 2014/1397, 30/6/2014, §§ 25-26.

¹⁰⁵ 6216 sayılı Kanun’un 47. maddesinin (3) numaralı fıkrası şöyledir:

“Başvuru dilekçesinde başvurucunun ve varsa temsilcisinin kimlik ve adres bilgilerinin, işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle ihlal edildiği ileri sürülen hak ve özgürlüğün ve dayanan Anayasa hükümlerinin, ihlal gerekçelerinin, başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamaların, başvuru yollarının tüketildiği, başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih ile varsa uğranılan zararın belirtilmesi gerekir. Başvuru dilekçesine, dayanılan deliller ile ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem veya kararların aslı ya da örneğinin ve harcın ödendiğine dair belgenin eklenmesi şarttır.”

¹⁰⁶ 6216 sayılı Kanun’un 47. maddesinin (6) numaralı fıkrası şöyledir:

“Başvuru evrakında herhangi bir eksiklik bulunması hâlinde, Mahkeme yazı işleri tarafından eksikliğin giderilmesi için başvurucu veya varsa vekiline onbeş günü geçmemek üzere bir süre verilir ve geçerli bir mazereti olmaksızın bu sürede eksikliğin tamamlanmaması durumunda başvurunun reddine karar verileceği bildirilir.”

İçtüzüğün “*Bireysel başvuru formu ve ekleri*” başlıklı 59. maddesinin¹⁰⁷ konu ile ilgili kısımlarında ise bireysel başvuru formunda, kamu gücünün ihlale neden olduğu iddia edilen işlemi, eylemi ya da ihmeline dair olayların tarih sırasına göre özetinin, bireysel başvuru kapsamındaki haklardan hangisinin hangi nedenle ihlal edildiği ve buna ilişkin gerekçeler ile delillere ait özlü açıklamaların, başvurucunun güncel ve kişisel bir temel hakkının doğrudan zedelendiği iddiasına ilişkin dayanakların ve başvurucunun taleplerinin yer alması gerektiği belirtilmiştir. Aynı hükümde ayrıca dayanılan belgelerin asıllarının ya da onaylı örneklerinin bireysel başvuru formuna eklenmesi gerektiği ifade edilmiştir. İçtüzüğün “*Formun ve eklerinin hazırlanmasına ilişkin ilkeler*” başlıklı 60. maddesinde,¹⁰⁸

¹⁰⁷ Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün “*Bireysel başvuru formu ve ekleri*” başlıklı 59. maddesi şöyledir:

“(1) Başvurular, İçtüzük ekinde (Ek-1) örneği bulunan ve Mahkemenin internet sitesinde yayımlanan başvuru formu kullanılarak resmî dilde yapılır.

(2) Başvuru formunda aşağıdaki hususlar yer alır:

a) Başvurucunun adı, soyadı, vatandaşlık numarası, doğum tarihi ve yeri, uyruğu, cinsiyeti, mesleği ve adresi, varsa telefon numaraları ve elektronik posta adresi.

b) Başvurucu tüzel kişi ise unvanı, adresi ve tüzel kişiliği temsile yetkili kişinin kimlik bilgileri, varsa telefon numaraları ve elektronik posta adresi.

c) Kanuni temsilcisi ya da avukatı varsa, kanuni temsilcisinin ya da avukatının adı, mesleği ve adresi, varsa telefon numarası ve elektronik posta adresi.

ç) Kamu gücünün ihlale neden olduğu iddia edilen işlem, eylem ya da ihmeline dair olayların tarih sırasına göre özeti.

d) Bireysel başvuru kapsamındaki haklardan hangisinin hangi nedenle ihlal edildiği ve buna ilişkin gerekçeler ve delillere ait özlü açıklamalar.

e) Başvurucunun güncel ve kişisel bir temel hakkının doğrudan zedelendiği iddiasının dayanakları.

f) Başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamalar.

g) Başvuru yollarının tüketildiği veya başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih.

ğ) Başvuru mazeret nedeniyle süresi içinde yapılamamışsa buna dair açıklamalar.

h) Başvurucunun talepleri.

ı) Başvurucunun Mahkeme önünde devam eden bir başka başvurusu varsa numarası.

i) Varsa kamuya açık belgelerde kimliğinin gizli tutulması talebi ve bunun gerekçeleri.

j) Kısa mesaj (SMS) veya elektronik posta yoluyla bilgilendirme yapılmasını isteyip istemediği.

k) Başvurucunun varsa avukatının ya da kanuni temsilcisinin imzaları.

(3) Başvuru formuna aşağıdaki belgeler ya da onaylı örnekleri eklenir:

a) Kanuni temsilci veya avukat vasıtasıyla takip edilen başvurularda başvurucuyu temsile yetkili olduğuna dair belge.

b) Harcın ödendiğine dair belge.

c) Nüfus cüzdanı örneği, başvurucu yabancı ise geçerli kimlik belgesi.

ç) Tüzel kişilerde tüzel kişiliği temsile yetki belgesi.

d) Nihai karar ya da işlem tebliğ edilmişse tebellüğ belgesi.

e) Dayanılan belgelerin asılları ya da onaylı örnekleri.

f) Tazminat talebi varsa uğranılan zarar ve buna ilişkin belgeler.

g) Başvuru süresinde yapılamamışsa varsa mazereti ispatlayan belgeler.

(4) Başvurucu ihlal iddiasına dayanak gösterdiği üçüncü fıkradaki belgelere herhangi bir nedenle erişememesi hâlinde bunun gerekçelerini belirtir. Mahkeme gerekli gördüğü takdirde bu bilgi ve belgeleri resen toplar.

(5) Başvurucuların, adreslerinde veya başvuruyla ilgili koşullarda herhangi bir değişiklik meydana geldiğinde bunu Mahkemeye bildirmeleri zorunludur.”

¹⁰⁸ Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün “*Formun ve eklerinin hazırlanmasına ilişkin ilkeler*” başlıklı 60. maddesi şöyledir:

“(1) Başvuru formu, İçtüzüğün 59 uncu maddesine uygun olarak düzenlenir ve aynı maddede belirtilen belgeler ya da onaylı örnekleri başvuru formuna eklenir.

başvuru formunun İçtüzüğü'nün 59'uncu maddesine uygun olarak düzenlenmesi ve aynı maddede belirtilen belgelerin ya da onaylı örneklerinin başvuru formuna eklenmesi gerektiği, başvuru formunun okunaklı ve başvurunun esasına yönelik özlü bilgileri içerir şekilde hazırlanması gerektiği ifade edilmiştir.

İçtüzüğü'nün "*Bireysel Başvuru Bürosu*" başlıklı 65. maddesinde,¹⁰⁹ Bireysel Başvuru Bürosunun görevlerinin diğer bazı işler yanında Mahkemeye ulaşan bireysel başvuruların kaydını yaparak her bir başvuruya numara vermek ve başvurulardaki idari yönden tamamlattırılması gereken eksiklikleri tespit ederek bunların giderilmesi için gerekli yazışmaları yapmak olduğu ifade edilmiştir. İçtüzüğü'nün "*Form ve eklerinin ön incelemesi ve eksiklikler*" başlıklı 66. maddesinin¹¹⁰ son fıkrasında ise başvurunun; otuz günlük bireysel başvuru süresi içerisinde yapılmadığı, İçtüzüğü'nün 59'uncu ve 60'ıncı maddelerdeki şekil şartlarına uygun olmadığı ve tespit edilen eksikliklerin verilen kesin sürelerde tamamlanmadığı hâllerde Komisyonlar Başraportörü tarafından reddine karar verileceği, bu karara karşı tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde Komisyonlara itiraz edilebileceği, bu konuda Komisyonların verdiği kararların kesin olduğu belirtilmiştir.

6216 sayılı Kanun ile İçtüzüğü'nün anılan hükümlerinden de anlaşılacağı üzere, bireysel başvuru konusu olayların ve ihlal iddialarının şüpheye yer bırakmayacak şekilde

2) *Başvuru formu okunaklı ve başvurunun esasına yönelik özlü bilgileri içerir şekilde hazırlanır. Başvuru formunun ekler hariç on sayfayı geçmesi hâlinde başvuru formuna olayların özetini eklemesi gerekir.*

(3) *Başvuru formu, başvuru formunun ekinde bulunduğu belgeleri, tarih sırasına göre numaralandırarak her bir belgeyi tanımlayıcı başlıklar hâlinde dizi pusulasına bağlar.*"

¹⁰⁹ Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün "*Bireysel Başvuru Bürosu*" başlıklı 65. maddesi şöyledir:

"(1) *Bireysel Başvuru Bürosu, Komisyonlar Başraportörünün gözetiminde bir raportör ve yeterli sayıda raportör yardımcısı ile personelden oluşur.*

(2) *Bireysel Başvuru Bürosunun görevleri şunlardır:*

a) *Mahkemeye ulaşan bireysel başvuruların kaydını yapıp numara vermek, dosyalamak.*

b) *Başvurulardaki idari yönden tamamlattırılması gereken eksiklikleri tespit etmek ve bunların giderilmesi için gerekli yazışmaları yapmak.*

c) *Bireysel başvurularla ilgili yazışmaların kaydı, takibi, ilgili birimlere sevk edilmesi ve diğer işlemleri yapmak.*"

¹¹⁰ Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün "*Formun ve eklerinin hazırlanmasına ilişkin ilkeler*" başlıklı 66. maddesi şöyledir:

"(1) *Bireysel Başvuru Bürosu gelen başvuruları şekli eksiklikler bulunup bulunmadığı yönünden inceler. Başvuru formunda veya eklerinde herhangi bir eksiklik tespit edilmesi hâlinde, bunların tamamlattırılması için başvuru formuna, varsa avukatına veya kanuni temsilcisine onbeş günü geçmemek üzere kesin bir süre verir.*

(2) *(Değişik: 05/03/2014 günlü ve 28932 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan İçtüzüğü'nün 8. maddesi ile) Eksikliklerin tamamlattırılmasına dair yazıda başvuru formuna geçerli bir mazereti olmaksızın verilen kesin sürede eksiklikleri tamamlamadığı takdirde başvurusunun reddine karar verileceği bildirilir.*

(3) *Başvurunun; süresinde yapılmadığı, 59 uncu ve 60 ıncı maddelerdeki şekil şartlarına uygun olmadığı ve tespit edilen eksikliklerin verilen kesin sürelerde tamamlanmadığı hâllerde Komisyonlar Başraportörü tarafından reddine karar verilir ve başvuru formuna tebliğ edilir. Bu karara tebliğ tarihinden itibaren yedi gün içinde Komisyonlara itiraz edilebilir. Bu konuda Komisyonların verdiği kararlar kesindir.*"

anlaşılabilmesi için diğer bazı bilgilerin yanı sıra kamu gücünün ihlale neden olduğu iddia edilen işlemi, eylemi ya da ihmaline dair olayların, bireysel başvuru kapsamındaki haklardan hangisinin hangi nedenle ihlal edildiğinin ve buna ilişkin gerekçeler ile delillere ait özlü açıklamaların bireysel başvuru formunda anlaşılır şekilde ifade edilmesi gerekir. Bireysel Başvuru Bürosu, bireysel başvuru formu ve eklerinde bulunması gereken bilgi ve belgelerde bir eksiklik bulunması hâlinde, özellikle de maddi olay ve olguların bireysel başvuru formunda objektif olarak anlaşılır şekilde açıklanmaması hâlinde, eksikliklerin tamamlanması ve anlaşılmayan hususların açıklığa kavuşturulması için başvurucuya eksiklik bildirim yazısı gönderir, Bireysel Başvuru Bürosu tarafından tespit edilen bu eksikliklerin başvurucular tarafından süresi içerisinde tamamlanması ve maddi olay ve olguları anlaşılır şekilde açıklanması hâlinde, bireysel başvuru dosyası tam ve anlaşılır bir biçimde Komisyonlar ya da niteliği gerektiriyorsa Bölümler önüne gönderilir. Eğer verilen kesin süre içerisinde geçerli bir mazeret olmaksızın tespit edilen eksiklikler tamamlanmazsa, Komisyonlar Başraportörü, başvurunun idari yönden reddine karar verir.

Karmaşık veya zorlama şikâyet içeren başvurular, Anayasa Mahkemesinin anılan işleyişi sayesinde ya eksiklikler tamamlanarak tam ve anlaşılır bir biçimde Komisyonlar veya Bölümler önüne gönderilmekte ya da tespit edilen eksiklikler süresi içerisinde tamamlanmadığı için Komisyonlar Başraportörünün idari ret kararı ile sonuçlandırılmaktadır. Başka bir anlatımla, başvuru henüz Komisyonlar ya da Bölümler önüne gelmeden önce, başvurunun anlaşılmasını objektif olarak imkânsız kılan eksiklikler ya Bireysel Başvuru Bürosu tarafından tamamlattırılmıştır ya da tespit edilen eksiklikler süresi içerisinde tamamlanmadığı için başvuru hakkında Komisyonlar Başraportörü tarafından idari ret kararı verilmiştir. Dolayısıyla her iki durumda da, Komisyonların ya da Bölümlerin başvurucular tarafından ileri sürülen iddiaların karmaşık şikâyet niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermesi mümkün olmamaktadır.

1.2.2. Kanıtlanamamış (Temellendirilmemiş) Şikâyetler

1.2.2.1. Genel Olarak

Karmaşık ve zorlama şikâyetlerin incelendiği bölümde de yer verilen 6216 sayılı Kanun'un 47. maddesinin (3) numaralı fıkrası gereği, başvuru dilekçesinde, başvurucuların kimlik bilgilerinin yanı sıra kamu gücünün işlemi, eylemi ya da ihmali nedeniyle ihlal edildiği ileri sürülen hak ve özgürlüğün, dayanılan Anayasa hükümlerinin, ihlal gerekçelerinin, başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamaların ve başvuru yollarının tüketildiği, başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih ile varsa uğranılan zararın

belirtilmesi gerekir. Yine bu hüküm gereği, başvuru dilekçesine, dayanılan deliller ile ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem veya kararların aslı ya da örneğinin eklenmesi şarttır. 6216 sayılı Kanun'un 47. maddesinin (3) numaralı fıkrasına benzer şekilde kaleme alınan İçtüzüğün 59. maddesi uyarınca, başvuruların İçtüzük ekinde örneği bulunan ve Mahkemenin internet sitesinde yayımlanan başvuru formu kullanılarak resmî dilde yapılması ve başvuru formunda kamu gücünün ihlale neden olduğu iddia edilen işlemi, eylemi ya da ihmeline dair olayların tarih sırasına göre özetinin, bireysel başvuru kapsamındaki haklardan hangisinin hangi nedenle ihlal edildiği ve buna ilişkin gerekçeler ile delillere ait özlü açıklamaların, başvurucunun güncel ve kişisel bir temel hakkının doğrudan zedelendiği iddiasının dayanaklarının, başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamaların, başvuru yollarının tüketildiği veya başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihin ve başvurucunun taleplerinin bulunması gerektiği belirtilmiştir. Yine bu hüküm gereği, başvuru formuna diğer bazı belgelerin yanı sıra dayanılan belgelerin asılları ya da onaylı örneklerinin eklenmesi gerekir.

6216 sayılı Kanun ile İçtüzüğün anılan hükümleri dikkate alındığında, ihlal iddialarını kanıtlama külfetinin başvurucular üzerinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim Anayasa Mahkemesi, kanıtlanamamış şikâyete ilişkin ilke kararında; hukuki iddialarını kanıtlama külfetinin başvurucular üzerinde olduğunu belirtmiştir.¹¹¹ Aynı kararda, başvuru dilekçesinde, kamu gücünün ihlale neden olduğu iddia edilen işlemi, eylemi ya da ihmeline dair olayların tarih sırasına göre özetinin yapılması, bireysel başvuru kapsamındaki haklardan hangisinin hangi nedenle ihlal edildiğinin ve buna ilişkin gerekçeler ile delillerin açıklanması gerektiği ifade edilmiş; dayanılan deliller ile ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem veya kararların aslı ya da örneğinin başvuru dilekçesine eklenmesinin şart olduğu belirtilmiştir.¹¹² Kanıtlanamamış şikâyete ilişkin ilke kararında ayrıca, Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurularda başvurucuların başvurularını takip etme yükümlülüklerinin bulunduğu, bu yükümlülüğün bir gereği olarak başvuru formunun titizlikle doldurulması, ihlal iddiasının dayanağı olan tüm olayların gösterilmesi, başvuruyu aydınlatacak ve hükmün esasını etkileyecek argümanları destekleyici tüm belgelerin başvuru dilekçesine eklenmesi gerektiği, şayet bir belge elde edilememişse bunun da nedenlerinin açıklanmasının gerekli olduğu belirtilmiştir.¹¹³ Tüm bu hususlar dikkate

¹¹¹ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Veli Özdemir*, B. No: 2013/276, 9/1/2014, § 19.

¹¹² Anayasa Mahkemesi Kararı, *Veli Özdemir*, B. No: 2013/276, 9/1/2014, § 20.

¹¹³ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Veli Özdemir*, B. No: 2013/276, 9/1/2014, § 26.

alındığında, kanıtlanamamış şikâyete ilişkin ilke kararında ortaya konulan yükümlülüklerin başvuru tarafından yerine getirilmemesi hâlinde, başvuru tarafından ileri sürülen ihlal iddialarının kanıtlanamamış olması nedeniyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verileceği anlaşılmaktadır.

Başvurular tarafından ileri sürülen ihlal iddialarının kanıtlanamamış olması nedeniyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verilmesi, özellikle iki durumda söz konusu olabilir. Bu durumlardan birincisi, başvuru Anayasa’da güvence altına alınan bir veya bir kaç maddeye sadece atıfta bulunup bu maddelerin nasıl ihlal edildiğine ilişkin yeterli bir açıklamada bulunmaması hâlinde ortaya çıkabilir. Bu durumlardan ikincisi ise, başvuru derece mahkemelerinin veya diğer makamların kararları gibi belgeleri Anayasa Mahkemesine sunmayı ihmal etmesi veya sunmayı reddetmesi hâlinde söz konusu olabilir.¹¹⁴

Kanıtlanamamış şikâyete ilişkin yukarıda belirtilen her iki durum hakkında da Anayasa Mahkemesince verilmiş birçok karar bulunmaktadır. Aşağıda Anayasa Mahkemesinin bu iki durum hakkında vermiş olduğu kararlar ayrıntılı şekilde incelenecektir.

Ancak bu incelemeye geçmeden önce, başvuru ihlal iddiaları başvuru formu ve eklerinden yeterince anlaşılmaktaysa veya başvuru formundaki eksik hususlar tamamlanmadan da başvuru ihlal iddialarını inceleme imkânı var ise başvuru ihlal iddialarının anlaşılmadığı yahut başvuruda bir kısım eksikliklerin bulunduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verilmesinin aşırı şekilci bir yaklaşım olabileceğini özellikle belirtmek gerekir.¹¹⁵

Bu aşamada son olarak, karmaşık ve zorlama şikâyetler ile kanıtlanamamış şikâyetler arasındaki farka değinmek faydalı olacaktır. Karmaşık ve zorlama şikâyetlerde başvuru ihlal iddialarının şikâyet ettiği maddi olayların veya bireysel başvuru yolu ile sunmak istediği haksızlıkların anlaşılması objektif olarak imkânsız iken; kanıtlanamamış şikâyetlerde, özellikle de başvuru ihlal iddialarının dayanağı olan belgeleri Anayasa Mahkemesine sunmadığı durumlarda, başvuru konusu olaylar ile şikâyet edilen hususlar objektif olarak anlaşılabilir ancak dayanak belgeler başvuru dilekçesine eklenmediğinden yahut soyut

¹¹⁴ Kabul Edilebilirlik Kriterleri Uygulama Rehberi, s. 79.

¹¹⁵ KÜÇÜK, Salim; “Açıkça Dayanaktan Yoksunluk”, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri*, Editörler: TURAN Hüseyin / KAPLAN Recep, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015, s. 193.

olarak ileri sürülen bir takım ihlal iddiaları yeterince somutlaştırılmadığından iddiaların kanıtlanamadığına karar verilmektedir.

1.2.2.2. İhlal İddialarının Kanıtlanamamış Olması Nedeniyle Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararı Verilen Durumlar

1.2.2.2.1. İhlal İddiasının Yeterli Açıklamada ve Kanıtlamada Bulunulmadan İleri Sürülmesi

Anayasa Mahkemesinin ihlal iddiaları hakkında yeterli açıklamada ve kanıtlamada bulunulmadığı gerekçesiyle verdiği açıkça dayanaktan yoksunluk kararları incelendiğinde, başvuruçuların çoğunlukla Anayasa'nın bir ya da birkaç maddesine soyut bir şekilde atıf yaptığı ancak bu maddelerde güvence altına alınan hakların ne şekilde ihlal edildiğine dair yeterli açıklamada ve kanıtlamada bulunmadığı görülmektedir.

Anayasa Mahkemesi, on iki yılı aşkın süren bir yargılama nedeniyle makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasının yanı sıra Anayasa'nın 2., 5., 10., 90. ve 148. maddelerinde tanımlanan haklarının ihlal edildiğini ileri süren bir başvuruçunun başvurusunda, makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiş ancak Anayasa'nın 2., 5., 10., 90. ve 148. maddelerinde tanımlanan hakların ihlal edildiği iddiası hakkında, belirtilen hükümlerin nasıl ihlal edildiğine ilişkin başvuruçudan bir açıklama ve kanıtlamada bulunulmadığı gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.¹¹⁶ Anayasa Mahkemesi benzer bir şekilde, ulusal bir gazetenin basılı nüshalarında ve internet sitesinde “işkenceci” ve “tecavüzcü” gibi ifadelerle yayınlanan haberler nedeniyle Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan maddi ve manevi varlığın korunması hakkının ihlal edildiği iddiasının yanı sıra Anayasa'nın 15., 19., 21. 22., 26. ve 40. maddelerinde tanımlanan haklarının ihlal edildiğini ileri süren bir başvuruçunun başvurusunda¹¹⁷, Anayasa'nın 17. maddesi yönünden bir değerlendirme yapmış ancak Anayasa'nın 15., 19., 21. 22., 26. ve 40. maddelerinde tanımlanan hakların ihlal edildiği iddiası hakkında, belirtilen hükümlerin nasıl ihlal edildiğine ilişkin başvuruçudan bir açıklama ve kanıtlamada bulunulmadığı gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.¹¹⁸

Anayasa Mahkemesi, özel yetkili mahkemelerin kanuni hâkim güncesine aykırı olduğu, lehe olan delillerin toplanmadığı, duruşmaların aleniliği ilkesine aykırı davranıldığı,

¹¹⁶ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Yağız Teks. ve Gıda Ürünleri Paz. Taah. San. ve Tic. Ltd. Şti.*, B. No: 2012/650, 5/12/2013, §§ 23-25.

¹¹⁷ Anayasa Mahkemesi Kararı, *S.S.A.*, B. No: 2013/2355, 7/11/2013.

¹¹⁸ Anayasa Mahkemesi Kararı, *S.S.A.*, B. No: 2013/2355, 7/11/2013, § 38.

yargılamamanın uzun sürdüğü, tutukluluğun makul gerekçelere dayandırılmadığı ve haksız olarak tutukluluk kararı verildiği iddialarıyla Anayasa'nın 10., 17., 19., 20., 26., 36., 37. ve 38. maddelerinin ihlal edildiğini ileri süren bir başvurunun başvurusunda¹¹⁹, Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı ile Anayasa'nın 19. maddesinde güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği iddiaları hakkında çeşitli değerlendirmelerde bulunmuş ancak Anayasa'nın 10., 17., 20., 26., 37. ve 38. maddelerinin ihlal edildiği iddiasının soyut olarak ve sadece madde numaraları belirtilerek ileri sürülmesi nedeniyle kanıtlanamadığı sonucuna ulaşmış ve başvurunun bu kısmı hakkında açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.¹²⁰

Anayasa Mahkemesi, terör olayları nedeniyle köyü boşaltılan bir başvurunun kendi isteği dışında yerleşim yerinden ayrılmak zorunda bırakılması nedeniyle Anayasa'nın 20. maddesinde tanımlanan özel hayatın gizliliği hakkının ihlal edildiği iddiası hakkında, hukuki iddialarını kanıtlama yükümlülüğü başvurucuya ait olmasına rağmen başvuru tarafından soyut şekilde Anayasa'nın 20. maddesi hükmüne atıfta bulunulduğu, belirtilen hükmün nasıl ihlal edildiğine ilişkin bir açıklamada ve kanıtlamada bulunulmadığı değerlendirilmelerini yaparak açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.¹²¹ Anayasa Mahkemesi, terör olayları nedeniyle yaşadığı köyünü terk eden bir başvurunun kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlal edildiği iddiası hakkında da benzer gerekçelerle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.¹²²

Anayasa Mahkemesinin bu kararları, başvuru sahiplerinin Anayasa'da güvence altına alınan bir veya bir kaç maddeye soyut bir şekilde atıfta bulunup bu maddelerin nasıl ihlal edildiği hakkında yeterli açıklamada ve kanıtlamada bulunmadığı durumlara ilişkin tipik birer örnektir. Bu gibi durumlarda, başvuru sahipleri tarafından ileri sürülen ihlal iddialarının kanıtlanamamış olması nedeniyle başvuru/başvurunun ilgili kısmı hakkında kabul edilemezlik kararı verilmesi makul gözükmemektedir.

Bununla birlikte, ihlal iddiaları hakkında yeterli açıklamada ve kanıtlamada bulunulmadığı gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verilen durumların sadece Anayasa'da güvence altına alınan bir veya bir kaç maddeye soyut bir şekilde atıfta bulunulması durumuyla sınırlı olmadığını belirtmek gerekir. Bazı durumlarda başvuru sahipleri, varsayımsal bazı iddialarla Anayasa'da güvence altına alınan bir ya da birkaç hakkının ihlal edildiğini

¹¹⁹ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Levent Ersöz*, B. No: 2013/5274, 16/7/2014.

¹²⁰ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Levent Ersöz*, B. No: 2013/5274, 16/7/2014, §§ 65-76.

¹²¹ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Faris Aslan*, B. No: 2014/1026, 20/5/2015, §§ 32-34.

¹²² Anayasa Mahkemesi Kararı, *Zübeyit Kaya*, B. No: 2013/7674, 21/5/2015, §§ 25-27.

ileri sürebilmektedir. Bu duruma örnek olarak, Anayasa Mahkemesinin *Servet Saraçoğlu ve diğerleri*¹²³ kararına değinmek yerinde olacaktır. Söz konusu başvuruda başvurucular, haklarında verilen kararın Yargıtay tarafından bozulduğunu, Yargıtay'ın bozma ilamından sonra yapılan duruşmaya davaya bakan ilk derece mahkemesi hâkiminin mazereti nedeniyle başka bir hâkimin katıldığını, geçici yetkili bu hâkim tarafından bozma ilamına uyma kararı verildiğini, geçici yetkili hâkimin uzun süren yargılamalar sonucu yaklaşık on bin sayfayı bulan dava dosyasını hiç okumadan karar verdiğini belirterek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.¹²⁴ Anayasa Mahkemesi ise, söz konusu iddianın somut bilgi ve belgelere dayandırılmayıp davaya geçici yetkiyle bakan hâkimin çok kapsamlı olan dava dosyasını kısa zamanda incelemesinin imkân haricinde olduğu varsayımına dayandırıldığını, hâkimin bir dosyaya geçici yetkiyle bakmış olmasının dosyayı eksik inceleyerek karar vermiş olduğunu göstermeye yeterli olmadığını, bu durumda söz konusu iddianın varsayımsal niteliği nedeniyle kanıtlanmamış şikâyet kapsamında kabul edilmesi gerektiğini belirterek başvurunun bu kısmının diğer kabul edilebilirlik koşulları yönünden incelenmeksizin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.¹²⁵

Anayasa Mahkemesi, işkence ve kötü muamele yasağının usul yönünün ihlal edildiği iddiasıyla yapılan bazı başvurularda da söz konusu ihlal iddialarının kanıtlanamamış olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verebilmektedir. Bu nitelikteki bir olayda başvuru, “(...) 1 Mayıs nedeniyle gösteri yapanlara müdahale eden kolluk kuvvetlerinin kullandığı gaz kapsülünün hedefi olduğunu, göstericilere müdahale eden polisin yakın mesafeden kendisini nişan alarak gaz kapsülünü ateşlediğini, bu nedenle sol gözünün sürekli olarak işlevini yitirdiğini, İstanbul Valisi ve İstanbul İl Emniyet Müdürünün Anayasa, yasa ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarına aykırı olarak 1 Mayıs kutlamalarının Taksim Meydanı'nda yapılmasına izin vermeyerek meydana gelen şiddet olaylarından sorumlu olduğunu ve onlar hakkında şikâyetçi olduğunu ancak İçişleri Bakanlığının işleme koymama kararı verdiğini, anılan karara yaptığı itirazın ise Danıştay 1. Dairesi tarafından reddedildiğini ve böylelikle anılan kamu görevlileri hakkında yargılama sürecinin engellendiğini (...)” belirterek işkence ve kötü muamele yasağının usul yönünün ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Görüleceği üzere bu olayda başvuru, gaz

¹²³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Servet Saraçoğlu ve diğerleri*, B. No: 2012/1281, 24/6/2015.

¹²⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Servet Saraçoğlu ve diğerleri*, B. No: 2012/1281, 24/6/2015, § 71.

¹²⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Servet Saraçoğlu ve diğerleri*, B. No: 2012/1281, 24/6/2015, §§ 77-79.

kapsülünü atan polis memuru hakkında verilen kovuşturmayaya yer olmadığına dair karardan değil 1 Mayıs kutlamalarının Taksim Meydanı'nda yapılmasına izin vermeyen İstanbul Valisi ile İstanbul İl Emniyet Müdürü hakkında verilen işleme koymama kararından şikâyetçi olmuştur. Başvurucu, İstanbul Valisi ve İl Emniyet Müdürünün verdiği talimatlar neticesinde kolluk görevlilerinin orantısız güç kullandığını, bu nedenle sol gözünü kaybettiğini, dolayısıyla anılan kamu görevlileri hakkında etkili bir soruşturma yürütülmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi ise ilke olarak, bireyin bir devlet görevlisi tarafından hukuka aykırı olarak ve Anayasa'nın 17. maddesini ihlal eder biçimde bir muameleye tabi tutulduğuna ilişkin savunulabilir bir iddiasının bulunması hâlinde olay hakkında etkili resmî bir soruşturmanın yürütülmesi gerektiğini, ancak bu konuda bir soruşturmanın başlayabilmesi için öncelikle işkence ve kötü muamele konusundaki iddiaların uygun delillerle desteklenmesi gerektiğini ifade etmiş; akabinde ise somut olayda başvurunun, kolluğun ölçüsüz müdahalesi ile üst düzey kamu görevlilerinin talimatları arasında ceza hukuku kapsamında illiyet bağı gösterir savunulabilir bir bilgi veya belge ortaya koyamadığı, başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların soyut ve kanıtlanmamış şikâyetlerden oluştuğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.¹²⁶ Anayasa Mahkemesi, işkence ve kötü muamele yasağının usul yönünün ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurularda, başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanıtlanamamış olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verirken oldukça dikkatli olmalıdır. Çünkü başvurunun iddialarını kanıtlayamamış olması, tam da başvurunun başvuru konusu yaptığı husustan yani soruşturma makamlarınca etkili bir soruşturma yürütülmemesinden kaynaklanmış olabilir. Başka bir anlatımla başvuru, etkili bir soruşturma yapılmaması nedeniyle iddialarını kanıtlayamamış olabilir. Bu sebeple, “*soruşturmanın başlayabilmesi için öncelikle işkence ve kötü muamele konusundaki iddiaların uygun delillerle desteklenmesi gerektiği*” şeklindeki ilkenin çok dar bir şekilde yorumlanması hatta mümkünse bu ilkeye hiç başvurulmaması daha yerinde gözükmektedir.

Başvurunun ihlal iddiaları başvuru formu ve eklerinden yeterince anlaşılırsa başvurunun ihlal iddialarının anlaşılacağı gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verilmesinin aşırı şekilci bir yaklaşım olabileceğini ayrıca vurgulamak gerekir.¹²⁷ Bu hususla

¹²⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *İbrahim Akan*, B. No: 2014/10628, 16/11/2016, §§ 25-39; Benzer yöndeki diğer Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Cuma Doygun*, B. No: 2013/394, 6/3/2014, §§ 24-31; *Elif Güneş Yıldırım*, B. No: 2014/12391, 5/4/2017, §§ 17-28.

¹²⁷ KÜÇÜK, agm, s. 193.

ilgili olarak Anayasa Mahkemesinin *Kamil Çakır*¹²⁸ kararına değinilebilir. Anayasa Mahkemesi, Balıkesir Garnizonundan Diyarbakır Garnizonuna ataması yapılan bir astsubayın “(...) eylül ayı gibi normal atama dönemi olmayan bir ayda atamasının yapıldığını, emsallerinden farklı bir şekilde sadece kendisine yönelik ayrıcalıklı atama nedeniyle küçük düşürüldüğünü ve cezalandırma amacı ile atandığı algısı oluşturulduğunu, idarece yapıldığı belirtilen tüm bu uygulamalar mobbing niteliğinde olmakla, Anayasa'nın 17. maddesinde tanımlanan maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiğini” ileri sürdüğü bir başvurusunda, “Başvuruya konu ihlal iddiasıyla ilgili deliller sunarak olaya ilişkin iddialarını ve hangi Anayasa hükmünün ihlal edildiğine ilişkin açıklamalarda bulunmak suretiyle hukuki iddialarını kanıtlama yükümlülüğü başvurucuya ait olmasına rağmen, başvurucu tarafından soyut şekilde birtakım Anayasa hükümlerine atıfta bulunulmakla birlikte, belirtilen hükümlerin nasıl ihlal edildiğine ilişkin bir açıklama ve özellikle ihlal iddiasına konu eylemler ve içeriklerine dair kanıtlamada bulunulmadığı” gerekçesiyle başvurucunun bu iddialarının diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.¹²⁹ Başvurucu tarafından ileri sürülen iddialar dikkate alındığında, başvurucunun açık ve anlaşılabilir bir şekilde, eylül ayı gibi normal atama dönemi olmayan bir ayda atamasının yapılmasından, normal atama döneminden farklı bir ayda yapılan bu atama nedeniyle küçük düşürülmesinden, mobbing niteliğinde olan bu uygulamalar sebebiyle Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan maddi ve manevi varlığın korunması hakkının ihlal edilmesinden şikâyet ettiği anlaşılmaktadır. Ancak Anayasa Mahkemesi, başvurucu tarafından yapılan bu açıklamaları yeterli görmemiş ve ihlal iddiaları hakkında yeterli açıklamada ve kanıtlamada bulunulmadığı gerekçesiyle başvurucunun bu iddiaları hakkında kabul edilemezlik kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesinin anılan gerekçeyle verdiği kabul edilemezlik kararı, kanıtlanamamış şikâyetin oldukça katı bir şekilde uygulanmasına örnek teşkil edebilir niteliktedir. Böylesi katı bir yorum, mobbing iddiasıyla yapılan birçok başvurunun kanıtlanamamış olması nedeniyle açıkça dayanaktan yoksun görülmesine sebep olabilir.

Bu başlık altında son olarak, ihlal iddiaları hakkında yeterli açıklamada ve kanıtlamada bulunulmadığının anlaşılması hâlinde gerekli açıklamaların yapılması amacıyla Bireysel Başvuru Bürosu tarafından başvuruculara eksiklik bildiriminin gönderilip

¹²⁸ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Kamil Çakır*, B. No: 2013/997, 17/12/2014.

¹²⁹ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Kamil Çakır*, B. No: 2013/997, 17/12/2014, §§ 31-33.

gönderilmeyeceği hususuna değinmek faydalı olacaktır. 6216 sayılı Kanun'un "Bireysel başvuru usulü" kenar başlıklı 47. maddesinin (6) numaralı fıkrası; "Başvuru evrakında herhangi bir eksiklik bulunması hâlinde, Mahkeme yazı işleri tarafından eksikliğin giderilmesi için başvurucu veya varsa vekiline onbeş günü geçmemek üzere bir süre verilir ve geçerli bir mazereti olmaksızın bu sürede eksikliğin tamamlanmaması durumunda başvurunun reddine karar verileceği bildirilir." şeklindedir. İçtüzüğün "Form ve eklerinin ön incelemesi ve eksiklikler" başlıklı 66. maddesinin birinci fıkrası ise; "Bireysel Başvuru Bürosu gelen başvuruları şekli eksiklikler bulunup bulunmadığı yönünden inceler. Başvuru formunda veya eklerinde herhangi bir eksiklik tespit edilmesi hâlinde, bunların tamamlattırılması için başvurucuya, varsa avukatına veya kanuni temsilcisine onbeş günü geçmemek üzere bir süre verilir." şeklindedir. Anılan hükümler dikkate alındığında, ihlal iddiaları hakkında yeterli bir açıklamada ve kanıtlamada bulunulmamış ise Bireysel Başvuru Bürosu tarafından ihlal iddialarının açıklanması için başvuruculara eksiklik bildirimiminin gönderilmesinin gerekmediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü İçtüzükte de açık bir şekilde belirtildiği üzere Bireysel Başvuru Bürosunun başvuruculardan giderilmesini isteyebileceği eksiklikler, şekli eksikliklerdir. Yani, başvuruculardan giderilmesi istenecek olan eksiklikler ihlal iddiasının dayanağı olan belge ve deliller ile nüfus cüzdanı ve vekâletname gibi şekli eksikliklerdir. Dolayısıyla, ihlal iddiasının yeterli açıklamalarla desteklenmediği durumlarda, Anayasa Mahkemesinin gerekli açıklamaların yapılması için başvurucuya eksiklik bildirimini göndermesi gerekmemektedir. Anayasa Mahkemesi bu gibi durumlarda, başvuruculara eksikliğin tamamlanması için hiçbir bildirim yapmadan ihlal iddialarının kanıtlanamadığı gerekçesiyle başvuru/başvurunun ilgili kısmı hakkında doğrudan kabul edilemezlik kararı verebilir. Anayasa Mahkemesinin kanıtlanamamış şikâyete ilişkin birçok kararında giderilmesi istenen eksikliklerin şekli eksiklikler olduğuna vurgu yapması, bu duruma işaret eder mahiyettedir.¹³⁰

1.2.2.2.2. İhlal İddiasının Dayanağı Olan Belgelerin Anayasa Mahkemesine İbraz Edilmemesi

Anayasa Mahkemesi, başvurucuların iddialarını desteklemek için derece mahkemelerinin veya diğer makamların kararları gibi belgeleri Anayasa Mahkemesine sunmayı ihmal etmesi veya sunmayı reddetmesi durumuna ilişkin olarak da birçok karar vermiştir. Kanıtlanamamış şikâyete ilişkin birinci durumda, ihlal iddiaları hakkında yeterli

¹³⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Veli Özdemir*, B. No: 2013/276, 9/1/2014, § 21.

derecede açıklamada bulunulmadığı için kabul edilemezlik kararı verilmekte iken; kanıtlanamamış şikâyete ilişkin ikinci durumda, başvuruvcular tarafından ihlal iddiaları hakkında yeterli açıklamada bulunulmasına rağmen ihlal iddialarının kanıtlanması için gerekli olan belgelerin Anayasa Mahkemesine ibraz edilmemesi nedeniyle kabul edilemezlik kararı verilmektedir. Yani kanıtlanamamış şikâyete ilişkin ikinci durumda, başvuruvcular ihlal iddialarını kanıtlamak için yeterli derecede açıklamada bulunmuş ancak ihlal iddialarının dayanaklarını Anayasa Mahkemesine ibraz etmemiştir. Nitekim Anayasa Mahkemesi bu durumlarda ihlal iddiası hakkında yeterli açıklamada bulunulmadığı için değil ihlal iddiasının dayanaklarının Anayasa Mahkemesine ibraz edilmediği için kabul edilemezlik kararı vermektedir.

Anayasa Mahkemesi, savunmasını Kürtçe olarak yapma talebinin reddedildiğini, gizli tanığın duruşmada dinlenmediğini, gizli tanığa soru sormadığını ve bu nedenlerle savunma hakkının kısıtlandığını ileri süren bir başvuruvcunun başvurusunda,¹³¹ başvuruvcunun Anayasa Mahkemesine ilk derece mahkemesinin gerekçeli kararı ile Yargıtay ilamını ibrazı dışında başka bir delil ibraz etmediğini, başvuruvcunun bireysel başvuruda ileri sürdüğü hususları ilk derece mahkemesinde ve temyiz aşamasında ileri sürdüğünü ancak bu taleplerinin dikkate alınmadığını gösterir duruşma zabıtları, dilekçeler ve mahkeme kararları gibi iddiasının dayanaklarını Anayasa Mahkemesine sunmadığını, başvuruvcunun yargılamanın hangi aşamalarında Kürtçe savunma yapmak istediği, taleplerini Mahkemeye iletip iletmediği, İlk Derece Mahkemesinin Kürtçe savunma yapma talebini reddedip reddetmediği, reddetmişse hangi gerekçelerle reddettiği hususlarının başvuru dilekçesinden anlaşılamadığını, aynı şekilde başvuruvcu aleyhine ifade veren gizli tanığın beyanlarının hangi yargı makamı tarafından alındığı, bu beyanların neler olduğu, gizli tanığın beyanlarının hükme esas alınıp alınmadığı, başvuruvcunun gizli tanığa soru sorma talebini ilk derece mahkemesine iletip iletmediği ve başvuruvcu gizli tanığa soru sorma talebini ilk derece mahkemesine iletmişse bu talebin hangi gerekçelerle reddedildiği hususlarına dair delillerin de başvuru dilekçesine eklenmediğini, ayrıca başvuruvcunun bireysel başvuru aşamasında ileri sürdüğü hususları kanun yollarında ileri sürüp sürmediğini belgelendirmediğini belirterek başvuruvcu tarafından ileri sürülen ihlal iddialarının kanıtlanamamış olduğuna kanaat getirmiş ve bu sebeple başvurunun diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar

¹³¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ramazan Özlü*, B. No: 2013/4187, 30/6/2014.

vermiştir.¹³² Anayasa Mahkemesi, mahkûmiyet hükmüne esas alınan bilirkişi raporunun davada katılan sıfatıyla yer alan Sosyal Sigortalar Kurumunun bir mensubunca hazırlanmış olması nedeniyle taraflı olduğunu ve bu sebeple adil yargılanma hakkı kapsamında korunan silahların eşitliği ilkesinin ihlal edildiğini ileri süren bir başvurusunun başvurusunda¹³³, başvurusunun söz konusu raporu dosyaya arz etmediğini ve raporun niçin arz edilmediğini veya edilemediğini ikna edici bir şekilde de açıklayamadığını, kaldı ki eksiklik bildirim yazısı ile başvurusundan ihlal iddiasının dayanağı olan belgeleri Anayasa Mahkemesine ibraz etmesinin istendiğini ancak başvurusunun iddiasının dayanağı olan raporu Anayasa Mahkemesine sunmadığı gibi herhangi bir bilgi ve belgenin ilgililerden istenmesi için Anayasa Mahkemesinden bir talepte de bulunmadığını belirtmiş ve başvurusunun bu kısmı hakkında açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.¹³⁴

Anayasa Mahkemesi, Danıştay'ın yerleşik içtihatlarına aykırı olarak davasının reddedildiğini ileri süren bir başvurusunun başvurusunda, başvurusunun iddialarına dayanak olan Danıştay kararlarının incelendiğini ancak ilgili kararların başvurusunun dava dosyasında yer alan olay ve olgular ile uyumlu sayılabilecek bir benzerliğinin tespit edilemediğini, Danıştay kararlarının incelenmesi sonucunda yerleşik içtihat uygulamasına rastlanmadığını belirtmiş ve başvurusunun bu kısmı hakkında açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.¹³⁵ Anayasa Mahkemesi, murisi tarafından 15/11/1965 tarihinde Kızıltepe Kadastro Mahkemesinde açılan kadastro tespitine itiraz davasının makul sürede tamamlanmadığını, uzun süren yargılama sürecinde taşınmazı kullanamadığını belirterek mülkiyet ve adil yargılanma haklarının ihlal edildiğini ileri süren bir başvurusunun başvurusunda,¹³⁶ dava dosyasını incelemiş ancak başvurusunun ihlale neden olduğu ileri sürülen davanın tarafları arasında yer almadığının tespit edilmesi üzerine başvurucuya 24/6/2014 tarihli bir yazı göndererek dava dosyasında davacı veya davalılardan kimin mirasçısı olduğuna dair belgenin veya murisine ait veraset ilamının Anayasa Mahkemesine bildirilmesini talep etmiştir. Anayasa Mahkemesi, anılan yazının başvuru vekiline tebliğ edilmesine rağmen Mahkemeye herhangi bir belge sunulmaması ve cevap

¹³² Anayasa Mahkemesi kararı, *Ramazan Özlü*, B. No: 2013/4187, 30/6/2014, §§ 22-23.

¹³³ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Musa Yılmaz Acar*, B. No: 2013/1664, 16/7/2014.

¹³⁴ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Musa Yılmaz Acar*, B. No: 2013/1664, 16/7/2014, § 41.

¹³⁵ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Fulpet Akaryakıt Tic. ve San. Ltd. Şti.*, B. No: 2013/1834, 25/2/2015, §§ 60-73.

¹³⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Halil İbrahim Aydın ve diğerleri*, B. No: 2014/483, 19/11/2014.

verilmemesi üzerine, ileri sürülen ihlal iddialarının kanıtlanmamış olması nedeniyle başvurunun ilgili kısmının açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.¹³⁷

Anayasa Mahkemesinin yukarıda yer verilen kararları dikkate alındığında, başvuru sahiplerinin ihlal iddiaları hakkında yeterli açıklamada bulunduğu ancak ihlal iddialarına dayanak olan belgeleri Anayasa Mahkemesine ibraz etmediği anlaşılmaktadır. Bu durumda, eksik olan bu belgelerin tamamlanması için başvurucuya herhangi bir bildirim yapılmadan ileri sürülen ihlal iddialarının kanıtlanmamış olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verilip verilemeyeceği hususunun tartışılması gerekir.

İçtüzüğün “*Bireysel başvuru formu ve ekleri*” başlıklı 59. maddesinin (3) numaralı fıkrasına göre, başvuru formuna diğer bazı belgelerin yanı sıra dayanılan belgelerin asılları ya da onaylı örneklerinin eklenmesi gerekir. 6216 sayılı Kanun’un “*Bireysel başvuru usulü*” kenar başlıklı 47. maddesinin (6) numaralı fıkrasına benzer şekilde kaleme alınan İçtüzüğün 66. maddesinin (1) numaralı fıkrasına göre, Anayasa Mahkemesine yapılan başvurular şekli eksiklikler bulunup bulunmadığı yönünden incelenir ve başvuru formunda veya eklerinde herhangi bir eksiklik tespit edilmesi hâlinde, bunların tamamlattırılması için başvurucuya, varsa avukatına veya kanuni temsilcisine on beş günü geçmemek üzere kesin bir süre verilir. Tespit edilen eksikliklerin verilen kesin sürelerde tamamlanmadığı hâllerde Komisyonlar Başraportörü tarafından başvurunun reddine karar verilir.

Anayasa Mahkemesi, 6216 sayılı Kanun’un ve İçtüzüğün anılan hükümlerini kanıtlanmamış şikâyete ilişkin verdiği ilke kararında yorumlamış ve Mahkemenin başvurucudan giderilmesini isteyebileceği eksikliklerin şekli eksiklikler olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda Anayasa Mahkemesi, ilk olarak usulünce doldurulmamış olan başvuru formunun usulüne uygun olarak doldurulmasını başvurucudan isteyebileceğini; ikinci olarak ise ihlal iddiasına dayanak olarak gösterilen bilgi, belge ve deliller başvuru dilekçesine eklenmemiş ise dayanılan bu belgelerin tamamlanmasını başvurucudan talep edebileceğini belirtmiştir.¹³⁸

Kanıtlanmamış şikâyete ilişkin birinci durumda, yani başvurucunun ihlal iddiaları hakkında yeterli açıklamada ve kanıtlamada bulunmadığı durumda, Anayasa Mahkemesinin başvurucuya eksiklik bildirim yazısı yazmadan doğrudan kabul edilemezlik kararı vermesinin mümkün olduğu yukarıda belirtilmişti. Ancak, kanıtlanmamış şikâyete ilişkin ikinci durumda, yani başvurucunun ihlal iddiaları hakkında yeterli açıklamada bulunmasına

¹³⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Halil İbrahim Aydın ve diğerleri*, B. No: 2014/483, 19/11/2014, §§ 27-31.

¹³⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Veli Özdemir*, B. No: 2013/276, 9/1/2014, § 21.

rağmen ihlal iddialarının dayanağı olan belgeleri Anayasa Mahkemesine ibraz etmemesi hâlinde, Anayasa Mahkemesinin başvurucuya eksiklik bildirim yazısı yazmadan doğrudan kabul edilemezlik kararı vermesinin mümkün olduğunu söylemek 6216 sayılı Kanun ile İçtüzüğün ilgili maddeleri dikkate alındığında oldukça güç gözükmemektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, 6216 sayılı Kanun'un 47. maddesinin (6) numaralı fıkrası ile İçtüzüğün 66. maddesinin birinci fıkrası gereğince, Anayasa Mahkemesinin başvuruculardan giderilmesini isteyebileceği eksiklikler şekli eksikliklerdir. Başvurucuların ihlal iddiaları hakkında yeterli açıklamada bulunmaması hususunun şekli bir eksiklik olduğunu savunmak ne kadar güç ise başvurucuların ihlal iddialarının dayanağı olan belgeleri Anayasa Mahkemesine ibraz etmemesinin şekli bir eksiklik olmadığını savunmak da o kadar güçtür. Bu sebeple, Anayasa Mahkemesinin bu şekli eksikliklerin tamamlanması için başvurucuya eksiklik bildirim yazısı yazmadan ihlal iddialarının kanıtlanmadığı gerekçesiyle başvuru hakkında kabul edilemezlik kararı vermesi mümkün gözükmemektedir. Aksi bir tutum, hem aşırı şekilci bir yaklaşım hem de 6216 sayılı Kanun ile İçtüzük hükümlerinin hiçe sayılması anlamına gelir.

Bazı durumlarda, başvuru ihlal iddiasına dayanak gösterdiği belgelere erişememiş olabilir. Başvurucu, ihlal iddiasına dayanak olan belgelere ulaşamamışsa, başvuru formunda yahut eksikliğin tamamlanması için tarafına gönderilen yazıya verdiği cevap dilekçesinde bu durumu açıklamalıdır. Başvurucunun ilgililerin elinde olan belgeleri Anayasa Mahkemesinin yardımını olmadan alamayacağını ikna edici bir şekilde açıklaması halinde Anayasa Mahkemesi, gerekli gördüğü bilgi, belge ve delilleri İçtüzüğün 59. maddesinin (4) numaralı fıkrası uyarınca ilgililerden isteyebilir.¹³⁹ Anayasa Mahkemesinin, bu gibi durumlarda ihlal iddiasına dayanak olan belgelerin başvuru formuna eklenmediği yahut gönderilen eksiklik bildirim yazısına rağmen tamamlanmadığı gerekçesiyle başvuru hakkında kabul edilemezlik kararı vermesi mümkün değildir.

İhlal iddiasına dayanak olan bilgi ve belgelere erişilememesi, özellikle ceza infaz kurumlarından yapılan başvurularda söz konusu olabilmektedir. Anayasa Mahkemesi, bu gibi durumlarda daha hassas davranmalı ve ceza infaz kurumundaki bir başvuru için bazı bilgi ve belgelere erişemediğini dile getirmesi hâlinde katı bir uygulama yapmaktan imtina etmelidir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, bulunduğu ceza infaz kurumunda işkence ve kötü

¹³⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Veli Özdemir*, B. No: 2013/276, 9/1/2014, § 22 (İçtüzüğün 59. maddesinin 4 numaralı fıkrası; “Başvurucu ihlal iddiasına dayanak gösterdiği üçüncü fıkradaki belgelere herhangi bir nedenle erişememesi hâlinde bunun gerekçelerini belirtir. Mahkeme gerekli gördüğü takdirde bu bilgi ve belgeleri resen toplar.” şeklindedir).

muameleye maruz kaldığını iddia eden bir başvuruçunun başvurusunda,¹⁴⁰ ceza infaz kurumunda bulunan bir tutuklu ya da hükümlünün ihlal iddiasına dayanak olan bilgi ve belgelere erişiminin zor olduğunun farkında olduğunu “*Hükümlü ve tutukluların, cezaevinde infaz koruma memurları tarafından kötü muameleye maruz bırakılmalarına dair iddialarına ilişkin olarak delil ortaya koymalarının zorluğu aşikârdır. Özellikle cezaevindeki yaşamın her alanında infaz koruma memurlarının etkinliği gözetildiğinde hükümlü ve tutuklular için kötü muameleye maruz kaldıklarına dair iddiada bulunmanın güçlüğü daha fazla ortaya çıkacaktır.*” cümleleriyle ifade etmiştir.¹⁴¹ Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, ceza infaz kurumunda bulunan bir başvuruçunun ihlal iddiasına dayanak olan bilgi ve belgelere erişemediği yönünde bir beyanın bulunması hâlinde, İçtüzüğü 59. maddesinin (4) numaralı fıkrası gereği ilgili birimlerden bilgi ve belge isteme yoluna daha sık bir şekilde başvurmalı ve bu gibi durumlarda ihlal iddialarının kanıtlanmamış olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna kararı verilmesini daha sıkı şartlara bağlamalıdır.

1.2.3. Bir İhlalin Olmadığının Açık Olması

1.2.3.1. Genel Olarak

Başvuru yollarının tüketilmesinden itibaren otuz gün içinde Anayasada güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerden, AİHS ve buna ek Türkiye’nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine yapılan bir başvuruda, ihlal edildiği ileri sürülen hak yönünden bir ihlal işareti bulunmuyorsa, söz konusu başvuru bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemez bulunabilecektir. Başka bir anlatımla, başvuruçunun ileri sürdüğü şikâyet, Anayasa ile AİHS’in ortak koruma alanı içerisinde yer alan hak ve özgürlüklerden birinin kapsamına giriyor ve diğer tüm şekli kabul edilebilirlik koşullarını karşılıyor olmasına rağmen, somut olayın kendine özgü koşulları yüzeysel olarak incelendiğinde söz konusu şikâyet yönünden hiçbir ihlal görüntüsünün bulunmadığı saptanırsa, söz konusu şikâyet ya da başvuru bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksun görülerek kabul edilemez bulunabilecektir.¹⁴²

Bir başvurunun esası hakkında değerlendirme yapmadan onun açık ve görünür bir ihlal içermediğine karar verilebilmesi mümkün değildir.¹⁴³ Dolayısıyla bir başvurunun açık

¹⁴⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Cengiz Çakır*, B. No: 2013/7526, 20/11/2014.

¹⁴¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Cengiz Çakır*, B. No: 2013/7526, 20/11/2014, § 45.

¹⁴² ÖNCÜ, *Bireysel Başvuruların AİHM Tarafından Usulden İncelenmesi ve Dördüncü Dereceden Şikâyetler*, s. 392.

¹⁴³ ALGAN, Bülent; *Bireysel Başvurularda Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kriterinin Anayasa Mahkemesi Tarafından Yorumu ve Uygulanması*, AÜHFD, 63 (2) 2014, s. 251.

ve görünür bir ihlal içermediği gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksun bulunması, yüzeysel de olsa başvurunun esasının incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, esasa ilişkin kabul edilemezlik kararları arasında esas incelemesinin en yoğun olarak bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verilen açıkça dayanaktan yoksunluk kararlarında yapıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Genel olarak, Anayasa Mahkemesinin ilk bakışta (prima facie) bir ihlalin var olmadığını değerlendirdiği başvurular bu kapsama girer.¹⁴⁴ Ancak bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verilebilmesinin sadece bu hâllerde mümkün olduğunu savunmak oldukça güçtür. Bazı durumlarda bir ihlalin olmadığı açık olduğunun uzun hukuki gerekçelerle ortaya konulması, hatta oylamaya katılan bazı hâkimlerin muhalif oy kullanması söz konusu olabilir.¹⁴⁵ Bazı durumlarda ise belli bir şikâyet, içtihat oluşturan ilk kararlarda kabul edilebilir bulunarak esastan incelenebilir ve esas incelemesi neticesinde ilgili hakkın “*ihlal edilmediğine*” karar verilebilir; sonraki kararlarda ise müstekâr hâle gelen bu içtihada dayanılarak söz konusu şikâyet yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verilebilir.

Doktrinde daha ilk bakışta bir ihlalin olmadığı açık olduğunun tespit edilebildiği başvurular hakkında açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı verilmesi normal karşılanmakla birlikte bazı yargıçların muhalif oy kullanmasına sebep olacak kadar tereddüt oluşturan bazı hususların bulunduğu başvurular hakkında açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı verilmesi eleştirilmektedir.¹⁴⁶ Bir ihlalin olmadığı açık olduğunun Anayasa Mahkemesince nasıl yorumlandığına ilişkin olan bu eleştiriler, aşağıda Anayasa Mahkemesi kararları ışığında daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

Bir ihlalin olmadığı açık olduğu başvurular ile kanun yolu şikâyeti niteliğindeki başvuruların karıştırılmaması gerektiği ayrıca ifade edilmelidir. Kanun yolu şikâyeti yalnızca adil yargılanma hakkı kapsamında incelenecek olan ihlal iddiaları bakımından söz konusu olmasına karşın, bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezliğine karar verilecek olan başvurular diğer temel hak ve özgürlüklerin tümü

¹⁴⁴ HARRIS / O'BOYLE / BATES / BUCKLEY, age, s. 812.

¹⁴⁵ HARRIS / O'BOYLE / BATES / BUCKLEY, age, s. 813.

¹⁴⁶ ŞİRİN, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 168-169.

yönünden söz konusu olabilir.¹⁴⁷ Yani Anayasa ile AİHS'in ortak koruma alanı kapsamında kalan her bir hak yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verilebilir.

Bir başvurunun açık ve görünür bir ihlal içermemesi nedeniyle açıkça dayanaktan yoksun bulunmasının yüzeysel de olsa esas incelenmesini zorunlu kıldığı yukarıda belirtilmişti. Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesinin bu kategorideki başvurularda sadece başvuruçunun iddialarına bakarak bir değerlendirme yapmadığı, genel hatlarıyla dosyanın içeriğini inceleyerek iddiaların ihlal niteliği taşıyıp taşımadığına karar verdiği özellikle belirtilmelidir.¹⁴⁸ Anayasa Mahkemesi kararlarına bakıldığında bu husus daha net anlaşılacağından, aşağıda Anayasa Mahkemesinin bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verdiği kabul edilemezlik kararları Anayasa ile AİHS'in ortak koruma alanı kapsamında yer alan her bir hak yönünden ayrı ayrı incelenecektir.

1.2.3.2. Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

1.2.3.2.1. Yaşam Hakkı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Yaşam hakkı gerek anayasalarda gerekse uluslararası belgelerde hep ilk sıralarda koruma altına alınan temel haklardan biri olmuştur.¹⁴⁹ Bu hak Anayasa'nın da 17. maddesinde güvence altına alınmıştır. Anayasa'nın yaşam hakkını güvence altına alan 17. maddesinin birinci fıkrası ile öldürmenin meşru sayıldığı durumları belirten dördüncü fıkrası; *“(1) Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. (4) Meşrû müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.”* şeklindedir. Benzer şekilde kaleme alınan AİHS'in 2. maddesi ise; *“(1) Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez. (2) Ölüm, aşağıdaki*

¹⁴⁷ KÜÇÜK, agm, s. 191-192.

¹⁴⁸ ŞİRİN, Tolga; *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı*, s. 171.

¹⁴⁹ BOZKURT, Enver / KÜTÜKÇÜ, M. Akif / POYRAZ, Yasin; *Devletler Hukuku*, Yetkin Yayınları, Gözden geçirilmiş 7. Baskı, Ankara, 2012, s. 195; SAVCI, Bahri; *Yaşam Hakkı ve Boyutları*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 449, İnsan Hakları Merkezi Yayınları No: 1, Ankara, 1980, s. 155-167.

durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz. a. Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması; b. Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme; c. Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması.” hükmünü içermektedir.

Anayasa'nın 17. maddesinin birinci fıkrasında herkesin yaşam hakkına sahip olduğu belirtilmiş; bununla birlikte yaşam hakkı mutlak bir hak olmadığından Anayasa'nın 17. maddesinin dördüncü fıkrasında öldürmenin meşru sayıldığı durumlara yer verilmiştir.¹⁵⁰

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 17. maddesinde düzenlenen yaşam hakkı kapsamında, devletin, negatif bir yükümlülük olarak, yetki alanında bulunan hiçbir bireyin yaşamına kasıtlı ve hukuka aykırı olarak son vermeme yükümlülüğünün bulunduğunu, negatif yükümlülüğün yanı sıra devletin, pozitif bir yükümlülük olarak, yine yetki alanında bulunan tüm bireylerin yaşam hakkını gerek kamusal makamların, gerek diğer bireylerin, gerekse kişinin kendisinin eylemlerinden kaynaklanabilecek risklere karşı koruma yükümlülüğünün bulunduğunu belirtmiştir.¹⁵¹ Anayasa Mahkemesi ayrıca, Devletin yaşam hakkı kapsamında sahip olduğu pozitif yükümlülüklerin bir de usuli yönünün bulunduğunu, bu usul yükümlülüğü çerçevesinde devletin, doğal olmayan her ölüm olayının sorumlularının belirlenmesini ve gerekiyorsa cezalandırılmasını sağlayabilecek etkili resmi bir soruşturma yürütmek durumunda olduğunu ifade etmiştir.¹⁵²

Anayasa Mahkemesi kararları incelendiğinde, Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkının devlete üç tür yükümlülük yüklediği anlaşılmaktadır. Bu yükümlülüklerden birincisi, Devletin, yetki alanında bulunan hiçbir bireyin yaşamına kasıtlı ve hukuka aykırı olarak son vermeme yükümlülüğü ile ilgilidir (negatif yükümlülük). İkincisi, Devletin, yetki alanında bulunan tüm bireylerin yaşam hakkını gerek kamusal makamların, gerek diğer bireylerin, gerekse kişinin kendisinin eylemlerinden kaynaklanabilecek risklere koruma yükümlülüğü ile ilgilidir (koruma yükümlülüğü). Devletin yaşamı koruma yükümlülüğü, sadece kamu görevlilerin eylemleri/ihmalleri sonucu gerçekleşen ölümler ile ilgili olmayıp devletle organik bağı olmayan üçüncü kişiler

¹⁵⁰ ZENGİN, Mehmet Ali; *Biyoloji Uygulamaları ve Tıbbi Müdahaleler Karşısında İnsan Haklarının Korunması*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 105-106.

¹⁵¹ Anayasa Mahkemesi kararı, E.1999/68, K.1999/1, K.T. 6/1/1999; Anayasa Mahkemesi kararı, *Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, B. No: 2012/752, 17/9/2013, § 51.

¹⁵² Anayasa Mahkemesi kararı, *Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, B. No: 2012/752, 17/9/2013, § 54.

tarafından gerçekleştirilen öldürmeler ile intihar sonucu meydana gelen ölümler bakımından da geçerlidir.¹⁵³ Üçüncüsü ise Devletin, doğal olmayan her ölüm olayını etkili bir şekilde soruşturarak olayı aydınlatma yükümlülüğü ile ilgilidir (usuli yükümlülük). Anayasa Mahkemesinin yaşam hakkı kapsamında bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle verdiği kabul edilemezlik kararları bu üç yükümlülük esas alınarak incelenecektir.

Söz konusu incelemeye geçmeden önce, yaşam hakkı ile ilgili başvurularda somut olayın kendine özgü koşullarının oldukça belirleyici olduğu, somut olaydaki ufak bir detayın başvurunun kabul edilemezlikle yahut ihlalle sonuçlanmasına neden olabileceği belirtilmelidir. Bu sebeple yaşam hakkı ile ilgili başvurularda Anayasa Mahkemesinin şu hâllerde açıkça dayanaktan yoksunluk, şu hâllerde ihlal kararları verdiği şeklinde bir ayırım yapmanın oldukça zor olduğu ifade edilmelidir.

Yaşam hakkı ile ilgili bir başvuru açıkça dayanaktan yoksun olsa bile söz konusu başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olduğunun ancak kapsamlı bir araştırma ve inceleme sonucu ortaya konulabileceği ayrıca belirtilmelidir.

Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkının Devlete yüklediği negatif yükümlülük, öldürme yasağını ifade eder.¹⁵⁴ Anayasa Mahkemesinin, tespit edilebildiği kadarıyla şuana kadar, yaşam hakkı kapsamındaki negatif yükümlülüğün ihlal edildiği iddiasıyla yapılan bireysel başvurularda bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle vermiş olduğu bir açıkça dayanaktan yoksunluk kararı bulunmamaktadır.

Yaşamı koruma yükümlülüğünün ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurularda ise bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle verilen açıkça dayanaktan yoksunluk kararları bulunmakla birlikte bu kararların sayısı oldukça azdır. Anayasa Mahkemesinin, bu tür başvurularda çoğunlukla kabul edilebilirlik kararı vererek kapsamlı bir esas incelemesi yapmayı tercih ettiği görülmektedir.¹⁵⁵ Ölüm olayının yaşam hakkı kapsamındaki pozitif yükümlülüklerin yerine getirilmemesi sonucu meydana geldiği iddiasının ileri sürüldüğü bu tip başvurularda kabul edilebilirlik kararı verilerek oldukça kapsamlı bir inceleme yapılması son derece yerinde gözükmektedir.

¹⁵³ TEZCAN, Durmuş / ERDEM, Mustafa Ruhan / SANCAKDAR, Oğuz / ÖNOK, Rifat Murat; *İnsan Hakları El Kitabı*, Seçkin Yayıncılık, Üçüncü Baskı, Ankara, 2010, s. 91.

¹⁵⁴ BAHADIR, Oktay; *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Yaşama Hakkı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 35.

¹⁵⁵ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki bazı kararları için bkz. *Salih Ülgen ve diğerleri*, B. No: 2013/6585, 18/9/2014, §§ 34-47; *Mehmet Kaya ve diğerleri*, B. No: 2013/6979, 20/5/2015, §§ 64-86; *Kumrişan Akkuş ve Sefer Akkuş*, B. No: 2014/14672, 1/2/2017, §§ 63-80.

Yaşam hakkı kapsamındaki pozitif yükümlülüklerin yerine getirilmemesi sonucu ölüm olayının/ölüm riskinin meydana geldiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurularda, tespit edilebildiği kadarıyla şüana kadar yalnızca birkaç başvuruda bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verilmiştir.

Anayasa Mahkemesi, S.K. adlı kişi tarafından yapılan bu nitelikteki bir bireysel başvuruda yaşam hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu sonucuna ulaşmıştır.¹⁵⁶ Anayasa Mahkemesi kararına yansıdığı kadarıyla¹⁵⁷ başvurucunun kardeşi, 13/9/2013 tarihinde saat 23.00 sularında çalışmakta olduğu barın önünde oturmakta iken aniden rahatsızlanmış ve kaldırıldığı hastanede yaşamını yitirmiştir. Ölüm olayı hakkında yürütülen soruşturma kapsamında ifadesi alınan başvurucu, kardeşinin kalp kapakçığının 1996 yılında değiştiğini, kardeşinin bunun dışında bir rahatsızlığının bulunmadığını belirtmiştir. Ölen kişinin arkadaşları ise genel olarak, ölen arkadaşlarının kalbinde bir rahatsızlığının bulunduğunu, iş yerinin bulunduğu sokakta 10-11/9/2013 tarihlerinde toplumsal olaylar nedeniyle polisin bir müdahalesinin olduğunu, ölen arkadaşlarının söz konusu tarihlerde işyerinde olduğunu, kendilerinin ara ara polisler tarafından kullanılan gazdan etkilendiklerini, arkadaşlarının gerçekleşen toplumsal olaylar içerisinde birebir bulunmadığını, ölüm olayının gerçekleştiği 13/9/2013 tarihinde ise herhangi bir polis müdahalesinin olmadığını belirtmiştir. Cumhuriyet Başsavcılığı, yukarıdaki beyanları ve kişinin ölümünün kalp rahatsızlığı sonucu meydana geldiğini belirten otopsi raporunu dikkate alarak kovuşturmaya yer olmadığına karar vermiştir. Bu karar üzerine başvurucu, toplumsal olaylar sırasında yoğun şekilde kullanılan gazın, kardeşinin mevcut kalp rahatsızlığını tetiklediğini, kardeşinin toplumsal olaylara müdahale eden polisler tarafından yoğun ve ölçüsüz şekilde kullanılan biber gazını solumasının oluşturduğu etki ile hayatını kaybettiğini belirterek yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuruda bulunmuştur.¹⁵⁸ Anayasa Mahkemesi ise başvurucunun kardeşinin yoğun bir şekilde gaz kullanıldığı belirtilen toplumsal olaylara katılmadığını, polisler tarafından 10-11/9/2013 tarihlerinde biber gazı kullanılmış ise de ölüm olayının bu tarihten iki gün sonra meydana geldiğini, başvurucunun kardeşinin gaz kullanımına doğrudan maruz kalmadığını, dolayısıyla kamu otoritelerinin kişinin ölümüne neden olduğunu söyleyebilmenin mümkün olmadığını belirterek başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul

¹⁵⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, S.K., B. No: 2014/10839, 25/2/2015.

¹⁵⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, S.K., B. No: 2014/10839, 25/2/2015, §§ 4-18.

¹⁵⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, S.K., B. No: 2014/10839, 25/2/2015, §§ 22, 25.

edilemez olduğuna karar vermiştir.¹⁵⁹ Bu başvuruda, özellikle ölüm olayının gerçekleştiği gün başvurusunun kardeşinin bulunduğu sokakta herhangi bir polis müdahalesinin ve gaz kullanımının olmadığı tespit edilmesi üzerine yaşam hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verilmesi makul gözükmektedir.

Yaşamı koruma yükümlülüğünün ihlali iddiasının açıkça dayanaktan yoksun bulunduğu diğer bir başvuru¹⁶⁰ ise askerde intihar olayı ile ilgilidir. Söz konusu olayda kendisi küçük yaşta annesi intihar eden ve on üç yaşına kadar ailevi nedenlerle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nda (SHÇEK) kalan başvuru yekânı A.Ş., askere alındıktan on sekiz gün sonra intihar etmiştir. Başvurucular, olay hakkında yürütölen ceza soruşturmasının kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararlarla sonuçlanması ve açıkları tam yargı davasının ret kararıyla neticelenmesi üzerine yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuruda bulunmuştur. Başvurucular temel olarak, yakınlarının yaşamının askerî yetkililerce korunamadığını ileri sürmüştür.¹⁶¹ Anayasa Mahkemesi ise askerlik öncesi yapılan sağlık kontrolünde müteveffanın herhangi bir psikolojik sorununun bulunduğu dair bir tespit olmadığı, müteveffanın askerliği sırasında üçüncü kişilerle bir sorun veya anlaşmazlık yaşamamış olduğu, müteveffanın intiharının ani bir karar sonucunda gerçekleştiği, bu itibarla yetkililerin intihar riskinden haberdar olmalarının veya bu riski bilmeleri ya da bilmemekle birlikte öngörmelerinin beklenemeyeceği gerekçeleriyle yaşam hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi bu kararda ayrıca bir yakını intihar eden ve belli bir süre SHÇEK'e bağı yurtlarda kalan herkesin potansiyel olarak intihar eğilimine sahip olduğunu söyleyebilmenin mümkün olmadığını belirtmiştir.¹⁶² Askerde intihar olayı ile ilgili diğer bir başvuru ise bel fırtığı rahatsızlığı dışında herhangi bir rahatsızlığı bulunmayan içine kapanık ve sessiz bir askerın intihar olayı ile ilgilidir.¹⁶³ Anayasa Mahkemesi, bu başvuruda öncelikle soruşturma dosyasında bulunan bilgi ve belgeleri dikkate alarak, intihar eden askerın ölüm olayına kadar yakın ve gerçek intihar riski olarak kabul edilebilecek anormal bir davranış sergilemediği tespitini yapmış; askerın içine kapanık ve sessiz bir asker olmasının ise tek başına yakın bir intihar riskinin öncü emaresi olarak

¹⁵⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *S.K.*, B. No: 2014/10839, 25/2/2015, §§ 34, 38.

¹⁶⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *A.Ş. ve diğerleri*, B. No: 2014/14438, 22/3/2017.

¹⁶¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *A.Ş. ve diğerleri*, B. No: 2014/14438, 22/3/2017, § 31.

¹⁶² Anayasa Mahkemesi kararı, *A.Ş. ve diğerleri*, B. No: 2014/14438, 22/3/2017, §§ 44-62.

¹⁶³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ayşegül Sevengin ve Tuğrul Sevengin*, B. No: 2014/20165, 19/7/2017.

görülemeyeceği değerlendirmelerinde bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi ayrıca başvuru formu ve eklerindeki bilgi ve belgelere göre, askerinin bel fitiği rahatsızlığı nedeniyle yaşıadığı acı sonucunda intihar ettiğini kabul etmenin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Tüm bu hususları dikkate alan Anayasa Mahkemesi, askerî yetkililerin, askerlik öncesi dönemde kayda değer herhangi bir psikolojik sıkıntısı bulunmayan ve olay anına kadar genel kişilik yapısı doğrultusunda normal davranışlar sergileyen başvuruçuların oğlunun intihar etme riskini bildikleri ya da bilmeleri gerektiği sonucuna ulaşıłmasının mümkün olmadığı kanaatine varmış; somut olayda askeri yetkilileri intihar olayını önleyememiş olmaları nedeniyle sorumlu tutmanın, yaşam hakkı kapsamındaki pozitif yükümlülükler bakımından askeri yetkililere aşırı bir yük yüklemek anlamına geleceği sonucuna ulaşımıştır. Anayasa Mahkemesi bu gerekçelerle yaşamı koruma yükümlülüğu yönünden açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.¹⁶⁴

Yaşamı koruma yükümlülüğu ile ilgili diğer bir başvuru ise *Bağı Akay ve diğerleri* başvurusudur.¹⁶⁵ Anılan başvuru; askerlik hizmeti sırasında beyinde kitle (tümör) olduğu anlaşılan ve gördüğu tedavilere rağmen yaşamını yitiren bir askerinin yakınlarının Askeri Yüksek İdare Mahkemesinde (AYİM) açtığı tam yargı davasının reddedilmesi nedeniyle yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir. Söz konusu olayda başvuruçuların yakını, sağlık muayenesinden geçirilerek 25/8/2007 tarihinde askere alınmıştır. Başvuruçuları yakınının, gerek askerlik öncesi yapılan sağlık muayenesinde gerekse askerlik hizmetine başlaması üzerine katıldığı eğitim birliğinde yapılan kontrol ve anketlerde, ileride ortaya çıkacak rahatsızlığının belirtisi olabilecek baş ağrısı şikâyetinden bir yakınması olmamıştır. Bununla birlikte başvuruçuların yakını, askerlik eğitimini tamamlaması üzerine katıldığı usta birliğinde 31/3/2008 ve 22/4/2008 tarihlerinde baş ağrısı şikâyetiyle bir devlet hastanesine başvurmuştur. 22/4/2008 tarihli muayenede beyinde kitle olabileceği şüphesiyle başvuruçuların yakınından MR çekilmesi istenmiş, çekilen MR neticesinde başvuruçuların yakınının beyinde kitle olduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerine başvuruçuların yakını, 5/5/2008 tarihinde Gülhane Askerî Tıp Akademisine (GATA) yatırılmış ve burada ameliyat edilmiştir. Bu ameliyattan sonra gerek GATA'da gerekse memleketindeki bir devlet hastanesinde tedavi gören hasta, ameliyattan yaklaşık üç yıl sonra 6/3/2011 tarihinde yaşamını yitirmiştir. Bunun üzerine başvuruçular AYİM'de tam yargı

¹⁶⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ayşegül Sevensin ve Tuğrul Sevensin*, B. No: 2014/20165, 19/7/2017, §§ 59-72.

¹⁶⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Bağı Akay ve diğerleri*, B. No: 2014/5101, 22/6/2017.

davası açmış; ancak açtıkları tam yargı davası Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinden alınan bilirkişi raporu doğrultusunda reddedilmiştir. Hükme esas alınan Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi raporunda, hastalığın bünyesel olup askerlik hizmeti ile alakalı olmadığı, hastalığın ilerlemesi veya tetiklenmesinde askerlik hizmetinin sebep ve tesirinin bulunmadığı, hastalığın askere alınması sırasında tespitinin mümkün olmayabileceği, idarenin bu hususta ihmal ve hatasının olmadığı, keza somut olayda tıbbi kusur ve/veya ihmal bulunmadığı yönünde değerlendirmeler yapılmıştır. Açtıkları tam yargı davası anılan bilirkişi raporu doğrultusunda reddedilen başvurucular, temel olarak yakınlarının yaşamının askerî yetkililerce korunamadığını ileri sürerek bireysel başvuruda bulunmuşlardır.¹⁶⁶ Anayasa Mahkemesi bu başvuruda öncelikle askerî yetkililerin askere alım işlemleri sırasında başvurucuların yakınının rahatsızlığını bilip bilmediklerinin veya bilmelerinin gerekip gerekmediğinin ortaya konulması gerektiğini belirtmiş ve bu kapsamda yaptığı inceleme neticesinde askerî yetkililerin askere alım işlemleri sırasında başvurucuların yakınının rahatsızlığını bildikleri ya da bilmeleri gerektiği sonucuna ulaşılmamasının mümkün olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Anayasa Mahkemesi bu sonuca ulaşırken özellikle başvurucunun yakınının askere alım işlemleri sırasında herhangi bir rahatsızlıktan şikâyet etmemesine ve rahatsızlığın askere alım işlemleri sırasında tespitinin mümkün olmayabileceği yönünde değerlendirmeler içeren bilirkişi raporuna vurgu yapmıştır. Anayasa Mahkemesi, bu sebeple, başvurucuların yakınının askere alım işlemleri sırasında olağan muayeneden daha ileri tıbbi muayene ve tetkikten geçirilmemiş olmasında kamu makamlarına bir kusur atfetmemiştir. Anayasa Mahkemesi daha sonra başvurucuların yakınının askerlik sürecini incelemiş ve başvuru formu ve eklerinde hastalığın tanı ve tedavisinde ihmal yaşandığını ve bu hususta yetkili makamlarca gerekli çabanın sarf edilmediğini gösteren herhangi bir durum tespit edilemediğini belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca başvuru formu ve eklerinde hükme esas alınan bilirkişi raporundaki değerlendirmelerin güvenilirliğinin sorgulanmasını gerektirecek bir hususun bulunmadığını ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi bu gerekçelerle yaşamı koruma yükümlülüğü yönünden açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.¹⁶⁷

*Büşra Çakaltarla ve diğerleri başvurusunda*¹⁶⁸ da yaşamı koruma yükümlülüğünün ihlal edildiği iddiası ileri sürülmüştür. Bu olayda başvurucuların polis memuru olarak görev

¹⁶⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Bağı Akay ve diğerleri*, B. No: 2014/5101, 22/6/2017, § 40.

¹⁶⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Bağı Akay ve diğerleri*, B. No: 2014/5101, 22/6/2017, §§ 40-59.

¹⁶⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Büşra Çakaltarla ve diğerleri*, B. No: 2014/5554, 6/4/2017.

yapan yakınları A.Ç., bir ülkenin fahri konsolosluğundaki koruma noktasında nöbetçi memur olarak görev yaptığı sırada sabah saatlerinde nöbeti devralmaya gelen polis memuru tarafından ölü olarak bulunmuştur. Ölüm tutanağında ölümün kalp krizinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Başvurucular, kalp krizi sonucu yaşamını yitiren yakınlarının ölümünde idarenin hizmet kusurunun bulunduğu bahisle açtıkları tam yargı davasının reddedilmesi üzerine bireysel başvuru yapmıştır. Başvurucular, bireysel başvurularında yaşam hakkının ihlali iddiası ile ilgili olarak “*müteveffanın kalp hastası olduğunu ve bu durumun idare tarafından bilinmesine rağmen kendisine sık aralıklarla ve uzun süreli nöbet görevi verilmesi, olay günü de görev yerine tek başına gönderilip 12 saat gibi uzun bir zaman nöbet tutturulması sonucu yorgun düşerek kalp krizi geçirmesi nedeniyle yaşamını yitirdiğini*” ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi ise öncelikle yaşamı koruma yükümlülüğünün ihlal edilip edilmediği konusunda bir sonuca varabilmek müteveffanın yaşamına yönelik gerçek ve yakın bir tehlikenin bulunup bulunmadığının ve yetkililerin bu tehlikeyi bildiklerinin veya bilmelerinin gerekip gerekmediğinin ortaya konulması gerektiğini ilke olarak belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi akabinde ise başvuru dosyasında müteveffanın kronik kalp hastası olduğuna ve bu durumun idare tarafından bilindiğine ilişkin herhangi bir bilgi veya belgeye rastlanmadığını, başvuru dosyasında müteveffanın sağlık durumu nedeniyle nöbet görevini yerine getiremeyeceğini belirten bir hekim ya da sağlık kurulu raporunun bulunmadığını göz önünde bulundurarak müteveffanın ölümünün devletin sorumluluğunu gerektirebilecek şartlar altında gerçekleştiğinin söylenemeyeceği kanaatine varmış ve yaşam hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.¹⁶⁹ Bu olayda Anayasa Mahkemesi, başvurucuların yakını A.Ç.nin kalp krizi neticesinde öldüğü kabulünden hareketle çeşitli değerlendirmelerde bulunmuştur. Ancak söz konusu olayda başvurucuların yakını A.Ç.nin kalp krizi neticesinde yaşamını yitirdiği hususu son derece kuşkuludur. Çünkü ölüm olayı sonrasında ceset üzerinde klasik otopsi işlemi gerçekleştirilmemiştir. Başvurucuların yakını A.Ç.nin kalp krizi neticesinde öldüğüne ilişkin tespitin yer aldığı ölüm tutanağında ise bu tespitin hangi bilimsel verilere göre yapıldığı açık değildir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin bu kararda olayın cinayet olabileceği hususunu hiç sorgulamadan doğruluğu tartışmalı bir olgudan hareketle karar vermesi eleştiriye açıktır.

¹⁶⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Büşra Çakaltarla ve diğerleri*, B. No: 2014/5554, 6/4/2017, §§ 27-41.

Koruma yükümlülüğü ile ilgili diğer bir olayda¹⁷⁰ başvuru, hastalığı sebebiyle hayati tehlike içinde olmasına rağmen ceza infaz kurumunda tutulduğunu, iki ayda bir üniversite hastanesinde kontrollerinin yaptırılması gerektiğini ancak bu kontrollerin yaptırılmadığını, bu nedenlerle yaşam hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi ise tutuklu olarak ceza infaz kurumunda bulunan başvuru hakkındaki tıbbi raporları dikkate alarak yaşam hakkının ihlal edildiği yönündeki iddianın açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar vermiştir.¹⁷¹

Koruma yükümlülüğü ile ilgili diğer bir başvuru ise kum çıkarılan bir alanda meydana gelen göçükte iki kişinin yaşamını yitirmesi olayı ile ilgilidir.¹⁷² Söz konusu olayda başvuruların babaları, köylerine yakın bir yerde bulunan kum yığınının kum alabilmek için uğraş verdiği sırada meydana gelen göçükte yığının altında kalarak yaşamını yitirmiştir. Olay sonrasında gerçekleştirilen olay yeri incelemesi neticesinde, ölümün meydana geldiği yerde hiçbir uyarı levhası bulunmadığı tespit edilmiştir. Bunun üzerine başvurular, babalarının ölümüne neden olan olayda hizmet kusuru bulunduğu gerekçesiyle ilgili idare aleyhine tam yargı davası açmışlardır. İdare Mahkemesi ise olayın meydana geldiği yerde ruhsatlandırılmış, idare ya da özel kişi tarafından işletilen bir kum ocağının bulunmadığı tespitini yaptıktan sonra olayın meydana gelişinde başvuruların yakınlarının kendi kusurunun bulunduğunu, yaşanan olayda hizmet kusurunun bulunmadığını belirterek davanın reddine karar vermiştir.¹⁷³ Bu kararın kesinleşmesi üzerine başvurular, idarenin gözetiminde olan bir kum ocağında herhangi bir güvenlik tedbirinin alınmaması nedeniyle babalarının yaşamını yitirdiğini ve açtıkları tazminat davasının reddedildiğini belirterek yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuruda bulunmuştur.¹⁷⁴ Anayasa Mahkemesi ise olayın gerçekleştiği yerin başvuruların iddiasının aksine ruhsata bağlı olarak işletilen, idarenin gözetimi ve denetimi altında bulunan bir alan olduğunun belirlenemediğini, bununla birlikte köyün yakınında bulunan bu alandan köylülerin kum aldığı idarece bilindiğini, dolayısıyla somut olayın bütün boyutlarının dikkate alınarak bir değerlendirme yapılması gerektiğini belirtmiş ve yaptığı bu değerlendirmede özellikle başvuruların babalarının yüksek kum yığınlarından kum alınması hâlinde bu yığınların altında kalınmak suretiyle ölme riskinin bulunduğunu öngörebilecek yeterlilikte olmasına

¹⁷⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Fatih Hilmioğlu*, B. No: 2014/648, 18/9/2014.

¹⁷¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Fatih Hilmioğlu*, B. No: 2014/648, 18/9/2014, §§ 67-77.

¹⁷² Anayasa Mahkemesi kararı, *Eren Kayaalp ve diğerleri*, B. No: 2014/2433, 4/10/2017.

¹⁷³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Eren Kayaalp ve diğerleri*, B. No: 2014/2433, 4/10/2017, §§ 12-24.

¹⁷⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Eren Kayaalp ve diğerleri*, B. No: 2014/2433, 4/10/2017, § 35.

vurgu yaparak yaşamı koruma yükümlülüğü yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu sonucuna ulaşmıştır.¹⁷⁵

Anayasa Mahkemesinin, etkili bir soruşturma yürütülmediği için yaşam hakkının usul yönünün ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurular hakkında da bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verdiği kabul edilemezlik kararları mevcuttur.

Anayasa Mahkemesinin bu konuya ilişkin kararlarını incelemeye geçmeden önce soruşturmanın etkililiğini sağlayan en alt seviyedeki incelemenin, başvuruya konu olayın kendine özgü koşullarına göre değişebileceğini ifade etmek gerekir.¹⁷⁶

Anayasa Mahkemesi ve AIHM içtihatlarına göre etkili bir soruşturmada bahsedebilmek için şüpheli bir ölüm olayının varlığı hâlinde resmi bir soruşturmanın resen başlatılması, başlatılan soruşturmayı yürüten makamların olaylarda adı geçen kişilerden bağımsız olması, soruşturmanın vakıaları ve sorumluları ortaya çıkarabilmeye muktedir olması ve makul bir sürede sonuçlandırılması, ayrıca ölen kişinin yakınlarının meşru menfaatlerini koruyabilecek ölçüde soruşturmaya katılmaları gerekmektedir.¹⁷⁷

Yaşam hakkı ihlallerinin etkili bir şekilde soruşturulabilmesi için soruşturmayı yürüten organların olaylarda adı geçen kişilerden bağımsız olması gerekir.¹⁷⁸ Anayasa Mahkemesi, askerde intihar olayına ilişkin bir ceza soruşturmasının bağımsız ve tarafsız organlarca yürütülmediği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda,¹⁷⁹ yaşam hakkının usul yönünün ihlal edilmediğine karar vermiştir. Söz konusu olayda başvurucular, “*tanıkların ifadelerinin bağımsız ve sivil görevliler tarafından alınmadığını, soruşturmayı yürüten askerî savcı ile kovuşturmayaya yer olmadığı kararına yapılan itirazı inceleyen Askerî Mahkemenin başkan ve üyelerinin bir nevi asker olduğunu, bu kişiler tarafından yapılan soruşturmanın bağımsız ve tarafsız olamayacağını*” ileri sürmüştür.¹⁸⁰ Anayasa Mahkemesi ise yasal ve kurumsal olarak birtakım soru işaretlerinin mevcut olmasının tek başına, askerî savcılığın bağımsız soruşturma yürütmeyeceği şeklinde yorumlanamayacağını, bu sebeple başvurucuların iddialarını destekleyecek somut olgu veya deliller sunması gerektiğini ilke olarak ifade etmiş; somut olay kapsamında yaptığı inceleme neticesinde ise soruşturmayı yürüten Askerî Savcılığın ve itirazı inceleyen Askerî Mahkeme üyelerinin soruşturmanın seyrine etki edecek ön yargılı bir tutumunun olduğunu ortaya koyan bir bulgu olmadığını

¹⁷⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Eren Kayaalp ve diğerleri*, B. No: 2014/2433, 4/10/2017, §§ 37-64.

¹⁷⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Fahriye Erkek ve diğerleri*, B. No: 2013/4668, 16/9/2015, § 68.

¹⁷⁷ TEZCAN / ERDEM / SANCAKDAR / ÖNOK, age, s. 152.

¹⁷⁸ TEZCAN / ERDEM / SANCAKDAR / ÖNOK, age, s. 127.

¹⁷⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abubekir Yeşilkaya ve diğerleri*, B. No: 2014/3973, 8/12/2016, § 68.

¹⁸⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abubekir Yeşilkaya ve diğerleri*, B. No: 2014/3973, 8/12/2016, § 109.

belirterek soruşturmanın bağımsızlığı ve tarafsızlığı yönünden herhangi bir sorun görmemiştir.¹⁸¹ Dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin somut bir olgu belirtilmeden ileri sürülen bu tarz iddialar hakkında artık kabul edilebilirlik kararı dahi vermeden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verebileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Anayasa Mahkemesi, askerde intihar olayı hakkında yürütülen bir soruşturmada tanık olarak dinlenen erlerin özgür iradeleriyle ifade veremeyeceği iddiasının ileri sürüldüğü diğer bir başvuruda¹⁸² ise kişinin asker olmasının tek başına özgür iradesiyle beyanda bulunamayacağı şeklinde yorumlamayacağını ifade etmiş ve bu şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar vermiştir.¹⁸³

Yine askerde meydana gelen ölüm olayının etkili bir şekilde soruşturulmadığı, olayın baştan beri intihar vakası olarak kabul edildiği, olay yeri incelemesinin geç yapıldığı, tanıklarının önceki ve sonraki ifadelerinin çelişkili olduğu ve delillerin yeterince araştırılmadığı iddialarıyla yaşam hakkının usul yönünün ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda,¹⁸⁴ Anayasa Mahkemesi, ölüm olayının ardından derhâl soruşturma başlatıldığı, soruşturma kapsamında olay yeri incelemesi yapıldığı, olay yerinin fotoğraflarının çekildiği ve krokisinin çizildiği, kimyasal ve balistik inceleme raporlarının alındığı, tanık ve müştekilerin dinlendiği, müteveffanın olaydan önceki sosyal ve psikolojik durumunun tespit edilmeye çalışıldığı, tanıkların önceki ve sonraki ifadelerinin birbiriyle çelişkili olmadığı ve müteveffanın cesedi üzerinde klasik ve sistematik otopsi yapılarak ölüm sebebinin net olarak belirlendiği tespitlerini yaptıktan sonra soruşturma makamının olayların seyrini aydınlatmaya yönelik işlemlerinden kuşku duyulmasını gerektiren bir durumun veya yürütülen soruşturmanın derinliği ve ciddiyeti üzerinde etki gösterecek nitelikte bir eksikliğin bulunmadığı sonucuna ulaşmış ve yaşam hakkının usul yönünün ihlal edildiğine ilişkin iddianın açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.¹⁸⁵ Anayasa Mahkemesi, bu başvuruda delillerin toplanması ve korunması ile ilgili olarak yapılan araştırmaları yeterli görmüş ve olayın kuşkuya yer bırakmayacak şekilde

¹⁸¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abubekir Yeşilkaya ve diğerleri*, B. No: 2014/3973, 8/12/2016, §§ 110-118.

¹⁸² Anayasa Mahkemesi kararı, *Hamza Bozan*, B. No: 2013/8917, 24/2/2016.

¹⁸³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hamza Bozan*, B. No: 2013/8917, 24/2/2016, § 44.

¹⁸⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Zübeyt Çiftçi*, B. No: 2013/7900, 19/11/2015.

¹⁸⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Zübeyt Çiftçi*, B. No: 2013/7900, 19/11/2015, §§ 51-58; Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Mecnun Aksu*, B. No: 2013/7208, 21/1/2016; *Hamza Bozan*, B. No: 2013/8917, 24/2/2016.

aydınlatılmış olması nedeniyle yaşam hakkının usul yönü bakımından herhangi bir sorun görmemiştir.¹⁸⁶

Anayasa Mahkemesi, soruşturmanın makul bir süratle yürütülmesi gerekliliğini etkili bir ceza soruşturmasının unsurları arasında görmektedir.¹⁸⁷ Anayasa Mahkemesine göre bir soruşturmanın makul süratle yürütülüp yürütülmediği, başvuruya konu olayın kendine özgü koşullarına, soruşturmadaki şüpheli veya sanık sayısına, suçlamaların niteliğine, olayın karmaşıklık derecesine ve soruşturmanın ilerlemesine engel olan unsurlar ya da güçlüklerin bulunup bulunmadığına göre belirlenmelidir.¹⁸⁸ Anayasa Mahkemesi, bir yayanın ölümüyle sonuçlanan trafik kazası hakkında yürütülen soruşturmanın 1 yıl 4 ay 15 gün içerisinde sonuçlanmasında makul süre yönünden herhangi bir sorun görmemiş ve bu başvuru hakkında açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.¹⁸⁹ Anayasa Mahkemesi, benzer şekilde askerde intihar olayına ilişkin yürütülen ceza soruşturmasının 8 ay 8 gün içerisinde sonuçlandırılmasında da makul süre yönünden herhangi bir sorun görmemiş ve bu başvuru hakkında da açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.¹⁹⁰ Bunun yanı sıra Anayasa Mahkemesi, 3 yıl 7 ay süren askerde intihar olayına ilişkin bir ceza soruşturmasının makul kabul edilebilecek bir sürede sonuçlandırıldığını kabul etmiş iken,¹⁹¹ 4 yıl 1 ay 18 gün süren soruşturmanın ise makul hız ve özende yürütülmediği sonucuna ulaşmıştır.¹⁹² Anayasa Mahkemesi kararları dikkate alındığında, soruşturmanın makul süratle yürütülüp yürütülmediği hususunu tespit etmenin her olayın kendine özgü koşullarına göre farklılık arz ettiği, bununla birlikte Anayasa Mahkemesinin 4 yıldan daha az süren ceza soruşturmalarında ihlal kararı vermeme eğiliminde olduğu söylenebilir.

Anayasa Mahkemesi, ölen kişinin yakınlarının meşru menfaatlerini koruyabilecek ölçüde soruşturma sürecine katılabilmelerini soruşturmasının etkililiğini sağlayacak hususlardan biri olarak görmektedir.¹⁹³ Anayasa Mahkemesi, bu kapsamda, trafik kazası sonucu yakınlarını kaybeden ancak ölüm olayından ve ölüm olayı hakkında başlatılan ceza

¹⁸⁶ Anayasa Mahkemesinin, ceza infaz kurumlarında meydana gelen ölüm olaylarının etkili bir şekilde soruşturulmadığı iddiasıyla yapılan başvurular hakkında da benzer gerekçelerle verdiği açıkça dayanaktan yoksunluk kararları mevcuttur. Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Hanım Kılıç ve diğerleri*, B. No: 2013/1655, 4/11/2015.

¹⁸⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Deniz Yazıcı*, B. No: 2013/6359, 10/12/2014, § 96.

¹⁸⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mustafa Soyözen*, B. No: 2014/4810, 23/3/2017, § 49.

¹⁸⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mustafa Soyözen*, B. No: 2014/4810, 23/3/2017, §§ 48-52.

¹⁹⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ayşegül Sevengin ve Tuğrul Sevengin*, B. No: 2014/20165, 19/7/2017, §§ 89-90.

¹⁹¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abubekir Yeşilkaya ve diğerleri*, B. No: 2014/3973, 8/12/2016, §§ 126-127.

¹⁹² Anayasa Mahkemesi kararı, *Muhtet Adanır ve diğerleri*, B. No: 2014/10261, 8/12/2016, §§ 88-96.

¹⁹³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, B. No: 2012/752, 17/9/2013, § 58.

soruşturmasından 6 ay sonra haberdar edilen başvuru sahiplerinin başvurusu hakkında soruşturmaya etkin katılım yönünden ihlal kararı vermiş iken;¹⁹⁴ yine trafik kazası ile ilgili bir başvuruda ölen kişinin yakınlarının soruşturma sürecinde delillerini ileri sürebildiği, verilen kararlara ve soruşturma dosyasına sunulan bilirkişi raporlarına itiraz edebildiği, elde edilen delillerden ve delil toplama işlemlerinden haberdar edildiği hususlarını dikkate alarak soruşturmaya etkin katılım yönünden açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.¹⁹⁵

Yaşam hakkının usul yönünün ihlal edildiği iddiasıyla yapılan bazı başvurularda, ölüme neden olan eylemi gerçekleştiren kişi/kişiler hakkında verilen kararlardan değil de ölüme neden olan eylemi yapma emri verdiği iddia edilen kişi/kişiler hakkında verilen kararlardan yakınılmaktadır. Bu nitelikteki bir olayda¹⁹⁶ M.L. adlı bir kişi, Artvin/Hopa'da gerçekleşen bir gösteri sırasında kolluk görevlilerinin gaz kullanımı sonucu hayatını kaybetmiştir. Bunun üzerine olay hakkında resen bir soruşturma başlatılmıştır. Bu soruşturmanın yanı sıra ölen kişinin oğlu (başvurucu), babasının ölümünden sorumlu olduğu iddiasıyla Hopa Kaymakamı hakkında da suç duyurusunda bulunmuştur. Bu şikâyet üzerine kaymakam hakkında 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun uyarınca bir ön inceleme yapılmış ve bu ön inceleme neticesinde kaymakam hakkında soruşturma izni verilmemesine karar verilmiştir. Bu kararın kesinleşmesi üzerine başvuru, babasının hayatını kaybettiği olayda kolluk görevlilerine müdahale talimatını veren Hopa Kaymakamının ceza soruşturması dışında bırakılması nedeniyle yaşam hakkının usul yönünün ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuruda bulunmuştur. Görüldüğü üzere bu olayda başvuru, biber gazını kullanan kolluk görevlileri hakkında verilen karardan değil kolluk görevlilerine müdahale talimatı verdiği iddia edilen Hopa Kaymakamının soruşturma dışında bırakılmasından şikâyet etmiştir. Anayasa Mahkemesi ise mülki amirin kolluk görevlilerine kalabalığın dağıtılması yönünde genel bir talimat verdiğini, mülki amirin somut olayda kişisel olarak sorumlu tutulmasını gerektirecek eyleminin ne olduğunun açık olarak ortaya konulamamış olduğunu, dolayısıyla toplumsal olaylara genel nitelikte müdahale talimatı veren mülki amir hakkında yürütülen soruşturma neticesinde kamu davası açılmamış olması nedeniyle etkili soruşturma yükümlülüğünün ihlal edildiği sonucuna ulaşılmamasının mümkün olmadığını belirterek yaşam hakkının usul boyutu yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu sonucuna ulaşmıştır.¹⁹⁷

¹⁹⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hadra Akgül ve diğerleri*, B. No: 2014/867, 24/3/2016, §§ 63-66.

¹⁹⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mustafa Soyözen*, B. No: 2014/4810, 23/3/2017, §§ 50-52.

¹⁹⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ulaş Lokumcu*, B. No: 2013/7753, 27/10/2016.

¹⁹⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ulaş Lokumcu*, B. No: 2013/7753, 27/10/2016, §§ 35-53.

Yaşam hakkının usul yönünün ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvuruların bir kısmında ölüm olayına ilişkin tüm delillerin toplanmadığı iddiasından ziyade toplanan delillerin değerlendirilmesinde hata yapıldığı iddiası dile getirilmektedir. Anayasa Mahkemesi, bu tip başvurularda soruşturma veya kovuşturma sonucunda verilen kararın somut kanıtlarla açıkça çelişecek biçimde verilmediğini tespit etmesi hâlinde, yaşam hakkının usul boyutu yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermektedir. Bu duruma örnek olarak gösterilebilecek bir olayda¹⁹⁸ başvuru, sulama suyu nedeniyle çıkan bir tartışmada kardeşinin öldürüldüğünü, olaya karışan kişiler hakkında açılan davada delillerin eksik ve hatalı değerlendirilmesi sonucu olayın asli faili olan bir kısım sanıklar hakkında beraat kararı verildiğini, bir sanık hakkında ise suçun yanlış nitelendirilmesi nedeniyle eksik ceza tayin edildiğini ileri sürmüştür.¹⁹⁹ Anayasa Mahkemesi ise başvuru dosyasında bulunan bilgi ve belgeleri dikkate alarak kamu davası neticesinde verilen kararın somut kanıtlarla çelişecek biçimde verildiğinden söz edilemeyeceği kanaatine varmış ve yaşam hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.²⁰⁰ Benzer bir durum *Sadika Şeker başvurusunda*²⁰¹ da mevcuttur. Söz konusu olayda başvuru, eşcinsel olan kardeşini kasten öldüren sanığa suçun nitelikli hali olan canavarca hisle kasten öldürme suçu yerine kasten öldürme suçundan ceza verildiğini, ayrıca şartları oluşmadığı halde haksız tahrik ve takdiri indirim hükümlerinin uygulandığını, bu nedenlerle yaşam hakkının usul yönünün ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi ise başvuru dosyasında bulunan belgelerde cinayetin eşcinsellere yönelik bir nefretten kaynaklandığına ilişkin bir bulguya ya da şüpheye rastlanılmadığını ve kararın somut kanıtlarla çelişecek biçimde verildiğinden söz edilemeyeceğini belirterek bu başvuru hakkında da açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.²⁰²

Anayasa Mahkemesi, oldukça eski tarihli bir ölüm olayı hakkında yeni ortaya çıktığı iddia edilen bir durum/delil ileri sürülerek Cumhuriyet Başsavcılıklarına yapılan müracaatın kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlar neticelenmesi üzerine yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvurular hakkında da bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararları verebilmektedir.

¹⁹⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ali Karakeçili*, B. No: 2013/1335, 6/2/2014.

¹⁹⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ali Karakeçili*, B. No: 2013/1335, 6/2/2014, § 14.

²⁰⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ali Karakeçili*, B. No: 2013/1335, 6/2/2014, §§ 27-29.

²⁰¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Sadika Şeker*, B. No: 2013/1948, 23/1/2014.

²⁰² Anayasa Mahkemesi kararı, *Sadika Şeker*, B. No: 2013/1948, 23/1/2014, §§ 50-54; Anayasa Mahkemesinin benzer yöndeki diğer bir kararı için bkz. *Asım Yöneimli ve diğerleri*, B. No: 2014/8591, 6/4/2017, §§ 21-42.

Bu durumlar Anayasa Mahkemesi önüne çoğunlukla iki şekilde gelmektedir. Birinci durumda, eski bir tarihte yaşanan ölüm olayı hakkında olaydan hemen sonra bir ceza soruşturması yürütülmüş ve yürütülen soruşturma neticesinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmiş olmasına rağmen karar sonrasında ortaya çıktığı iddia edilen yeni bir durum/delil ileri sürülerek Cumhuriyet Başsavcılıklarına yeni bir müracaat yapılmakta ancak bu yeni müracaattan sonra da kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmesi üzerine bu karardan şikâyet edilerek yaşam hakkının ihlal edildiği iddiası ileri sürülmektedir.²⁰³ İkinci durumda ise, oldukça uzun bir süre hiçbir soruşturma yürütülmemiş olan ölüm olayı hakkında sonradan ortaya çıktığı iddia edilen yeni bir durum/delil ileri sürülerek Cumhuriyet Başsavcılıklarına müracaat edilmekte ve bu müracaat sonrasında kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmesi üzerine bu karardan şikâyet edilerek yaşam hakkının ihlal edildiği iddiası ileri sürülmektedir.²⁰⁴

Yukarıda belirtilen birinci durumla ilgili bir başvuruda,²⁰⁵ başvuruçunun Şanlıurfa/Suruç'ta asker olan kardeşi 22/4/1998 tarihinde nöbet tuttuğu bölgede ateşli silah yaralanması sonucu hayatını kaybetmiş, olay hakkında yürütülen soruşturma sonucunda Askerî Savcılık, 2/6/1998 tarihli karar ile müteveffanın nöbet yerinde kendisine zimmetli olan silahı sağ omzuna dayayıp bir el ateş etmek suretiyle intihar etmiş olduğu sonucuna vararak kovuşturmaya yer olmadığına karar vermiştir. Ölen kişinin kardeşi olan başvuruçunun, olay tarihinden yaklaşık 14 yıl sonra 24/2/2012 tarihinde Şanlıurfa Cumhuriyet Başsavcılığına hitaben yazdığı dilekçe ile annesine ölüm olayından sonra bir telefon geldiğini, telefondaki kişinin "*başınız sağ olsun. Ben Suruç'ta asker iken Hamza'nın devre arkadaşığıydım. Hamza'yı vuran kişi o gün bölükte görevli Piyade Astsubay Başçavuş H.U.'dur. Olay üzerine hemen Adana iline tayinini istedi ve gitti. Bölükte askerlere yapılan baskı nedeniyle kimse bir şey söyleyemedi. Hamza'nın ölümü nedeniyle askerlerden alındığı bildirilen ifadelerin tamamı da ifadeyi alanlar tarafından yazılarak imzalandı. Vicdan azabı çektiğim için bu haberi vermek istedim. Ancak hayatımı tehlikeye sokmamak için ismimi veremeyeceğim.*" şeklinde beyanda bulunup telefonu kapattığını belirterek yeni bir delilin ortaya çıktığından bahisle olaya ilişkin tanıkların yeniden dinlenmesi ve kardeşinin vücudunda bulunan atış izinin bitişik atış sonucu mu yoksa uzaktan atış sonucu mu meydana geldiğinin, gerekirse feth-i kabir yapılarak tespit edilmesi talebinde bulunmuştur. Bunun

²⁰³ Benzer nitelikteki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Mukadder Aksoy ve diğerleri*, B. No: 2013/2943, 14/4/2016.

²⁰⁴ Benzer nitelikteki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Mehmet Bayram*, B. No: 2013/5963, 13/4/2016.

²⁰⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Gülşen Bozkurt*, B. No: 2013/4211, 1/12/2015.

üzerine Askerî Savcılık, Piyade Astsubay Başçavuş H.U.yu dinlemiş, başka bazı araştırmalar yapmış ancak 2/6/1998 tarihli kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararı ortadan kaldıracak yeni bir delil elde edilemediği gerekçesiyle tekrardan kovuşturmayaya yer olmadığına karar vermiştir. Bu kararın kesinleşmesi üzerine başvuru, 2012 yılında yeniden soruşturma yapılması talebiyle şikâyetle bulunduğunu ancak taleplerine yönelik etkili bir soruşturma yürütülmediğini belirterek yaşam hakkının usul yönünün ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi bu başvuruda sadece 2012 yılından sonraki soruşturma işlemleri yönünden bir inceleme yaparak yaşam hakkının usul boyutu yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.²⁰⁶

Yukarıda belirtilen ikinci durumla ilgili bir başvuruda²⁰⁷ ise başvurucular, yakınlarının 3/6/1993 tarihinde güvenlik güçleri tarafından Şırnak ili Uludere ilçesinde köylülerin gözleri önünde kurşuna dizilmek suretiyle öldürüldüğünü ileri sürerek 5/6/2014 tarihinde Şırnak Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunmuştur. Cumhuriyet Başsavcılığı ise 25/6/2014 tarihli karar ile olay hakkında dava zamanaşımı süresinin dolduğu gerekçesiyle kovuşturmayaya yer olmadığına karar vermiştir. Bu kararın kesinleşmesi üzerine başvurucular, 5/6/2014 tarihinde yakınlarının ölümüyle ilgili olarak Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulduklarını, soruşturma kapsamında herhangi bir araştırma yapılmayıp yalnızca kendi ifadelerinin alındığını, soruşturma sonucunda dava zamanaşımı gerekçesiyle kovuşturmayaya yer olmadığına karar verildiğini belirterek yaşam hakkının ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuruda bulunmuştur.²⁰⁸ Anayasa Mahkemesi, iddia edilen ölüm olayına ilişkin 5/6/2014 tarihine kadar herhangi bir soruşturma makamına başvurulmadığını, başvurucuların olayın meydana geldiği tarihten yirmi yılı aşkın bir süre geçtikten sonra etkili bir soruşturma yapılmasının mümkün olmayacağı bir aşamada iddialarını soruşturma makamlarının bilgisine sunduklarını, başvurucuların olay tarihinden bu kadar uzun bir zaman sonra üstelik olayı gören pek çok tanığın da bulunduğunu ileri sürmelerine rağmen niçin herhangi bir makama başvuruda bulunmadıklarını ortaya koyamadıklarını, yıllar sonra başvurularına ilişkin olarak sadece korkmalarını gerekçe gösterdiklerini ancak bu korkunun hangi durumdan kaynaklandığı, ne zamana değin devam ettiği, akabinde ne şekilde bu durumun ortadan kalkıp Cumhuriyet

²⁰⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Gülşen Bozkurt*, B. No: 2013/4211, 1/12/2015, §§ 56-63.

²⁰⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Bulut ve Ahmet Bulut*, B. No: 2014/15696, 17/5/2016.

²⁰⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Bulut ve Ahmet Bulut*, B. No: 2014/15696, 17/5/2016, § 18.

Başsavcılığına başvurdukları gibi hususlarda herhangi bir açıklamada bulunmadıklarını dikkate alarak yaşam hakkının usul boyutu yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.²⁰⁹

Anayasa Mahkemesinin yukarıda belirtilen *Gülşen Bozkurt* başvurusunda sadece 2012 yılından sonraki soruşturma işlemlerini dikkate alarak açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermesi makul gözükmekle birlikte *Ahmet Bulut ve Ahmet Bulut* başvurusunda davanın zamanaşımı nedeniyle düşmesinde tüm sorumluluğu başvuruçulara yükleyerek açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermesi eleştiriye açıktır. Anayasa Mahkemesi, *Ahmet Bulut ve Ahmet Bulut* başvurusunda davanın zamanaşımı nedeniyle düşmesinde tüm sorumluluğu başvuruçulara yüklemiş ancak devletin iddia edilen ölüm olayından haberdar olup olmadığını veya haberdar olmasının gerekip gerekmediğini hiç sorgulamamıştır. Oysa soruşturma makamları, doğal olmayan ölüm olayından haberdar olmaları hâlinde resen bir soruşturma yürütmek durumundadır.²¹⁰ Anayasa Mahkemesinin söz konusu başvuruda resen soruşturma ilkesini hiç tartışmaması ve soruşturma makamlarının iddia edilen ölüm olayından haberdar olup olmadığını veya haberdar olmasının gerekip gerekmediğini hiç sorgulamaması başvurunun açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemez bulunmasında belirleyici olmuştur. Oysa resen soruşturma ilkesi dikkate alınarak bir değerlendirme yapılmış olsaydı açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemez bulunan söz konusu başvuru ihlal kararıyla da neticelenebilirdi. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin bu gibi durumlarda çok titiz hareket etmesi ve olayda hiçbir şüpheli nokta kalmadığının anlaşılması üzerine açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı vermeyi tercih etmesi daha yerinde gözükmektedir. Aksi bir tutum açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle verilen kabul edilemezlik kararlarını sorgulanır hale getirebilir.

1.2.3.2.2. İşkence ve Kötü Muamele Yasağı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Anayasa'nın işkence ve kötü muamele yasağını düzenleyen 17. maddesinin üçüncü fıkrası; "*Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.*" şeklindedir. AİHS'in işkence ve kötü muamele

²⁰⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Bulut ve Ahmet Bulut*, B. No: 2014/15696, 17/5/2016, §§ 27-31.

²¹⁰ GÖZÜBÜYÜK, Şeref / GÖLCÜKLÜ Feyyaz, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi, Turhan Kitabevi, 11. Ek Protokola göre hazırlanıp genişletilmiş 8. Baskı, Ankara, 2009, s. 161.

yasağını düzenleyen 3. maddesi ise; “Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.” şeklindedir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa’nın 17. maddesinin 3. fıkrasını; “Anayasa’nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında kimseye “işkence”, “eziyet” yapılamayacağı ve kimsenin “insan haysiyetiyle bağdaşmayan” muamele ve cezaya tabi tutulamayacağı düzenlenmiş olup, burada geçen ifadeler arasında bir yoğunluk farkı bulunmaktadır. Kişinin maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne en fazla zarar veren muamelelerin “işkence”, bu seviyeye varmayan fakat yine de vücutta zarar ya da yoğun fiziksel veya ruhsal ızdırap veren insanlık dışı muamelelerin “eziyet”, küçük düşürücü ve alçaltıcı nitelikteki daha hafif muamelelerin ise “insan haysiyetiyle bağdaşmayan” muamele veya ceza olarak belirlenmesi mümkündür. Ancak, bir eylemin Anayasa’nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasının kapsamına girebilmesi için minimum bir ağırlık düzeyine ulaşmış olması gerekir. Bu asgari eşiğin aşılp aşılmadığının belirlenmesinde her olayın somut özellikleri dikkate alınarak bir değerlendirme yapılır. Bu bağlamda muamelenin süresi, fiziksel ve manevi etkileri ile mağdurun cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu gibi faktörler önem taşımaktadır.” şeklinde yorumlamıştır.²¹¹

Anayasa Mahkemesinin anılan içtihadına göre, Anayasa’nın 17. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında bir inceleme yapılabilmesi için öncelikle eylemin minimum bir ağırlık düzeyine ulaşmış olması, eğer eylem Anayasa’nın 17. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında değerlendirilebilecek bir ağırlık düzeyine ulaşmışsa, söz konusu eylemin “işkence”, “eziyet” ve “insan haysiyetiyle bağdaşmayan” muamele veya cezadan hangisi kapsamında olduğunun belirlenmesi ve buna göre bir inceleme yapılması gerekmektedir. Anayasa Mahkemesi, eylemin Anayasa’nın 17. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında değerlendirilebilmesi için gerekli olan asgari eşiği aştığı sonucuna ulaşırsa, incelemesini Anayasa’nın 17. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında yapmaktadır. Aksi takdirde, yani eylemin Anayasa’nın 17. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında değerlendirilebilmesi için gerekli olan asgari eşiği aşmadığı sonucuna ulaştığı takdirde, Anayasa’nın 17. maddesinin birinci fıkrasında güvence altına alınan maddi ve manevi varlığın korunması hakkı kapsamında bir inceleme yapmayı tercih etmektedir.²¹²

Anayasa Mahkemesi ayrıca, bireyin, bir devlet görevlisi tarafından hukuka aykırı olarak ve Anayasa’nın 17. maddesini ihlal eder biçimde bir muameleye tabi tutulduğuna

²¹¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, §§ 22-23.

²¹² Anayasa Mahkemesi kararı, *Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 24.

ilişkin savunulabilir bir iddiasının bulunması hâlinde olay hakkında etkili resmi bir soruşturma yapılması gerektiğini kabul etmektedir.²¹³

Anayasa Mahkemesi kararları dikkate alındığında, işkence ve kötü muamele yasağının, kimseye işkence, eziyet ve insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yapılamayacağını veya ceza verilemeyeceğini ifade eden bir maddi boyutunun; bunun yanı sıra bireyin, Anayasa'nın 17. maddesini ihlal eder biçimde bir muameleye tabi tutulduğuna ilişkin savunulabilir bir iddiasının bulunması hâlinde etkili bir ceza soruşturması yürütülmesi gerektiğini ifade eden bir de usuli boyutunun bulunduğu anlaşılmaktadır.

İşkence ve kötü muamele yasağının kapsamının Anayasa Mahkemesince anılan şekilde belirlendiği tespit edildikten sonra işkence ve kötü muamele yasağı kapsamında bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verilen kabul edilemezlik kararlarının incelenmesine geçilebilir. Anayasa Mahkemesinin işkence ve kötü muamele yasağı kapsamında bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verdiği kabul edilemezlik kararları, işkence ve kötü muamele yasağının maddi ve usuli boyutu esas alınarak incelenecektir.

Anayasa Mahkemesi, tıpkı yaşam hakkında olduğu gibi işkence ve kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan bireysel başvurularda da bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermeyi çoğunlukla tercih etmemektedir.

Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verilen kabul edilemezlik kararları incelendiğinde, bu kararların büyük çoğunluğunun insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamelelerle ilgili olduğu görülmektedir. Yoğunluğu itibariyle insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamelelerden daha ağır olan eziyet ve işkence iddialarında ise kabul edilebilirlik kararı verilerek esastan bir inceleme yapıldığı anlaşılmaktadır.

Anayasa Mahkemesi, geri gönderme merkezinin koşullarından yakınılan bir başvuruda insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.²¹⁴ Söz konusu olayda sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altında tutulan yabancı uyruklu bir başvurucu, tutulduğu Yalova Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü Nezarethanesinin havasız, gürültülü, doğrudan gün ışığı almayan, sigara içilen, sağlıklı tedavi hizmeti sunulamayan, açık havaya çıkma imkânı olmayan bir yer olması nedeniyle sağlığının

²¹³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 25.

²¹⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Rıda Boudraa*, B. No: 2013/9673 , 21/1/2015.

bozulduğunu ve psikolojik olarak olumsuz etkilendiğini, eskiden var olan astım ve bronşit rahatsızlığının ağırlaştığını belirterek işkence ve kötü muamele yasağının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.²¹⁵ Anayasa Mahkemesi ise başvurucunun rahatsızlanması üzerine hastaneye sevkinin yapılarak gerekli tıbbi bakımının sağlandığını ve bu yolla idari gözetim altındaki kişinin fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması gerekliliğine uygun hareket edildiğini belirterek başvurucunun idari gözetim altına alınması nedeniyle maruz kaldığı durumun, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele olarak nitelendirilmesi için gereken asgari ağırlık eşiğine ulaşmadığı kanaatine varmış ve başvurucunun bu yöndeki iddialarının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.²¹⁶ Anayasa Mahkemesinin bu kararı incelendiğinde, başvurucunun şikâyet ettiği Yalova Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü Nezarethanesinin tutma koşulları hakkında hiçbir inceleme ve araştırma yapılmadan, anılan nezarethanedeki tutma koşullarının insan haysiyetiyle bağdaşıp bağdaşmadığı yönünden herhangi bir değerlendirme yapılmadan sadece başvurucuya gerekli tıbbi bakımın sağlandığı gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verildiği görülmektedir. Oysa Anayasa Mahkemesi, Kumkapı Geri Gönderme Merkezinde (Kumkapı GGM) bulunan bir başvurucunun benzer iddialar ileri sürerek yaptığı bir bireysel başvuruda²¹⁷ ihlal kararı vermiştir. Söz konusu olayda başvurucu; Kumkapı GGM'nin çok kalabalık ve pis olduğunu, zaten sıkışık olan yatakhanelerde hiç yer olmadığı için on iki-on üç kişi ile birlikte televizyon odasında kaldığını, burada yere serdikleri sünger üzerinde uyduğunu, yemeklerin belli bir standardının olmadığını, ilk başta haftada bir kez havalandırmadan yararlanırken son dönemde hiç havalandırmaya çıkamadığını, merkezde kalan kişilerin sorunlu ve hastalıklı kişiler olduğunu, kendisine zarar vermelerinden veya hastalanmaktan endişe duyduğunu, yeterli tedavi hizmeti verilmediğini, anılan koşullarda toplamda sekiz aydan fazla kaldığını, tüm bu koşulların gayri insani ve onur kırıcı olduğunu ve bu suretle Anayasa'nın 17. ve AİHS'in 3. maddelerinin ihlal edildiğini ileri sürmüştür.²¹⁸ Anayasa Mahkemesi bu başvuruda ise Türkiye İnsan Hakları Kurumunun Kumkapı GGM hakkındaki Kasım 2014 tarihli raporunda yer alan bilgileri dikkate alarak Kumkapı GGM'deki tutma koşullarının "*insan haysiyetiyle bağdaşmayan*" muamele düzeyinde olduğuna ve bu suretle Anayasa'nın 17. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.²¹⁹ Bu

²¹⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Rıda Boudraa*, B. No: 2013/9673 , 21/1/2015, § 59.

²¹⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Rıda Boudraa*, B. No: 2013/9673 , 21/1/2015, §§ 63-64.

²¹⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *K.A.*, B. No: 2014/13044 , 11/11/2015.

²¹⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *K.A.*, B. No: 2014/13044 , 11/11/2015, § 83.

²¹⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *K.A.*, B. No: 2014/13044, 11/11/2015, §§ 109-111.

kararlar dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesinin, hemen hemen aynı ihlal iddialarının ileri sürüldüğü başvurulardan birinde kabul edilemezlik, diğerinde ise ihlal kararı verdiği görülmektedir. Bu durum, işkence ve kötü muamele yasağının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurularda kapsamlı bir araştırma ve inceleme yapılmasının; gerektiği takdirde konuya ilişkin hazırlanan raporlardan istifade edilmesinin ne derece önemli ve gerekli olduğunu göstermektedir.

Anayasa Mahkemesinin, gözaltındaki tutma koşullarından yakınılan başvuruyla ilgili olarak da bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verdiği kabul edilemezlik kararı mevcuttur. Söz konusu olayda başvuru, savcılığa sevk edilmelerini müteakip adliyede otuz saat boyunca bekletildikleri yerin havasız, penceresiz ve kalabalık olduğunu, bekletildikleri bölümde oturacak yer bulunmadığını ileri sürmüştür.²²⁰ Anayasa Mahkemesi ise gözaltı süresini ve tutma koşulları nedeniyle başvuru sahiplerinin ruhsal ve fiziksel yönden sağlıklarının bozulduğu yönünde bir tespitin bulunmamasını dikkate alarak başvuru sahiplerinin maruz bırakıldıkları durumun, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele olarak nitelendirilmesi için gerekli olan asgari ağırlık eşiğine ulaşmadığı sonucuna ulaşmış ve bu iddialar yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.²²¹ Anayasa Mahkemesinin bu kararı da gözaltındaki tutma koşullarına ilişkin somut hiçbir veri içermemesi nedeniyle eleştiriye açıktır.

Anayasa Mahkemesinin, ceza infaz kurumundaki koşullardan yakınılan başvuruyla ilgili verdiği açıkça dayanaktan yoksunluk kararları da mevcuttur. Bu nitelikteki bir olayda başvuru, ceza infaz kurumunda tutuklu olarak bulunduğunu, 2005 ve 2006 yıllarında beyin tümörü teşhisiyle iki ayrı beyin ameliyatı olduğunu, bu rahatsızlığının ceza infaz kurumunda yeniden nüksettiğini, bunun üzerine sağlık nedenleriyle tahliyesini talep ettiğini, ancak bu kapsamda alınan Adli Tıp Kurumu raporunda ceza infaz kurumunda kalabileceğinin değerlendirildiğini, raporun yeterli olmadığını, cezaevinde şiddetli baş ağrıları, kusma ve nöbetler geçirdiğini, tümörün yenilendiğini ve acilen ameliyat olması gerektiğini ileri sürmüştür.²²² Anayasa Mahkemesi başvuru sahibinin iddialarının kötü muamele yasağı çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiş; yaptığı inceleme neticesinde ise ceza infaz kurumu şartlarının kişiyi olağanın üzerinde sıkıntıya sokmadığı kanaatine varmış ve kötü muamele yasağının ihlal edildiğine dair iddianın açıkça dayanaktan yoksun olması

²²⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Günay Dağ ve diğerleri*, B. No: 2013/1631, 17/12/2015, § 103.

²²¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Günay Dağ ve diğerleri*, B. No: 2013/1631, 17/12/2015, §§ 110-111.

²²² Anayasa Mahkemesi kararı, *Erdal Önder*, B. No: 2014/4777, 22/1/2015, § 17.

nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.²²³ Benzer nitelikteki diğer bir başvuru ise *Abdullah Baybaşın başvurusudur*.²²⁴ Başvuru konusu olayda başvuru, yaklaşık otuz yıl önce gerçekleşen ateşli silah yaralanması sonucu fiziksel engelli hâle gelip tekerlekli sandalyeye mahkûm olmuştur. Bununla birlikte başvuru, uyuşturucu madde ticareti suçundan 31/1/2011 tarihinde tutuklanmıştır. Tutuklama kararı üzerine ceza infaz kurumuna konulan başvuru, engellilik durumuna uygun olan bir koğuşa yerleştirilmiştir. Bunun yanı sıra başvurunun, talebi doğrultusunda günlük işlerinde kendisine yardımcı olmaları amacıyla aynı ceza infaz kurumunda bulunan oğlu ve yeğeni ile birlikte aynı koğuşa kalması sağlanmıştır. İlerleyen dönemlerde başvurunun sağlık durumu hakkında Adli Tıp Kurumundan rapor alınmıştır. Adli Tıp Kurumu raporunda başvurunun hayatını yalnız idame ettiremeyeceği, bir başkasının desteği ile bakıma muhtaç olduğu yönünde mütalaada bulunulmuştur. Bu rapor üzerine başvuru, tahliye talebinde bulunmuş ancak talebi reddedilmiştir.²²⁵ Bunun üzerine başvuru, ağır sakatlık durumunun gözetilmeyerek tahliye talebinin reddedilmesinin Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenen işkence ve kötü muamele yasağını ihlal ettiğini ileri sürerek bireysel başvuruda bulunmuştur.²²⁶ Anayasa Mahkemesi ise Adli Tıp Kurumu raporunda belirtilen hususun başvurunun maruz kaldığı ağır sakatlık nedeniyle hayatını yalnız idame ettiremeyeceğine ve bir başkasının desteği ile bakıma muhtaç olduğuna ilişkin olduğunu, anılan raporda ceza infaz kurumunda tutulmanın tek başına yaşamsal risk oluşturacağı yönünde bir tespit bulunmadığını, ayrıca başvurunun özel koğuşa konulduğunu, bunun yanı sıra oğlu ile yeğenin de başvurunun yanına verilerek bakımının karşılanmaya çalışıldığını, kaldı ki başvurunun engellilere özgü Metris R Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna nakil edilmesini talep etmediği gibi başvuru tarihinde tutulduğu Silivri 2 No.lu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz kurumunda kalmak yönünde dilekçe verdiğini dikkate alarak kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.²²⁷

Anayasa Mahkemesi, beş gün hücre hapsi cezası ile tecziye edilen bir mahkûmun hücre hapsi cezasının insan haysiyetine yakışmayan bir ceza olduğu yönündeki şikâyeti

²²³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Erdal Önder*, B. No: 2014/4777, 22/1/2015, §§ 39-43; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Hayati Kaytan*, B. No: 2014/19527, 16/11/2016, §§ 32-52.

²²⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abdullah Baybaşın*, B. No: 2014/5161, 20/9/2017.

²²⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abdullah Baybaşın*, B. No: 2014/5161, 20/9/2017, §§ 9-27.

²²⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abdullah Baybaşın*, B. No: 2014/5161, 20/9/2017, § 42.

²²⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abdullah Baybaşın*, B. No: 2014/5161, 20/9/2017, §§ 42-51.

hakkında da işkence ve kötü muamele yasağı açısından bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayaktan yoksunluk kararı vermiştir.²²⁸

Anayasa Mahkemesi, ceza infaz kurumuna yerleştirilmeden önce yapılan çıplak aramanın insanlık onuruna aykırı olduğu yönündeki iddia hakkında da açıkça dayaktan yoksunluk kararı vermiştir. Söz konusu olayda başvuru, “*tutuklanması üzerine sevk edildiği İzmir Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunun mahkûm kabul bölümünde Kurum personeli tarafından çıplak kalacak şekilde soyularak arama yapılmasını reddetmesi üzerine şiddet ve tacize maruz kalarak kendisinin zorla çıplak aramasının yapıldığını, çıplak aramanın insanlık onuruna aykırı olduğunu*” ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi ise çıplak arama yapılmasının hükümlü ve tutuklular açısından tek başına kötü muamele yasağını ihlal eden bir durum olarak değerlendirilemeyeceğini, bununla birlikte çıplak arama usulü ve sıklığının bazı durumlarda kötü muamele yasağının ihlali sonucunu doğurabileceğini ancak somut olayda böylesi bir durumun olmadığını belirterek açıkça dayaktan yoksunluk kararı vermiştir.²²⁹

Anayasa Mahkemesi, işkence ve kötü muamele yasağının usule ilişkin boyutunun ihlal edildiği iddialarının bulunduğu başvurularda da bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayaktan yoksunluk kararları vermiştir. Bu nitelikteki bir olayda²³⁰ başvuru, eşinin kendisini bıçakla tehdit edip parmağındaki yüzükleri almaya teşebbüs ettiğini, bu olaya ilişkin etkili bir soruşturma yürütülmediğini, komşularının tanıklığına başvurulmadan kovuşturmayaya yer olmadığına karar verildiğini ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi, öncelikle başvuru iddialarının işkence ve kötü muamele yasağı kapsamında değerlendirilmesi gerektiği kanaatine varmış, akabinde ise işkence ve kötü muamele yasağının usule ilişkin boyutu kapsamında yaptığı inceleme neticesinde, soruşturma makamları tarafından başvuru şikâyeti üzerine ivedilikle soruşturma başlatıldığı, ifadesi alınan şüphelinin suçlamaları kabul etmediği, başvuru soyut beyanı dışında delil bulunmadığı, başvuru dinlenilmesini istediği kişilerin tanıklığına başvurulmasının soruşturmanın seyrinde etkili olmayacağı, bu kişilerin başvuruya konu olayı gördüklerine dair bir iddianın bulunmadığı yalnızca kavga seslerini duyduklarının beyan edildiği tespitlerini yaparak başvuru ihlal iddiaları yönünden, bir ihlalin olmadığı açık olduğu sonucuna ulaşmış ve başvuru etkili soruşturma yürütme

²²⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Yeter*, B. No: 2014/5100, 16/2/2017, §§ 35-42.

²²⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Elif Kaya*, B. No: 2014/266, 6/4/2017, §§ 32-45.

²³⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Özlem Tuncel Kaya*, B. No: 2013/8868, 10/3/2016, § 31.

yükümlülüğüne ilişkin kısmının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.²³¹ Somut olayda, aile içi şiddet iddialarının dile getirildiği durumlarda delil elde etmenin oldukça zor olduğu hususu da dikkate alındığında, kavga seslerini duyduğu iddia edilen kişilerin tanıklığına başvurulmamasının işkence ve kötü muamele yasağının usule ilişkin boyutu yönünden bir eksiklik olarak görülmeyerek başvuru hakkında bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı verilmesi eleştiriye açıktır.

Anayasa Mahkemesi, 12 Eylül 1980 döneminde işkenceye maruz kaldığını ancak işkence iddialarının etkili bir şekilde soruşturulmadığını ileri süren bir başvuru sahibinin başvurusunda,²³² somut olayın koşullarını dikkate alarak işkence ve kötü muamele yasağının usul boyutu yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle kabul edilmezlik kararı vermiştir. Söz konusu olayda başvuru, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askerî Savcılığının yürüttüğü soruşturma kapsamında yasa dışı örgüt mensubu olduğu gerekçesiyle 1/11/1981 tarihinde gözaltına alınarak tutuklanmış ve 14/1/1983 tarihinde tahliye edilmiştir. Başvuru, gözaltına alındığında kendisine yumruk ve sopalarla dayak atıldığı, tehdit edildiği, ağzına silah sokulduğu, genital bölgesi ile oynandığı, çıplak vaziyette kötü şartlarda tutulduğu, daha sonra cezaevine götürülerek olumsuz koşullarda tutulduğu iddiasıyla polis memurları ve askerî yetkililer hakkında 3/2/2012 tarihinde Kadıköy Cumhuriyet Başsavcılığına şikâyetle bulunmuştur. Cumhuriyet Başsavcılığı ise 25/1/2013 tarihli karar ile zamanaşımı süresinin dolması nedeni ile kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermiştir.²³³ Bunun üzerine başvuru, 12 Eylül 1980 döneminde işkenceye maruz bırakıldığını, Anayasa'nın geçici 15. maddesinin kaldırılması üzerine kendisine kötü muamele ve işkence yapan şahısların cezalandırılması amacıyla Savcılığa başvurduğunu, Savcılıkça söz konusu şikâyeti hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildiğini belirterek işkence ve kötü muamele yasağının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.²³⁴ Anayasa Mahkemesi, 3/2/2012 tarihli şikâyet üzerine yürütülen soruşturma sonucunda işkence, eziyet veya insan haysiyeti ile bağdaşmayan muamele iddialarının gerçekliğinin tespitinin ve varsa sorumluların belirlenerek etkili bir biçimde cezalandırılmalarının sağlanamamış olmasında iddia edilen olay tarihi ile soruşturmanın başlatıldığı tarih arasında geçen otuz yılı aşkın sürenin etkili olduğunu, işkence iddialarının anılan süre içerisinde soruşturma makamlarının

²³¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Özlem Tuncel Kaya*, B. No: 2013/8868, 10/3/2016, §§ 42-45.

²³² Anayasa Mahkemesi kararı, *Hayrettin Bülent Tarakçıoğlu*, B. No: 2013/4559, 23/3/2016.

²³³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hayrettin Bülent Tarakçıoğlu*, B. No: 2013/4559, 23/3/2016, §§ 6-11.

²³⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hayrettin Bülent Tarakçıoğlu*, B. No: 2013/4559, 23/3/2016, § 18.

önüne taşınmamış olmasından soruşturma makamlarının sorumlu tutulamayacağını belirterek Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan etkili soruşturma yükümlülüğünün ihlal edilmediğinin açık olduğuna, dolayısıyla başvurunun usul yükümlülüğüne ilişkin kısmının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.²³⁵ Anayasa Mahkemesi, bu kararında da soruşturmanın zamaşımı nedeniyle düşmesinde tüm sorumluluğu başvurucuya yüklemiş ancak devletin iddia edilen işkence eylemlerinden haberdar olup olmadığını veya haberdar olmasının gerekip gerekmediğini hiç sorgulamamış, resen soruşturma ilkesini hiç tartışmamıştır.

Anayasa Mahkemesi, ceza infaz kurumunda işkence ve kötü muameleyle maruz kalmasına rağmen bu olayın etkili bir şekilde soruşturulmadığını iddia eden bir başvurucunun başvurusunda,²³⁶ işkence ve kötü muamele yasağının usul boyutu yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir. Söz konusu olayda başvurucu, Kırıkkale F Tipi Ceza İnfaz Kurumunda kaldığı sırada görevli infaz ve koruma memurları tarafından işkence ve kötü muameleyle maruz kaldığını iddia ederek Kırıkkale Cumhuriyet Başsavcılığına şikâyetinde bulunmuştur. Cumhuriyet Başsavcılığı, yaptığı araştırmalar neticesinde olaya karıştığı tespit edilen 9 ceza infaz koruma ve memuru hakkında “*kamu görevlisinin sahip bulunduğu nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle silahla kasten yaralama*” suçundan iddianame düzenlemiş ve bu kişiler hakkında kamu davası açmıştır. Cumhuriyet Başsavcılığı, kurum müdürü ile sağlık personelleri ve bir kısım infaz ve koruma memurları hakkında ise ek kovuşturmaya yer olmadığına kararı vermiştir.²³⁷ Bu karar üzerine başvurucu, muayenesine katılan bazı sağlık çalışanları ile ceza infaz kurumunda görev yapan idareciler hakkında ek kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmesinin Anayasa'nın 17. maddesinin ihlal ettiğini ileri sürerek bireysel başvuruda bulunmuştur.²³⁸ Anayasa Mahkemesi ise başvurucunun maruz kaldığı eylemden dolayı yaptığı şikâyet üzerine adli soruşturmanın bağımsız birimlerce denetime açık olacak biçimde derhal başlatıldığı, başvurucunun birçok defa hastaneye sevkinin yapılarak raporlarının aldırıldığı, soruşturmanın makul sürede tamamlanarak olay ile ilişkisi tespit edilen 9 infaz ve koruma memuru hakkında “*kamu görevlisinin sahip bulunduğu nüfuz kötüye kullanılmak*

²³⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hayrettin Bülent Tarakçıoğlu*, B. No: 2013/4559, 23/3/2016, §§ 30-31; Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Mustafa Özbey*, B. No: 2013/8705, 23/3/2016; *Alırıza Aksoy*, B. No: 2013/4836, 9/3/2016; *Hamit Çöklü*, B. No: 2014/10299, 29/6/2016; *Ender İmrek*, B. No: 2014/5236, 5/4/2017.

²³⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Bayram Metin*, B. No: 2013/3088, 21/1/2015.

²³⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Bayram Metin*, B. No: 2013/3088, 21/1/2015, §§ 5-23.

²³⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Bayram Metin*, B. No: 2013/3088, 21/1/2015, § 28.

suretiyle silahla kasten yaralama” suçundan kamu davasının açıldığı, ayrıca başvuruya konu edilen ve şikâyet dilekçesinde ismi geçen sağlık çalışanları ile ceza infaz kurumunun diğer çalışanlarının ifadelerinin alındığı, olaya etkilerinin değerlendirildiği, başvuru bu yöndeki tüm iddialarını savcılık huzurunda ileri sürebildiği, başvuru yollarını kullanabildiği, sürece aktif olarak katılabildiği, soruşturma sonucunda ise soyut iddia dışında dava açmaya yeterli delil elde edilemediğinden bahisle ek kovuşturmayaya yer olmadığı kararının verildiği tespitlerini yaptıktan sonra yürütülen cezai soruşturmanın etkisiz olmadığı sonucuna varmış ve söz konusu iddialar yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk karar vermiştir.²³⁹

Anayasa Mahkemesi, meydana gelen bir trafik kazası sonrasında yaşanan tartışmada karşı taraftaki sürücünün etkili eylemine maruz kalan başvuru hakkındaki etkili bir soruşturma ve kovuşturma yürütülmediği iddiası hakkında bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.²⁴⁰ Başvuru konusu olayda, başvuru kazaya karışan diğer araç sürücüsünün kendisini darp ettiği iddiasıyla araç sürücüsünden şikâyetçi olması üzerine, sürücü hakkında kamu davası açılmış ve bu kamu davası sonucunda sürücünün yaşanan tartışma sonucunda başvurucuyu basit tıbbi müdahale ile giderilebilecek şekilde yaraladığı gerekçesiyle mahkûmiyetine ve bu mahkûmiyet hükmünün açıklanmasının geri bırakılmasına (HAGB) karar verilmiştir.²⁴¹ Bu karar üzerine başvuru, eksik soruşturmaya dayalı karar verilmesinin kendisine yapılan haksızlığın giderilmesine engel olduğunu, sürücü hakkında verilen HAGB kararına itirazının gerekçe gösterilmeksizin reddedildiğini ve yargılamanın uzun sürdüğünü belirterek işkence ve kötü muamele yasağının usul boyutunun ihlal edildiğini ileri sürmüştür.²⁴² Anayasa Mahkemesi, anlık bir tartışmanın sonucunda meydana gelen yaralanmanın ağırlığını ve bu yaralanmanın kamu gücünü kullanan bir görevlinin eyleminden kaynaklanmadığını dikkate alarak başvuru uygulanayan eylemlerin “işkence” ya da “eziyet” seviyesine ulaşmadığı, bununla birlikte başvuru yaralanmasının “*insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele*” olarak değerlendirilmesi gerektiği kanaatine varmış ve bu kapsamda yaptığı inceleme neticesinde usul yükümlülüğü yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.²⁴³ Anayasa Mahkemesi bu kararında, soruşturma ve

²³⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Bayram Metin*, B. No: 2013/3088, 21/1/2015, §§ 38-40.

²⁴⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Teyit Keşli (2)*, B. No: 2013/7496, 17/2/2016.

²⁴¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Teyit Keşli (2)*, B. No: 2013/7496, 17/2/2016, §§ 8-30.

²⁴² Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Teyit Keşli (2)*, B. No: 2013/7496, 17/2/2016, § 36.

²⁴³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Teyit Keşli (2)*, B. No: 2013/7496, 17/2/2016, §§ 44-59.

kovuşturmaların hızlı ve etkili biçimde sonuçlandırılması şartı yönünden bir sorun görmemiş ve yargılamanın 5 yıl 10 ayda tamamlanmış olmasını, yaşanan gecikmede başvuruçunun rolünü de dikkate alarak, makul olarak değerlendirmiştir.

1.2.3.2.3. Zorla Çalıştırma ve Angarya Yasağı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekeşiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Anayasa'nın "zorla çalıştırma yasağı" başlıklı 18. maddesinin birinci fıkrası, zorla çalıştırma ve angaryayı "*Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.*" şeklindeki düzenlemeyle yasaklamış; aynı maddenin ikinci fıkrası hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmaların; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetlerin; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmalarının zorla çalıştırma sayılmayacağını hüküm altına almıştır. Anayasa'nın 18. maddesine benzer şekilde kaleme alınan AİHS'in 4. maddesinin ikinci fıkrası ise "*Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.*" şeklindedir.

Anayasa Mahkemesi, "zorla çalıştırma" kavramının Anayasa'da tanımının yapılmadığını, bu kavramın tanımı ve içeriği belirlenirken uluslararası sözleşmelerden ve ilgili uluslararası otoritelerin yorum ve uygulamalarından yararlanılabileceğini, uluslararası literatürde zorla çalıştırmanın "*herhangi bir kişinin ceza tehdidi altında ve bu kişinin tam isteği olmadan mecbur edildiği tüm iş veya hizmetleri*" ifade ettiğini, buna göre zorla çalıştırmadan söz edilebilmesi için kişinin ceza tehdidi altında ve rızası bulunmaksızın çalıştırılması gerektiğini ifade etmiştir.²⁴⁴ AİHM ise bir eylemin zorla çalıştırma veya zorunlu çalışma sayılabilmesi için; 1) Kişinin işi kendi iradesine aykırı olarak yapması, 2) İş yapma yükümlülüğünün "*haksız*" veya "*baskıcı*" olması veya yapılmasının katlanılmaz sıkıntılara yol açması gerektiğini belirtmiştir.²⁴⁵

Anayasa'nın 18. maddesinde zorla çalıştırma yasağıyla birlikte angaryanın da yasak olduğu belirtilmiştir. AİHS'te yer almayan bu ifade, Anayasa'nın 18. maddesinin gerekçesinde "*kişinin emeğinin karşılığını almadan zorla çalıştırılması*"; Anayasa Mahkemesinin çeşitli kararlarında da "*bir maldan ya da bir kişinin çalışmasından karşılıksız yararlanma*" şeklinde tanımlanmıştır.²⁴⁶ Anayasa Mahkemesine göre angarya, zorla çalıştırmanın bedel ödenmeksizin yaptırılan şekli olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla,

²⁴⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, E.2011/150, K.2013/30, K.T. 14/2/2013.

²⁴⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı, *Van Der Musselle/Belçika*, 8919/80, 23/11/1983, § 32-41.

²⁴⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, E.2006/21, K.2006/38, K.T. 13/3/2006.

angarya yasağı ile ilgili şikâyetlerin de zorla çalıştırma yasağı kapsamında incelenmesi gerekir.²⁴⁷

Zorla çalıştırma ve angarya yasağının kavramsal çerçevesini anılan şekilde çizen Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 18. maddesinin ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvurularda henüz ihlal kararı vermiş değildir.²⁴⁸ Anayasa Mahkemesi, tesit edilebildiği kadarıyla angarya ve zorla çalıştırma yasağı ile ilgili olarak yalnızca bir başvuruda kabul edilebilirlik kararı vermiş ancak kabul edilebilirlik kararından sonra yaptığı esas incelemesi neticesinde bu başvuru hakkında da zorla çalıştırma ve angarya yasağının ihlal edilmediğine karar vermiştir.²⁴⁹ Zorla çalıştırma ve angarya yasağının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvurularda şimdiye kadar ihlal kararı verilmemiş olmasında, Anayasa Mahkemesinin zorla çalıştırma ve angarya kavramlarını oldukça katı yorumlamasının etkili olduğu söylenebilir.

Anayasa Mahkemesi, Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde sivil memur statüsünde çalıştığını, Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığına naklen atanmak için yaptığı başvurunun bu Bakanlıkça kabul edilmesine rağmen bağlı olduğu idarenin buna muvafakat etmediğini, bu durumun zorla çalıştırma yasağının ihlali anlamına geldiğini ileri süren bir başvurucunun başvurusunda,²⁵⁰ başvurucunun çalışmış olduğu kuruma kendi isteğiyle girmiş olduğunu ve burada kalmasının bir tehdit ya da baskı sonucu olmadığını dikkate alarak naklen atama işlemine muvafakat verilmemiş olmasının Anayasa ve AIHS bağlamında zorla çalıştırma olarak nitelendirilemeyeceği sonucuna varmış ve söz konusu şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar vermiştir.²⁵¹

Anayasa Mahkemesi, daha çok sorumluluk ve ücret gerektiren bir işte vekâleten görevlendirilen fakat bu iş sebebiyle kendisine ek bir ücret verilmeyen başvurucunun angarya yasağının ihlal edildiği iddiasıyla yaptığı bir bireysel başvuruda da yukarıdaki gerekçelere benzer gerekçelerle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.²⁵²

Anayasa Mahkemesi ayrıca, Türk Silahlı Kuvvetlerinden istifa talebi mecburi hizmet yükümlülüğünü henüz tamamlanmadığından bahisle reddedilen bir başvurucunun başvurusu²⁵³ ile kendi görevi olmayan işleri yapmaya zorlandığını iddia eden bir işçinin

²⁴⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Halil Üstündağ*, B. No: 2013/5062, 14/1/2014, § 24.

²⁴⁸ Anayasa Mahkemesinin “*ihlal kararlarının haklara göre dağılımı*” başlıklı istatistiği için bkz. <http://anayasa.gov.tr/files/bireyselbasvuru/istastik-31122016.pdf>, (E.T. 8/8/2017).

²⁴⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Yasemin Balcı*, B. No: 2014/8881, 25/7/2017, §§ 48-80.

²⁵⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Serkan Acar*, B. No: 2013/1613, 2/10/2013.

²⁵¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Serkan Acar*, B. No: 2013/1613, 2/10/2013, §§ 26-29.

²⁵² Anayasa Mahkemesi kararı, *Halil Üstündağ*, B. No: 2013/5062, 14/1/2014, §§ 19-30.

²⁵³ Anayasa Mahkemesi kararı, *İsa Reçber*, B. No: 2013/4518, 21/1/2015.

başvurusunda²⁵⁴ zorla çalıştırma ve angarya yasağı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararları vermiştir.

1.2.3.2.4. Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Hakkı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Anayasa'nın 19. maddesinin birinci fıkrasında herkesin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına sahip olduğu ilke olarak konduktan sonra, ikinci ve üçüncü fıkralarında şekil ve şartları kanunda gösterilmek şartıyla kişilerin özgürlüğünden mahrum bırakılabileceği durumlar sınırlı olarak sayılmıştır.²⁵⁵ Anayasa, kişi özgürlüğünün yasayla sınırlanabileceğini belirtirken yasama yetkisinin devredilmezliği kuralı ile de bu güvenceyi daha da güçlendirmiştir.²⁵⁶ Anayasa'nın 19. maddesinde ayrıntılı bir şekilde kaleme alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı, AİHS'in 5. maddesinde de benzer şekilde ayrıntılı bir biçimde

²⁵⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, Aysun Toka, B. No: 2013/2364, 7/3/2014.

²⁵⁵ Anayasa'nın 19. maddesi şöyledir:

“Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen :

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarıluncaya kadar bildirilir.

(Değişik cümle: 3.10.2001-4709/4 md.)Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.

(Değişik: 3.10.2001-4709/4 md.)Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

(Değişik: 3.10.2001-4709/4 md.)Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.”

²⁵⁶ ŞAHBAZ, İbrahim; *Anayasa'da Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği*, Adım Yayıncılık, 1994, s. 85.

kaleme alınmıştır.²⁵⁷ Bu düzenlemelerin amacının kişi özgürlüğünün keyfi olarak sınırlanmasını önlemek ve buna dair güvenceleri sağlamak olduğu söylenebilir.²⁵⁸

Gerek Anayasa'nın 19. maddesinde gerekse AİHS'in 5. maddesinde koruma altına alınan "özgürlük" kişinin fiziksel anlamda özgürlüğünü ifade eder.²⁵⁹ Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, gözaltına alma, tutuklama veya hükmedilen cezanın infazı gibi ceza hukukuna bağlı sebeplerle özgürlüğün kısıtlanması hâllerini kapsadığı gibi bunun dışındaki diğer tüm özgürlüğün kısıtlanması hâllerini de kapsar.²⁶⁰

Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının kapsamı oldukça geniş olmakla birlikte bu hakkın ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvuruların büyük bir kısmı tutuklulukla ilgilidir. Bu bağlamda başvurucular, tutuklamanın hukuki olmadığı, tutukluluk süresinin kanunda öngörülen azami süreyi aştığı, tutukluluk süresinin makul süreyi aştığı şeklindeki iddialarla Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmaktadır.

Anayasa Mahkemesi, bir kişinin tutuklanabilmesinin öncelikli olarak suç işlediği hususunda "*kuvvetli belirti*" bulunmasına bağlı olduğunu, bu hususun tutuklama tedbiri için aranan olmazsa olmaz unsur olduğunu, bunun için suçlamanın kuvvetli sayılabilecek inandırıcı delillerle desteklenmesi gerektiğini, inandırıcı delil sayılabilecek olgu ve bilgilerin niteliğinin ise büyük ölçüde somut olayın kendine özgü şartlarına bağlı olduğunu belirtmiştir.²⁶¹ Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 19. maddesinin üçüncü fıkrası gereğince tutuklama kararı verilebilmesi için kuvvetli suç şüphesinin bulunmasının yanı sıra bir "*tutuklama nedeninin*" de bulunmasının gerekli olduğunu, tutuklama tedbirinin düzenlendiği 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (5271 sayılı Kanun) 100. maddesinde tutuklama nedenlerinin neler olduğunun belirtildiğini, buna göre (a) şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular varsa (b) şüpheli veya sanığın davranışları; 1) delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme 2) tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma hususlarında kuvvetli şüphe oluşturuyorsa tutukluluk kararının verilebileceğini ifade etmiştir.²⁶² Bu durum dikkate alındığında, isnat edilen suçun işlendiği hususunda "*kuvvetli belirti*" bulunmadığı veya

²⁵⁷ Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Sisteminin Desteklenmesi Ortak Projesi kapsamında hazırlanan *Bireysel Başvuru Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Hakkı Seçme Kararlar*, Hazırlayanlar: Recep Kaplan/Hüseyin Turan/Aydın Şimşek, s. V.

²⁵⁸ TEZCAN / ERDEM / SANCAKDAR / ÖNOK, age, s. 167.

²⁵⁹ SÜRÜCÜ, A. Sinan; *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türkiye'de Tutuklama*, Seçkin Yayıncılık, 2010, s. 17.

²⁶⁰ TEZCAN / ERDEM / SANCAKDAR / ÖNOK, age, s. 167.

²⁶¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hanefi Avcı*, B. No: 2013/2814, 18/6/2014, § 46.

²⁶² Anayasa Mahkemesi kararı, *Engin Demir*, B. No: 2013/2947, 17/12/2015, § 66.

tutuklama nedenlerinin bulunmadığı iddialarıyla yapılan bireysel başvurularda, somut olayın koşulları dikkate alınarak ihlal kararı verilebilmesi mümkündür. Ancak Anayasa Mahkemesi, bu tarz iddialarla yapılan başvurularda çoğunlukla bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararları vermektedir. Tespit edilebildiği kadarıyla Anayasa Mahkemesi şimdiye kadar yalnızca birkaç başvuruda²⁶³ tutukluluğun hukuki olmadığı gerekçesiyle ihlal kararı vermiştir.

Bu aşamada, Anayasa Mahkemesinin tutuklamanın hukuki olmadığı iddiasıyla yapılan bireysel başvurularda verdiği açıkça dayanaktan yoksunluk kararlarına değinmek yerinde olacaktır. Anayasa Mahkemesi, suçla ilgili inandırıcı nedenler bulunmadığı hâlde sadece sendikal faaliyetler nedeniyle tutuklandıklarını ve bu sebeple tutuklamanın hukuki olmadığını iddia eden başvuruçuların başvurusunda, soruşturma dosyasındaki delilleri ve tutuklama kararında yer alan gerekçeleri dikkate alarak açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.²⁶⁴ Anayasa Mahkemesi benzer gerekçelerle, gazetecilik faaliyeti nedeniyle tutuklandığını,²⁶⁵ siyasi parti faaliyetleri nedeniyle tutuklandığını,²⁶⁶ tutuklandıkları eylemin hukuk düzenince suç olarak düzenlenmediğini,²⁶⁷ Cumhurbaşkanı hakaret suçundan tutuklanmasının keyfi, orantısız ve haksız olduğunu,²⁶⁸ suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunmadığı, kaçma şüphesi ve delilleri yok etme ya da değiştirme imkânı olmadığı hâlde tutuklandığını,²⁶⁹ 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleştirilen darbe teşebbüsü ile ilgisi bulunmadığı halde tutuklandığını²⁷⁰ belirterek tutuklamanın hukuki olmadığını ileri süren bazı başvuruçuların başvurularında da bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.

Tutuklulukla ilgili başvuruların büyük bir çoğunluğu tutukluluk süresinin kanunda öngörülen azami süreyi aştığı yahut tutukluluğun makul süreyi aştığı iddiasına dayanmaktadır. Anayasa Mahkemesi, bu konuyla ilgili olarak çok sayıda hem ihlal kararı hem de açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.

²⁶³ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki kararları için bkz. *Erdem Gül ve Can Dundar*, B. No: 2015/18567, 25/2/2016, §§ 62-82; *Şahin Alpay*, B. No: 2016/16092, 11/1/2018, §§ 66-111; *Mehmet Hasan Altan (2)*, B. No: 2016/23672, 11/1/2018, §§ 94-158.

²⁶⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Erdal Korkmaz ve diğerleri*, B. No: 2013/2653, 18/11/2015, §§ 58-59.

²⁶⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mustafa Ali Balbay*, B. No: 2012/1272, 4/12/2013, §§ 68-78.

²⁶⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Engin Demir*, B. No: 2013/2947, 17/12/2015, §§ 37-47.

²⁶⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mustafa Başer ve Metin Özçelik*, B. No: 2015/7908, 20/1/2015, §§ 134-161; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Süleyman Bağrıyanık ve diğerleri*, B. No: 2015/9756, 16/11/2016, §§ 198-244.

²⁶⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Feyzi İşbaşaran*, B. No: 2014/19529, 21/9/2017.

²⁶⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Alican Akbaba*, B. No: 2013/5046, 5/11/2015, §§ 32-45; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Selçuk Özdemir*, B. No: 2016/49158, 26/7/2017.

²⁷⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Aydın Yavuz ve diğerleri*, B. No: 2016/22169, 20/6/2017, §§ 231-277.

Anayasa Mahkemesi, tutukluluk süresinin kanunda öngörülen azami süreyi aştığı yönündeki iddiaları Anayasa'nın 19. maddesinin 3. fıkrası kapsamında incelemekte ve kişinin sadece ilk derece mahkemesi önünde geçirdiği tutukluluk sürelerini dikkate alarak kanunda öngörülen azami sürelerin aşılmadığını tespit etmektedir. Anayasa Mahkemesi, bu şekilde hesapladığı sürenin kanunda öngörülen azami tutukluluk süresini aşmadığını tespit ederse çoğunlukla bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermekte, bazı durumlarda ise başvurunun kabul edilebilir olduğuna ancak ilgili hakkın ihlal edilmediğine hükmetmektedir. Anayasa Mahkemesi, ilk derece mahkemesi aşamasında bir suç isnadına bağlı olarak 4 yıl 1 ay 3 gün tutuklu kalan bir başvuruçunun tutukluluk süresinin kanunda öngörülen azami süreyi aştığı yönündeki şikâyetini, başvuruçunun bir suç isnadına bağlı olarak tutulduğu süreni 5271 sayılı Kanun'un 102. maddesinin (2) numaralı fıkrasında öngörülen beş yıllık azami süreyi aşmadığı gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksun bulmuştur.²⁷¹ Anayasa Mahkemesi benzer gerekçelerle, ilk derece mahkemesi önünde 3 yıl 5 ay tutuklu kalan bir başvuruçunun başvurusunda²⁷² ve yine 3 yıl 15 ay 48 gün tutuklu kalan diğer bir başvuruçunun başvurusunda²⁷³ tutukluluk süresinin kanunda öngörülen azami süreyi aştığı yönündeki şikâyet yönünden açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.

Anayasa Mahkemesi, tutukluluk süresinin makul süreyi aştığı yönündeki iddiaları ise Anayasa'nın 19. maddesinin 7. fıkrası kapsamında incelemektedir. Tutukluluk süresinin makul olup olmadığını, genel bir ilke çerçevesinde değerlendirilmesinin mümkün olmadığını, bir sanığın tutuklu olarak bulundurulduğu sürenin makul olup olmadığını her davanın kendine özgü koşullarına göre değerlendirilmesi gerektiğini belirten²⁷⁴ Anayasa Mahkemesi, tutukluluk süresinin makul süreyi aştığı yönündeki şikâyetleri, her davanın kendine özgü koşullarını dikkate almak ve derece mahkemesince verilen kararların gerekçelerinin tutukluluğun devamını haklı gösterecek içerikte olup olmadığını incelemek suretiyle kabul edilebilir ya da kabul edilemez bulmaktadır.

Anayasa Mahkemesi, yaklaşık 1 yıl 7 ay tutuklu kalan bir başvuruçunun tutukluluğun makul süreyi aştığı yönündeki şikâyetini, başvuruçunun ilgili ve yeterli gerekçelere dayanılarak özgürlüğünden mahrum bırakıldığı, davanın örgütlü suçlara ilişkin ve karmaşık nitelikte olduğu ve davanın görülmesinde derece mahkemelerince bir özensizlik

²⁷¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ejder Özkaya*, B. No: 2013/2228, 15/4/2014, §§ 20-38.

²⁷² Anayasa Mahkemesi kararı, *Yaşar Kaya*, B. No: 2013/8694, 23/7/2014, §§ 23-31.

²⁷³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Burak Candeğer*, B. No: 2013/9139, 15/12/2015, §§ 48-61.

²⁷⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Murat Narman*, B. No: 2012/1137, 2/7/2013, § 61.

gösterilmediği gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksun bulmuştur.²⁷⁵ Anayasa Mahkemesi benzer gerekçelerle, 1 yıl 11 ay 11 günlük tutukluluk süresi²⁷⁶ ile 1 yıl 1 ay 11 günlük,²⁷⁷ 11 ay 11 günlük²⁷⁸ ve 5 ay 13 günlük tutukluluk sürelerini²⁷⁹ makul olarak değerlendirmiş ve tutukluluğun makul süreyi aştığı yönündeki şikâyetlerin bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, tespit edilebildiği kadarıyla, 2 yıldan daha az süren tutukluluklarda tutukluluk süresinin makul olmadığı gerekçesiyle sadece birkaç başvuruda²⁸⁰ ihlal kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi, 2 yıldan daha az süren tutukluluklarda, davanın koşullarını da dikkate almak suretiyle çoğunlukla bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermektedir.

Tutuklulukla ilgili olarak yapılan bireysel başvurularda ileri sürülen iddialar bunlarla sınırlı olmadığı gibi tutuklulukla ilgili olarak bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle verilen kabul edilemezlik kararları da bunlarla sınırlı değildir.

Anayasa Mahkemesi, tutuklanmasına karar veren Sulh Ceza Hâkimliklerinin suç tarihinden sonra siyasi iktidar tarafından bir proje olarak kurulduğunu, Sulh Ceza Hâkimliklerinin kanuni hâkim ilkesine aykırı olduklarını, tarafsız ve bağımsız mahkeme güvencesini sağlamadıklarını ileri süren bir başvurucağın başvurusunda,²⁸¹ sulh ceza hâkimlerinin de diğer tüm hâkimler gibi HSYK tarafından atandıkları ve Anayasa'nın 139. maddesinde öngörülen hâkimlik teminatına sahip bulduklarını, gerçekliği ve niteliği kesin olarak tespit edilemeyen olgulardan, siyasi tartışmalarda ortaya konulan değerlendirme ve yorumlardan hareketle ilgili hâkimlerin bağımsız ve tarafsız davranmadıklarını kabul etmenin mümkün olmadığı gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.²⁸²

Anayasa Mahkemesi, tutukluluk durumu üç ayı aşkın bir süre duruşmasız olarak değerlendirilen ve bu süre içerisinde hâkim önünde sözlü olarak savunma yapma hakkından yoksun kalan bir başvurucağın başvurusunda, Anayasa'nın 19. maddesinin 8. fıkrasının ihlal edildiğine karar vermiş iken²⁸³; tutukluluğa itiraz incelemelerinin duruşmasız olarak

²⁷⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Serkan Akbaş*, B. No: 2013/2342, 21/1/2016, §§ 123-154.

²⁷⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Lokman Gönül ve Mehmet Emin Girgin*, B. No: 2013/2254, 15/10/2015, §§ 55-57.

²⁷⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ulaş Kaya ve Adnan Ataman*, B. No: 2013/4128, 18/11/2015, §§ 32-48.

²⁷⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ferruh İlvan*, B. No: 2013/1648, 16/7/2014, §§ 28-45.

²⁷⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kadri Şahin*, B. No: 2013/5265, 10/6/2015, §§ 39-42.

²⁸⁰ Anayasa Mahkemesi kararları, *Yavuz pehlivan ve diğerleri*, B. No: 2013/2312, 4/6/2015, §§ 71-89; *Oğuz Okuyucu*, B. No: 2013/5576, 2/12/2015, §§ 48-66.

²⁸¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Baransu (2)*, B. No: 2015/7231, 17/5/2016.

²⁸² Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Baransu (2)*, B. No: 2015/7231, 17/5/2016, §§ 64-78.

²⁸³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ulaş Kaya ve Adnan Ataman*, B. No: 2013/4128, 18/11/2015, §§ 50-62.

yapıldığı ileri sürüldüğü diğer bir başvuruda, başvuru ileri sürülen iddiaların ileri sürüldüğü başvurulara da suçlamalara dayanak olan temel unsurların başvuru ileri sürülen iddialarına dayandırılmaması hâlinde bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.²⁸⁴ Bunların yanı sıra Anayasa Mahkemesi, 15 Temmuz darbe girişiminden sonra tutuklanan ve tutukluluk durumları 8 ay 18 gün boyunca duruşma yapılmaksızın dosya üzerinden değerlendirilen başvuru ileri sürülen iddialarında, olağanüstü hâl şartlarını ve Anayasa'nın 15. maddesindeki ölçütleri dikkate alarak Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrasının ihlal edilmediğine karar vermiştir.²⁸⁵

Anayasa Mahkemesi, tutukluluğa yapılan itiraz üzerine alınan Cumhuriyet Savcısının yazılı görüşünün başvuru ileri sürülen iddialarına bildirilmemesi hâlinde çoğunlukla Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrasının ihlal edildiğine karar vermeye²⁸⁶ birlikte, bazı durumlarda, özellikle de savcılık görüşünün başvuru ileri sürülen iddialarına dayandırılmaması hâlinde, bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı da verebilmektedir.²⁸⁷

Tutuklulukla ilgili son olarak, Anayasa Mahkemesi'nin, soruşturma kapsamında verilen kısıtlılık kararları nedeniyle etkili bir savunma yapılamadığı iddialarının ileri sürüldüğü başvurulara da suçlamalara dayanak olan temel unsurların başvuru ileri sürülen iddialarına dayandırılmaması hâlinde bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verdiği²⁸⁸ belirtilmelidir.

Bu aşamada, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı kapsamında yapılan bireysel başvuruların sadece tutuklulukla ilgili olmadığı özellikle belirtilmelidir.

Anayasa Mahkemesi bu kapsamda, kesinleşmiş mahkûmiyet kararının infazı kapsamında çıkarılan yakalama emri nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.²⁸⁹ Söz konusu olayda kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararına dayanılarak başvuru hakkında yakalama emri çıkarılmış ancak yurt dışında olan başvuru yakalanamamıştır. Anayasa Mahkemesi bu olayda, yakalama emirlerinin infaz edilmediği dönemde temel hak

²⁸⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Sercan Pehlivan*, B. No: 2013/2561, 5/11/2015, §§ 48-58.

²⁸⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Aydın Yavuz ve diğerleri*, B. No: 2016/22169, 20/6/2017, §§ 321-359.

²⁸⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Firas Aslan ve Hebat Aslan*, B. No: 2012/1158, 21/11/2013, §§ 76-80.

²⁸⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Enes Topuz*, B. No: 2014/801, 18/5/2016, §§ 39-46.

²⁸⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *İzzettin Alpergin*, B. No: 2013/385, 14/7/2015, §§ 48-59; *Hikmet Kopar ve diğerleri*, B. No: 2014/14061, 8/4/2015, §§ 117-126; *Aydın Yavuz ve diğerleri*, B. No: 2016/22169, 20/6/2017, §§ 302-3019.

²⁸⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Galip Ögüt*, B. No: 2014/5863, 1/3/2017, §§ 26-44.

ve hürriyetlere yönelik bazı etkileri bulunsa da bu dönemde kişilerin fiziksel özgürlükleri maddi olarak henüz kısıtlanmamış olduğundan söz konusu etkilerin kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına yönelik bir müdahale olarak nitelendirilmesinin mümkün olmadığı kanaatine varmış ve kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu sonucuna ulaşmıştır.²⁹⁰

Anayasa Mahkemesinin, gözaltına alınan yahut mahkûmiyet kararına bağlı olarak özgürlüğü kısıtlanan kişilerin çeşitli sebeplerle Anayasa'nın 19. maddesinin ihlal edildiğini ileri sürdüğü başvurularda da bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle verdiği kabul edilemezlik kararları mevcuttur. *Mehmet Fatih Yiğit ve diğerleri başvurusunda* başvuruçular, hangi suçlamayla gözaltına alındıklarını öğrenmeden, avukat hakkı fırsatı tanınmadan ve hakları okunmadan gözaltına alındıklarını belirterek Anayasa'nın 19. maddesinde güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.²⁹¹ Anayasa Mahkemesi bu başvuruda öncelikle Anayasa'nın 19. maddesinin dördüncü fıkrasında, yakalanan veya tutuklanan kişilere yakalama veya tutuklama sebeplerinin ve haklarındaki iddiaların yazılı olarak, yazılı bildirim mümkün olmaması hâlinde sözlü olarak derhâl, toplu suçlarda ise en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilmesi gerektiğinin öngörüldüğünü belirtmiş²⁹², akabinde ise başvuru dosyasını inceleyerek başvuruçulara yasal haklarının açıklandığını ve isnat edilen suçların başvuruçulara bildirildiğini tespit etmiş ve sonuç olarak söz konusu şikâyetin bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.²⁹³ Anayasa Mahkemesi, koşullu salıverilmeye ilişkin kanun hükümlerinin yanlış yorumlanması nedeniyle ceza infaz kurumunda daha uzun süre kalacağını belirterek kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlal edildiğini ileri süren bir başvuruçunun başvurusunda²⁹⁴ ise derece mahkemelerinin koşullu salıverilmeye ilişkin yorumunun herhangi bir keyfilik içermediği gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.²⁹⁵

²⁹⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Galip Öğüt*, B. No: 2014/5863, 1/3/2017, § 41; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Gülseven Yaşer*, B. No: 2014/17411, 20/9/2017, §§ 29-34.

²⁹¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Fatih Yiğit ve diğerleri*, B. No: 2014/16838, 9/9/2015, § 53.

²⁹² Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Fatih Yiğit ve diğerleri*, B. No: 2014/16838, 9/9/2015, § 57.

²⁹³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Fatih Yiğit ve diğerleri*, B. No: 2014/16838, 9/9/2015, § 59-60.

²⁹⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Efendi Yıldız*, B. No: 2013/1202, 25/3/2015, § 50.

²⁹⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Efendi Yıldız*, B. No: 2013/1202, 25/3/2015, §§ 57-63.

1.2.3.2.5. Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

1.2.3.2.5.1. Genel Olarak

Anayasa Mahkemesi, herkesin meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğunu belirten Anayasa'nın "*Hak arama hürriyeti başlıklı*" 36. maddesini, AİHS'in 6. maddesini dikkate alarak yorumlamış ve Anayasa'da adil yargılanma hakkının kapsamı düzenlenmediğinden bu hakkın kapsam ve içeriğinin, AİHS'in "*Adil yargılanma hakkı*" kenar başlıklı 6. maddesi çerçevesinde belirlenmesi gerektiğini içtihatlarıyla kabul etmiştir.²⁹⁶

Anayasa Mahkemesi, adil yargılanma hakkının kapsam ve içeriğini AİHS'in 6. maddesini dikkate alarak belirlediğinden, bu hakkın AİHS'te ne şekilde düzenlendiğinin ve AİHM tarafından nasıl yorumlandığının açıklanması yerinde olacaktır.

AİHS'in 6. maddesinin²⁹⁷ (1) numaralı fıkrasında, hem medeni hem cezai nitelikteki uyuşmazlıklar açısından adil yargılanma hakkı güvence altına alınmakta, (2) numaralı fıkrasında masumiyet karinesi düzenlenmekte ve (3) numaralı fıkrasında ise sadece ceza muhakemesi alanında bazı usuli ilkeler ile sanığın muhakeme sürecinde sahip olduğu haklar belirtilmektedir.²⁹⁸ AİHS'in 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasının: "*Herkes medeni hak ve*

²⁹⁶ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Onurhan Solmaz*, B. No: 2012/1049, 26/3/2013, § 22.

²⁹⁷ AİHS'in "*Adil yargılanma hakkı*" kenar başlıklı 6. maddesi şöyledir:

"1. Herkes medeni hak ve yükümlülükleri ile ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir. Hüküm açık oturumda açıklanır; ancak, demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve ulusal güvenlik yararına, küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya davanın açık oturumda görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, davanın tamamı süresince veya kısmen duruşmalar basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.

2. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır.

3. Her sanık başlıca olarak aşağıdaki haklara sahiptir:

a) Kendisine yöneltilen suçlamanın niteliği ve nedeninden en kısa zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;

b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmak;

c) Kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir savunmacının yardımından yararlanmak ve eğer savunmacı tutmak için mali olanaklardan yoksun bulunuyor ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemece görevlendirilecek bir avukatın para ödemesizinden yardımından yararlanabilmek;

d) İddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağrılmasının ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek;

e) Duruşmada kullanılan dili anlamadığı veya konuşmadığı takdirde bir tercümanın yardımından para ödemesizinden yararlanmak."

²⁹⁸ URAL, *age*, s. 171.

yükümlülükleri ile ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir.(...)” şeklindeki hükmü dikkate alındığında, bu hükmün hem ceza yargılamaları hem de medeni hak ve yükümlülükleri karara bağlayan yargılamalar için, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanma, makul sürede yargılanma, aleni yargılanma ve hakkaniyete uygun yargılanma haklarını güvence altına aldığı görülecektir. AİHS’in (2) numaralı fıkrasında masumiyet karinesi bir hak olarak tanınmış ve (3) numaralı fıkrasında ise her sanığın kendisine yöneltilen suçlamalardan haberdar edilme, savunmasını yapabilmek için gerekli zamana ve kolaylığa sahip olma, kendi kendini savunma veya bir avukat yardımından yararlanma, iddia tanıklarının sorguya çekme veya çektirme, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağrılmasının ve dinlenmesinin sağlanmasını isteme ve gerektiği takdirde bir tercüman yardımından para ödenmeksizin yararlanma haklarının bulunduğu belirtilmiştir.

AİHS’in 6. maddesinde güvence altına alınan haklar dikkate alındığında, adil yargılanma hakkının yargılamaya ilişkin usul ilkelerini belirlediği ve nesnel bir yargılama sonucunda adil bir karara varmayı güvence altına almayı amaçladığı görülmektedir. Bu kapsamda, adil yargılanma hakkı bakımından sorgulanan şeyin yargılama neticesinde varılan sonuçtan ziyade yargılama süreci olduğu söylenebilir. Başka bir anlatımla, adil yargılanma hakkı bakımından sorgulanan husus, içerik olarak adil bir karar verilip verilmediği değil adil bir karar verilebilmesi için gerekli olan koşulların yargılama sürecinde sağlanıp sağlanmadığıdır.²⁹⁹ Nitekim AİHM içtihatlarında, adil yargılanma hakkının esasa değil usule ilişkin bir hak tesis ettiği yorumu, istisnai bazı durumlar saklı kalmak üzere yerleşik bir hale gelmiştir.³⁰⁰

Adil yargılanma hakkı ile ilgili son olarak, hakkaniyete uygun yargılanma hakkına değinilmesi yerinde olacaktır. Hakkaniyete uygun yargılanma hakkı, adil yargılanma hakkı kapsamındaki diğer güvencelerden farklı olarak AİHS’in 6. maddesinde sayılmayan fakat hakkaniyete uygun bir yargılama için olmazsa olmaz nitelikteki hakların maddeye eklenmesini sağlamış ve belirli bir hak ihlal edilmemiş olsa dahi, yargılamanın bir bütün

²⁹⁹ İNCEOĞLU, Sibel; *İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasa –Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme-*, Bölüm 5: *Adil Yargılanma Hakkı*, Yüksek Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi, Editör: Sibel İnceoğlu, Şen Matbaa, 2013, s. 209.

³⁰⁰ HARRIS / O’BOYLE / BATES / BUCKLEY, age, s. 204.

olarak ele alınıp değerlendirilmesi yoluyla adil yargılanma hakkına uygun bir yargılama yapıp yapılmadığını değerlendirme fırsatı sunmuştur.³⁰¹ Hem ceza hem de hukuk davalarında uygulanan “*hakkaniyete uygun yargılanma hakkı*”, özellikle ceza davalarında sanığa sağlanan özel usuli güvenceleri tamamlayan unsurlar ile birlikte okunmalıdır.³⁰² “*Hakkaniyete uygun yargılanma*” güvencesi sayesinde, davanın taraflarının usuli haklar bakımından aynı koşullara tabi tutulması ve taraflardan birinin diğerine göre daha zayıf bir duruma düşürülmeksizin iddia ve savunmalarını makul bir şekilde mahkeme önünde dile getirebilme fırsatına sahip olması anlamına gelen silahların eşitliği ilkesi³⁰³, silahların eşitliği ilkesi ile yakından ilgili olan ve kural olarak bir hukuk ya da ceza davasındaki tüm taraflara, gösterilen kanıtlar ve sunulan görüşler hakkında bilgi sahibi olma ve bunlarla ilgili görüş bildirebilme imkânı verilmesini ifade eden çelişmeli yargılama ilkesi³⁰⁴, duruşmada hazır bulunma hakkı, savunma hakkı, yargılamaya etkili olarak katılma hakkı ile delillerin kabul edilebilirliğine ve değerlendirilmesine ilişkin bir takım ilkeler AİHS’in 6. maddesine dâhil edilmiştir.³⁰⁵ Hakkaniyete uygun yargılanma hakkı gereğince adil yargılanma hakkının kapsamına dâhil edilen söz konusu ilkeler dikkate alındığında, AİHS’in 6. maddesinde tanımlanan usuli güvenceler gibi bu ilkelerin de dava sonucunda verilen kararın esasının adil olup olmadığını sorgulamaktan ziyade yargılamanın yürütülmesine ilişkin usuli güvencelerle ilgili olduğu hemen fark edilecektir.

Yukarıda da belirtildiği üzere Anayasa Mahkemesi, Anayasa’nın “*Hak arama hürriyeti başlıklı*” 36. maddesini, AİHS’in 6. maddesini dikkate alarak yorumlamış ve Anayasa’nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının bireylere dava sonucunda verilen kararın değil, yargılama sürecinin ve usulünün adil olup olmadığını denetleme imkânı verdiğini kabul etmiştir.³⁰⁶ Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi, mahkemelerin tarafsızlığı ve bağımsızlığı,³⁰⁷ makul sürede yargılanma hakkı,³⁰⁸ hakkaniyete uygun yargılanma hakkı,³⁰⁹ yargılamanın açıklığı ilkesi,³¹⁰ mahkemeye erişim hakkı,³¹¹

³⁰¹ HARRIS / O’BOYLE / BATES / BUCKLEY, age, s. 248.

³⁰² HARRIS / O’BOYLE / BATES / BUCKLEY, age, s. 248-249.

³⁰³ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Yaşasın Aslan*, B. No: 2013/1134, 16/5/2013, § 32.

³⁰⁴ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Faik Gümüş*, B. No: 2012/603, 20/2/2014, § 47.

³⁰⁵ HARRIS / O’BOYLE / BATES / BUCKLEY, age, s. 249-262.

³⁰⁶ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Naci Karakoç*, B. No: 2013/2767, 2/10/2013, § 22.

³⁰⁷ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Alba İnşaat Tic. Ltd. Şti.*, B. No: 2013/1313, 26/2/2015, § 41.

³⁰⁸ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Güher Ergun ve diğerleri*, B. No: 2012/13, 2/7/2013, § 39.

³⁰⁹ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Sebahat Tuncel (2)*, B. No: 2014/1440, 26/2/2015, § 55.

³¹⁰ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Oğuz Tatış ve diğerleri*, B. No: 2013/4186, 15/10/2014, §§ 31-32.

³¹¹ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Muharrem Kılıç*, B. No: 2012/1071, 11/3/2015, § 23.

silahların eşitliği ilkesi,³¹² çelişmeli yargılanma hakkı,³¹³ gerekçeli karar hakkı,³¹⁴ tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanma hakkı,³¹⁵ iddia tanıklarının sorguya çekme veya çektirme hakkı,³¹⁶ sanığın kendisine yöneltilen suçlamalardan haberdar edilme hakkı,³¹⁷ sanığın kendisini bizzat savunma veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanma hakkı,³¹⁸ savunmanın hazırlanması için gerekli zamana sahip olma hakkı,³¹⁹ gibi hak ve ilkeleri adil yargılanma hakkının unsuru olarak kabul etmiş ve anılan hak ve ilkelere ilişkin iddialar içeren başvuruları, adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirmiştir.

Bu kısa açıklamadan sonra, adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvurularda Anayasa Mahkemesinin bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle verdiği kabul edilemezlik kararlarının adil yargılanma hakkı kapsamındaki her bir usuli güvence yönünden ayrı ayrı incelenmesine geçilebilir.

1.2.3.2.5.2. Mahkemeye Erişim Hakkı Yönünden Adil Yargılanma Hakkı

Hukuk devletinin sağlanması için en önemli haklardan biri olan mahkemeye erişim hakkı, AİHS’te açık bir ifade ile düzenlenmemiş olmakla birlikte AİHS’in “*Herkes (...) kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının (...) görülmesini istemek hakkına sahiptir.*” şeklindeki 6. maddesinin 1. fıkrasının AİHM tarafından yorumlanması suretiyle zımni olarak kabul edilmiştir.³²⁰ Anayasa Mahkemesi de tıpkı AİHM gibi mahkemeye erişim hakkını adil yargılanma hakkının en temel unsurlarından biri olarak görmüştür.³²¹ Mahkemeye erişim hakkı, haklarının ihlal edildiğini iddia eden bireylere mahkemelere başvurabilme imkânı sunduğundan hukuk devleti ilkesi ile hukukun üstünlüğü ilkesine de işlerlik kazandırır.³²² Bununla birlikte, hem Anayasa Mahkemesi hem AİHM, mahkemeye erişim hakkının mutlak bir hak olmadığını, mahkemeye erişim hakkı ile ilgili konularda devletin belli bir takdir marjının bulunduğunu, fakat mahkemeye erişim hakkına getirilen sınırlamanın hakkın özünü zedeleyecek şekilde olmaması gerektiği kabul

³¹² Anayasa Mahkemesi Kararı, *Yaşasın Aslan*, B. No: 2013/1134, 16/5/2013, § 32.

³¹³ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Murat Kırboğa*, B. No: 2013/2892, 20/11/2014, § 51.

³¹⁴ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Muhittin Kaya ve Muhittin Kaya İnşaat Taahhüt Madencilik Gıda Turizm Pazarlama Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.*, B. No: 2013/1213, 4/12/2013, § 26.

³¹⁵ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Aycan Özdoğan*, B. No: 2013/4841, 25/2/2015, § 18.

³¹⁶ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Az. B.,B.* No: 2013/560, 16/4/2015, § 54.

³¹⁷ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Sebahat Tuncel (2)*, B. No: 2014/1440, 26/2/2015, § 85.

³¹⁸ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Gürhan Nerse*, B. No: 2013/5957, 30/12/2014, § 48.

³¹⁹ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Gürol Doğan*, B. No: 2013/2642, 17/9/2014, § 34.

³²⁰ İNCEOĞLU, Sibel; *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, Beta Basım A.Ş., Tıpkı Dördüncü Bası, İstanbul, 2013, s. 105-106.

³²¹ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Remzi Durmaz*, B. No: 2013/1718, 2/10/2013, § 27.

³²² ÇAYAN, Gökhan; *Adil Yargılanma Hakkı*, Legal Yayıncılık, 2016, s. 49.

etmiştir.³²³ Aşağıda Anayasa Mahkemesinin mahkemeye erişim hakkı ile ilgili olarak bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verdiği kabul edilemezlik kararlarına ihlal kararları ile karşılaştırmalı olarak yer verilecek ve Anayasa Mahkemesinin mahkemeye erişim hakkına yaklaşımı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalelerden biri, dava açmak için davacılarından nispi ya da maktu olmak üzere belli miktarlarda harç alınması ve yargılama sonunda davayı kaybeden tarafa yargılama masraflarının yükletilmesidir.

*Abduselam Tunç başvurusunda*³²⁴ başvuru, dava açmak için harç ödemek zorunda bırakılmasının ve dava sonucunda aleyhine vekâlet ücretine hükmedilmesinin adil yargılanma hakkını ihlal ettiğini ileri sürmüştür.³²⁵ Anayasa Mahkemesi öncelikle, yargılama gideri olan dava harcı ve vekâlet ücretinin kural olarak mahkemeye erişim hakkına müdahale teşkil ettiğini, ancak gereksiz başvuruların önlenerek dava sayısının azaltılması ve böylece mahkemelerin fuzuli yere meşgul edilmeksizin uyuşmazlıkları makul sürede bitirebilmesi amacıyla başvuruculara belli yükümlülüklerin öngörülebileceğini, bu yükümlülüklerin kapsamını belirlemenin kamu otoritelerinin takdir yetkisi içinde olduğunu, öngörülen yükümlülükler dava açmayı imkânsız hale getirmediği ya da aşırı derece zorlaştırmadıkça mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğinin söylenemeyeceğini, öngörülen miktarın ülke şartlarında ne anlam ifade ettiğinin, başvurunun ödeme gücüne ve davanın özel şartları gibi hususlara göre belirlenebileceğini ilke olarak belirtmiştir.³²⁶ Anayasa Mahkemesi akabinde ise somut olayda harç olarak yatırılan 53,20 TL ile aleyhe hükmedilen 450,00 TL tutarındaki vekâlet ücretinin başvurucaya dava açmasını imkânsız kılacak veya aşırı derecede zorlaştıracak ağır bir ekonomik yük getirdiğinden ve bu suretle mahkemeye erişim hakkına yönelik orantısız bir müdahale oluşturduğundan söz edilemeyeceği gerekçesiyle bir ihlalin olmadığı açık olduğu sonucuna ulaşmış ve başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.³²⁷

Anayasa Mahkemesi, aleyhe hükmedilen vekâlet ücretinin mahkemeye erişim hakkına etkisi ile ilgili olarak, idari yargıda ıslah müessesinin bulunmadığı bir dönemde hak kaybına uğramamak amacıyla dava miktarı yüksek tutularak açılan tam yargı davalarında

³²³ İNCEOĞLU, Sibel; *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, s. 107-108.

³²⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abduselam Tunç*, B. No: 2013/6986, 5/11/2014.

³²⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abduselam Tunç*, B. No: 2013/6986, 5/11/2014, § 90.

³²⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abduselam Tunç*, B. No: 2013/6986, 5/11/2014, §§ 91-91.

³²⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abduselam Tunç*, B. No: 2013/6986, 5/11/2014, §§ 92-93.

talep edilen miktar üzerinden hesaplanan yüksek miktardaki vekâlet ücretlerinin (19.264 TL,³²⁸ 18.531,34 TL,³²⁹ 11.207,³³⁰ 9.250,³³¹ 7.645,92³³²) mahkemeye erişim hakkını ihlal ettiği yönünde birçok karar vermiş olmakla birlikte, idari yargıda duruşmalı olarak görülen bir dava sonucunda başvuru aleyhine hükmedilen 2.400 TL maktu vekâlet ücretinin,³³³ yine kamulaştırma nedeniyle açılan bedel tespiti ve tescil davasında başvuru aleyhine hükmedilen 1200 TL³³⁴ ve başka bir davada başvuru aleyhine hükmedilen 550 TL³³⁵ tutarındaki vekâlet ücretinin mahkemeye erişim hakkını ihlal etmediğine ve söz konusu başvuruların bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi, karar düzeltme talebinin reddine dair kararlarda ret kararı ile birlikte belli miktarda para cezasına hükmedilmesinin mahkemeye erişim hakkını ihlal ettiği iddiasının ileri sürüldüğü başvuruların tamamında, karar düzeltme istemlerinin reddi halinde uygulanan ve yüksek miktarda olmayan bu cezaların başvurular üzerinde aşırı bir yük oluşturmadığı, söz konusu cezanın bu yola başvurulmasını imkânsız hale getirmediği veya aşırı derecede zorlaştırmadığı gerekçeleriyle mahkemeye erişim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.³³⁶

Anayasa Mahkemesi, derece mahkemelerinin süre aşımı nedeniyle verdiği ret kararlarından yakınılan başvurularda da mahkemeye erişim hakkı kapsamında bir inceleme

³²⁸ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Sadık Koçak ve diğerleri*, B. No: 2013/841, 23/1/2014, §§ 113-126 (Bu başvuruda Anayasa Mahkemesi şu gerekçelerle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir: “123. Başvuru konusu olayda, başvurular AYİM’e açtıkları davada uğradıkları zarar için toplam 250.000 TL maddi ve 100.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuşlardır. AYİM tarafından başvurular lehine toplam 12.100 TL maddi ve manevi tazminata hükmedilirken reddedilen tazminat miktarı esas alınarak başvurular aleyhine 19.264 TL vekâlet ücretine hükmedilmiştir. Görüldüğü üzere başvurular, hak kazandıkları 12.100 TL tazminatın çok üzerinde bir vekâlet ücreti ödeme yükümlülüğü altına girmişlerdir. Bu nedenle AYİM’in tazminata ilişkin bu kararının fiilen bir sonuç doğurmadığı, başvuru tazminat alacağından mahrum kaldığı ve bu durumun başvuru mahkemeye erişim hakkına yönelik bir müdahale oluşturduğunda kuşku yoktur. (...) 125. Somut olayın koşulları bir bütün halinde değerlendirildiğinde, başvuru mahkemeye dava açtığı sırada ıslah imkânının olmaması nedeniyle hak kaybına uğramamak amacıyla talebini yüksek tuttuğu, hak kazandığı tazminatın çok üzerinde bir tutarı vekâlet ücreti adı altında davalı idareye geri ödemek zorunda bırakıldığı ve açılan tazminat davasının bu şekilde başvuru açısından anlamsız hale geldiği dikkate alındığında yapılan müdahalenin ölçülü olduğu söylenemez.”

³²⁹ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Özkan Şen*, B. No: 2012/791, 7/11/2013, §§ 47-67.

³³⁰ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Mehmet Orhan ve diğerleri*, B. No: 2012/1258, 19/11/2014, §§ 63-77.

³³¹ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Burak Levent Kaya*, B. No: 2013/100, 6/10/2015, §§ 27-38.

³³² Anayasa Mahkemesi Kararı, *Hakan Atmaca*, B. No: 2013/7871, 4/11/2015, §§ 31-42.

³³³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Uğur Ayyıldız*, B. No: 2012/574, 6/2/2014, §§ 56-63.

³³⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Nurettin Albayrak ve diğerleri*, B. No: 2013/4809, 22/1/2015, §§ 27-37.

³³⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kutay Çakıroğlu*, B. No: 2014/2523, 22/6/2015, §§ 17-23.

³³⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Faik Gümüş*, B. No: 2012/603, 20/2/2014, §§ 30-37; Benzer yöndeki diğer Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Tahir Gökatalay*, B. No: 2013/1780, 20/3/2014, §§ 34-44; *Mehmet Orhan ve diğerleri*, B. No: 2012/1258, 19/11/2014, §§ 60-61.

yapmaktadır. Açılan bir davanın süre aşımı nedeniyle reddedilmesi hâlinde davanın esası incelenemediğinden Anayasa Mahkemesinin bu tarz başvurularda mahkemeye erişim hakkı kapsamında bir inceleme yapması ve her bir davanın kendine özgü koşullarını dikkate alarak derece mahkemelerinin yorum veya uygulamasının mahkemeye erişim hakkını ihlal edip etmediğini değerlendirmesi son derece doğru ve yerindedir. Anayasa Mahkemesi, derece mahkemelerince süre aşımı nedeniyle verilen ret kararları oldukça çeşitli olduğundan her bir başvurunun kendi özgü koşullarını dikkate almak suretiyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine, ihlal edilmediğine yahut bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle başvurunun kabul edilemez olduğuna karar vermektedir.

Anayasa Mahkemesi, süresi içerisinde açılan bir davanın sürenin hesaplanmasında yapılan bir hata nedeniyle süre aşımından reddedilmesi,³³⁷ atama işleminin tebliğinden itibaren süresi içerisinde açılan bir iptal davasının atama işleminin öğrenildiği tarih esas alınarak süre aşımından reddedilmesi,³³⁸ bir araca önce el konulması akabinde ise müsadere karar verilmesi üzerine müsadere kararından sonra süresi içerisinde açılan tazminat davasının araca el konulması tarihi esas alınarak süre aşımından reddedilmesi,³³⁹ 21/9/2006 tarihinde meydana gelen bir yangına müdahale sırasında yaralanan başvuruçunun 21/12/2011 tarihinde bir devlet hastanesinden %3 fonksiyon kaybı olduğuna dair kesin sağlık rapor alması üzerine bu tarihten sonra açtığı tam yargı davasının olay tarihi esas alınmak suretiyle süre aşımından reddedilmesi,³⁴⁰ hangi yargı yoluna hangi sürede başvurulacağı belirtilmeyen bir para cezasının iptali istemiyle idari yargıdaki genel dava açma süresi olan altmış günlük süre içinde idare mahkemesinde açılan davanın söz konusu para cezasının vergi mahkemesinin görevine giren bir uyuşmazlık olması ve buna göre otuz gün içerisinde açılması gereken davanın otuz günlük dava açma süresinden sonra açılması nedeniyle süre aşımından reddedilmesi,³⁴¹ yapılan sağlık muayenesinde askerliğe elverişli olduğu değerlendirilen ve bunun üzerine askere giderek 25/8/2010 tarihinde terhis edilen bir kişinin 27/7/2011 tarihinde ultrasona girmesi neticesinde doğuştan sol böbreğinin olmadığını öğrenmesi üzerine doğuştan var olan askerliğe elverişsizliğinin idarece tespit edilmeyerek tarafına askerlik yaptırılması nedeniyle uğradığı zararların tazmini istemiyle 8/8/2011 tarihinde açtığı tam yargı davasının terhis tarihi esas alınarak süre aşımından

³³⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Remzi Durmaz*, B. No: 2013/1718, 2/10/2013, §§ 17-38.

³³⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kamil Koç*, B. No: 2012/660, 7/11/2013, §§ 52-74.

³³⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Şener Berçin*, B. No: 2013/5516, 22/1/2015, §§ 48-66.

³⁴⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hamza Küçük*, B. No: 2013/7400, 5/11/2015, §§ 24-47.

³⁴¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mohammed Aynosah*, B. No: 2013/8896, 23/2/2016, §§ 27-43.

reddedilmesi,³⁴² askerde meydana gelen bir ölüm olayı hakkındaki kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın ölen askerin yakınlarına tebliğ edilmesi üzerine ölen askerin yakınlarının tebliğden itibaren bir yıl içerisinde açtığı tam yargı davasının, sürenin kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın tebliğ tarihi yerine ölüm olayının meydana geldiği tarihten başlatılması nedeniyle süre aşımından reddedilmesi³⁴³ olaylarında, derece mahkemelerinin yorumunun mahkemeye erişim hakkına yönelik katı bir yorum olduğu sonucuna vararak mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, kanun yollarına başvuru için öngörülen sürelerin yanlış hesaplanması yahut sürelerle ilişkin hukuk kuralların katı yorumlanması nedeniyle başvuru sahiplerinin temyiz ya da karar düzeltme taleplerinin süre aşımından reddedilmesi durumlarında da mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verebilmektedir.³⁴⁴

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, başvuru sahipleri tarafından açılan davanın derece mahkemelerince süre aşımı nedeniyle reddedilmesi durumu ile ilgili olarak mahkemeye erişim hakkı yönünden Anayasa Mahkemesinin birçok ihlal kararı bulunmaktadır. Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesinin bu tarz başvurularla ilgili olarak bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle verdiği birçok kabul edilemezlik kararları da mevcuttur. Süre aşımı nedeniyle verilen ret kararları oldukça çeşitli olduğundan ve her bir davanın kendine özgü koşulları bireysel başvuru incelemesinde etkili olduğundan bu durum son derece normaldir.

Anayasa Mahkemesi, 9/9/2009 tarihinde İstanbul ili Başakşehir ilçesinde meydana gelen selde yakınları vefat eden başvuru sahiplerinin söz konusu olayda hizmet kusuru bulunduğunu iddia ettiği ilgili idareler aleyhine 1/4/2011 tarihinde açtığı tam yargı davasının sel felaketinin yaşandığı tarih esas alınmak suretiyle süre aşımından reddedilmesi olayında mahkemeye erişim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.³⁴⁵ Söz konusu olayda başvuru sahipleri, “(...) yaşadıkları bölgenin yerleşim için riskli bir bölge olmasına rağmen idarelerce yerleşime açılması ve söz konusu bölgede bulunan derenin ıslah çalışmalarının zamanında ve gereği gibi yapılmaması nedeniyle bu bölgede gerçekleşen sel sonucu yakınlarının öldüğünü, yakınlarıyla birlikte pek

³⁴² Anayasa Mahkemesi kararı, *Veysi Atlı*, B. No: 2014/2772, 23/3/2016, §§ 23-45.

³⁴³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Menendiz ve diğerleri*, B. No: 2014/5235, 6/7/2017.

³⁴⁴ Bu yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Aktif Elektrik Müh. İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti.*, B. No: 2012/855, 26/6/2014, §§ 28-50; *Neriman Polat*, B. No: 2012/1223, 5/11/2014, §§ 31-56; *Bubo Çelik*, B. No: 2013/3954, 26/2/2015, §§ 30-62; *Muharrem Kılıç*, B. No: 2012/1071, 11/3/2015, §§ 19-35; *Şükrü Esat Erkuş*, B. No: 2014/14577, 19/7/2017.

³⁴⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Zekiye Aktay ve diğerleri*, 2013/8415, 17/2/2016.

çok kişinin öldüğü bu olaydan sonra idarelerin hizmet kusuru sonucu yakınlarının ölümü nedeniyle uğradıkları zararlarının tazmini talebiyle idari yargıda açtıkları davanın ise Mahkemenin ilgili hukuk kurallarını yorumlamasında yanılgiya düşmesi sonucu süre aşımı gerekçesiyle reddedildiğini, Mahkemece -hatalı bir yorumla- dava açma süresinin başlangıcı olarak ölümün gerçekleştiği tarihin esas alındığını, sürenin başlangıç tarihi olarak idarenin kusurlu olduğunun, başka bir ifadeyle olayın "idari" olduğunun öğrenildiği tarihin esas alınması gerektiğinin göz ardı edildiğini (...)” ileri sürmüşlerdir.³⁴⁶ İleri sürülen iddialar dikkate alındığında, başvuruçuların temel olarak dava açma süresinin sel felaketinin gerçekleştiği tarihten başlatılmasının yanlış olduğunu, dava açma süresinin söz konusu olayda idarenin hizmet kusurunun bulunduğu anlaşılmışından itibaren başlatılması gerektiğini ileri sürdükleri anlaşılmaktadır. Anayasa Mahkemesi, başvuruçuların hem derece mahkemesi aşamasında hem de bireysel başvuru aşamasında eylemin idariliğinin ne zaman öğrenildiği ya da eylemin idariliği ihtimaline ne zaman kanaat getirildiği hakkında herhangi bir olay ve olgu ileri sürmemelerini dikkate alarak dava açma süresinin sel felaketinin yaşandığı tarihten itibaren başlatılmasının mahkemeye erişim hakkına yönelik aşırı katı, mahkemeye ulaşmayı aşırı derecede zorlaştıran ya da imkânsız hâle getiren nitelikte bir yorum olmadığı kanaatine ulaşmış ve mahkemeye erişim hakkına yönelik şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.³⁴⁷ Somut olayda Anayasa Mahkemesi, dava açma süresinin sel felaketinden itibaren başlatılmasında sorun görmemiş ise de yaşanan olayda idarenin kusurunun bulunup bulunmadığı sel felaketinin yaşandığı esnada belli değildir. Doğal olarak başvuruçular, yaşanan sel felaketinde idarenin kusurunun bulunup bulunmadığını bilmemektedir. Bu durumda, eğer olay hakkında yürütülen bir ceza soruşturması varsa (ki somut olayda bir ceza soruşturması vardır) ve bu ceza soruşturması kapsamında alınan ve idareye kusur atfeden bir bilirkişi raporu bulunuyorsa ya da ceza soruşturmasında idarenin kusurunun bulunduğunu ortaya koyacak başka bir veri varsa, dava açma süresinin bu bilirkişi raporunun başvurularda tebliğinden yahut başvuruçuların bu bilirkişi raporundan haberdar olduğu tarihten ya da söz konusu olayda idarenin kusurunun bulunduğunu ortaya koyan verinin öğrenilmesinden itibaren başlatılması mahkemeye erişim hakkı yönünden daha yerinde gözükmemektedir. Ancak Anayasa Mahkemesi, özellikle başvuruçuların eylemin idariliğinin ne zaman öğrenildiği hakkında herhangi bir olay ve olgu ileri sürmemesine vurgu yaparak dava açma

³⁴⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Zekiye Aktay ve diğerleri*, 2013/8415, 17/2/2016, § 33.

³⁴⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Zekiye Aktay ve diğerleri*, 2013/8415, 17/2/2016, §§ 54-65.

süresinin sel felaketinin yaşandığı tarihten itibaren başlatılmasında sorun görmemiştir. Sel felaketinin yaşandığı tarihte idarenin kusurunun bulunduğuna işaret eden herhangi bir veri olmamasına rağmen dava açma süresinin bu tarihten itibaren başlatılması ve Anayasa Mahkemesinin bu uygulamada mahkemeye erişim hakkı yönünden bir sorun görmemesi eleştiriye açıktır.

Anayasa Mahkemesi, 20/4/2005 tarihinde bir devlet hastanesinde apandisit ameliyatı olan ve bu ameliyat nedeniyle daha sonra iki defa daha operasyon geçiren, bu operasyonlarda ince bağırsakları kısaltılan, kısa bağırsak sendromu teşhisiyle 9 ayı aşkın bir süre istirahat raporu alan ve bunun üzerine iş akdi 20/4/2005 tarihinden itibaren çalışmadığı gerekçesiyle 31/1/2006 tarihinde feshedilen başvurucunun söz konusu olayda hizmet kusuru bulunduğunu iddia ettiği hastane aleyhine 17/9/2008 tarihinde açtığı tam yargı davasının iş akdinin feshedildiği tarih esas alınmak suretiyle süre aşımından reddedilmesi olayında mahkemeye erişim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.³⁴⁸ Söz konusu olayda başvurucu, “*uğradığı zararların tazmini istemiyle açtığı davanın süre aşımı nedeniyle reddinin hukuka uygun olmadığını zira malul olup olmadığının tespitinin ancak sağlık raporu alınması suretiyle tespit edilebileceğini, iş akdinin feshinin subjektif bir tasarruf olması nedeniyle dava süresinin hesabında esas alınmayacağını*” ileri sürmüştür.³⁴⁹ Anayasa Mahkemesi, başvurucuya verilen istirahat raporlarının tamamında kısa bağırsak sendromu teşhisinin yer aldığını dikkate alarak dava açma süresinin iş akdinin feshi tarihinden itibaren başlatılmasının mahkemeye erişim hakkına yönelik aşırı katı, mahkemeye ulaşmayı aşırı derecede zorlaştıran ya da imkânsız hâle getiren nitelikte bir yorum olmadığı kanaatine ulaşmış ve mahkemeye erişim hakkına yönelik şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.³⁵⁰

Anayasa Mahkemesi, yasa dışı örgüt üyesi olmak suçlamasıyla 19/4/1995 tarihinde gözaltına alınıp 26/4/1995 tarihinde tutuklanan, 8/6/1995 tarihinde tahliye edilen ve 5/3/1996 tarihli karar ile beraat eden başvurucunun beraat kararının kendisine tebliğ edilmemesi nedeniyle kararın kesinleştiğini 11/4/2011 tarihinde haricen öğrendiğini iddia ederek haksız olarak tutuklu kaldığı sürede uğradığı maddi ve manevi zararlarının giderilmesi istemiyle 15/4/2011 tarihinde açtığı tazminat davasının 10 yıllık genel

³⁴⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mustafa Yıldırım*, 2013/8663, 30/3/2016.

³⁴⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mustafa Yıldırım*, 2013/8663, 30/3/2016, § 21.

³⁵⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mustafa Yıldırım*, 2013/8663, 30/3/2016, §§ 31-34.

zamanaşımı süresi içerisinde açılmadığı gerekçesiyle reddedilmesi olayında, mahkemeye erişim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.³⁵¹ Söz konusu olaya başvuru, “Konya Devlet Güvenlik Mahkemesinin E.1995/91 sayılı dosyası kapsamında haksız yere tutuklu kaldığını, Derece Mahkemesince yapılan yargılama sonucunda beraat etmesine rağmen kararın kendisine tebliğ edilmediğini, beraat kararını haricen öğrendiğini, haksız olarak tutuklu kaldığı sürede uğradığı maddi ve manevi zararlarının giderilmesi istemiyle Hazine aleyhine açtığı tazminat davasının Adana 5. Ağır Ceza Mahkemesince mevzuatın hatalı yorumlanması sonucu süre aşımı gerekçesiyle reddedildiğini, gerek 466 sayılı Kanun’da gerekse Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu ve Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararlarında bu tür davalar için azami dava açma süresi öngörülmediğini” ileri sürmüştür.³⁵² Anayasa Mahkemesi, derece mahkemelerinin mevzuat hükümlerini değerlendirmek suretiyle haksız tutma nedeniyle açılacak tazminat davalarında haksız fiillere ilişkin zamanaşımı hükümlerinin uygulanması gerektiği sonucuna ulaştığını, derece mahkemelerince hukuki belirlilik ve hukuk güvenliği ilkelerine uygun olarak yapılan bu değerlendirmenin dava açmayı imkânsız kılacak nitelikte aşırı şekilci bir yaklaşım olmadığı belirterek mahkemeye erişim hakkına yönelik şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.³⁵³

Anayasa Mahkemesi ayrıca, 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun 21. maddesi uyarınca mahalle muhtarına tebliğ edilen bir işlemin öğrenilmesinden itibaren dava açma süresi içerisinde açılan iptal davasının, işlemin öğrenildiği tarih yerine muhtara yapılan tebligat tarihi esas alınmak suretiyle süre aşımından reddedilmesi,³⁵⁴ verilen inşaat ruhsatının ve dayanağı imar planının yetkili belediye meclisinin 4/9/2006 tarihli kararı ile iptal edilmesi üzerine (belediye meclisi kararı 10/12/2006 tarihinde başvurucuya tebliğ edilmiştir) bu karardan dolayı uğranılan zararların telafi edilmesi maksadıyla 19/11/2007 tarihinde idareye yapılan müracaatın reddedilmesi üzerine 4/2/2008 tarihinde açılan davanın belediye meclisi kararının tebliğ tarihi esas alınmak suretiyle süre aşımından reddedilmesi,³⁵⁵ banka ve sigorta muameleleri vergisini ihtirazi kayıtla 15/1/2002 tarihinde posta yoluyla beyan eden ve aynı tarihte vergisini ödeyen başvuruçununun 24/7/2002 tarihinde işlemin iptali istemiyle

³⁵¹ Anayasa Mahkemesi kararı, Mehmet Salih Demir, 2013/3165, 4/2/2016.

³⁵² Anayasa Mahkemesi kararı, Mehmet Salih Demir, 2013/3165, 4/2/2016, § 19.

³⁵³ Anayasa Mahkemesi kararı, Mehmet Salih Demir, 2013/3165, 4/2/2016, §§ 20-45; Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki diğer bir kararı için bkz. Abdulkadir Akan, 2014/2326, 18/5/2016, §§ 21-53.

³⁵⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, Çağdaş Mühendislik Ltd. Şti. (2), B. No: 2013/3236, 6/5/2015, §§ 25-42.

³⁵⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, S.S. Metin Konut Yapı Kooperatifi, B. No: 2013/2181, 7/1/2016, §§ 23-43.

açtığı davanın ihtirazi kayıt süresi esas alınmak suretiyle süre aşımından reddedilmesi³⁵⁶ olaylarında dava açma sürelerine ilişkin derece mahkemelerinin yaptığı yorum ve uygulamanın mahkemeye erişim hakkını ihlal edecek surette katı olmadığı sonucuna ulaşmış ve söz konusu başvuruların açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.³⁵⁷ Anayasa Mahkemesi, usulüne uygun olarak yapılmayan tebligat nedeniyle hakkındaki mahkûmiyet hükmünün temyiz süresini kaçırdığını ileri süren bir başvuruçunun başvurusunda³⁵⁸ da mahkemeye erişim hakkı yönünden bir inceleme yapmış ve başvuruçunun duruşmada beyan ettiği adrese tebliğe çıkartılan mahkûmiyet kararının 24/8/2012 tarihinde aynı konutta başvuruçunun yakınına tebliğ edildiğini, başvuruçunun ise bulunduğu ceza infaz kurumu aracılığıyla 6/11/2012 tarihinde temyiz talebinde bulunduğunu, temyiz talebinin süresinde yapılmadığı gerekçesiyle 4/12/2012 tarihinde reddedildiğini dikkate alarak tebligatın "*başvuruçunun duruşmada bildirdiği adrese*" yapılmış olduğundan, tebligattan başvuruçunun haberdar olmamasında ilk derece mahkemesine veya kamu makamlarına atfedilecek bir kusur bulunmadığı sonucuna varmış ve mahkemeye erişim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.³⁵⁹

6459 sayılı İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun yürürlüğe girmeden önce idari yargıda ıslah müessesesi bulunmamaktaydı. Bu nedenle, 6459 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce, özellikle tazminat miktarının dava açılmadan önce tam olarak bilinmediği veya öngörülmesinin mümkün olmadığı hâllerde, mahkemeye erişim hakkı yönünden sorunlar ortaya çıkabilmekteydi. Nitekim Anayasa Mahkemesi, askerlik görevi sırasında maruz kaldığı maluliyet nedeniyle 50.000 TL maddi ve 20.000 TL manevi tazminat talepli dava açan ancak yargılama sırasında alınan bilirkişi raporunda maddi zararı 96.249 TL olarak tespit edilen bir başvuruçunun bilirkişi raporu doğrultusunda talep sonucunu artırarak yaptığı ıslah talebinin, talep sonucunun ıslah yoluyla arttırmalarının mümkün olmadığı gerekçeleriyle reddedilmesi üzerine yaptığı bireysel başvuruda, mahkemeye erişim hakkı yönünden ihlal kararı vermiştir.³⁶⁰ Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi, ıslah talebi bozmadan sonra ıslah

³⁵⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Garanti Bankası A.Ş.*, B. No: 2013/4553, 16/4/2015, §§ 33-64.

³⁵⁷ Benzer yöndeki diğer Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Osman Gümüscü*, B. No: 2013/6440, 3/2/2016, §§ 26-45; *Sinan Çınkır*, B. No: 2013/9751, 18/2/2016, §§ 19-34; *A.O.G.*, B. No: 2013/1227, 9/3/2016, §§ 19-32; *Şaban Karaman*, B. No: 2013/5527, 13/4/2016, §§ 28-44.

³⁵⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Önder Şanlı*, B. No: 2013/6176, 6/5/2015.

³⁵⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Önder Şanlı*, B. No: 2013/6176, 6/5/2015, §§ 23-29.

³⁶⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *İbrahim Can Kişi*, B. No: 2012/1052, 23/7/2014, §§ 28-45.

yapılamayacağı gerekçesiyle reddedilen bir başvurucunun başvurusunda, mahkemeye erişim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.³⁶¹ Bu olayda başvurucu, Ergani Asliye Hukuk Mahkemesinde 8.000 TL maddi ve 15.000 TL manevi tazminat talebini içeren bir dava açmıştır. Mahkeme, 23/10/2007 tarihli kararı ile davanın kısmen kabulüne karar vermiş, kararın temyizi üzerine Yargıtay 4. Hukuk Dairesi bozma kararı vermiştir. Bunun üzerine bozma ilamı doğrultusunda yargılamaya devam edilmiş, başvurucu vekili 17/3/2011 tarihli ıslah dilekçesiyle 13.739,24 TL maddi tazminatın olay tarihinden itibaren işleyecek yasal faizi ile birlikte tahsiline karar verilmesini talep etmiştir. Mahkeme ise yerleşmiş yargı kararları gereğince bozma kararı üzerine yapılan yargılamada ıslah yapılamayacağı gerekçesiyle başvurucunun ıslah talebini reddetmiş ve dava dilekçesinde belirtilen miktarı esas alarak karar vermiş ve bu karar derecattan geçerek kesinleşmiştir.³⁶² Başvurucu, ıslah talebinin bozmadan sonra ıslah yapılamayacağı gerekçesiyle reddedilmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğini ileri sürerek bireysel başvuruda bulunmuştur.³⁶³ Anayasa Mahkemesi ise bozmadan sonra ıslah yapıp yapılamayacağı hususuna ilişkin hukuki ve pratik bir belirsizliğin bulunmadığını, Yargıtay'ın genel uygulamasına göre davanın esastan görülerek ve uyuşmazlık konusu alacak/tazminat miktarı tespit edilerek verilen kararın bozulması halinde ıslahın mümkün olmadığını, ancak dava konusu alacak/tazminat miktarı belirlenmeden usuli bozma sonrası tekrar tahkikat yapılarak uyuşmazlık konusu alacak/tazminat miktarının belirlendiği durumlarda ıslahın mümkün olduğunu, somut olayda ıslah talebinin tahkikat aşaması tamamlanmadan yapılması gerektiğini belirterek mahkemeye erişim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.³⁶⁴

Anayasa'nın "*Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.*" şeklindeki 40. maddesinin 2. fıkrasına uyulmaması halinde de mahkemeye erişim hakkı yönünden sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Nitekim yukarıda da belirtildiği üzere, hangi yargı yoluna hangi sürede başvurulacağı belirtilmeyen bir para cezasının iptali istemiyle altmış günlük genel dava açma süresi içerisinde idare mahkemesinde açılan davada vergi mahkemesinin görevli olması ancak davanın otuz günlük dava açma süresinden sonra açılması nedeniyle süre aşımından ret

³⁶¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ercan Tosun ve diğerleri*, B. No: 2013/5934, 26/2/2015, §§ 47-62.

³⁶² Anayasa Mahkemesi kararı, *Ercan Tosun ve diğerleri*, B. No: 2013/5934, 26/2/2015, §§ 6-19.

³⁶³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ercan Tosun ve diğerleri*, B. No: 2013/5934, 26/2/2015, § 1.

³⁶⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ercan Tosun ve diğerleri*, B. No: 2013/5934, 26/2/2015, §47-62.

kararı verilmiş, Anayasa Mahkemesi ise bu olayda mahkemeye erişim hakkı yönünden ihlal kararı vermiştir.³⁶⁵ Bununla birlikte Anayasa Mahkemesinin, Anayasa'nın 40. maddesinin 2. fıkrası ile bağlantı kurularak mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bazı başvurularda bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verdiği kabul edilemezlik kararları da mevcuttur.

Anayasa'nın 40. maddesinin 2. fıkrası ile bağlantı kurularak mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü *Abdulkadir Güneşdoğdu başvurusunda*³⁶⁶ başvuru, bir belediyenin aldığı yıkım kararının uygulanması sonucunda uğradığı zararların tazmini istemiyle 2/12/2005 tarihinde Şile Asliye Hukuk Mahkemesinde tazminat davası açmış, Şile Asliye Hukuk Mahkemesi 11/2/2009 tarihli kararla davanın yargı yolu bakımından reddine yasa yolu açık olmak üzere karar vermiş, karar başvuru vekilinin yüzüne karşı okunmuş ve temyiz edilmeyerek 20/3/2009 tarihinde kesinleşmiştir. Şile Asliye Hukuk Mahkemesi kararı üzerine başvuru, yıkım kararı nedeniyle zarara uğradığını ileri sürerek 30/4/2009 tarihinde İstanbul 1. İdare Mahkemesinde tam yargı davası açmıştır. Ancak İstanbul 1. İdare Mahkemesi 17/12/2009 tarihli kararla, çözümlenmesi Danıştay, idare ve vergi mahkemelerinin görevine girdiği hâlde adli ve askeri yargı yerinde açılan davaların görevsizlik nedeniyle reddedilmesi hâlinde bu husustaki kararın kesinleşmesini izleyen günden itibaren otuz gün içinde görevli mahkemede dava açılabileceğini belirterek otuz günlük süre geçtikten sonra 30/4/2009 tarihinde açılan davanın süre aşımı nedeniyle reddine karar verilmiştir. Bu karar derecattan geçerek kesinleşmiştir.³⁶⁷ Bunun üzerine başvuru, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yaparak "*idari yargıda genel dava açma süresinin altmış gün olduğunu, Şile Asliye Hukuk Mahkemesinin 11/2/2009 tarihli kararında idari yargıda dava açması gereken otuz günlük sürenin gösterilmemesi nedeniyle dava açma süresini kaçırdığını ve mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğini*" ileri sürmüştür.³⁶⁸ Anayasa Mahkemesi ise Anayasa'nın, devletin işlemlerinde ilgili kişilerin hangi kanun yollarına ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmesi gerektiğini ifade eden 40. maddesinin; farklı usul kanunlarına tabi olan farklı yargı kollarında görevli mahkemelerce verilen yargı yolu bakımından davanın reddi kararlarında, görevli yargı yerinin ve dava açma sürelerinin gösterilmesi gerektiği şeklinde geniş yorumlanmasının mümkün olmadığını belirterek mahkemeye erişim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını

³⁶⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mohammed Aynosah*, B. No: 2013/8896, 23/2/2016, §§ 27-43.

³⁶⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abdulkadir Güneşdoğdu*, B. No: 2013/6590, 21/1/2015.

³⁶⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abdulkadir Güneşdoğdu*, B. No: 2013/6590, 21/1/2015, §§ 6-17.

³⁶⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abdulkadir Güneşdoğdu*, B. No: 2013/6590, 21/1/2015, § 35.

açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.³⁶⁹ 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun (2577 sayılı Kanun) 9. maddesinin “Çözümlemesi Danıştayın, idare ve vergi mahkemelerinin görevlerine girdiği halde, adli ve askeri yargı yerlerine açılmış bulunan davaların görev noktasından reddi halinde, bu husustaki kararların kesinleşmesini izleyen günden itibaren otuz gün içinde görevli mahkemede dava açılabilir. Görevsiz yargı merciine başvurma tarihi, Danıştaya, idare ve vergi mahkemelerine başvurma tarihi olarak kabul edilir.” şeklindeki birinci fıkrası dikkate alındığında, dava konusu olayda idari yargının görevli olduğu gerekçesiyle ret kararı veren hukuk mahkemesinin, kararın kesinleşmesinden itibaren 30 gün içinde görevli mahkemede dava açılabilceğini kararında belirtmesi Anayasa'nın 40. maddesinin ikinci fıkrası gereği oldukça makul gözükmektedir. Ancak Anayasa Mahkemesinin, Anayasa'nın 40. maddesinin ikinci fıkrasını somut olayda başvurucaunun aleyhine olacak şekilde oldukça katı yorumladığı görülmektedir.

Anayasa Mahkemesi ayrıca, derece mahkemeleri tarafından verilen nihai kararda Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru süresinin belirtilmediği iddiasıyla adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda,³⁷⁰ somut olayda nihai kararın tebliğinden itibaren süresi içinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunulduğunu, dolayısıyla herhangi bir mağduriyetin bulunmadığını belirterek açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.³⁷¹ Anayasa Mahkemesi, iş mahkemesince verilen bir kararın Yargıtay tarafından onandığının ancak Yargıtay'ın onama ilamında herhangi bir başvuru yolunun gösterilmediğinin ileri sürüldüğü bir başvuruda,³⁷² iş mahkemelerince verilen kararlara karşı karar düzeltme yolu kapalı olduğu için onama kararında herhangi bir başvuru yolunun gösterilmemiş olmasında açık ve görünür bir ihlal bulunmadığı sonucuna varmış ve bu iddianın açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.³⁷³

Mahkemeye erişim hakkı ile ilgili diğer bir husus ise kamu davasının uzun yıllar sürmesi nedeniyle zamanaşımından düşmesine karar verilmesi hâlinde gündeme gelmektedir. Bu gibi hallerde başvurucaular, haklarındaki kamu davasında beraat kararı verilmesi mümkün iken davanın zamanaşımından düşürülmesi nedeniyle aklanamadıklarını, dolayısıyla mahkeme tarafından etkili bir karar verilmediği ileri

³⁶⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abdulkadir Güneşdoğdu*, B. No: 2013/6590, 21/1/2015, §§ 41-42.

³⁷⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ünal Yıldırım*, B. No: 2013/6776, 5/11/2014.

³⁷¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ünal Yıldırım*, B. No: 2013/6776, 5/11/2014, § 27.

³⁷² Anayasa Mahkemesi kararı, *Muharrem Turgay Bozkurt*, B. No: 2013/5557, 17/11/2014.

³⁷³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Muharrem Turgay Bozkurt*, B. No: 2013/5557, 17/11/2014, § 35.

sürmektedirler. Benzer iddialar, davanın kovuşturmanın ertelenmesi gibi bir kararla neticelenmesi hâlinde de söz konusu olabilmektedir. Anayasa Mahkemesi, bu tarz iddialar ileri sürülerek yapılan başvuruları mahkemeye erişim hakkı kapsamında incelemektedir. Anayasa Mahkemesinin bu konuyla ilgili hem ihlal kararı hem de bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle verdiği kabul edilemezlik kararı mevcuttur. Anayasa Mahkemesinin ihlal kararı verdiği başvuruda,³⁷⁴ başvurucu yargılandığı ceza davasında ilk derece mahkemesince beraat kararı verilmesine rağmen, bu karar kesinleşmemiş iken yürürlüğe giren bir kanun uyarınca kovuşturmanın ertelenmesine karar verildiğini, bu durumun adil yargılanma hakkının ihlali anlamına geldiğini ileri sürmüştür.³⁷⁵ Anayasa Mahkemesi, somut olayda ilk derece mahkemesince verilen beraat kararının yalnızca başvurucu tarafından ve vekâlet ücreti yönünden temyiz edildiğini, ilk derece mahkemesi kararı yalnızca başvurucu tarafından temyiz edildiğinden temyiz sonucunda beraat kararının kesinleşeceğini, ancak somut olayda temyiz aşamasında yürürlüğe giren kanun uyarınca başvurucu hakkında kovuşturmanın ertelenmesine karar verildiğini ve buna göre başvurunun üç yıl boyunca denetim altına alındığını dikkate alarak mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.³⁷⁶ Anayasa Mahkemesi bu kararda özellikle başvurusunun temyiz talebinin Yargıtayca incelenmemiş olduğuna ve beraat kararı verilmesi gereken bir davada kovuşturmanın ertelenmesi kararı verilerek etkili karar hakkına saygı gösterilmemiş olduğuna vurgu yapmıştır. Anayasa Mahkemesi, 2000 yılında başlayan davanın 7/10/2013 tarihinde Yargıtay tarafından zamanaşımından düşürüldüğü, derhal beraat kararı verilebilecek hallerde düşme kararı verilemeyeceği, beraat kararının esasa ilişkin karar olduğu ve toplumda kişinin aklanmasını sağladığı, düşme kararı nedeniyle aklanma hakkının tanınmadığı iddialarının ileri sürüldüğü bir başvuruda³⁷⁷ ise mahkemeye erişim hakkının ceza davalarının mutlaka bir mahkûmiyet ya da beraat hükmü ile sonuçlandırılmasını isteme hakkını içermediği gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.³⁷⁸

Mahkemeye erişim hakkı ile ilgili son olarak mahkeme kararlarının uygulanmaması konusuna değinmek gerekir. Anayasa Mahkemesi, yargı kararlarının uygulanmasının "*mahkemeye erişim hakkı*" kapsamında olduğunu, mahkeme kararlarının uygulanmasının yargılama sürecini tamamlayan ve yargılamanın sonuç doğurmasını sağlayan bir unsur

³⁷⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ali Atlı*, B. No: 2013/500, 20/3/2014.

³⁷⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ali Atlı*, B. No: 2013/500, 20/3/2014, § 40.

³⁷⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ali Atlı*, B. No: 2013/500, 20/3/2014, §§ 40-62.

³⁷⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ramazan Yıldız*, B. No: 2014/2354, 16/10/2014.

³⁷⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ramazan Yıldız*, B. No: 2014/2354, 16/10/2014, §§ 20-32, § 53.

olduğunu, karar uygulanmadığı takdirde yargılamanın da bir anlamının olmayacağını, hukuk sisteminde nihai mahkeme kararlarını taraflardan birinin aleyhine sonuç doğuracak şekilde uygulanamaz hale getiren düzenlemelerin bulunması veya mahkeme kararlarının icrasının herhangi bir şekilde engellenmesi hâllerinde, "*mahkemeye erişim hakkının*" da anlamını yitireceğini, kesinleşmiş mahkeme kararlarının makul sürede uygulanmamasının ya da icra edilmemesinin adil yargılanma hakkının ihlali niteliğinde olduğunu kabul etmektedir.³⁷⁹

Anayasa Mahkemesi yargı kararlarının uygulanmaması şikâyeti ile ilgili olarak, bir belediye aleyhine kamulaştırmaz el atma nedeniyle açılan tazminat davası sonucunda hükmedilen bedelin 4 yıl boyunca başvurucuya ödenmemesi,³⁸⁰ yine bir belediye aleyhine açılan iş akdinin feshinden kaynaklanan tazminat ve alacak davası sonucunda hükmedilen bedelin 4 yılı aşkın bir süre boyunca başvurucuya ödenmemesi,³⁸¹ bir valilik aleyhine açılan kamulaştırmaz el atma ve haksız işgal tazminatı davalarında hükmedilen tazminat bedellerinin davaların kesinleşmesinden 22 ay ve 19 ay sonra ödenmesi,³⁸² yanlış tıbbi müdahaleden dolayı felç kalan başvurucuların açtığı davalarda hükmedilen tazminat kararın kesinleşmesinden 7 ay sonra ödenmesi³⁸³ hâllerinde mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Kamulaştırmaz el atma nedeniyle hükmedilen tazminat kararın kesinleşmesinden 9 ay sonra ödenmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başka başvuruda ise mahkemeye erişim hakkı şikâyeti kabul edilebilir bulunarak esastan incelenmiş ancak 9 aylık bir gecikmenin mahkemeye erişim hakkını ihlal etmediği sonucuna ulaşılmıştır.³⁸⁴ Anayasa Mahkemesi, bir devlet üniversitesi aleyhine açılan tazminat davasında hükmedilen bedelin kararın kesinleşmesinden 3 ay geçtikten sonra ödenmesinde ise bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.³⁸⁵ Bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemez bulunan diğer bir başvuruda³⁸⁶ ise başvurucu, ilk derece mahkemesinin verdiği karar sonrasında idare aleyhine icra takibi başlatmış ancak icra takibinden herhangi bir sonuç alamaması üzerine mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuru yapmış, Anayasa Mahkemesi ise mevzuat hükümlerine göre takibe dayanak ilamın kesinleşmeden icraya konulabilmesi mümkün ise de takip tarihinden

³⁷⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kenan Yıldırım ve Turan Yıldırım*, B. No: 2013/711, 3/4/2014, §§ 41-42.

³⁸⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kenan Yıldırım ve Turan Yıldırım*, B. No: 2013/711, 3/4/2014, §§ 31-54.

³⁸¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Şenal Haylaz*, B. No: 2013/3457, 25/2/2015, §§ 34-59.

³⁸² Anayasa Mahkemesi kararı, *Nejdet Sakaoğlu ve diğerleri*, B. No: 2013/9404, 18/11/2015, §§ 45-61.

³⁸³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ramazan Kılıç ve Nurcan Fırat*, B. No: 2013/2627, 4/11/2015, §§ 29-45.

³⁸⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Arman Mazman*, B. No: 2013/1752, 26/6/2014, §§ 48-77.

³⁸⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Turgut*, B. No: 2013/2763, 9/3/2016, §§ 42-57.

³⁸⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Rıfat Namık Akvardar*, B. No: 2013/5015, 21/4/2016.

sonra ilk derece mahkemesi kararının Yargıtay tarafından bozularak ortadan kaldırıldığını, yargılamanın devam ettiğini, dolayısıyla takibe esas alacağın ihtilaflı olduğunu, bu yönüyle somut olayda kesinleşmiş ve icra edilebilir bir yargı kararının bulunmadığını dikkate alarak başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.³⁸⁷

Anayasa Mahkemesi, uygulanmadığı iddia edilen mahkeme kararının taraflarının özel hukuk kişileri, yani mahkeme kararını uygulamayan tarafın bir kamu otoritesi olmaması hâlinde ise alacağın tahsili için başlatılan icra takibinde icra müdürlüğüne yüklenebilecek herhangi bir kusur bulunmaması durumunda mahkemeye erişim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermektedir.³⁸⁸

Mahkeme kararlarının uygulanmaması şikâyeti, idari yargıda açılan davalarda verilen yürütmenin durdurulması yahut iptal kararlarının idare tarafından yerine getirilmemesi hâllerinde de söz konusu olabilmektedir.

Anayasa Mahkemesi, naklen atama işleminin iptali istemiyle açılan bir davada verilen yürütmenin durdurulması kararının gereği gibi uygulanmaması nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda,³⁸⁹ adil yargılanma hakkının kural olarak uyumsuzluk bakımından nihai ve kesin nitelik taşıyan yargı kararlarının sonucuna erişmeyi güvence altına aldığı, yürütmenin durdurulması kararlarının bu nitelikte olmadığı, somut olayda yürütmenin durdurulması kararının gereği gibi icra edilmemesinin yargılama sonundaki nihai kararın icra edilmesini imkânsız hâle getirecek veya aşırı derecede zorlaştıracak bir nitelikte olmadığı gerekçesiyle mahkemeye erişim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu sonucuna ulaşmıştır.³⁹⁰

Mahkeme kararının uygulanmadığı şikâyetinin ileri sürüldüğü diğer bir başvuruda³⁹¹ ise mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait olan bir taşınmaz, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından noter tasdikli kira sözleşmesi ile Ö.G. adlı bir kişiye kiralanmış, daha sonra söz konusu taşınmazın başvuru tarafından işgal edildiği ileri sürülerek ilgili kaymakamlıktan 3091 sayılı Taşınmaz Mal Zilyedliğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında Kanun hükümlerine istinaden işgalin sonlandırılması istenmiş, Kaymakamlık 3091 sayılı Kanun gereğince tecavüzün men edilerek taşınmazın

³⁸⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Rifat Namık Akvardar*, B. No: 2013/5015, 21/4/2016, §§ 27-49.

³⁸⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Feridun Karaköylü*, B. No: 2013/4454, 15/10/2014, §§ 35-50.

³⁸⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hakan Yıldız*, B. No: 2014/8804, 1/12/2016.

³⁹⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hakan Yıldız*, B. No: 2014/8804, 1/12/2016, §§ 23-41.

³⁹¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Yavuz Ateş*, B. No: 2013/5412, 20/4/2016.

müştekiye teslim edilmesine karar vermiş, bunun üzerine başvuru, Kaymakamlıkça tesis edilen söz konusu men'i müdahale kararının iptali istemiyle dava açmış, başvurunun açtığı dava kabul edilerek dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir.³⁹²Başvuru, bu kararın söz konusu taşınmazın tekrar kendi kullanımına sunulmak suretiyle uygulanması gerektiği hâlde bunun yapılmadığını belirterek bireysel başvuru yapmıştır.³⁹³ Anayasa Mahkemesi ise bireysel başvurularda yargılama aşamasında öngörülen usule ilişkin tüm güvencelerin tek tek ihlal edilip edilmediğinin değil başvuruya konu olaylara bir bütün olarak bakmak suretiyle Anayasa ve AİHS'te korunan hakların ihlal edilip edilmediğinin incelendiğini, somut olayda geçici bir tedbir mahiyetinde olan Kaymakamlık kararının iptali yönündeki kararın, taşınmazın doğrudan başvurucuya teslim edilmek suretiyle uygulanmasının mümkün olmadığını ve bu hususta kamu makamlarına yüklenebilecek bir kusur bulunmadığını belirterek mahkeme kararın uygulanmadığı yönündeki şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.³⁹⁴ Anayasa Mahkemesi, geçici görevlendirme işleminin iptali istemiyle açtığı davanın lehine sonuçlanmasına rağmen kararın uygulanmadığını, eski görevine döndürülmediğini, bunun yerine başka bir birimde tekrardan geçici olarak görevlendirildiğini belirterek mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğini ileri süren bir başvurunun başvurusunda³⁹⁵ da tekrardan yapılan görevlendirmelere karşı açılan davalarda ihtiyaç durumu ve görevlendirme sürelerinin makul olması nedeniyle ret kararları verildiğini ve başvuru tarafından mahkeme kararının uygulanmadığı gerekçesiyle açılan manevi tazminat davasının reddedildiğini dikkate alarak mahkemeye erişim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.³⁹⁶

Yukarıda ver yerilen kararlar dikkate alındığında, eleştiriye açık kararlar olmakla birlikte, Anayasa Mahkemesinin genel olarak, derece mahkemelerinin yorum ve uygulamalarına ihlal oluşturmadığı sürece saygı gösterilmesi gerektiği ilkesi ile Anayasa'nın kendisine yüklediği temel hak ve özgürlüklerin korunması yükümlülüğü arasında mahkemeye erişim hakkı yönünden makul bir denge kurduğu söylenebilir.

³⁹² Anayasa Mahkemesi kararı, *Yavuz Ateş*, B. No: 2013/5412, 20/4/2016, §§ 7-19.

³⁹³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Yavuz Ateş*, B. No: 2013/5412, 20/4/2016, § 28.

³⁹⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Yavuz Ateş*, B. No: 2013/5412, 20/4/2016, §§ 30-43.

³⁹⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Tabak*, B. No: 2014/260, 18/5/2016.

³⁹⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Tabak*, B. No: 2014/260, 18/5/2016, §§ 34-51; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz: *Mehmet Asım Hallaç*, B. No: 2013/9039, 30/3/2016.

1.2.3.2.5.3. Kanunla Kurulmuş Bağımsız ve Tarafsız Mahkeme Hakkı Yönünden Adil Yargılanma Hakkı

Kanunla kurulmuş bir mahkeme tarafından davanın dinlenilmesini isteme hakkı, adil yargılanma hakkının zımni bir unsuru olmakla birlikte Anayasa'nın 37. maddesinde; “Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.” şeklinde ayrı ve açık bir hükümle de güvence altına alınmıştır. Bunun yanı sıra Anayasa'nın 142. maddesinde mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri ile işleyişi ve yargılama usullerinin kanunla düzenleneceği belirtilmiştir.³⁹⁷ Mahkemelerin kanunla kurulmuş olması kanuni hâkim güvencesinin adil yargılanma hakkına yansımış biçimindedir.³⁹⁸ Kanuni hâkim güvencesi, mahkemelerin kuruluş ve yetkileri ile izleyecekleri yargılama usulünün yasal düzenlemeyle ve dava konusu olay ortaya çıkmadan önce belirlenmesini gerektirir. Kanuni hâkim güvencesi, sadece mahkemelerin yargı yetkisi içinde yer alan konuların belirlenmesini değil, mahkemelerin görev ve yetki alanlarının açık ve anlaşılır biçimde tespit edilmesi gereğini de ortaya koyar.³⁹⁹

Mahkemelerin bağımsızlığı, başka herhangi bir kişi, kurum veya organdan emir almamak; yasamanın, yürütme erkinin ve diğer dış etkilerin baskısı altında kalmamak demektir.⁴⁰⁰ Mahkemelerin bağımsızlığı kavramı, yargının diğer güçlerden ve özellikle de yürütmeden ayrılmasına dair usuli güvenceleri gerektirmesi nedeniyle, bir ölçüde kanun ile kurulmuş mahkeme hakkı ile iç içe geçmektedir.⁴⁰¹ Kanunla kurulmuş bir mahkemenin idareye ve davanın taraflarına karşı bağımsız olup olmadığının belirlenmesinde; üyelerinin atanma şekli ve onların görev süreleri, dış baskılara karşı teminatların varlığı ve mahkemenin bağımsız olduğu yönünde bir görüntü sergileyip sergilemediği önem arz etmektedir.⁴⁰²

Mahkemelerin tarafsızlığı ise taraflara yönelik yanlı bir tutumun veya ön yargının mevcut olmaması anlamına gelir.⁴⁰³ Tarafsızlığın öznel ve nesnel olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. Bu kapsamda, hâkimin birey olarak mevcut davadaki kişisel tarafsızlığının

³⁹⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Zeki Üçok*, B. No: 2013/1966, 25/3/2015, § 30.

³⁹⁸ ÇAYAN, age, s. 70.

³⁹⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Tahir Gökatalay*, B. No: 2013/1780, 20/3/2014, §§ 79-80.

⁴⁰⁰ İNCEOĞLU, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, s. 166.

⁴⁰¹ VITKAUSKAS, Dovydas / DIKOY, Grigoriy; *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılama Hakkının Korunması*, Avrupa Konseyi insan hakları el kitapları, Türkçeye Çeviren: Av. CENGİZ Serkan, Şen Matbaa, Avrupa Konseyi, Strazburg, 2012, s. 42.

⁴⁰² Anayasa Mahkemesi kararı, *Yaşasın Aslan*, B. No: 2013/1134, 16/5/2013, § 28.

⁴⁰³ VITKAUSKAS / DIKOY, age., s. 45.

yanı sıra, kurum olarak mahkemenin kişide bıraktığı izlenimin de dikkate alınması gerekmektedir.⁴⁰⁴

Teorik çerçevesi genel olarak yukarıdaki şekilde çizilebilecek kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafız mahkeme hakkı ile ilgili olarak Anayasa Mahkemesinin, tespit edilebildiği kadarıyla, şuana kadar verdiği sadece birkaç ihlal kararı bulunmaktadır.⁴⁰⁵ Bu tarz iddialarla yapılan bireysel başvuruların büyük bir çoğunluğu bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemez bulunmaktadır. Aşağıda açıklanacak olan kararlardan, Anayasa Mahkemesinin bu konuda oldukça katı bir uygulama içinde olduğu çıkarılabilir.

Bu aşamada, öncelikle kanuni hâkim güvencesinin ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvurularda bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verilen kabul edilemezlik kararları; akabinde ise bağımsız ve tarafsız mahkeme hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvurularda bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verilen kabul edilemezlik kararları incelenecektir.

Anayasa Mahkemesi kararları incelendiğinde, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız mahkeme hakkı ile ilgili olarak 5271 sayılı Kanun'un mülga 250. maddesi ile yetkili ağır ceza mahkemeleri hakkında birçok başvuru yapıldığı görülmektedir. *Ersin Ekmekçi ve Sinan Ekmekçi başvurusunda*⁴⁰⁶ başvurucular, "haklarındaki kararın kamuoyunda "özel yetkili" olarak bilinen ağır ceza mahkemesince verildiğini, özel yetkili mahkemelerin Sözleşme'de tanınan birçok hakkı ortadan kaldırdığını, devlete karşı işlenen veya örgütlü suçlar için ayrı statüye sahip mahkemeler kurulmasının ve bu mahkemede yargılanmış olmalarının "kanuni hâkim güvencesi"ne aykırı olduğunu" ileri sürmüştür.⁴⁰⁷ Anayasa Mahkemesi bu iddialar ile ilgili olarak, 5271 sayılı Kanun'un 250. maddesi ile kurulmuş ağır ceza mahkemelerinin genel bir kanuni düzenlemeye dayanarak görev yaptıklarını, bu nedenle gerçekliği ve niteliği kesin olarak tespit edilemeyen olgulardan ve yorumlardan hareketle ilgili mahkemelerin kanuni hâkim güvencesine aykırı olduklarını kabul etmenin mümkün olmadığını, sonuç olarak başvurucuların yargılamasına atılı suçların işlenmesinden önce 5271 sayılı Kanun'un 250. maddesi ile kurulmuş, görev ve yetki alanları açık ve anlaşılır biçimde tespit edilmiş ağır ceza mahkemelerince devam edilmesinin kanuni hâkim güvencesine aykırı bir yönünün

⁴⁰⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, E. 2005/55, K. 2006/4, K.T.5/1/2006.

⁴⁰⁵ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Ahmet Zeki Üçok (2)*, B. No: 2015/6777, 7/12/2016, §§ 53-73; *Mehmet Çelik (2)*, B. No: 2015/899, 17/11/2016, §§ 46-75.

⁴⁰⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ersin Ekmekçi ve Sinan Ekmekçi*, B. No: 2013/6068, 18/11/2015.

⁴⁰⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ersin Ekmekçi ve Sinan Ekmekçi*, B. No: 2013/6068, 18/11/2015, § 43.

bulunmadığını belirterek bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁴⁰⁸

5271 sayılı Kanun'un 250. maddesi ile yetkili ağır ceza mahkemeleri, 2/7/2012 tarihli ve 6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun ile kaldırılmıştır. Aynı Kanun'un geçici 2. maddesinin (4) numaralı fıkrasında, bu mahkemelerde açılmış olan davalara kesin hükümle sonuçlandırılıncaya kadar aynı mahkemelerce bakılmaya devam olunacağı, bu davalarda yetkisizlik veya görevsizlik kararı verilemeyeceği hükme bağlanmıştır. *Deniz Seki başvurusunda*⁴⁰⁹ başvuru, "5271 sayılı Kanun'un 250. maddesi ile kurulmuş ağır ceza mahkemeleri kaldırıldığı halde, dosyasının bu mahkemeler yerine kurulan mahkemelere devrinin yapılmadığını, 6352 sayılı Kanun'un geçici 2. maddesi uyarınca bu mahkemelerin görevlerine devam ettiğini, anılan ağır ceza mahkemelerince verilip Yargıtay Dairelerinde bulunan dosyaların incelenmesine devam edilmesinin kanuni hâkim güvencesinin ihlali niteliğinde olduğunu" ileri sürmüştür.⁴¹⁰ Anayasa Mahkemesi, başvuruya konu kurulla suçun işlenmesinden sonra yargı yeri belirlenmeyip aksine suçun işlenmesinden sonra kurulan mahkemelere davaların görevsizlik veya yetkisizlikle gönderilmesi önlenerek suçun işlenmesinden önce kurulan mahkemelerde davanın devam etmesinin sağlandığı, dolayısıyla başvuru yargılamasına 5271 sayılı Kanun'un 250. maddesi ile kurulmuş ağır ceza mahkemelerince devam edilmesinin kanuni hâkim güvencesine aykırı bir yönünün bulunmadığı gerekçesiyle başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.⁴¹¹

Hava Kuvvetleri Komutanlığı Askeri Savcısı olarak görev yapan bir başvuru, Kayseri ilinde yürüttüğü bir soruşturma sırasında işlediği iddia olunan bir suçtan dolayı Kayseri 2. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanmış ve hakkında mahkûmiyet hükmü kurulmuştur. Bunun üzerine başvuru, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapmış⁴¹² ve adli yargı mahkemelerince görevsizlik kararı verilerek dosyanın Askeri Yargıtaya gönderilmesi gerekirken görevli olmayan adli yargı kolunda yargılanmasının kanuni hâkim güvencesinin ihlali niteliğinde olduğunu ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi ise somut

⁴⁰⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ersin Ekmekçi ve Sinan Ekmekçi*, B. No: 2013/6068, 18/11/2015, §§ 43-53.

⁴⁰⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Deniz Seki*, B. No: 2014/5170, 25/6/2015.

⁴¹⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Deniz Seki*, B. No: 2014/5170, 25/6/2015, § 44-ı.

⁴¹¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Deniz Seki*, B. No: 2014/5170, 25/6/2015, §§ 47-57.

⁴¹² Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Zeki Üçok*, B. No: 2013/1966, 25/3/2015.

olayın koşullarını dikkate alarak başvurunun tarafı olduğu uyuşmazlığın ilgili kanun hükümleri çerçevesinde kurulmuş olan mahkemelerde yine daha önceden belirlenmiş usul kurallarına göre yürütülmediğinin ve sonuçlandırılmadığının söylenemeyeceği gerekçesiyle kanuni hâkim güvencesi yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu sonucuna ulaşmış ve başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.⁴¹³ Anayasa Mahkemesi, Genelkurmay Başkanlığı Özel Kuvvetler Komutanlığında pilot olarak görev yaptığı sırada işlediği bir suçtan yargılanan ve daha sonra Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ile ilişkisi kesilen bir başvurunun ordudan ayrıldığı tarihten sonra askerî mahkemede yargılanmasının kanuni hâkim güvencesine aykırı olduğu iddiasıyla yaptığı bir bireysel başvuruda,⁴¹⁴ başvurunun askerlikle ilişkisinin kesilmesinin bu tarihten önce işlenmiş bir suçla ilişkin davaya bakmakta olan askeri mahkemeyi görevsiz hâle getirmeyeceği gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁴¹⁵

Anayasa Mahkemesi, yargılamanın beş farklı hâkim tarafından yürütülmesi nedeniyle kanuni hakim güvencesinin ihlal edildiği,⁴¹⁶ iş mahkemesince verilen kararın temyizi üzerine Yargıtayın, İlk Derece Mahkemesi yerine geçerek hüküm kurmasının kanuni hâkim güvencesine aykırı olduğu,⁴¹⁷ Uyuşmazlık Mahkemesi kararıyla adli yargı yerine idari yargı yerinde dava açmak zorunda bırakılmasının kanuni hâkim güvencesini ihlal ettiği,⁴¹⁸ davanın ilk açıldığı mahkemenin kapatılarak dosyanın başka mahkemeye devredilmesinin ve Yargıtayda temyiz incelemesini yapan Dairede hangi hâkimin davaya bakacağına bilinmemesinin kanuni hakim güvencesine aykırı olduğu,⁴¹⁹ adli yargıda görülmesi gereken davanın usul kurallarında yanılığa düşülmesi sonucu idari yargıda görülmesinin kanuni hakim güvencesini ihlal ettiği,⁴²⁰ davanın yetkisiz mahkemede görülmesi nedeniyle kanuni hakim güvencesinin ihlal edildiği,⁴²¹ temyiz incelemesinin Yargıtay 5. Ceza Dairesinde yapılması gerekirken anılan Dairenin görevsizlik kararı vererek dosyayı Yargıtay 11. Ceza Dairesine göndermesi nedeniyle kanuni hâkim güvencesine aykırı davranıldığı,⁴²² heyet hâlinde incelenmesi gereken davanın tek hâkim tarafından

⁴¹³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Zeki Üçok*, B. No: 2013/1966, 25/3/2015, §§ 29-42.

⁴¹⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *M.E.*, B. No: 2013/2661, 9/9/2015.

⁴¹⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *M.E.*, B. No: 2013/2661, 9/9/2015, §§ 76-97.

⁴¹⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ramazan Biber*, B. No: 2013/2568, 8/9/2014, §§ 45-52.

⁴¹⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *İlknur Yılmaz ve diğerleri*, B. No: 2013/2651, 24/2/2016, §§ 27-50.

⁴¹⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Muhammet Kaplan*, B. No: 2013/1586, 18/9/2013, §§ 29-33.

⁴¹⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Tuncer Arıklı*, B. No: 2013/2858, 23/3/2016, §§ 37-44.

⁴²⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Elif Mutlu ve Ferhat Mutlu*, B. No: 2013/3711, 7/1/2016, §§ 32-39.

⁴²¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mustafa Yıldırım*, B. No: 2013/8663, 30/3/2016, §§ 44-50.

⁴²² Anayasa Mahkemesi kararı, *Yahya Murat Demirel ve Hüsnü Barbaros Olcay*, B. No: 2013/7996, 17/2/2016, §§ 75-77.

çözümlemesi nedeniyle kanuni hâkim güvencesinin ihlal edildiği⁴²³ iddialarıyla yapılan bireysel başvurularda da somut olayın koşullarını dikkate almak ve ilgili hukuk kurallarını yorumlamak suretiyle kanuni hakim güvencesi yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu sonucuna varmıştır.

Anayasa Mahkemesinin, kanuni hâkim güvencesinin ihlal edildiği iddiası ile ilgili verdiği açıkça dayanaktan yoksunluk kararları incelendikten sonra bağımsız ve tarafsız mahkeme hakkı ile ilgili bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verdiği kabul edilemezlik kararlarının incelenmesine geçilebilir.

Anayasa Mahkemesi kararları incelendiğinde, Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin (AYİM) bağımsız ve tarafsız bir mahkeme olmadığı iddiasıyla oldukça fazla sayıda bireysel başvuru yapıldığı görülmektedir. Anayasa Mahkemesi, AYİM'in bağımsız ve tarafsız olmadığı, AYİM'de görev yapan özellikle hâkim sınıfindan olmayan üyelerin tümüyle idareye bağlı olduğu, bu üyelerin atamalarının ve seçimlerinin büyük ölçüde idarenin ve ordunun müdahalesini gerektirdiği, askeri yargıçların statülerindeki bazı özelliklerin de sorunlu olduğu iddiasıyla bağımsız ve tarafsız bir mahkemede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda,⁴²⁴ AYİM'in oluşumu, statüsü ve görevlerinin Anayasa ve ilgili Kanun'da hüküm altına alındığı, AYİM'e atanan askeri hâkimlerin bağımsızlığının Anayasa ve ilgili Kanun hükümleri ile garanti altına alındığı, AYİM'e üye olarak atanan sınıf subaylarının da salt bunların Genelkurmay Başkanlığınca önerilen üç aday arasından seçilmesi sebebiyle bağımsız olmadıklarının söylenemeyeceği, sınıf subayı üyelerini nihai atama yetkisinin Cumhurbaşkanı'na ait olduğu, sınıf subayı üyelerin, askeri hâkim üyeler gibi, görevlerini yerine getirirken dış müdahaleye karşı anayasal güvence altında olduğu, bu üyelerin hâkimlik görevleri süresince askeri veya idari organlar tarafından görevlerinden alınamayacağı, sınıf subayı üyelerinin en fazla dört yıllık bir süre ile görev yapmaları, disiplin konularında Disiplin Kuruluna tabi kılınmaları, görev süreleri zarfında idari veya askeri yetkililerce herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmamaları hususlarının idareye karşı bağımsızlıklarını güçlendirdiği gerekçesiyle bağımsız ve tarafsız mahkeme hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁴²⁵ Bununla birlikte, AİHM'in, yakın tarihli

⁴²³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Öznur Çiçek Bildik*, B. No: 2013/6595, 21/4/2016, §§ 78-93.

⁴²⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hikmet Balabanoglu*, B. No: 2012/1334, 17/9/2013.

⁴²⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hikmet Balabanoglu*, B. No: 2012/1334, 17/9/2013, §§ 32-37.

bir kararında AYİM'in bağımsız ve tarafsız bir mahkeme olmadığı iddiasıyla yapılan bir başvuruyu kabul edilebilir bularak ihlal kararı verdiği belirtilmelidir.⁴²⁶

Hâkimin yargılama aşamasında farklı roller üstlenmesi, tarafsız mahkeme hakkının ihlal edilmesine sebep olabilir. Ancak hâkimin daha önceden davayla ilgili verdiği kararlar tek başına tarafsızlık kuşkularını doğrulamamaktadır. Önemli olan bu kararların kapsam ve niteliğidir.⁴²⁷ Nitekim Anayasa Mahkemesi, soruşturma aşamasında arama kararı veren hâkimin kovuşturma aşamasında mahkeme heyetinde yer almasının tarafsız mahkemede yargılanma hakkına aykırı olduğu iddiasıyla yapılan bir bireysel başvuruda,⁴²⁸ tutuklamaya ilişkin bir karar vermek de dâhil olmak üzere soruşturma aşamasında rol almış olan bir hâkimin yargılamaya da katılması, hâkimin tarafsızlığı hususunda sanıkta şüpheye yol açabilirse de bu durumun tek başına, ortaya çıkan şüphelerin haklı olduğunu ve hâkimin tarafsız davranamayacağını göstermeyeceği, somut olayda kovuşturma aşamasında görev yapan hâkimin ön yargı veya tarafgirlikle hareket ettiğine ilişkin herhangi bir iddianın bulunmadığı, hâkimin 5271 sayılı Kanun'un 250. maddesi ile görevli ağır ceza mahkemesinde görev yapması nedeniyle Cumhuriyet savcılığı tarafından soruşturma aşamasında yapılan taleplere ilişkin olarak aynı Kanun'un 251. maddesi uyarınca kararlar verdiği, hâkimin bu kapsamda başvurucuya ait yerlerde arama yapılması isteminin kabulüne karar verdiği, ancak karar metni incelendiğinde hâkimin 5271 sayılı Kanun'un 118. ve 199. maddelerini belirtmenin dışında herhangi bir değerlendirme yapmadığı ve başvurucunun üzerine atılı suçu işleyip işlemediğine dair bir incelemeye girişmediği, bu itibarla hâkimin söz konusu kararda görüşünü açıkladığının veya tarafsızlığını kaybettiğinin ileri sürülemeyeceği gerekçesiyle tarafsız bir mahkemede yargılanma hakkının ihlal edildiği yönündeki şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.⁴²⁹

Hâkimin yargılama aşamasında farklı roller üstlenmesi ile ilgili olarak yapılan diğer bir başvuruda⁴³⁰ ise başvuru, *“temyiz incelemesini yapan heyette yer alan üyelerden bazılarının yeniden yargılama talebini inceleyen heyete de katılmasının adil yargılanma hakkını ihlal ettiğini, bu üyelerin kanaat ve görüşünün onama kararıyla belirginleştiğini, farklı üyelerden oluşan bir heyetin incelemeyi yapması gerektiğini”* ileri sürmüştür.⁴³¹

⁴²⁶ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı, *Tanışma/Türkiye*, B. No: 32219/05, 17/11/2015, §§ 71-84.

⁴²⁷ İNCEOĞLU, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, s. 191.

⁴²⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Gökhan Yılmaz*, B. No: 2013/2130, 21/4/2016.

⁴²⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Gökhan Yılmaz*, B. No: 2013/2130, 21/4/2016, §§ 123-144.

⁴³⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *M.E.*, B. No: 2013/2661, 9/9/2015, §§ 115-133.

⁴³¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *M.E.*, B. No: 2013/2661, 9/9/2015, § 115.

Anayasa Mahkemesi ise başvuruya konu yargılamada, başvuruçunun yeniden yargılama talebinin hükmü veren Genelkurmay Başkanlığı Askerî Mahkemesi tarafından değil, temyiz incelemesi yapmış olan Askerî Yargıtay 3. Dairesince değerlendirildiğini, temyiz incelemesinde hazır bulunan üyelerden dördünün yeniden yargılama talebinin karara bağlanmasına da katıldığını, ancak başvuru dosyasında bu üyelerin ön yargı veya tarafgirlikle hareket ettiklerini destekleyici herhangi bir unsurun bulunmadığını, yeniden yargılama talebinin, sanık ve tanıkları bizzat dinleyen ve önüne getirilen delilleri ilk elden değerlendirmek suretiyle karar veren mahkeme tarafından değil de temyiz yargılamasını gerçekleştiren Askerî Yargıtay tarafından ele alınmış olmasının, tarafsızlığın sağlanması bakımından güvence teşkil ettiğini belirterek tarafsız bir mahkemede yargılanma hakkının ihlal edildiği yönündeki şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.⁴³²

Anayasa Mahkemesinin *Gökhan Yılmaz* ile *M.E.* kararları karşılaştırıldığında; *Gökhan Yılmaz* başvurusunun açıkça dayanaktan yoksunluk kararıyla neticelenmesinde, soruşturma aşamasında verilen arama kararında başvuruçunun üzerine atılı suçu işleyip işlemediğine dair bir incelemeye girilmesinin etkili olduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla, kovuşturma aşamasında mahkeme heyetinde yer alan hâkimin soruşturma aşamasında verdiği arama kararında görüşünü açıkladığına ilişkin bir ifadenin olmamasının kabul edilemezlik kararı verilmesinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu karar bu yönüyle yerinde olmakla birlikte, *M.E.* kararında daha önceden temyiz incelemesini yapan ve görüşünü açıkça ortaya koyan üyelerin başvuruçunun yargılamanın yenilenmesi talebini incelemesinde sorun görülmemesi eleştiriye açıktır.

Anayasa Mahkemesi, AYİM’de görülen bir davada ilk kararı veren heyette yer alan üyelerin karar düzeltme talebini inceleyen heyete de katılmasının adil yargılanma hakkını ihlal ettiği, bu üyelerin kanaat ve görüşünün ilk kararlarla belirginleştiği, bu sebeple karar düzeltme talebinin farklı üyelerden oluşan bir heyet tarafından incelenmesi gerektiği iddialarıyla yapılan bir başvuruda,⁴³³ bu durumun AYİM yargılamasının tek dereceli yargılama sitemine tabi olmasının doğal bir sonucu olduğunu, karar düzeltme incelemesini reddeden heyette bulunan ve ilk karara katılan mahkeme üyelerinin ön yargı veya tarafgirlikle hareket ettiklerini destekleyici herhangi bir unsurun bulunmadığını belirterek

⁴³² Anayasa Mahkemesi kararı, *M.E.*, B. No: 2013/2661, 9/9/2015, §§ 115-133.

⁴³³ Anayasa Mahkemesi kararı, *İbrahim Yaşar Özgök*, B. No: 2013/2175, 13/4/2016.

tarafsız mahkemede yargılanma hakkının ihlal edildiği yönündeki şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.⁴³⁴

Hâkimin davaya bakmaktan yasaklılığı ve reddi durumlarının bulunduğu yahut bulunduğu iddia edildiği hâllerde de tarafsız ve bağımsız mahkeme hakkı ile ilgili sorunlar söz konusu olabilmektedir. Anayasa Mahkemesi, “*tarafı olduğu davalara bakmak üzere görevlendirilen Konya 1. Sulh Hukuk Mahkemesi hâkiminin daha önce başka dava dosyasında kendisi hakkında suç duyurusunda bulunduğunu, kendisinin de hâkimi HSYK’ya şikâyet ettiğini, hâkimin başvuru konusu davada da taleplerini değerlendirmeyerek taraflı davrandığını, bu nedenlerle hâkimin reddi talebinde bulunduğunu, hâkimin taleple ilgili mütalaa yazısında tarafsız olamayacağı yönünde görüş bildirdiğini, buna rağmen hâkimin reddi talebinin kabul edilmediğini, bu nedenlerle tarafsız mahkemede yargılanma hakkının ihlal edildiğini*” ileri süren bir başvurucunun başvurusunda,⁴³⁵ hâkimin reddi talebi ve devamındaki işlemlerin ilgili usul hükümlerine riayetle yürütüldüğü, bu kapsamda başvuruya konu yargılama faaliyetini ilgili usul hükümleri uyarınca devam ettiren hâkimin, tarafların adil yargılanmaya ilişkin meşru beklentileri üzerinde menfi etkide bulunacak bir izlenime sahip olmadığı gibi hâkimin tarafsızlığına ilişkin karineyi ortadan kaldıracak şekilde başvurucuya yönelik ön yargılı ve taraflı bir tutumunun, kişisel bir kanaatinin veya menfaatinin, bu bağlamda kişisel bir taraflılığının söz konusu olduğunu ortaya koyan bir delilin de bulunmadığı ve bu hususun kanıtlanmadığı gerekçesiyle tarafsız mahkemede yargılanma hakkının ihlal edildiği yönündeki iddianın açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.⁴³⁶ Bu başvuruda, ilgili hâkimin kendisi bile tarafsız olamayacağı yönünde görüş bildirmiş olmasına rağmen davaya yine de bu hâkimin bakmış olmasında tarafsız mahkeme hakkı yönünden bir sorun görülmemesi, Anayasa Mahkemesinin anayasallık denetiminden ziyade kanunla sınırlı bir inceleme yaptığı izlenimini uyandırmaktadır.

Anayasa Mahkemesi ayrıca, yargılama sırasında çekinme kararı veren ancak çekinme kararının uygun bulunmasına dair kararın temyizden bozulması üzerine yargılamaya devam ederek uyuşmazlığı karara bağlayan hâkimin tarafsız olmadığı,⁴³⁷ haklı gerekçelerle hâkimin reddi talebinde bulunulmasına rağmen bu talebin yetkili merci tarafından

⁴³⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *İbrahim Yaşar Özgök*, B. No: 2013/2175, 13/4/2016, §§ 45-52.

⁴³⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Tahir Gökatalay (2)*, B. No: 2013/3472, 10/3/2016.

⁴³⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Tahir Gökatalay (2)*, B. No: 2013/3472, 10/3/2016, §§ 33-42.

⁴³⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Tahir Gökatalay*, B. No: 2013/1780, 20/3/2014, §§ 58-63.

reddedilmesinin bağımsız ve tarafsız mahkeme hakkını ihlal ettiği,⁴³⁸ reddi hâkim talebinin usul hükümlerine aykırı olarak aynı hâkim tarafından değerlendirilmesinin adil yargılanma hakkını ihlal ettiği,⁴³⁹ hâkimlerin mesleğe başlamalarının ve stajlarının Adalet Bakanlığına bağlı olarak gerçekleştirildiği, adaylık eğitiminin Adalet Bakanlığına bağlı olan Adalet Akademisinde verildiği, fiziki şartları kötü adliyelerde yoğun iş yükü altında çalışmalarının ve kamu memurları olarak görev yapmalarının bağımsızlık ve tarafsızlıklarını zedelediği,⁴⁴⁰ idari yargıda hukuk fakültesi mezunu olmayan hâkimlerin görev yapmasının ve idareye karşı açılacak davalar için idari mahkemelerin kurulmuş olmasının adil yargılanma hakkını ihlal ettiği,⁴⁴¹ TSK'da sivil memur olan bir başvuruçunun aldığı disiplin cezasının iptali istemiyle açtığı davanın AYİM'de görülmesinin adil yargılanma hakkını ihlal ettiği,⁴⁴² özenli bir inceleme yapmayan ve açık kanun hükümlerine aykırı bir yargılama yaparak karar veren hâkimin tarafsızlığını yitirdiği,⁴⁴³ idare tarafından sunulan belgelere göre karar veren mahkemenin tarafsız olmadığı⁴⁴⁴ iddialarıyla yapılan bireysel başvurularda da somut olayın koşullarını dikkate almak ve ilgili hukuk kurallarını yorumlamak suretiyle bağımsız ve tarafsız mahkeme hakkı yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu sonucuna ulaşmıştır.

1.2.3.2.5.4. Sözlü Yargılama Hakkı Yönünden Adil Yargılanma Hakkı

Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının temel unsurlarından birisi de Anayasa'nın 141. maddesinde düzenlenen yargılamanın açık ve duruşmalı yapılması ilkesi olup, bu ilkenin amacı adli mekanizmanın işleyişini kamu denetimine açarak yargılama faaliyetinin saydamlığını güvence altına almak ve yargılamada keyfiliği önlemektir. Yargılamanın açık ve duruşmalı yapılması ilkesi, gerek hukuk devleti ilkesinin gerekse savunma hakkının önemli bir unsuru olmakla birlikte söz konusu ilke her türlü yargılamanın mutlaka duruşmalı yapılmasını zorunlu kılmaz. Adil yargılama ilkelerine uyulmak şartıyla usul ekonomisi ve iş yükünün azaltılması gibi amaçlarla bazı yargılamaların duruşmadan istisna tutulması ve duruşma yapılmaksızın karara bağlanması anayasal hakların ihlalini oluşturmaz.⁴⁴⁵

Anayasa Mahkemesi kararları incelendiğinde, yargılamanın açık ve duruşmalı yapılması ilkesi ile ilgili olarak, tespit edilebildiği kadarıyla, şuana kadar yalnızca bir

⁴³⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Doğan Kasadolu (2)*, B. No: 2013/3985, 20/3/2014, §§ 12-34.

⁴³⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Zafer Dinç*, B. No: 2013/9100, 20/1/2016, §§ 26-40.

⁴⁴⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Yasemin Ekşi*, B. No: 2013/5486, 4/12/2013, §§ 37-52.

⁴⁴¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abdulselam Tunç*, B. No: 2013/6986, 5/11/2014, §§ 75-89.

⁴⁴² Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Seher Yıldız*, B. No: 2013/2320, 3/2/2016, §§ 22-39.

⁴⁴³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ünal Aslantürk*, B. No: 2013/1876, 8/9/2015, §§ 26-32.

⁴⁴⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Cahit Tekin*, B. No: 2013/2744, 16/7/2014, §§ 32-37.

⁴⁴⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Nevruz Bozkurt*, B. No: 2013/664, 17/9/2013, § 32.

başvuruda ihlal karar verildiği,⁴⁴⁶ diğer başvuruların ise kabul edilemezlik kararı ile neticelendiği anlaşılmaktadır. Anayasa Mahkemesi, sözlü yargılama hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvurularda, başvuruya konu davanın niteliğini ve yargılamanın bütününe dikkate alarak karar vermektedir. Anayasa Mahkemesi bu kapsamda, idari para cezasının iptali istemiyle açılan davanın duruşma yapılmadan reddedilmesinin sözlü yargılama ilkesini ihlal ettiği,⁴⁴⁷ ceza infaz kurumunda bulunan başvurucuların iddiaların ilgili infaz hâkimliğince duruşma yapılmaksızın dosya üzerinden reddedilmesinin duruşmalı yargılama hakkına aykırı olduğu,⁴⁴⁸ yargılamanın yenilenmesi talebinin duruşmasız incelenerek reddedilmesi nedeniyle duruşmalı yargılama hakkının ihlal edildiği,⁴⁴⁹ basın yayın yoluyla hakaret suçunun işlendiği iddiasıyla açılan davada verilen kovuşturmanın ertelenmesi kararının dosya üzerinden verilmesi nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiği,⁴⁵⁰ duruşma talepli olarak temyiz edilen mahkûmiyet kararının, verilen cezanın on yılın altında kalması gerekçe gösterilerek keyfi bir şekilde duruşmasız incelenmesi nedeniyle duruşmalı yargılama hakkının ihlal edildiği,⁴⁵¹ temyiz aşamasında duruşma talebi olmasına rağmen bu talebe ilişkin hiçbir değerlendirme yapılmadan duruşmasız karar verilmesinin sözlü yargılama hakkını ihlal ettiği,⁴⁵² AYİM’de görülen davanın hiçbir aşamasında duruşma yapılmaması nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiği⁴⁵³ iddialarıyla yapılan bireysel başvurularda somut olayın koşullarını ve davaların niteliğini dikkate almak ve ilgili hukuk kurallarını yorumlamak suretiyle sözlü yargılama hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu sonucuna varmıştır.

Anayasa Mahkemesi ayrıca, kısa kararda vekâlet ücreti ile ilgili olarak herhangi bir açıklama yapılmamasına rağmen gerekçeli kararda buna ilişkin hüküm kurulmasıyla aleni

⁴⁴⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ali Gürbüz*, B. No: 2013/724, 25/6/2015, §§ 24-36.

⁴⁴⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kırmızı Gaa İnşaat Turizm Gıda Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.*, B. No: 2013/2370, 11/12/2014, §§ 19-26; Benzer yöndeki diğer Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Aziz Ağırılı*, B. No: 2013/1377, 25/3/2015, §§ 20-31; *Durmaz Oto. Petrol Ürünleri İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti. (3)*, B. No: 2014/929, 10/6/2015, §§ 18-29; *Peyote Müzik Film Org. Tur. Gıda San. ve Tic. Ltd. Şti.*, B. No: 2013/9345, 7/7/2015, §§ 29-39.

⁴⁴⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Reşit Arslan ve diğerleri*, B. No: 2013/583, 10/12/2014, §§ 45-53; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Murat Karayel*, B. No: 2013/5444, 6/1/2016, §§ 73-83.

⁴⁴⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Lokman Sapan*, B. No: 2013/723, 21/11/2013, §§ 47-51; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Oğuz Tatış ve diğerleri*, B. No: 2013/4186, 15/10/2014, §§ 25-38.

⁴⁵⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mustafa Ersen Erkal*, B. No: 2013/4770, 16/4/2015, §§ 31-32; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Fatih Taş*, B. No: 2013/1461, 12/11/2014, §§ 35-48.

⁴⁵¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *N.A.*, B. No: 2013/8130, 21/4/2016, §§ 67-81.

⁴⁵² Anayasa Mahkemesi kararı, *Cengiz Topel Çelikoğlu*, B. No: 2013/8049, 18/2/2016, §§ 76-92.

⁴⁵³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Fatih Birol ve Remziye Birol*, B. No: 2013/19, 7/3/2014, §§ 56-63; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Mehmet Aydoğan ve Nufur Aydoğan*, B. No: 2013/3775, 14/4/2016, §§ 76-82.

karar hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda,⁴⁵⁴ kısa kararın duruşmada hazır bulunan başvurucuya tefhim edildiğini, gerekçeli kararın da ilgili usul hükümleri uyarınca yargılamanın taraflarına tebliğinin sağlanmış olduğunu dikkate alarak kısa kararda belirtilmeyen vekâlet ücreti ile ilgili olarak gerekçeli kararda hüküm kurulmasının başvurucunun aleni karar hakkına yönelik açık bir ihlal oluşturmadığı sonucuna varmıştır.⁴⁵⁵

1.2.3.2.5.5. Makul Sürede Yargılanma Hakkı Yönünden Adil Yargılanma Hakkı

Adil yargılanma hakkının bir gereği olarak devletin, yargılamaları makul bir sürede sonlandıracak yargı sistemini kurma yükümlülüğü bulunmaktadır.⁴⁵⁶ Adil yargılanma hakkının bir unsuru olan makul sürede yargılanma hakkı⁴⁵⁷ davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasının yargının görevi olduğunu belirten Anayasa'nın 141. maddesinde ayrıca ve açıkça düzenlenmiştir.⁴⁵⁸ Ceza yargılamasında süre, bir kişiye suç işlediği iddiasının yetkili makamlar tarafından bildirildiği veya kişinin suç isnadından ilk olarak etkilendiği arama ve gözaltı gibi bir takım tedbirlerin uygulandığı anda başlar. Ceza yargılamasında sürenin sona erdiği tarih ise, suç isnadına ilişkin nihai kararın verildiği, yargılaması devam eden davalar yönünden ise Anayasa Mahkemesinin makul süre şikâyetiyle ilgili kararını verdiği tarihtir.⁴⁵⁹ Hukuk ve idari davalarda süre, ilke olarak davanın mahkeme önüne getirildiği anda başlayıp, en üst mahkemenin nihai kararını verdiği, yargılaması devam eden davalar yönünden ise Anayasa Mahkemesinin makul süre şikâyetiyle ilgili kararını verdiği anda sona erer.⁴⁶⁰

Anayasa Mahkemesi, yargılama süresinin makul olup olmadığının her bir başvuru açısından münferiden değerlendirilmesi gerektiğini, davanın karmaşıklığı, yargılamanın kaç dereceli olduğu, tarafların ve ilgili makamların yargılama sürecindeki tutumu ve başvurucunun davanın hızla sonuçlandırılmasındaki menfaatinin niteliği gibi hususların, bir davanın süresinin makul olup olmadığının tespitinde göz önünde bulundurulması gereken

⁴⁵⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hatice Kara*, B. No: 2013/3180, 13/4/2016.

⁴⁵⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hatice Kara*, B. No: 2013/3180, 13/4/2016, §§ 27-34.

⁴⁵⁶ GÖKCAN, Hasan Tahsin, “*Türk Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Kapsamında Makul Sürede Yargılanma Hakkı*” Haşim Kılıç’a Armağan Cilt 1, Editörler: ÇOBAN Ali Rıza / GÜLENER Serdar / SAĞLAM Musa / EKİNCİ Hüseyin, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara-2015, s. 819.

⁴⁵⁷ KALABALIK, age, s. 507.

⁴⁵⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Selahattin Akyl*, B. No: 2012/1198, 7/11/2013, § 39.

⁴⁵⁹ DOĞRU, Osman / NALBANT, Atilla; *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar 1. Cilt*, Şen Matbaa, 2012, s. 634; Anayasa Mahkemesi kararı, *Atila Oğuz Boyalı*, B. No: 2013/99, 20/3/2014, § 69.

⁴⁶⁰ DOĞRU/NALBANT, age, s. 634.

kriterler olduğunu, ancak belirtilen kriterlerden hiçbirinin makul sürenin değerlendirilmesinde tek başına belirleyici olmadığını, yargılama sürecindeki tüm gecikme periyotlarının ayrı ayrı tespiti ile bu kriterlerin toplam etkisi değerlendirilmek suretiyle, hangi unsurun yargılamanın gecikmesi açısından daha etkili olduğunun saptanması gerektiğini kabul etmektedir.⁴⁶¹

Anayasa Mahkemesi, her bir başvurunun kendine özgü koşullarını dikkate alarak karar verdiğinden bazı başvurularda 4 yıl veya daha az süren yargılama makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine⁴⁶² karar vermiş, bazı başvurularda ise 7 yılı aşkın bir sürede tamamlanan yargılamaları dahi makul olarak değerlendirip açıkça dayanaktan yoksunluk⁴⁶³ kararları vermiştir. Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesinin, genel olarak 4 yıldan daha az süren başvurularda makul sürede yargılanma hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verdiği söylenebilir.⁴⁶⁴

1.2.3.2.5.6. Hakkaniyete Uygun Yargılanma Hakkı Yönünden Adil Yargılanma Hakkı

1.2.3.2.5.6.1. Genel Olarak

Yukarıda da belirtildiği üzere çok geniş bir kavram olan hakkaniyete uygun yargılanma hakkı, silahların eşitliği ilkesi, çelişmeli yargılama ilkesi, gerekçeli karar hakkı, susma hakkı gibi hak ve ilkelerin adil yargılanma hakkı kapsamında görülmesini sağlamış ve yargılamanın bir bütün olarak ele alınıp değerlendirilmesi yoluyla adil yargılanma hakkına uygun bir yargılama yapılıp yapılmadığını değerlendirme fırsatı sunmuştur.⁴⁶⁵

⁴⁶¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Atila Oğuz Boyalı*, B. No: 2013/99, 20/3/2014, §§ 63-65.

⁴⁶² Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Haydar Kahraman*, B. No: 2014/6787, 19/11/2014, §§ 21-33 (dört yıl dört ay yirmi altı gün devam yargılama); *İ.R.S. ve diğerleri*, B. No: 2013/7064, 6/4/2016, §§ 17-22, (dört yıl yedi ay devam yargılama); *Hasan Hüseyin Dal*, B. No: 2013/2265, 16/10/2014, §§ 34-75, (3 yıl 5 ay devam yargılama); *Hasan Geçer*, B. No: 2013/1326, 17/7/2014, §§ 40-55, (3 yıl 4 ay devam yargılama); *Kınyas Kaya*, B. No: 2013/1071, 10/3/2015, §§ 29-42, (üç yıl on bir ay on gün devam yargılama).

⁴⁶³ Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Abdulkadir Bolluk*, B. No: 2013/5278, 15/4/2014, §§ 13-27 (yedi yıl devam yargılama); *Yaşar Bulut ve Hakan Akşam*, B. No: 2014/5897, 25/2/2015, §§ 21-38 (5 yıl 11 ay 5 gün devam yargılama); *Şükran Kasırga*, B. No: 2013/1238, 25/3/2015, §§ 19-35 (5 yıl 3 ay 13 gün devam yargılama); *Şafi İçiğen*, B. No: 2014/4319, 7/1/2016, §§ 37-41 (7 yıl 5 ay devam yargılama).

⁴⁶⁴ Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Necmettin Kaçar ve diğerleri*, B. No: 2013/7098, 7/4/2016, §§ 48-52 (3 yıl 8 ay 23 gün devam yargılama); *Fatih Özgüner*, B. No: 2013/6358, 4/11/2015, §§ 50-59 (3 yıl 7 ayın biraz üzerinde devam yargılama); *Ersin Ekmekçi ve Sinan Ekmekçi*, B. No: 2013/6068, 18/11/2015, §§ 96-103 (2 yıl 6 ay devam yargılama); *Kasım İlimoğlu*, B. No: 2013/8136, 25/2/2015, §§ 64-71 (4 yıl 3 gün devam yargılama); *Halim Yıldırım*, B. No: 2013/1401, 16/10/2014, §§ 23-33 (4 yıl 1 ay devam yargılama); *Fikri Erdoğan ve diğerleri*, B. No: 2013/9032, 5/11/2014, §§ 18-27 (3 yıl 4 ay devam yargılama).

⁴⁶⁵ İNCEOĞLU, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, s. 218-219; HARRIS / O'BOYLE / BATES / BUCKLEY, age, s. 248.

1.2.3.2.5.6.2. Silahların Eşitliği İlkesi ile Çelişmeli Yargılama İlkesi Yönünden Hakkaniyete Uygun Yargılanma Hakkı

Gerek ceza yargılaması alanında gerekse hukuk yargılaması ile idari yargılama alanında adil ve hakkaniyete uygun yargılanma hakkının temel unsurlarından biri şüphesiz davanın tarafları arasında bir eşitliğin bulunmasıdır.⁴⁶⁶ Nitekim Anayasa Mahkemesi, adil yargılanma hakkının en temel unsurlarından birinin silahların eşitliği ilkesi olduğunu, silahların eşitliği ilkesinin davanın taraflarının usuli haklar bakımından aynı koşullara tabi tutulması ve taraflardan birinin diğerine göre daha zayıf bir duruma düşürülmeksizin iddia ve savunmalarını makul bir şekilde mahkeme önünde dile getirme fırsatına sahip olması anlamına geldiğini, ceza davalarının yanı sıra medeni hak ve yükümlülüklerle ilgili uyuşmazlıklara ilişkin hukuk davaları ve idari davalarda da bu ilkeye uyulması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁶⁷ Anayasa Mahkemesi çelişmeli yargılama ilkesinin ise silahların eşitliği ilkesi ile yakından ilişkili olduğunu, bu iki ilkenin birbirini tamamlar nitelikte olduğunu, çelişmeli yargılanma hakkının kural olarak, bir hukuk ya da ceza davasında tüm taraflara, gösterilen kanıtlar ve sunulan görüşler hakkında bilgi sahibi olma ve bunlarla ilgili görüş bildirebilme imkânı verme anlamına geldiğini⁴⁶⁸ ifade etmiştir.

Anayasa Mahkemesi, silahların eşitliği ilkesi ile çelişmeli yargılama ilkesinin ihlal edildiği şikâyetlerini çoğunlukla aynı başlık altında incelemeyi tercih etmektedir. Hükme dayanak teşkil eden bilgi ve belgelere erişememe çelişmeli yargılama ilkesi ile ilgili olduğundan ve böylesi bir durum aynı zamanda bilgi ve belgelere erişemeyen tarafı zayıf duruma soktuğundan Anayasa Mahkemesinin bu inceleme usulü yerinde gözükmektedir.

Anayasa Mahkemesi, silahların eşitliği ilkesi ile çelişmeli yargılama ilkesinin ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurularda, başvuru konusu yargılamanın bütününe dikkate alarak bir değerlendirme yapmakta ve ihlal oluşturduğu iddia edilen olayın yargılamayı bir bütün olarak adil olmaktan çıkarıp çıkarmadığını dikkate alarak bir sonuca ulaşmaktadır. Anayasa Mahkemesi bu kapsamda, aleyhe sonuç doğurabilecek nitelikteki Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tebliğnamesine karşı başvuruca yazılı görüş bildirme olanağı tanınmaması,⁴⁶⁹ idari yargıda açılan iptal davasında ilk derece mahkemesinin işlem gerekçesinden farklı bir gerekçeyle davayı reddetmesi ve bu duruma ilişkin itirazların kanun

⁴⁶⁶ TURAN, Hüseyin; İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı, Adalet Yayınevi, 2016, s. 314.

⁴⁶⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Yaşasın Aslan*, B. No: 2013/1134, 16/5/2013, § 32.

⁴⁶⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Faik Gümüş*, B. No: 2012/603, 20/2/2014, § 47.

⁴⁶⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Zekayi Çelebi*, B. No: 2014/5633, 18/5/2016, §§ 26-30; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Gürhan Nerse*, B. No: 2013/5957, 30/12/2014, §§ 33-40.

yollarında karşılanmamış olması,⁴⁷⁰ infaz hâkimliği tarafından verilen karara yapılan itiraz incelemesinde alınan Cumhuriyet savcısının mütalaasının başvuruca tebliğ edilmemesi,⁴⁷¹ yargılamanın yenilenmesi talebinin reddine ilişkin karara karşı yapılan itiraz üzerine Cumhuriyet savcısından alınan mütalaanın başvuruca tebliğ edilmemesi,⁴⁷² aleyhe açılan davada, başvuruca herhangi bir tebligat gönderilmeden karar verilmesi ve temyiz ve karar düzeltme aşamalarında bu hususa ilişkin herhangi bir değerlendirme yapılmaması,⁴⁷³ AYİM'de açılan bir davada davalı idare tarafından sunulan ve AYİM kararında hükme esas alınan gizlilik dereceli belgelerin yargılamanın hiçbir aşamasında başvuruca inceletirilmemesi,⁴⁷⁴ idari para cezasının kaldırılması istemiyle açılan davada idare tarafından Mahkemeye sunulan ve başvuruca başarı şansını zedeleyici nitelikte olan bilgi ve belgelerin yargılamanın hiçbir aşamasında başvuruca tebliğ edilmemesi⁴⁷⁵ hâllerinde yargılamanın bütününe dikkate alarak silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinin ihlal edildiği sonucuna ulaşmış iken; idari para cezasının iptali istemiyle açılan bir davada idare tarafından mahkemeye sunulan bilgi ve belgelerin ilk derece mahkemesi aşamasında başvuruca tebliğ edilmemesi,⁴⁷⁶ yargılamanın yenilenmesi talebinin incelemesi aşamasında alınan Savcılık mütalaasının başvuruca tebliğ edilmemesi,⁴⁷⁷ AYİM Başsavcılığı tarafından hazırlanan yazılı düşüncenin başvuruca tebliğ edilmemesi,⁴⁷⁸ idari yargıda görülen bir davada ara karar üzerine Mahkemeye gönderilen belgelerin ilk derece mahkemesi aşamasında başvuruca tebliğ edilmemesi,⁴⁷⁹ en son alınan bilirkişi raporu dışındaki raporların ve ıslah dilekçesinin bir suretinin bozma ilamından önce başvuruca tebliğ edilmemesi,⁴⁸⁰ temyiz aşamasında alınan ek bilirkişi raporunun onama kararından

⁴⁷⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Koray Erdoğan*, B. No: 2013/1989, 10/3/2016, §§ 24-44.

⁴⁷¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Erdener Demirel*, B. No: 2013/1869, 2/12/2015, §§ 59-69.

⁴⁷² Anayasa Mahkemesi kararı, *Oğuz Tatış ve diğeri*, B. No: 2013/4186, 15/10/2014, §§ 88-97; Anayasa Mahkemesi benzer nitelikteki diğeri bir başvuruda ise silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesi yönünden, bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir. Bu karar için bkz. *Laleş Çeliker*, B. No: 2013/8413, 21/4/2016, §§ 24-32.

⁴⁷³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Elife Berktaş*, B. No: 2013/4684, 19/11/2015, §§ 25-37; Benzer yöndeki diğeri Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Medeni Alpkaya*, B. No: 2013/3078, 21/1/2016, §§ 34-55; *Mehmet Ali Bedir ve Tefik Günay*, B. No: 2013/4073, 21/1/2016, §§ 22-41.

⁴⁷⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Taylan Özgür Tor*, B. No: 2013/2454, 12/3/2015, §§ 35-47; Anayasa Mahkemesinin benzer yöndeki diğeri kararları için bkz. *Bülent Karataş*, B. No: 2013/6428, 26/6/2014, §§ 63-78; *Ahmet Erbek*, B. No: 2013/3197, 17/2/2016, §§ 42-58.

⁴⁷⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Targan Tolga Yungul*, B. No: 2013/1386, 16/4/2015, §§ 20-31.

⁴⁷⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kırmızı Gaa İnşaat Turizm Gıda Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.*, B. No: 2013/2370, 11/12/2014, §§ 27-36.

⁴⁷⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Oğuz Tatış ve diğeri*, B. No: 2013/4186, 15/10/2014, §§ 39-44.

⁴⁷⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Oğuzhan Kozacıoğlu*, B. No: 2013/4513, 24/6/2015, §§ 31-36.

⁴⁷⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ömer Topuz*, B. No: 2013/6833, 3/4/2014, §§ 55-62.

⁴⁸⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Cemal Bayseferoğulları (2)*, B. No: 2013/8474, 21/1/2016, §§ 62-78.

önce başvurucuya tebliğ edilmemesi,⁴⁸¹ Cumhuriyet Başsavcılığının esas hakkındaki mütalaasından bilgi sahibi olunamaması⁴⁸² nedenleriyle silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinin ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurularda, başvurucuların, yargılamanın ilerleyen aşamalarında söz konusu bilgilere erişebildiğini dikkate alarak silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu kanaatine varmış ve bu başvuruların açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesinin, zamanında tebliğ edilmeyen bilgi ve belgelere göre karar verildiğinden bahisle silahların eşitliği ilkesi ile çelişmeli yargılama ilkesinin ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurularda, yargılamanın ilerleyen aşamalarında söz konusu bilgi ve belgelerin başvurucuya tebliğ edildiğini tespit etmesi hâlinde açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermesi makul gözükmekle birlikte, bazı durumlarda, özellikle de ilk derece mahkemesi aşamasında erişilemeyen bilgi ve belgelere kanun yolları aşamasında erişilmesi hâlinde, sırf bu sebebe dayanarak açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermesi makul gözükmemektedir. İlk derece mahkemesi aşamasında zamanında tebliğ edilmeyen bir bilgi veya belge daha sonra ama yine ilke derece mahkemesi aşamasında başvurucuya tebliğ edilmişse ve başvurucu ilk derece mahkemesi önünde söz konusu bilgi ve belgelere karşı iddia ve itirazlarını ileri sürebilme imkânı elde edebilmişse, bu durumda gerçekten de silahların eşitliği ilkesi ile çelişmeli yargılama ilkesi yönünden bir sorun gözükmemektedir. Ancak ilk derece mahkemesi aşamasında hiçbir şekilde başvurucuya tebliğ edilmeyen bir bilgi ve belgeden başvurucunun gerekçeli kararın tebliğiyle veya daha sonra kanun yolları aşamasında haberdar olması hâlinde durum değişmektedir. Bu gibi durumlarda Anayasa Mahkemesi daha katı bir uygulama içinde olmalı ve başvurucunun kanun yolları aşamasında haberdar olduğu bilgi ve belgelere karşı ileri sürdüğü iddia ve itirazların istinaf ya da temyiz merciince karşılanmaması hâlinde silahların eşitliği ilkesi ile çelişmeli yargılama ilkesi yönünden açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermekten kaçınmalıdır.

Anayasa Mahkemesi, idari para cezasının kaldırılması istemiyle açılan bir davada idare tarafından mahkemeye sunulan ve yargılamanın hiçbir aşamasında başvurucuya tebliğ edilmeyen belgelerin hükme esas alınması nedeniyle silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesinin ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda, söz konusu belgelerin başvurucunun bilgisi dâhilinde olmayan ek bir açıklama içermediğini dikkate

⁴⁸¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Lütfiye Yılmaz*, B. No: 2014/14578, 21/6/2017, §§ 33-38.

⁴⁸² Anayasa Mahkemesi kararı, *Az.M.*, B. No: 2013/560, 16/4/2015, §§ 34-44.

olarak kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁴⁸³ Anayasa Mahkemesi, temyiz duruşma gününü içeren davetiyenin eski adrese çıkarılması sonucu duruşma gününden haberdar olunamaması nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda da, adres değişikliğine ilişkin hususu Derece Mahkemelerine bildirme konusunda başvuruçunun kendisinden beklenen özeni göstermediği, bu itibarla temyiz duruşma gününün bildirilememiş olmasında Derece Mahkemelerine atfedilecek bir kusurun bulunmadığı gerekçesiyle silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesi yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁴⁸⁴

Anayasa Mahkemesi ayrıca, Yargıtay tetkik hâkiminin görüşünün bildirilmemesi nedeniyle çelişmeli yargılama ilkesinin ihlal edildiği,⁴⁸⁵ Yargıtay'ın geri çevirme kararının tebliğ edilmemesi nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiği,⁴⁸⁶ hükme esas alınan gizlilik dereceli belgenin altındaki isim ve imzanın karartılarak incelettirilmesi nedeniyle silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesinin ihlal edildiği,⁴⁸⁷ idari yargıda açılan bir davada savunmaya cevap dilekçesinin davalı idareye tebliğ edilmemesinin silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesini ihlal ettiği⁴⁸⁸ iddialarıyla yapılan başvurularda, yargılamanın bütünü dikkate alarak başvuruçuların önemli bir usuli imkândan mahrum kalmadığı sonucuna varmış ve söz konusu başvuruların açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

Silahların eşitliği ilkesi ile ilgili son olarak, belirli bir davaya ilişkin delilleri değerlendirme yetkisi kural olarak derece mahkemelerine ait olmakla birlikte delillere ilişkin dengesizlik veya hakkaniyetsizlik iddialarının yargılamanın bütünü ışığında Anayasa Mahkemesince değerlendirilebileceği belirtilmelidir.⁴⁸⁹ Anayasa Mahkemesi bu kapsamda, taraflardan biri aleyhine ortaya çıkan delillere ilişkin dengesizlik veya hakkaniyetsizliğin yargılamanın bütünü yönünden adil yargılanma hakkını ihlal eder nitelikte olduğuna kanaat

⁴⁸³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Durmaz Oto. Petrol Ürünleri İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti.*, B. No: 2013/1746, 7/5/2015, §§ 33-34; Benzer yöndeki diğer Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Aziz Ağırlı*, B. No: 2013/1377, 25/3/2015, §§ 32-43; *Arzu Ekici Tireki*, B. No: 2014/13942, 5/10/2017, §§ 17-25.

⁴⁸⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mustafa Mehmet Günyeli*, B. No: 2013/2436, 24/3/2016, §§ 38-58.

⁴⁸⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Yasemin Ekşi*, B. No: 2013/5486, 4/12/2013, §§ 60-65; Anayasa Mahkemesinin benzer yöndeki diğer kararları için bkz. *Kamil Koç*, B. No: 2012/660, 7/11/2013, §§ 42-48 (AYİM Raportör Üyesinin görüşünün başvuruçuya tebliğ edilmemesi); *Ada Deniz Acentalıkları ve Danışmanlık Ltd. Şti.*, B. No: 2013/6405, 15/12/2015, §§ 38-43 (Danıştay tetkik hâkiminin görüşünün başvuruçuya tebliğ edilmemesi).

⁴⁸⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Tahir Gökatalay*, B. No: 2013/1780, 20/3/2014, §§ 21-27.

⁴⁸⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Cem Furuncu*, B. No: 2012/774, 10/12/2014, §§ 17-29; Anayasa Mahkemesinin benzer yöndeki diğer bir kararı için bkz. *B.Ç.*, B. No: 2013/2349, 20/11/2014, §§ 39-55.

⁴⁸⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Türko*, B. No: 2013/5949, 12/3/2015, §§ 29-39.

⁴⁸⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Sencer Başat ve diğerleri*, B. No: 2013/7800, 13/6/2014, §§ 79-80.

getirirse silahların eşitliği ilkesi ile bağlantılı olarak hakkaniyete uygun yargılanma hakkının ihlal edildiğine;⁴⁹⁰ aksi kanaatte ise ya ihlal edildiği ileri sürülen hakkın ihlal edilmediğine ya da bir ihlalin olmadığının açık olduğu gerekçesiyle başvurunun kabul edilemez olduğuna⁴⁹¹ karar verebilir.

1.2.3.2.5.6.3. Gerekçeli Karar Hakkı Yönünden Hakkaniyete Uygun Yargılanma Hakkı

Hakkaniyete uygun bir yargılama için gerekli olan güvencelerden biri de gerekçeli karar hakkıdır. Anayasa Mahkemesi bu bağlamda, mahkemelerin, "*kararlarını hangi temele dayandırdıklarını yeterince açık olarak belirtme*" yükümlülüğü altında olduklarını, bununla birlikte mahkemelerin bu yükümlülüğünün yargılamada ileri sürülen her türlü iddia ve savunmaya karar gerekçesinde ayrıntılı şekilde yanıt verilmesi şeklinde anlaşılmayacağını, bu nedenle bir kararda tam olarak hangi unsurların bulunması gerektiği hususunun, davanın niteliğine ve koşullarına bağlı olduğunu, ancak muhakeme sırasında açık ve somut bir biçimde öne sürülen iddia ve savunmaların davanın sonucuna etkili olması, başka bir deyişle davanın sonucunu değiştirebilecek nitelikte bulunması halinde, davayla doğrudan ilgili olan bu hususlara mahkemelerce makul bir gerekçe ile yanıt verilmesi gerektiğini kabul etmektedir.⁴⁹²

Gerekçeli karar hakkının kapsamını anılan şekilde belirleyen Anayasa Mahkemesinin bu konuyla ilgili olarak birçok ihlal kararı olduğu gibi oldukça fazla sayıda açıkça dayanaktan yoksunluk kararı da vardır. Anayasa Mahkemesi, davanın esasına etkili olan bir konunun kararda karşılanmamış olması hâlinde gerekçeli karar hakkının ihlal edildiğine karar vermektedir.⁴⁹³ Anayasa Mahkemesi böyle bir durumun olmaması hâlinde ise -tarafarca ileri sürülen tüm iddialara cevap verilmemiş olsa bile ya gerekçeli karar

⁴⁹⁰ Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Sencer Başat ve diğerleri*, B. No: 2013/7800, 13/6/2014, §§ 73-90; *Mustafa Kupal*, B. No: 2013/7727, 4/2/2016, §§ 45-64; *Hasan Rahmi Özgenç*, B. No: 2013/2418, 16/12/2015, §§ 34-66; *Aligül Alkaya ve diğerleri*, B. No: 2013/1138, 27/10/2015, §§ 146-172; *Ahmet Zeki Üçok*, B. No: 2013/1966, 25/3/2015, §§ 57-82; *Yankı Bağcıoğlu ve diğerleri*, B. No: 2014/253, 9/1/2015, §§ 55-78; *Sebahat Tuncel (2)*, B. No: 2014/1440, 26/2/2015, §§ 52-99.

⁴⁹¹ Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Hüseyin Bıyık*, B. No: 2013/8773, 20/1/2016, §§ 32-39; *Hacı Kılıç*, B. No: 2013/7840, 10/3/2016, §§ 22-36; *Erlər Yapı Malzeme A.Ş.*, B. No: 2013/5019, 7/1/2016, §§ 41-54.; *Halim Yıldırım*, B. No: 2013/1401, 16/10/2014, §§ 34-38.

⁴⁹² Anayasa Mahkemesi kararı, *Sencer Başat ve diğerleri*, B. No: 2013/7800, 13/6/2014, §§ 34-39.

⁴⁹³ Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Sahibe Çelik ve Necla Çelik*, B. No: 2013/4899, 20/1/2016, §§ 54-71; *Münür Ata*, B. No: 2014/4958, 22/1/2015, §§ 30-45; *Bayram Keleş*, B. No: 2013/6163, 1/12/2015, §§ 84-96; *Ünal Aslantürk*, B. No: 2013/1876, 8/9/2015, §§ 35-51; *Sencer Başat ve diğerleri*, B. No: 2013/7800, 13/6/2014, §§ 27-91; *Sebahat Tuncel (2)*, B. No: 2014/1440, 26/2/2015, §§ 52-99; *Kırmızı Gaa İnşaat Turizm Gıda Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.*, B. No: 2013/2370, 11/12/2014, §§ 38-48.

hakkının ihlal edilmediğine⁴⁹⁴ ya da gerekçeli karar hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle başvurunun kabul edilemez olduğuna⁴⁹⁵ karar vermektedir.

Gerekçeli karar hakkı ile ilgili olarak ayrıca kanun yolu mercilerinin kararlarının gerekçelerine değinilmesi gerekir. Anayasa Mahkemesi, kanun yolu mercilerinin kararlarının tamamen gerekçeli olmasının zorunlu olmadığını, kanun yolu mercilerinin yargılamayı yapan mahkeme ile aynı fikirde olması hâlinde bunu ya aynı gerekçeyi kullanarak ya da basit bir atıfla kararına yansıtmasının yeterli olduğunu kabul etmektedir. Anayasa Mahkemesi bu kapsamda, ilk derece mahkemesi kararına atıf yapmak suretiyle karşılanacak nitelikteki iddiaların kanun yolu aşamasında gerekçesiz bir şekilde reddedilmesi hâlinde gerekçeli karar hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermekte;⁴⁹⁶ ancak, ilk derece mahkemesince karşılanmayan yahut kanun yolu incelemesi devam ederken ortaya çıkan esaslı bir durumun kanun yolu mercilerince cevapsız bırakılmış olması hâlinde gerekçeli karar hakkı yönünden ihlal kararı vermektedir.⁴⁹⁷

1.2.3.2.5.6.4. Hukuka Aykırı Deliller Yönünden Hakkaniyete Uygun Yargılanma Hakkı

Hukuka aykırı olarak elde edilmiş delillerin hükme esas alınması meselesi de hakkaniyete uygun yargılanma hakkı kapsamında değerlendirilmektedir. Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 38. maddesinin altıncı fıkrasında kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulguların delil olarak kabul edilemeyeceğinin açıkça hükme bağlandığını, bahsi geçen anayasal kural temel olarak ceza yargılaması hukukuna ilişkin olmakla birlikte, bu kuralın uygulanabildiği ölçüde hukuk yargılaması bakımından da dikkate alınması gerektiğini, bununla birlikte Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kapsamındaki görevinin, belirli delil unsurlarının kanuna uygun şekilde elde edilip edilmediklerini tespit etmekten ziyade,

⁴⁹⁴ Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Abdullah Öcalan*, B. No: 2013/409, 25/6/2014, §§ 113-122.

⁴⁹⁵ Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Esmâ Başbakkal*, B. No: 2012/1128, 8/5/2014, §§ 58-65; *Abdulahap Aydemir ve Yusuf Candemir*, B. No: 2013/7349, 1/12/2015, §§ 94-100; *Hayrettin Aktaş*, B. No: 2013/1205, 17/9/2013, §§ 44-48; *Faik Deniz Şar*, B. No: 2014/1643, 4/11/2014, §§ 27-32; *Mesut Kırçuvanoğlu*, B. No: 2014/13023, 11/3/2015, §§ 33-43.

⁴⁹⁶ Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Salahattin Özek*, B. No: 2014/6978, 26/2/2015, §§ 26-34; *Ahmet Sağlam*, B. No: 2013/3351, 18/9/2013, §§ 47-52; *Demir Dinipak*, B. No: 2013/7983, 26/6/2014, §§ 50-56.

⁴⁹⁷ Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Caner Kandırmaz*, B. No: 2013/3672, 30/12/2014, §§ 21-33; *Önder Atmaca ve diğerleri*, B. No: 2013/7449, 16/12/2015, §§ 38-56; *Salih Söylemezoğlu*, B. No: 2013/3758, 6/1/2016, §§ 22-42; *Mustafa Kahraman*, B. No: 2014/2388, 4/11/2014, §§ 27-54; *Denktaş Nakliyat Turizm Ltd. Şti.*, B. No: 2013/3963, 15/10/2015, §§ 24-39; *Nusret Yumrutaş*, B. No: 2013/6355, 19/11/2015, §§ 22-36.

bu “*kanuna aykırılığın*” bir bütün olarak yargılamanın adil olup olmamasına etkisini incelemek olduğunu ifade etmiştir.⁴⁹⁸

Anayasa Mahkemesi, hukuka aykırı olarak elde edilmiş delillerin hükme esas alınmasının adil yargılanma hakkını ihlal ettiği iddiasıyla yapılan başvurular ile ilgili olarak verdiği ilk kararlarda oldukça hassas davranmış ve hukuka aykırı şekilde elde edilen delillerin yargılamada tek ve belirleyici delil olarak kullanıldığı durumlarda adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.⁴⁹⁹ Anayasa Mahkemesi, daha sonra bu içtihadını revize ederek hukuka aykırı şekilde elde edilen delillerin yargılamada tek ve belirleyici delil olarak kullanılmasını tek başına ihlal sebebi olarak görmemiş; kanuna aykırı şekilde elde edilen delillerin yargılamada tek ve belirleyici delil olarak kullanılmasının yanı sıra, söz konusu kanuna aykırılığın, elde edilen delillerin sıhhatine etki edip etmediğinin ve elde edilen delillerin gerçekliğini şüpheye düşürüp düşürmediğinin de dikkate alınması gerektiğini kabul etmiştir. Başka bir anlatımla, yargılamada tek ve belirleyici olan bir delil hukuka aykırı olarak elde edilmiş olsa bile söz konusu delilin güvenilirliğini şüpheye düşüren somut bir durum yoksa, bu delilin hükme esas alınmasının adil yargılanma hakkı yönünden bir sorun teşkil etmediği kabul edilmiştir.⁵⁰⁰

Adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verilebilmesi için hukuka aykırı şekilde elde edilen delillerin yargılamada tek ve belirleyici delil olarak kullanılmasının yanı sıra bu delillerin güvenilirliğini de şüpheye düşüren bir durumun varlığının aranması, ihlal kararlarının çoğunlukla işkence veya kötü muamele sonucu elde edildiği ileri sürülen delillerin hükme esas alındığı başvurularda verilmesi,⁵⁰¹ böylesi bir durumun olmadığı başvuruların ise çoğunlukla açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemez bulunması⁵⁰²sonucunu doğurmuştur.

1.2.3.2.5.7. Masumiyet Karinesi Yönünden Adil Yargılanma Hakkı

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın 38. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan masumiyet karinesinin adil yargılanma hakkının en önemli güvencelerinden birini

⁴⁹⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Yaşar Yılmaz*, B. No: 2013/6183, 19/11/2014, § 51-§ 46.

⁴⁹⁹ Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Yaşar Yılmaz*, B. No: 2013/6183, 19/11/2014, §§ 38-60.

⁵⁰⁰ Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Jakop Gabriel*, B. No: 2013/2392, 15/4/2015, §§ 27-50.

⁵⁰¹ Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Müslüm Turfan*, B. No: 2013/2516, 18/11/2015, §§ 38-57; *Metin Sarıgül*, B. No: 2013/3287, 20/4/2016, §§ 84-96; *Suna Ökmen ve Dursun Bütünler*, B. No: 2013/717, 20/4/2016, §§ 125-152.

⁵⁰² Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Fatih Özgüner*, B. No: 2013/6358, 4/11/2015, §§ 38-42.

oluşturduğunu, masumiyet karinesinin, kişinin suç işlediğine dair kesinleşmiş bir yargı kararı olmadan suçlu olarak kabul edilmemesini güvence altına aldığını, bunun sonucu olarak kişinin masumiyeti "*asil*" olduğundan suçluluğu ispat külfeti iddia makamına ait olup, kimseye suçsuzluğunu ispat mükellefiyetinin yüklenemeyeceğini, ayrıca hiç kimsenin, suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar yargılama makamları ve kamu otoriteleri tarafından suçlu olarak nitelendirilemeyeceğini ve suçlu muamelesine tabi tutulamayacağını, bununla birlikte suç isnadı mahkûmiyete dönüşen ve suçluluğu sabit hale gelen kişiler açısından ise artık "*hakkında suç isnadı olan kişi*" statüsünde olmadıkları için masumiyet karinesi iddiasının geçerli bir dayanağının kalmayacağını kabul etmektedir.⁵⁰³

Öncelikle belirtmek gerekir ki Anayasa'nın 38. maddesinde güvence altına alınan masumiyet karinesi, bir kişinin suçla itham edilmesini ve bu kapsamda kişi hakkında soruşturma ya da kovuşturma yürütülmesini engelleme hakkını içermez. Nitekim Anayasa Mahkemesi, ceza soruşturması açılması nedeniyle masumiyet karinesinin ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda,⁵⁰⁴ kişinin kovuşturma sürecine tabi kılınmasıyla masumiyet karinesinin ihlal edildiğinin söylenemeyeceğini, bu nedenle, ceza muhakemesi sürecinde yargı mercileri tarafından suçla itham edilme veya yargı mercilerinin suç şüphesini ifade eden kararlarının bu kapsamda değerlendirilemeyeceğini belirterek masumiyet karinesi yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁵⁰⁵ Masumiyet karinesi, suç isnat edilen kişiler hakkında ceza soruşturması veya kovuşturması yürütülmesini engellemediği gibi ceza davalarının mutlaka devam etmesini isteme hakkını, başka bir anlatımla kişi hakkında açılan kamu davasının zamanaşımından düşmesini engelleme hakkını da içermez. Anayasa Mahkemesi, hakkında açılan ceza davasının zamanaşımından düşmesine karar verilmesi nedeniyle aklanamadığını ve bu sebeple masumiyet karinesinin ihlal edildiğini ileri süren bir başvuruçunun başvurusunda, masumiyet karinesi yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁵⁰⁶ Anayasa Mahkemesi, ilk derece mahkemesince hakkında beraat kararı verilen ancak karar henüz kesinleşmemişken yürürlüğe giren bir kanun uyarınca hakkında kovuşturmanın ertelenmesine karar verilen bir

⁵⁰³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ali Atlı*, B. No: 2013/500, 20/3/2014, §§ 33-35.

⁵⁰⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ömer Osman Soylu*, B. No: 2012/363, 5/3/2013.

⁵⁰⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ömer Osman Soylu*, B. No: 2012/363, 5/3/2013, § 16.

⁵⁰⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ömer Çoğun*, B. No: 2013/3396, 22/6/2015, §§ 16-30.

başvurucunun masumiyet karinesinin ihlal edildiği yönündeki şikâyeti hakkında da bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁵⁰⁷

Anayasa Mahkemesi, ceza soruşturması devam ederken adli kontrol kapsamında verilen yurtdışına çıkış yasağının masumiyet karinesini ihlal ettiği,⁵⁰⁸ tutuklama ile ilgili karar verilirken kesin hüküm halini almayan ceza süresinin dikkate alınması nedeniyle masumiyet karinesinin ihlal edildiği,⁵⁰⁹ yeniden yargılama talebinin incelenmesi aşamasında başvurucudan “sanık” değil “hükümlü” olarak bahsedilmesinin masumiyet karinesine aykırı olduğu⁵¹⁰ iddialarıyla yapılan bireysel başvurularda masumiyet karinesi yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararları vermiştir.

Masumiyet karinesinin ihlali iddiası, hakkında ceza soruşturması açılan ancak bu ceza soruşturması kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararlar sonucunda yahut hakkındaki kamu davası beraat kararıyla ya da hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi bir kararlar neticelenen ancak soruşturma ve kovuşturmayaya konu eylemler nedeniyle disiplin hukuku çerçevesinde ihraç, sözleşmenin yenilenmemesi gibi işlemlere maruz kalan veya özel hukuk ilişkisi içerisinde iş akdi feshedilen kişilerin yaşadığı bu olaylarda da gündeme gelebilmektedir. Anayasa Mahkemesi, ceza hukuku ile disiplin hukukunun farklı kural ve ilkelere tabi disiplinler olduğunu dikkate almak suretiyle bu gibi durumların, yani mahkûmiyetle sonuçlanmamış olaylara dayanılarak bir kişinin disiplin hukuku bakımından suçlu bulunmasının veya özel hukuk ilişkisi kapsamında bir yaptırıma maruz kalmasının, masumiyet karinesini otomatik olarak ihlal etmeyeceğini, bununla birlikte karar vericilerin kullandıkları dilin kritik önem taşıdığını ve masumiyet karinesinin ihlal edilmemesi için kullanılan ifadelerde seçilecek kelimelere azami dikkat edilmesi gerektiğini kabul etmektedir.⁵¹¹

Anayasa Mahkemesi bu kapsamda, örgüt üyesi olduğundan bahisle hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen ve bu sebeple ayrıca öğretmenlik mesleğinden ihraç edilen bir kişinin meslekten ihraç kararının iptali istemiyle idari yargıda açtığı davada kullanılan “*ceza mahkemesince yapılan yargılama sonucunda sanığın suçluluğu sabit görülerek hüküm kurulduğu ve suç işlediği sabit olan davacının bu vasfıyla ihtisas mesleği olduğu özel kanununda belirtilen öğretmenlik için gereken özel vasıfları*

⁵⁰⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ali Atlı*, B. No: 2013/500, 20/3/2014, §§ 28-37.

⁵⁰⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Sebahat Tuncel*, B. No: 2012/1051, 20/2/2014, §§ 37-40.

⁵⁰⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Erdoğan Ayhan Kit*, B. No: 2013/9302, 17/9/2014, §§ 25-33.

⁵¹⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Tülin Soyhan*, B. No: 2013/2212, 25/3/2015, §§ 48-58.

⁵¹¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Oğuz Tiftikçier*, B. No: 2013/2091, 4/11/2015, §§ 36-38.

kaybettiği sonucuna varıldığı" şeklindeki ifadelerin,⁵¹² yine örgüt üyesi olduğundan bahisle hakkında kamu davası açılan ve imam hatiplik görevinden alınan bir kişinin, kamu davasının zamanaşımından düşmesine karar verilmesi üzerine imam hatiplik görevine tekrardan alınması için idareye yaptığı başvurunun reddi üzerine idari yargıda açtığı iptal davasında kullanılan "söz konusu mahkeme kararında suç türünün zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırıldığı belirtildiğinden bu durumun suçun varlığını ortadan kaldırmadığı da açık olup bu yöndeki iddiaları dava konusu işlemi sakatlar nitelikte görülmemiştir" şeklindeki ifadelerin⁵¹³ masumiyet karinesine saygı ilkesiyle bağdaşmadığı sonucuna varmış ve bu başvurularda masumiyet karinesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.⁵¹⁴

Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki ifadelerin masumiyet karinesiyile bağdaşmadığına karar vermiş iken görevli memura hakaret suçundan hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen ve bu dava devam ederken görevinde terfi ettirilmeyen bir kişinin terfi ettirilmeme işleminin iptali istemiyle idari yargıda açtığı davada kullanılan "**davacının Kurulda görüşülme tarihi itibarıyla adli yargı yerinde 2 ay 20 gün hapis ve para cezasına mahkûm edildiği ve bu davanın temyiz yargılamasının devam ettiği, bu haliyle idarenin davacının ilk defa girdiği değerlendirmede terfi ettirilmemesi şeklinde oluşan kanaatte objektiflikten uzaklaşıldığına dair bir hususun bulunmadığı**" şeklindeki ifadelerin, başvuru suçlu olduğunu kabul ya da ima eden bir gerekçe olmadığı, zira anılan ifadede başvuru mahkûm edildiği bilgisinin yanında davanın temyiz yargılamasının devam ettiğinden de bahsedilmesinin, yargı kararının sonucundan ziyade devam eden yargısal sürece dikkat çekildiğini gösterdiği, mahkeme tarafından başvuru suçluluğuna dair herhangi bir yargıda bulunulmaksızın salt bu sürecin vurgulanmış olmasının tek başına masumiyet karinesini ihlal ettiğinin söylenemeyeceği gerekçesiyle masumiyet karinesi yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu sonucuna varmış ve başvuru hakkında kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁵¹⁵ Anayasa Mahkemesi, parada sahtecilik suçundan hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen ve bu karardan sonra görevinden ihraç edilen bir kişinin ihraç işleminin iptali istemiyle idari yargıda açtığı davada kullanılan "**... davacının almış olduğu disiplin cezaları, sicil üstlerince hakkında not düşülen menfi**

⁵¹² Anayasa Mahkemesi kararı, *Ömer Aybar*, B. No: 2013/6974, 14/4/2016, § 35.

⁵¹³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Sebğatullah Altın*, B. No: 2013/1503, 2/12/2015, § 33.

⁵¹⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ömer Aybar*, B. No: 2013/6974, 14/4/2016, §§ 24-37; Anayasa Mahkemesi kararı, *Sebğatullah Altın*, B. No: 2013/1503, 2/12/2015, §§ 19-35; Benzer yöndeki diğer Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Ayşedudu Özkan ve diğerleri*, B. No: 2013/2008, 5/11/2015, §§ 35-44; *Münür İçer*, B. No: 2012/584, 12/3/2015, §§ 19-33; *E.Ş.*, B. No: 2014/682, 19/11/2014, §§ 62-75; *Ramazan Tosun*, B. No: 2012/998, 7/11/2013, §§ 48-68; *Oğuz Tiftikçier*, B. No: 2013/2091, 4/11/2015, §§ 27-48.

⁵¹⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mustafa Kıvrak*, B. No: 2013/3175, 20/2/2014, §§ 28-43.

kanaatler, aşırı borçlanmaları ve yargılanmasına, mahkumiyetine neden olan suçun vasıf ve mahiyeti dikkate alındığında; (...)” şeklindeki ifadelerin, ceza davasının sonucuna değil, başvurunun yargılanmasına neden olan suçun vasıf ve mahiyetine atıf yaptığını gösterdiğini belirterek masumiyet karinesi yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu sonucuna varmış ve başvurunun kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.⁵¹⁶ Anayasa Mahkemesi, benzer gerekçelerle, “(...) *davacının yargılandığı suçlar, kaldığı evde yapılan aramada ele geçen materyaller ve sayısı dikkate alındığında (...)*” şeklindeki ifadelerde de masumiyet karinesi yönünden bir sorun görmemiştir.⁵¹⁷

Anayasa Mahkemesinin bu kararları dikkate alındığında, idari yargıda görülen davalarda ceza yargılamasına ilişkin bir yorumda bulunulmadığı, başvurunun suçlu olduğu yönünde bir inancın yansıtılmadığı, yalnızca başvuru hakkındaki kamu davası ile ilgili sürece ve başvurunun yargılanmasına neden olan suçun vasıf ve mahiyetine atıfta bulunulduğu hâllerde ceza hukuku ile disiplin hukukunun farklı disiplinler olduğu da dikkate alınarak masumiyet karinesi yönünden bir sorun görülmediği anlaşılmaktadır. Ceza hukuku ile disiplin hukukunun farklı disiplinler olduğu ve bu iki disiplinin farklı ispat standartlarını benimsedikleri dikkate alındığında Anayasa Mahkemesinin bu yaklaşımı yerinde gözükmeyle birlikte, sadece ceza soruşturmasına veya kovuşturmasına dayanılarak tesis edilen ihraç ve sözleşmenin yenilenmemesi gibi işlemlerde çok katı bir yaklaşım sergilenmesi hâlinde kişilerin mağduriyetine sebep olunabileceği de gözden kaçırılmamalıdır.

1.2.3.2.5.8. Bir Suç ile İsnat Edilen Kişilerin Sahip Olduğu Diğer Güvenceler Yönünden

AİHS’in 6. maddesinin (3) numaralı fıkrasında her sanığın kendisine yöneltilen suçlamalardan haberdar edilme, savunmasını yapabilmek için gerekli zamana ve kolaylığa sahip olma, kendi kendini savunma veya bir avukat yardımıyla yararlanma, iddia tanıklarının sorguya çekme veya çektirme, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında çağrılmasının ve dinlenmesinin sağlanmasını isteme ve gerektiği takdirde bir tercüman yardımıyla para ödenmeksizin yararlanma haklarının bulunduğu yukarıda belirtilmişti. Bu bölümde, Anayasa Mahkemesinin belirtilen usuli güvencelerle ilgili verdiği

⁵¹⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kürşat Eyol*, B. No: 2012/665, 13/6/2013, §§ 18-33.

⁵¹⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kazım Yağız*, B. No: 2013/3128, 18/11/2015, §§ 18-29; Benzer yöndeki diğer Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *M.I.*, B. No: 2012/1268, 30/12/2014, §§ 43-55; *Cem Ateşkan*, B. No: 2013/4694, 10/6/2015, §§ 39-50; *Kamil Çakır (2)*, B. No: 2013/1125, 25/6/2015, §§ 53-60; *Şahin Erol*, B. No: 2013/2539, 7/7/2015, §§ 31-42; *Ahmet Erbek*, B. No: 2013/3197, 17/2/2016, §§ 28-41.

açıkça dayanaktan yoksunluk kararları ihlal kararları ile kıyaslanarak incelenecek ve Anayasa Mahkemesinin bu hakları nasıl yorumladığı ortaya konulacaktır.

Adil yargılanma hakkı, sanığın iddia tanıklarının sorguya çekme veya çektirme hakkını güvence altına almaktadır. Anayasa Mahkemesi, kovuşturma aşamasında bütün kanıtların tartışılabilmesi için kural olarak bu kanıtların aleni bir duruşmada ve sanığın huzurunda ortaya konulması gerektiğini, bu kuralın istinasız olmadığını ancak bir mahkûmiyet kararının sadece veya belirleyici ölçüde, sanığın soruşturma veya yargılama aşamasında sorgulama veya sorgulatma imkânı bulamadığı bir kimse tarafından verilen ifadelere dayandırılmış olması hâlinde adil yargılanma hakkının ihlalinin ortaya çıkabileceğini kabul etmektedir.⁵¹⁸ İddia tanıklarının sorguya çekme hakkı ile ilgili bireysel başvuru kararları incelendiğinde, Anayasa Mahkemesinin genel olarak, mahkûmiyet hükmünün, belirleyici olarak, başvuru soruşturması veya yargılama aşamasında sorgulama veya sorgulatma imkânı bulamadığı bir tanık tarafından verilen ifadelere dayandırılmış ve savunma hakkının korunması için hiçbir tedbir alınmamış olması durumunda tanık sorgulama hakkının ihlal edildiğine karar verdiği;⁵¹⁹ aleyhe olan tanık beyanının mahkûmiyet hükmünde tek ve belirleyici olmaması ve başvuru soruşturması iddia tanığının sorgulayamamasının bir bütün olarak yargılamanın adilliğini ortadan kaldırmaması hâlinde ise bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verdiği görülmektedir.⁵²⁰

Adil yargılanma hakkı, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla "*aynı koşullar altında*" davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını isteme hakkını güvence altına almaktadır. Adil yargılanma hakkı kapsamında ayrı ve açık bir şekilde tanınan bu güvence, hakkaniyete uygun yargılanma hakkının unsurlarından olan silahların eşitliği ilkesinin de bir gereğidir.⁵²¹

⁵¹⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Atıla Oğuz Boyalı*, B. No: 2013/99, 20/3/2014, § 46.

⁵¹⁹ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Ali Rıza Telek*, B. No: 2013/2630, 30/12/2014, §§ 33-54; *Az. M.*, B. No: 2013/560, 16/4/2015, §§ 45-67; *Tahir Laçın*, B. No: 2013/7011, 5/11/2015, §§ 54-75; *Levent Yanlık*, B. No: 2013/1189, 18/11/2015, §§ 82-86; *Faruk Karadavut*, B. No: 2013/8998, 6/1/2016, §§ 23-40; *Sertaç Kılıçarslan*, B. No: 2013/7090, 18/2/2016, §§ 169-190; *Mesut Çeki*, B. No: 2013/6944, 24/3/2016, §§ 32-51; *N.A.*, B. No: 2013/8130, 21/4/2016, §§ 83-98; *Hasibe Duluklu*, B. No: 2014/10249, 13/4/2016, §§ 52-71; Ayrıca gizli tanığın sorgulanamaması ili ilgili olarak bkz. *Sebahat Tuncel (2)*, B. No: 2014/1440, 26/2/2015, §§ 52-99; *Baran Karadağ*, B. No: 2014/12906, 7/5/2015, §§ 50-76.

⁵²⁰ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *İsmet Özkurul*, B. No: 2013/7582, 11/12/2014, §§ 33-54; *Ali İlhan Bayar*, B. No: 2013/725, 19/11/2014, §§ 32-41; *Kasım İlimoğlu*, B. No: 2013/8136, 25/2/2015, §§ 40-54; *Oğün Sönmez*, B. No: 2013/3573, 2/12/2015, §§ 33-45; *Yusuf Deniz Dilsizoğlu ve Aral Ali Ersin*, B. No: 2013/4711, 16/12/2015, §§ 32-39; *Yusuf Keskin ve Sefer Baysal*, B. No: 2013/7806, 21/4/2016, §§ 68-77; *Hülya Doğan*, B. No: 2014/5613, 18/5/2016, §§ 21-25.

⁵²¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Zeki Üçok*, B. No: 2013/1966, 25/3/2013, § 70.

Anayasa Mahkemesi, tanıkların dinlenmek üzere çağırılmasının uygun olup olmadığına karar verme yetkisinin kural olarak derece mahkemelerinin takdirinde olduğunu, maddi gerçeğin ortaya çıkmasına yardımcı olmayacağı değerlendirilen savunma tanıklarının dinlenmesi talebinin derece mahkemelerince reddedilebileceğini, tanık dinletme hakkının sanık lehine olan bütün tanıkların çağırılmasını ve dinlenmesini gerektirmediğini, dolayısıyla adil yargılanma hakkının ihlalinin ortaya çıkabilmesi için bir sanığın bazı tanıkları dinletemediğinden şikâyet etmesinin yeterli olmadığını, ayrıca bu tanıkların dinlenmesinin hangi nedenlerle önemli olduğunun ve gerçeğin ortaya çıkması için neden gerekli olduğunun açıklanması gerektiğini kabul etmektedir.⁵²² Savunma tanığı dinletme hakkına ilişkin bireysel başvuru kararları incelendiğinde, Anayasa Mahkemesinin genel olarak, uyuşmazlığın çözümü için belirleyici olan bir tanığın dinlenmesinin derece mahkemelerince gerekçesiz ya da makul olmayan bir gerekçeyle reddedilmesi ve bu hususun bir bütün olarak yargılamayı adil olmaktan çıkarması durumunda "*savunma tanıklarının davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını isteme hakkının*" ihlal edildiğine karar verdiği⁵²³; aksi takdirde, yani maddi gerçeğin ortaya çıkmasına yardımcı olmayacağı değerlendirilen bir tanığın derece mahkemelerince dinlenmemesinin bir bütün olarak yargılamayı adil olmaktan çıkarmaması hâlinde bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verdiği görülmektedir.⁵²⁴

Adil yargılanma hakkı, hakkında suç isnadı olan kişinin, mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşmadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanma hakkını da güvence altına almaktadır. Anayasa Mahkemesi, tercüman hakkının hem belgelerin çevirisine hem de sözlü ifadelere uygulanacağını, bununla birlikte bu hakkın bir duruşmada söylenen her sözcüğün ya da tüm belgelerin çevrilmesini zorunlu kılmadığını, bu konuda değerlendirilecek olan hususun sanığın suçlamaları tümüyle anlayıp yanıt verebilecek düzeyde olup olmadığını belirlemek olduğunu ifade etmektedir.⁵²⁵ Anayasa Mahkemesi, ana dilde savunma yapma hakkının kısıtlandığını, bu nedenle yargılamasının

⁵²² Anayasa Mahkemesi kararı, *Sencer Başat ve diğerleri*, B. No: 2013/7800, 13/6/2014, §§ 76-77.

⁵²³ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Ahmet Zeki Üçok*, B. No: 2013/1966, 25/3/2013, §§ 56-82; *Sencer Başat ve diğerleri*, B. No: 2013/7800, 13/6/2014, §§ 73-91; *Cihan Yeşil*, B. No: 2013/8635, 6/5/2015, §§ 59-66.

⁵²⁴ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Deniz Seki*, B. No: 2014/5170, 25/6/2015, §§ 74-85; *Kamuran Çörtük*, B. No: 2014/9817, 26/2/2015, §§ 34-48; *Salih Reis*, B. No: 2013/6461, 26/2/2015, §§ 17-26; *Selçuk Demir*, B. No: 2014/9783, 22/1/2015, §§ 47-60; *Faik Deniz Şar*, B. No: 2014/1643, 4/11/2014, §§ 33-53; *Selim Berna Altay*, B. No: 2013/8397, 16/10/2014, §§ 33-47; *Atıla Oğuz Boyalı*, B. No: 2013/99, 20/3/2014, §§ 34-56.

⁵²⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ali İlhan Bayar*, B. No: 2013/725, 19/11/2014, §§ 51-52.

adil olmadığını ileri süren bir başvurucunun başvurusunda,⁵²⁶ başvurucunun ana dilde savunma yapma talebinin ilk derece mahkemesince Türkçeyi iyi bildiği gerekçesiyle reddedildiğini dikkate alarak mahkemenin dilini "anlayan" ve "konuşan" başvurucunun, başka bir dilde savunma yapabilmesi için tercümandan yararlanma talebinin reddedilmesinin savunma hakkını kısıtlamadığı ve dolayısıyla adil yargılanma hakkına yönelik bir ihlalin olmadığını açık olduğu sonucuna ulaşmıştır.⁵²⁷

İnsan altında bulunan kişinin adil yargılanma hakkı kapsamında ayrıca, kendisini bizzat savunma, seçtiği bir müdafî yardımından yararlanma ve bir müdafî tayin etme olanağından yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görülürse resen atanacak bir müdafî yardımından yararlanma haklarına sahip olduğu belirtilmelidir. Anayasa Mahkemesi, savunma hakkını etkin bir şekilde kullanma imkânını sağlayan müdafî yardımından yararlanma hakkını, aynı zamanda adil yargılanma hakkının diğer bir unsuru olan *silahların eşitliği* ilkesinin de bir gereği olarak görmektedir.⁵²⁸ Anayasa Mahkemesinin müdafî yardımından yararlanma hakkı ile ilgili verdiği kararları incelendiğinde, müdafî olmaksızın alınan ve daha sonra başka bir şekilde doğrulanamayan ifadelerin mahkûmiyet için belirleyici biçimde kullanılması hâlinde müdafî yardımından yararlanma hakkının ihlal edildiğine karar verdiği;⁵²⁹ böylesi bir durumun bulunmaması hâlinde ise genel olarak bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verdiği görülmektedir.⁵³⁰ Anayasa Mahkemesi ayrıca, uyuşturucu madde ticareti yapma suçundan yargılanan bir başvurucunun yasal zorunluluk olmasına rağmen müdafî yardımından yararlandırılmadığı iddiası hakkında, 5271 sayılı Kanun'un 150. maddesinin (3) numaralı fıkrasında açıkça "*alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda*" müdafî görevlendirilmesinin zorunlu olduğunun hükme bağlandığını, "*alt sınırı beş yıl olan suçların*" bu kapsamın dışında bırakıldığını, başvurucuya atılı suç için öngörülen ceza miktarının "*beş yıldan on yıla kadar hapis*" olduğunu, bu durumda 5271 sayılı Kanun'un

⁵²⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Aycan Özdoğan*, B. No: 2013/4841, 25/2/2015.

⁵²⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Aycan Özdoğan*, B. No: 2013/4841, 25/2/2015, §§ 14-27; Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *İlhan Bayar*, B. No: 2013/4458, 25/6/2015, §§ 14-27; *Mehmet Ayata*, B. No: 2013/2920, 7/7/2015, §§ 45-56; *Necmettin Kaçar ve diğerleri*, B. No: 2013/7098, 7/4/2016, §§ 22-31.

⁵²⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Burhanettin Yalçın*, B. No: 2013/2578, 8/9/2015, §§ 50-51.

⁵²⁹ Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Sami Özbil*, B. No: 2012/543, 15/10/2014, §§ 56-76; *Burhanettin Yalçın*, B. No: 2013/2578, 8/9/2015, §§ 48-73.

⁵³⁰ Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Kazım Albayrak*, B. No: 2014/3836, 17/9/2014, §§ 25-35; *Haci Altürk*, B. No: 2013/5223, 8/9/2015, §§ 17-33; *Volkan Aydın*, B. No: 2013/9619, 15/12/2015, §§ 35-46; *Güllüzar Erman*, B. No: 2012/542, 4/11/2014, §§ 44-51; *Hasibe Duluklu*, B. No: 2014/10249, 13/4/2016, §§ 33-41.

150. maddesi kapsamında müdafî görevlendirme zorunluluğu bulunmadığını belirterek açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁵³¹

Anayasa Mahkemesinin savunma hakkı kapsamında da verdiği birçok kabul edilemezlik kararı vardır. Anayasa Mahkemesi, hakkaniyete uygun yargılama kavramının en önemli gereklerinden birinin Anayasa'nın 36. maddesinde de açıkça ifade edilmiş olan savunma hakkı olduğunu, hakkında bir suç isnadında bulunulan kişinin "*Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak*" hakkına sahip olduğunu,⁵³² kişinin "*Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden. ayrıntılı olarak haberdar edilme*" hakkının da kişinin savunmasını hazırlayabilmesi için getirilmiş bir güvence olduğunu⁵³³ kabul etmektedir. Bu konuya ilişkin bireysel başvuru kararları incelendiğinde, soruşturma evresinde dosyaya erişimin engellenmesi nedeniyle savunma hakkının kısıtlandığı,⁵³⁴ savunma hazırlamak için verilen sürenin çok kısa olması nedeniyle savunma hakkının ihlal edildiği,⁵³⁵ süre verilmediği için esas hakkındaki mütalaaya karşı şahsen savunma yapılamadığı,⁵³⁶ yargılamanın iki celse gibi kısa bir sürede bitirilmesi nedeniyle yeterince savunma yapılamadığı,⁵³⁷ iddianamenin kabulü kararının tebliğ edilmemesinin savunma hakkına zarar verdiği,⁵³⁸ Cumhuriyet savcısı tarafından sunulan iddianamenin kabulünün öncesinde itiraz imkânı tanınmamasının savunma hakkını ihlal ettiği⁵³⁹ iddialarıyla yapılan bireysel başvurularda, Anayasa Mahkemesinin somut olayın koşullarını ve yargılamanın bütününe dikkate alarak savunma hakkı yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu sonucuna vardığı ve bu başvuruların açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verdiği görülmektedir.

1.2.3.2.6. Suç ve Cezaların Kanuniliği İlkesi Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Anayasa'nın 38. maddesinin birinci fıkrasında "*Kimse, ... kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz*" denilerek "*suçta kanunilik*"; üçüncü fıkrasında ise "*ceza ve*

⁵³¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Fidan*, B. No: 2014/14673, 20/9/2017, §§ 24-28.

⁵³² Anayasa Mahkemesi kararı, *Ersin Ekmekçi ve Sinan Ekmekçi*, B. No: 2013/6068, 18/11/2015, §§ 58-59.

⁵³³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kamuran Çörtük*, B. No: 2014/9817, 26/2/2015, § 54.

⁵³⁴ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Ali Pala*, B. No: 2013/3056, 14/10/2015, §§ 34-49; *Ersin Ekmekçi ve Sinan Ekmekçi*, B. No: 2013/6068, 18/11/2015, §§ 54-68; *Abdulvahap Aydemir ve Yusuf Candemir*, B. No: 2013/7349, 1/12/2015, §§ 57-71.

⁵³⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Gürol Doğan*, B. No: 2013/2642, 17/9/2014, §§ 30-43.

⁵³⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Zeki Üçok*, B. No: 2013/1966, 25/3/2015, §§ 43-55.

⁵³⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hüseyin Özkıral*, B. No: 2014/13399, 16/9/2015, §§ 32-43.

⁵³⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *İsmail Çevik*, B. No: 2013/5727, 1/12/2015, §§ 29-38.

⁵³⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Diyaedin Alak*, B. No: 2013/7122, 21/4/2016, §§ 77-84.

ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur" denilerek "cezada kanunilik" ilkeleri güvence altına alınmıştır.⁵⁴⁰

Birey ile devlet arasındaki cezalandırma ilişkisinde hukuk devletinin zorunlu bir neticesi olarak zayıf olan bireyin güçlü olan devlete karşı kanun marifetiyle korunması gerekir.⁵⁴¹ Hukuk devletinin kurucu unsurlarından olan suç ve cezaların kanuniliği ilkesi, hangi davranışların suç olarak düzenlendiğinin önceden kanun tarafından gösterilmesi ve bu suçların yaptırımlarının yine önceden kanun tarafından belirlenmesi anlamına gelmektedir.⁵⁴² Suç ve cezada kanunilik ilkesi genel olarak bütün hak ve özgürlüklerin düzenlenmesinde temel bir güvence oluşturmanın yanı sıra, suç ve cezaların belirlenmesi bakımından özel bir anlam ve önemi haiz olup, bu kapsamda kişilerin kanunen yasaklanmamış veya yaptırıma bağlanmamış fiillerden dolayı keyfi bir şekilde suçlanmalarını ve cezalandırılmalarını önlemekte, buna ek olarak, suçlanan kişinin lehine olan düzenlemelerin geriye etkili olarak uygulanmasını sağlamaktadır.⁵⁴³ Kamu otoritesini temsil eden yasama, yürütme ve yargı erklerinin bu ilkeye saygılı hareket etmeleri; suç ve cezalara ilişkin kanuni düzenlemelerin sınırlarının, yasama organı tarafından belirgin bir şekilde çizilmesi, yürütme organının sınırları kanunla belirlenmiş bir yetkiye dayanmaksızın düzenleyici işlemler ile suç ve ceza ihdas etmemesi, ceza hukukunu uygulamakla görevli yargı organının da kanunlarda belirlenen suç ve cezaların kapsamını yorum yoluyla genişletmemesi gerekir.⁵⁴⁴

Anayasa Mahkemesi, suç ve cezaların kanuniliği ilkesinin ihlal edildiği iddiasıyla yapılan bireysel başvurularda, uyuşmazlığın suç ve cezalara ilişkin olması hâlinde doğal olarak suç ve cezaların kanuniliği ilkesi yönünden bir inceleme yapmaktadır. Anayasa Mahkemesi, bunun yanı sıra kabahat eylemleri nedeniyle uygulanan bazı idari yaptırımların kanuni dayanağının olmadığı iddialarıyla yapılan bireysel başvurularda da suç ve cezaların kanuniliği ilkesi yönünden bir inceleme yapabilmektedir.⁵⁴⁵

Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kararları dikkate alındığında, suç ve cezaların kanuniliği ilkesi ile ilgili oldukça az sayıda karar verdiği görülmektedir. Anayasa

⁵⁴⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, E.2010/69, K.2011/116, K.T. 7/7/2011.

⁵⁴¹ TURİNAY, Faruk; *Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesinin Anayasal Temelleri*, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, Eylül-2013 s. 35.

⁵⁴² TÖGEL, Akif; *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Kanun Kavramı*, Adalet Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara-2016, s. 105.

⁵⁴³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Karlis A. Ş.*, B. No: 2013/849, 15/4/2014, § 32.

⁵⁴⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Karlis A. Ş.*, B. No: 2013/849, 15/4/2014, § 33.

⁵⁴⁵ Benzer nitelikteki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Karlis A. Ş.*, B. No: 2013/849, 15/4/2014; *Mahmut Manbaki*, B. No: 2012/731, 15/10/2014.

Mahkemesi bu kapsamda, kanuna aykırı bir genelge ile kabahat ihdas edilerek idari para cezası işlemi tesis edilmesi,⁵⁴⁶ kesinleşmiş fakat henüz infaz edilmemiş bir idari para cezası ile ilgili olarak yürürlüğe giren lehe bir kanunun uygulanmaması,⁵⁴⁷ Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş olan bir ceza normuna dayalı olarak hüküm kurulması,⁵⁴⁸ "fuhuş amacıyla başkalarını rahatsız etmek fiili" gerekçe gösterilerek tesis edilen idari para cezasının 5326 sayılı Kanun'un 37. maddesindeki "mal veya hizmet satmak için başkalarını rahatsız etmek" fiiline dayandırılması ancak bu iki fiilin birbiri ile örtüşmemesi,⁵⁴⁹ idari para cezasının iptali istemiyle açılan davada kıyasa yol açacak biçimde karar verilmesi⁵⁵⁰ nedenleriyle suç ve cezaların kanuniliği ilkesinin ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurularda ihlal kararı vermiş iken; Anayasa Mahkemesince iptal edilen ancak yasama organına süre verilmesi nedeniyle hukuken yürürlükte bulunan kanun maddesine dayanılarak mahkûmiyet kararı verilmesinin suç ve cezaların kanuniliği ilkesini ihlal ettiği,⁵⁵¹ idari yaptırıma bağlanan eylemlerin Maliye Bakanlığınca çıkarılan Genel Tebliğ ile belirlenmesinin suç ve cezaların kanuniliği ilkesine aykırı olduğu,⁵⁵² mahkûmiyete esas alınan kanun maddesinin kişilerin davranışlarını düzenlemesi için yeterli netlikte olmaması nedeniyle Anayasa'nın 38. maddesinin ihlal edildiği,⁵⁵³ terör örgütü üyeliği suçundan verilen hapis cezasının koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında uygulanması gerekenden farklı bir kanunun uygulanması sonucu ceza infaz kurumunda kalınacak sürenin uzatıldığı, bu sebeple cezaların kanuniliği ilkesinin ihlal edildiği⁵⁵⁴ iddialarının ileri sürüldüğü başvurularda, her bir başvurunun kendine özgü koşullarını ve ilgili kanun ile mahkeme kararlarının yorum ve uygulamasını dikkate alarak suç ve cezaların kanuniliği ilkesi yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararları vermiştir.

⁵⁴⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Karlis A. Ş.*, B. No: 2013/849, 15/4/2014, §§ 16-44.

⁵⁴⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mahmut Manbaki*, B. No: 2012/731, 15/10/2014, §§ 32-50.

⁵⁴⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Fikriye Aytin ve diğerleri*, B. No: 2013/6154, 11/12/2014, §§ 43-53.

⁵⁴⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Cem Burak Karataş*, B. No: 2014/19152, 18/10/2017.

⁵⁵⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Güzeloglu*, B. No: 2014/3134, 7/5/2015, §§ 26-38.

⁵⁵¹ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Sedef Ural*, B. No: 2013/5876, 4/6/2015, §§ 19-31; *Süleyman Akbağ*, B. No: 2014/15072, 24/6/2015, §§ 26-38.

⁵⁵² Anayasa Mahkemesi kararı, *Balkan Sigorta Aracılık Hizmetleri Ticaret ve Limitet Şirketi ve Kırıkkale Sigorta Aracılık Hizmetleri Ticaret ve Limitet Şirketi*, B. No: 2014/4832, 25/10/2017; vergi cezalarının kanuniliğine ilişkin diğer bir karar için bkz. *Ali Rıza Zümbül*, B. No: 2014/2328, 14/9/2017.

⁵⁵³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abdurrahim Balur*, B. No: 2013/5467, 7/1/2016, §§ 31-42.

⁵⁵⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Efendi Yıldız*, B. No: 2013/1202, 25/3/2015, §§ 22-49; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Metin Durmaz*, B. No: 2013/7764, 25/3/2015, §§ 39-65.

1.2.3.2.7. Özel Hayata Saygı Hakkı ile Maddi ve Manevi Varlığın Korunması ve Geliştirilmesi Hakkı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Anayasanın 20. maddesinde⁵⁵⁵ koruma altına alınan özel hayata saygı hakkı kapsamında, Devletin, kişilerin özel ve aile hayatına keyfi olarak müdahale etmeme ve üçüncü kişilerin haksız saldırılarını önleme yükümlülüğü vardır. Geniş bir anlama sahip olan özel hayat kavramının kapsayıcı bir tanımının yapılması oldukça zor olmakla birlikte bu kavramın; kişinin maddi ve manevi bütünlüğü ile fiziksel ve sosyal kimliğini, bireyin ismi, cinsel yönelimi, cinsel yaşamı gibi unsurları koruma altına aldığı açıktır. Kişisel bilgiler ve veriler, kişisel gelişim, aile hayatı gibi konular da bu hakkın kapsamında yer alır.⁵⁵⁶

Özel hayata saygı hakkı oldukça geniş bir kavram olduğundan, bireyin mahremiyet hakkından⁵⁵⁷ hidroelektrik santrallerinin kişinin özel yaşamına etkisine kadar⁵⁵⁸ birçok konu bu hak kapsamında Anayasa Mahkemesi önüne taşınmıştır. Anayasa Mahkemesi, bu hak kapsamında çok sayıda hem ihlal kararı hem de kabul edilemezlik kararı vermiştir.

Anayasa Mahkemesi, cinsel içerikli görüntüleri internette yayınlanan başvuruçuların devlet memurluğundan çıkarma cezası ile tecziye edilmesi,⁵⁵⁹ ahlaki durum gerekçe gösterilerek TSK ile ilişkin kesilmesi,⁵⁶⁰ e-posta yazışmaları dikkate alınarak astsubay

⁵⁵⁵ Anayasa'nın 20. maddesi şöyledir:

“Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. (Mülga cümle: 03/10/2001-4709/5 md.)

(Değişik: 03/10/2001-4709/5 md.) Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/2 md.) Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”

⁵⁵⁶ Anayasa Mahkemesi Kararı, *Bülent Polat*, B. No: 2013/7666, 10/12/2015, § 61.

⁵⁵⁷ Bu kapsamdaki bir Anayasa Mahkemesi Kararı için bkz. *Şengül Kayan*, B. No: 2013/1614, 3/4/2014.

⁵⁵⁸ Bu kapsamdaki bir Anayasa Mahkemesi Kararı için bkz. *Mehmet Kurt*, B. No: 2013/2552, 25/2/2016.

⁵⁵⁹ Anayasa Mahkemesi Kararları için bkz. *Şengül Kayan*, B. No: 2013/1614, 3/4/2014, §§ 25-69; *Serap Tortuk*, B. No: 2013/9660, 21/1/2015, §§ 25-61.

⁵⁶⁰ Anayasa Mahkemesi Kararları için bkz. *İ.F.A.*, B. No: 2013/8564, 17/2/2016, §§ 43-71; *Ö.Ç.*, B. No: 2013/9705, 30/3/2016, §§ 40-72; *Ata Türkeri*, B. No: 2013/6057, 16/12/2015, §§ 28-53.

sözleşmesinin yenilenmemesi,⁵⁶¹ siyasi veya medyatik bir kişiliğe sahip olmayan bir kişi hakkında 1998 ve 1999 yıllarında yapılan haberlerin (söz konusu haberler kişinin uyuşturucu kullandığı iddiası ile yürütülen bir ceza kovuşturması ile ilgilidir) içeriğinin yayından kaldırılması talebiyle 2013 yılında yapılan müracaatın reddedilmesi,⁵⁶² ceza infaz kurumunda tutuklu olarak bulunan bir başvuruçunun ziyaretçi listesinde değişiklik yapılması talebinin ilgili ve yeterli olmayan bir gerekçeyle reddedilmesi,⁵⁶³ HIV taşıyıcısı olan bir kişinin açtığı davanın üçüncü kişilere kapalı olarak görülmesi talebinin reddedilmesi,⁵⁶⁴ avukat olan bir kişi hakkındaki kişisel bilgilerin Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından istihbarî nitelikli bir raporda hukuka aykırı olarak toplanması ve yürütülen bir soruşturma sonunda hazırlanan iddianame ekinde bu rapora yer verilmesi,⁵⁶⁵ nüfus kaydının kapalı olduğu gerekçesine dayanılarak isim tashihi talebinin reddedilmesi⁵⁶⁶ hâllerinde, somut olayın kendine özgü koşullarını da dikkate alarak özel hayata yapılan müdahaleyle ulaşılabilecek genel yarar ile temel hak ve özgürlüğü sınırlandırılan bireyin kaybı arasında adil bir dengenin sağlanmadığı, başvuruçuların özel hayatına yapılan müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olmadığı sonucuna varmış ve anılan başvurularda ihlal kararları vermiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca, inşa edilen bir hidroelektrik santrali sahası hakkında çevresel etki değerlendirmesi olumlu kararı alınmaması ve bu hususta açılan davanın reddedilmesi,⁵⁶⁷ tüp bebek tedavisi kapsamında ameliyat olan bir başvuruçunun ameliyat hakkında yeterince aydınlatılmaması,⁵⁶⁸ HIV pozitif olan bir işçinin iş akdinin sona erdirilmesi üzerine açtığı alacak davasının reddedilmesi,⁵⁶⁹ işyerinde meydana gelen bir kaza üzerine idare aleyhine açılan tam yargı davasında maddi tazminat talebinin reddine karar verilmesi⁵⁷⁰ nedenleriyle

⁵⁶¹ Anayasa Mahkemesi Kararları için bkz. *Tevfik Türkmen*, B. No: 2013/9704, 3/3/2016, §§ 45-82; *Hüseyin Yelkenci*, B. No: 2013/9706, 10/3/2016, §§ 44-81; *Hakan Erdoğan*, B. No: 2013/9481, 24/3/2016, §§ 56-93.

⁵⁶² Anayasa Mahkemesi kararı, *N.B.B.*, B. No: 2013/5653, 3/3/2016; Anayasa Mahkemesi, unutulma hakkı ile ilgili olan bu başvuruda başvuruçunun siyasi ve medyatik bir kişiliğinin bulunmamasını ve olaydan yaklaşık 14 yıl geçmesini dikkate alarak ihlal kararı vermiş iken; eski bir belediye başkanı hakkındaki ceza soruşturması ile ilgili haberlerin içeriğinin kaldırılmasının reddedilmesi ile ilgili olan *G.D. başvurusunda* (B. No: 2014/1808, 4/10/2017) kişinin statüsünü ve haberden yaklaşık 5 yıl geçmesini dikkate alarak şeref ve itibar hakkına yapılan müdahalenin ölçüsüz olduğunun söylenemeyeceğine kanaat getirmiş ve açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesinin benzer bir açıkça dayanaktan yoksunluk kararı için bkz. *Asım Bayar ve Veysel Bayar*, B. No: 2014/4141, 4/10/2017.

⁵⁶³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Zahit Şahin*, B. No: 2013/4708, 20/4/2016, §§ 30-69.

⁵⁶⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *T.A.A.*, B. No: 2014/19081, 1/2/2017, §§ 102-112.

⁵⁶⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ercan Kanar*, B. No: 2013/533, 9/1/2014, §§ 45-61.

⁵⁶⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Aslan Faruk Toprak*, B. No: 2013/2957, 24/3/2016, §§ 28-69; Benzer nitelikteki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *B.U.*, B. No: 2013/2414, 6/1/2016, §§ 30-50.

⁵⁶⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Kurt*, B. No: 2013/2552, 25/2/2016, §§ 36-84.

⁵⁶⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Acartürk*, B. No: 2013/2084, 15/10/2015, §§ 64-71.

⁵⁶⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *T.A.A.*, B. No: 2014/19081, 1/2/2017, §§ 68-101.

⁵⁷⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Osman Konuktar*, B. No: 2013/5670, 23/3/2016, §§ 26-48.

maddi ve manevi varlığın korunması hakkının ihlal edildiği iddialarının ileri sürüldüğü başvurularda, somut olayın koşullarını ve derece mahkemelerince başvurucuların iddiaları hakkında yeterli bir inceleme yapılmadığını dikkate alarak maddi ve manevi varlığının korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi, evli kadınların yalnızca evlilik öncesindeki soyadlarını kullanamaması,⁵⁷¹ ebeveynlerin rızası olmaksızın çocuklara aşı uygulanması⁵⁷² nedenleriyle maddi ve manevi varlığın korunması hakkının ihlal edildiği iddialarının ileri sürüldüğü başvurularda ise başvurucuların haklarına yönelik müdahalenin kanunilik şartını sağlamadığı gerekçesiyle maddi ve manevi varlığın korunması hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesinin belli bir konuya ilişkin olarak yapılan başvuruları kabul edilebilir bularak kapsamlı bir değerlendirme yapıp ihlal edildiği ileri sürülen hakkın ihlal edilmediğine karar vermesi üzerine akabinde aynı konuya ilişkin olarak yapılan başvurular hakkında bir ihlalin olmadığının açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararları verdiği dikkate alındığında, özel hayata ilişkin belli bazı konularda verilen “*ihlal edilmediğine*” kararlarına değinilmesi yerinde olacaktır. Çünkü ilk başta kabul edilebilir bulunan bu tarz başvurular zamanla içtihadın yerleşik hâle gelmesiyle kabul edilemez bulunabilmektedir. Anayasa Mahkemesi, konut yakınında bulunan baz istasyonunun sağlığı olumsuz etkilediği,⁵⁷³ konutun bulunduğu sokaktan yüksek gerilimli iletim hattı geçirilmesinin maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkına aykırı olduğu,⁵⁷⁴ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından gerçekleştirilen Hane halkı Bütçe Anketi'ne geçerli bir mazeret sunmaksızın katılmayan kişiye idari para cezası uygulanmasının özel hayata saygı hakkını ihlal ettiği,⁵⁷⁵ derdest bir ceza yargılamasına ilişkin bilginin Genel Bilgi Toplama (GBT) sistemine kaydedilmesi ve ilgili kaydın silinmesi hususunda idareye yapılan başvuru ile bu hususta açılan davanın reddedilmesi nedeniyle özel hayatın gizliliği hakkının ihlal edildiği,⁵⁷⁶ özel bir şirket bünyesinde çalışan kişilerin mahremiyete ilişkin yazışmalar içeren kurumsal e-posta hesaplarının işveren tarafından incelenmesi ve bu yazışmaların işe iade davasında delil olarak kullanılması nedenleriyle özel hayata saygı hakkının ihlal edildiği⁵⁷⁷

⁵⁷¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Sevim Akat Eşki*, B. No: 2013/2187, 19/12/2013, §§ 18-49.

⁵⁷² Anayasa Mahkemesi kararı, *Esmâ Fatma Kızılsu ve Rukiyye Erva Kızılsu*, B. No: 2013/7246, 23/3/2016, §§ 44-79.

⁵⁷³ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Hüseyin Tunç Karlık ve Zahide Şadan Karlık*, B. No: 2013/6587, 24/3/2016, §§ 33-88; *Fevzi Kayacan (2)*, B. No: 2013/2513, 21/4/2016, §§ 28-84.

⁵⁷⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet İsmail Onat*, B. No: 2013/6714, 21/4/2016, §§ 49-109.

⁵⁷⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Güzide Defne Samyeli*, B. No: 2014/4399, 21/9/2016, §§ 54-100.

⁵⁷⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Bülent Kaya*, B. No: 2013/2941, 11/5/2016, §§ 36-91.

⁵⁷⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ömür Kara ve Onursal Özbek*, B. No: 2013/4825, 24/3/2016, §§ 38-72.

iddialarıyla yapılan bireysel başvurularda ihlal edildiği ileri sürülen hakkın ihlal edilmediğine karar vermiştir. Anayasa Mahkemesinin ihlal görmediği bu başvurularda somut olayın koşulları görece olarak daha az belirleyici olduğundan, bu nitelikteki diğer başvurular ilerleyen zamanlarda kabul edilebilir dahi bulunmayarak bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemez bulunabilir.

Yapılan bu açıklamalardan sonra Anayasa Mahkemesinin konu hakkındaki bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verdiği açıkça dayanaktan yoksunluk kararlarının incelenmesine geçilebilir.

Adli bir soruşturma ya da kovuşturma kapsamında alınan arama kararlarının icra edilmesi üzerine özel hayatın gizliliği hakkının ihlali iddiası söz konusu olabilmektedir. Anayasa Mahkemesi bu nitelikteki başvurularda tespit edilebildiği kadarıyla şuna kadar bir ihlal kararı vermemiştir. Anayasa Mahkemesi, uygulanan arama kararı nedeniyle özel hayatın gizliliği hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurularda, arama ile başlıca özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığı gibi temel hakların sınırlandırılmış olacağını, bununla birlikte Anayasa'nın 20. maddesine göre özel hayatın gizliliği hakkının millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık, genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak sınırlanabileceğini belirterek ve somut olayın koşullarını dikkate alarak bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararları vermektedir.⁵⁷⁸ Anayasa Mahkemesi el koyma işlemi nedeniyle özel hayata saygı hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvurularda da benzer gerekçelerle müdahalenin demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olduğu sonucuna varmakta ve bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararları vermektedir.⁵⁷⁹

Anayasa Mahkemesi, mobbing nedeniyle maddi ve manevi varlığın korunması hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurularda da tespit edilebildiği kadarıyla şuna kadar bir ihlal karar vermemiştir. Anayasa Mahkemesi, bu nitelikteki bazı başvuruları kabul edilebilir bularak esastan bir inceleme yapmış ancak esas incelemesi neticesinde ilgili hakkın ihlal edilmediğine karar vermiş,⁵⁸⁰ bazı başvurularda ise bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi, bir

⁵⁷⁸ Bu nitelikteki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *N.A.*, B. No: 2013/5076, 6/4/2016, §§ 24-35; *Günay Dağ ve diğerleri*, B. No: 2013/1631, 17/12/2015, §§ 124-137; *Mehmet Taşdemir*, B. No: 2013/3436, 18/5/2016, §§ 49-64.

⁵⁷⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Taşdemir*, B. No: 2013/3436, 18/5/2016, §§ 65-74.

⁵⁸⁰ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Aynur Özdemir ve diğerleri*, B. No: 2013/2453, 24/3/2016, §§ 57-116; *Hacer Kahraman*, B. No: 2013/7935, 20/4/2016, §§ 44-101.

üniversitede araştırma görevlisi olarak çalışan ancak maruz kaldığı mobbing nedeniyle bu görevinden ayrılmak zorunda kaldığını iddia eden bir başvuru sahibinin tarafına mobbing uygulandığından bahisle açtığı tam yargı davasının reddedilmesi üzerine yaptığı bireysel başvuruda, somut olayın koşullarını dikkate alarak maddi ve manevi varlığın korunması hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁵⁸¹ Söz konusu olayda başvuru sahibi, “(...)akademik olarak kendisinden yararlanılmadığını, kendisine oda ve büro malzemesi temin edilmediğini, sekiz metrekare büyüklüğündeki penceresiz bir odanın kendisine tahsis edildiğini ve ancak 2008 yılında bilgisayar verildiğini, odasına isimlik yaptırılmadığını, tarafına ders görevi verilmediğini; görevlendirme, proje ve ücretsiz izin taleplerinin kabul edilmediğini, Bölüm Başkanı tarafından Üniversitede istenmediği ve kendisine kadro verilmeyeceği yönünde beyanlarda bulunulduğunu, uğradığı hakaretler nedeniyle başka kurumlara naklen atama girişimlerinde bulunduğunu, sağlık iznini il dışında geçirmesinin uygun bulunmamasına rağmen buna aykırı davrandığı isnadıyla hakkında açılan soruşturma sonucunda muhakkik tarafından soruşturma açılmasına mahal olmadığı kararı verilmesine rağmen aynı konuda sık sık yazı yazıldığını, laboratuvarında çalışmasının engellendiğini, Bölüm Başkanlığı tarafından yıllık izin ve sağlık işlemleri için gerekli olan sevk belgelerinin verilmediğini, bu nedenle Dekanlık ve Makine Mühendisliği Bölüm Sekreterliğinden sevk evrakı aldığını, 21-23/5/2009 tarihlerinde düzenlenen Süt ve Süt Ürünleri Sempozyumu hazırlık çalışmalarında emek vermesine rağmen sempozyum düzenleme kurulu üyeliğinden çıkarıldığını, idarenin uyguladığı psikolojik şiddet, yıldırma ve bezdirme neticesinde akademisyenlik görevinden ayrılmak zorunda bırakıldığını, açtığı tazminat davasının ise reddedildiğini (...)” ileri sürmüştür.⁵⁸² Anayasa Mahkemesi ise başvuru sahibinin mobbing olduğunu iddia ettiği hususları incelemiş ve bu hususların ilgili mevzuata aykırı olmadığı, kamu makamlarının sergiledikleri yaklaşımların kişinin maddi ve manevi varlığına yönelik psikolojik tacizlerde bulunulduğunu kabul edecek objektif ağırlıkta olmadığı, başvuru hakkındaki işlemlerin yıldırma ve psikolojik tacizde bulunma amacı taşıdığı kabulünü gerektirecek soyut iddialar dışında bir bulgunun tespit edilemediği gerekçeleriyle⁵⁸³ maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkına yönelik açık ve görünür bir ihlal olmadığı sonucuna vararak başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna

⁵⁸¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hüdayi Ercoşkun*, B. No: 2013/6235, 10/3/2016, §§ 64-97.

⁵⁸² Anayasa Mahkemesi kararı, *Hüdayi Ercoşkun*, B. No: 2013/6235, 10/3/2016, § 59.

⁵⁸³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hüdayi Ercoşkun*, B. No: 2013/6235, 10/3/2016, §§ 95-96.

karar vermiştir. Anayasa Mahkemesinin bu başvurudaki inceleme usulü, mobbing nedeniyle maddi ve manevi varlığın korunması hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü tüm başvuruların kabul edilemezlikle sonuçlanmasına yol açabilecek niteliktedir. Mobbing, esasında bir kişiye ayrımcı bir şekilde baskı yapılması ve bu kişinin yıldırılması hususu ile ilgili olduğundan diğer kişilere yapılan uygulamalar ile mobbinge maruz kaldığını iddia eden kişiye yapılan uygulamalar kıyaslanmadan bir karar verilmesi sağlıklı bir neticeye ulaşılmasını engelleyebilir. Bu nedenle, mobbinge maruz kalınması nedeniyle maddi ve manevi varlığın korunması hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurularda sadece kişiye yapılan uygulamaların mevzuata uygun olup olmadığı hususuyla sınırlı bir inceleme yapılmamalı, bunun yanı sıra diğer kişilere yapılan uygulamalar ile mobbinge maruz kaldığını iddia eden kişiye yapılan uygulamalar kıyaslanarak bir sonucu varılmalıdır.

Bazı durumlarda ifade hürriyeti ya da basın özgürlüğü kapsamında kullanılan bir ifade kişinin şeref ve itibar hakkına müdahale edebilmektedir. Anayasa Mahkemesi, bu gibi durumlarda Anayasa'nın 17. maddesinin birinci fıkrasında koruma altına alınan kişisel itibarın korunmasını isteme hakkı ile ifade özgürlüğü arasında bir denge kurulması gerektiğini,⁵⁸⁴ ifade hürriyeti ile şeref ve itibarın korunması hakkı arasında bir denge kurulmasıyla ilgili olarak yazının (kullanılan ifadelerin) genel yarara ilişkin bir tartışmaya katkı sağlayıp sağlamadığı, hedef alınan kişinin konumu (siyasetçi, kamu görevlisi veya sıradan birey olup olmaması ve ünlülük derecesi gibi), haber veya makalenin konusu, ilgili kişinin önceki davranışları, yayımın içeriği, şekli ve sonuçları ile haber veya makalenin yayımlanma şartları gibi kriterlerin dikkate alınabileceğini kabul etmektedir.⁵⁸⁵ Anayasa Mahkemesi, bu tür şikâyetlerdeki görevinin, yargı mercilerinin şeref ve itibar hakkı ile ifade hürriyeti arasında Anayasa Mahkemesi içtihadında ortaya konulan kriterlere uygun bir şekilde denge kurup kurmadığını ve mahkemelerin başvurucuyu kabul edilemez bir eleştiriden korumakta yetersiz kalıp kalmadığını denetlemek olduğunu belirtmektedir.⁵⁸⁶ Basın özgürlüğü kapsamında yapılan bir haber ya da yazılan bir makale yahut ifade hürriyeti kapsamında kullanılan bir söz nedeniyle şeref ve itibar hakkının zarar gördüğü iddiasıyla yapılmış başvurularda, Anayasa Mahkemesi şuana kadar son derece az sayıda ihlal kararı vermiştir.⁵⁸⁷ Anayasa Mahkemesi bu gibi başvurularda şeref ve itibara zarar verdiği

⁵⁸⁴ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz, *Kadir Sağdıç*, B.No: 2013/6617, 8/4/2015, § 42; *İlhan Cihaner*, B.No: 2013/5574, 30/6/2014, § 49.

⁵⁸⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Nihat Özdemir*, B. No: 2013/1997, 8/4/2015, §§ 58-66.

⁵⁸⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *A.T.*, B. No: 2013/8482, 7/7/2015, § 16.

⁵⁸⁷ Bu yöndeki bir karar için bkz. *N.B.B.*, B. No: 2013/5653, 3/3/2016.

belirtilen ifadeler ile derece mahkemelerinin gerekçelerini dikkate alarak şeref ve itibar hakkının ya ihlal edilmediğine⁵⁸⁸ ya da bu hak yönünden bir ihlalin olmadığına⁵⁸⁹ karar vermiştir. Anayasa Mahkemesinin bu tür başvurularda son derece az sayıda ihlal kararı vermiş olması, şeref ve itibar hakkı ile ifade hürriyeti arasındaki dengelemede bir nebze de olsa ifade hürriyeti lehine hareket ettiğini düşündürmektedir. Bu tarz başvuruların çoğunlukla kabul edilemezlikle sonuçlanması ayrıca bu tür başvurularda yeterli somutlaştırma yapılmadan kategorik olarak ret kararları verildiği düşüncesini akla getirmektedir.

Anayasa Mahkemesi, tıbbi müdahale sonucu vücut bütünlüğüne zarar verildiği yönündeki iddiaları da maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkı kapsamında görmektedir. Kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirebilmesi sağlıklı olmasını da gerektirdiğinden⁵⁹⁰ Anayasa Mahkemesinin, tıbbi müdahale sonucunda vücut bütünlüğüne verilen zararları bu kapsamda incelemesi yerinde gözükmektedir. Anayasa Mahkemesi, Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesinde “*meme pitozis onarımı*” ameliyatı olan bir başvurucunun göğüs bölgesinde deformasyon olduğu gerekçesiyle açtığı tazminat davasının reddedilmesi üzerine vücut bütünlüğünün zarar gördüğü iddiasını ileri sürdüğü bir başvuruda,⁵⁹¹ başvurucunun yaşadığı sorun nedeniyle dava açma imkanı elde edebildiğini, hükme esas alınan bilirkişi raporun objektifliğini etkileyen herhangi bir hususun bulunmadığını belirterek söz konusu olayda devletin vücut bütünlüğünü koruma konusundaki yükümlülüğünü yerine getirmediğinden bahsedilemeyeceği sonucuna varmış ve başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.⁵⁹²

Anayasa Mahkemesi, acil müdahale gerektiren bir rahatsızlık nedeniyle özel hastanede muayene olunması hâlinde özel hastane masraflarının tamamının devlet tarafından karşılanmamasının maddi ve manevi varlığın korunması hakkına aykırı olacağı iddiasıyla yapılan başvurular hakkında da tedavi masraflarının belli bir tarife üzerinden

⁵⁸⁸ Benzer Yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Sinem Hun*, B. No: 2013/5356, 8/5/2014, §§ 35-62; *İlhan Cihaner (2)*, B. No: 2013/5574, 30/6/2014, §§ 38-89; *Kadir Sağdıç*, B. No: 2013/6617, 8/4/2015, §§ 33-79; *Nihat Özdemir*, B. No: 2013/1997, 8/4/2015, §§ 27-71.

⁵⁸⁹ Benzer Yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Ali Suat Ertosun*, B. No: 2013/1047, 15/4/2015, §§ 18-68; *İlhan Cihaner (3)*, B. No: 2013/5298, 20/5/2015, §§ 12-31; *İlhan Cihaner (4)*, B. No: 2014/565, 7/7/2015, §§ 39-63; *A.T.*, B. No: 2013/3482, 7/7/2015, §§ 14-31; *Yıldız Oto Ağca (2)*, B. No: 2013/7038, 23/3/2016, §§ 23-35; *Muhammet Önder Tekin*, B. No: 2013/1515, 13/4/2016, §§ 19-30; *G.D.*, B. No: 2014/1808, 4/10/2017; *Asım Bayar ve Veyysel Bayar*, B. No: 2014/4141, 4/10/2017.

⁵⁹⁰ ZENGİN, *age*, s. 107.

⁵⁹¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Melahat Sönmez*, B. No: 2013/7528, 9/9/2015.

⁵⁹² Anayasa Mahkemesi kararı, *Melahat Sönmez*, B. No: 2013/7528, 9/9/2015, §§ 20-32.

hesaplanarak hastalara ödendiğini göz önünde bulundurarak açıkça dayanaktan yoksunluk kararları vermektedir.⁵⁹³

Anayasa Mahkemesi, bir polis memurunun hakaret ve tehdidi ile küçük düşürücü eylemine (eline vurmaya suretiyle) maruz kaldığını iddia eden bir başvuru sahibinin olay hakkında etkili bir soruşturma yürütülmemeye yer olmadığına karar verildiği şeklindeki şikâyetini maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkı yönünden incelemiş; yaptığı bu inceleme neticesinde olay hakkında etkili bir soruşturma yürütülmediğinin söylenemeyeceği gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁵⁹⁴ Anayasa Mahkemesi, yürütülen bir ceza soruşturması kapsamında vücudundan zorla tükürük örneği alınan bir kişinin yaptığı başvuruda da maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkı yönünden herhangi bir sorun görmemiştir.⁵⁹⁵

Anayasa Mahkemesi ayrıca, sabah saatlerinde yüksek sesli ezan okunmasından rahatsız olunması ve bundan kaynaklanan manevi zararının giderilmesi için açılan iptal ve tam yargı davalarının reddedilmesi nedenleriyle maddi ve manevi varlığın korunması hakkının ihlal edildiği,⁵⁹⁶ gösteri esnasında polisin almış olduğu kamera kayıtlarına dayanılarak mahkûmiyet kararı verildiği, ancak gösterinin kamera kaydına alınması hususunda herhangi bir hâkim kararı olmadığı, bu itibarla özel hayata saygı hakkının ihlal edildiği,⁵⁹⁷ ceza infaz kurumunda toplu bir şekilde fotoğraf çektirilememesi nedeniyle maddi ve manevi varlığın korunması hakkının ihlal edildiği,⁵⁹⁸ genetiği değiştirilmiş organizmalar içeren ürünlerle ilgili olarak Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının Anayasa, kanun ve uluslararası sözleşmeler uyarınca üzerine düşen görevlerini yerine getirmeyerek ağır hizmet kusuru işlediği gerekçesiyle açılan tam yargı davasının reddedilmesi nedeniyle maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiği,⁵⁹⁹ bel ve boyun fitiği hastası olduğunu ve bu hususta sağlık raporlarının bulunduğunu iddia eden bir hükümlüye

⁵⁹³ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Salim Sayın*, B. No: 2013/3382, 4/11/2015; *Hüseyin Acar Eresen*, B. No: 2014/9932, 7/6/2017.

⁵⁹⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Süleyman Demirbaş*, B. No: 2014/1549, 13/7/2016, §§ 23-43; Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki benzer diğer bir kararı için bkz. *D.Ö. (3)*, B. No: 2014/4093, 26/10/2016, §§ 28-36.

⁵⁹⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Sıtkı Güngör*, B. No: 2013/5617, 21/4/2016, §§ 50-83 (Anayasa Mahkemesi bu başvuruda, maddi ve manevi varlığın korunması hakkı yönünden kabul edilebilirlik kararı vermiş ve yaptığı esas incelemesi neticesinde anılan hakkın ihlal edilmediğine karar vermiştir. Bu tarz durumlarda somut olayın kendine özgü koşulları görece olarak daha az belirleyici olduğundan, ilerleyen dönemlerde bu tarz şikâyetler açıkça dayanaktan yoksunluk bulunabilir).

⁵⁹⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *D.Ö.*, B. No: 2014/3977, 30/6/2016, §§ 21-55.

⁵⁹⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ali Sarıpınar (2)*, B. No: 2013/6186, 9/3/2016, §§ 50-63.

⁵⁹⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Murat Kaymaz*, B. No: 2013/9689, 31/3/2016, §§ 39-58.

⁵⁹⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Öznur Çiçek Bildik*, B. No: 2013/6595, 21/4/2016, §§ 43-77.

bel korsesi ile çalışma masası temin edilmemesinin maddi ve manevi varlığın korunması hakkını ihlal ettiği,⁶⁰⁰ rıza olmaksızın üçüncü bir kişi tarafından alınan özel hayata ilişkin görüntülerin şantaj maksatlı kullanılması üzerine yapılan suç duyurusu sonucunda kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmesi nedeniyle özel hayatın gizliliği hakkının ihlal edildiği⁶⁰¹ iddialarıyla yapılan bireysel başvurularda, her bir başvurunun kendine özgü koşullarını dikkate alarak söz konusu haklar yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.

1.2.3.2.8. Aile Hayatına Saygı Hakkı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Anayasanın 20. maddesinin birinci fıkrasında⁶⁰² güvence altına alınan aile hayatına saygı hakkı, resmi makamların özel hayata ve aile hayatına müdahale edememesi ile kişinin ferdi ve aile hayatını kendi anladığı gibi düzenleyip yaşayabilmesi gereğine işaret eder. Ayrıca Anayasa'nın bütünselliği ilkesi gereği, Anayasanın 41. maddesinin⁶⁰³ özellikle aile hayatına saygı hakkına ilişkin pozitif yükümlülüklerin değerlendirilmesi bağlamında göz önünde bulundurulması gerekir.⁶⁰⁴ Bu bağlamda, aile hayatına saygı hakkı kapsamında devlet için söz konusu olan yükümlülükler, sadece belirtilen hakka keyfi surette müdahaleden kaçınmakla sınırlı olmayıp, aile yaşamına etkili bir biçimde saygının sağlanması bağlamında pozitif yükümlülükleri de içermektedir. Söz konusu pozitif yükümlülükler, bireyler arası ilişkiler alanında olsa dahi, aile hayatına saygıyı sağlamaya yönelik tedbirlerin alınmasını zorunlu kılar.⁶⁰⁵ Bununla birlikte negatif ve pozitif yükümlülük kavramlarının yeterince açık ve sınırları kesin kavramlar olmadığını ayrıca belirtmek gerekir.⁶⁰⁶

⁶⁰⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Temiz (7)*, B. No: 2014/804, 8/6/2017.

⁶⁰¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Arif Kılınç*, B. No: 2013/1656, 16/7/2014, §§ 23-31.

⁶⁰² Anayasa'nın 20. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

“Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.”

⁶⁰³ Anayasa'nın “Ailenin korunması ve çocuk hakları” başlıklı 41. maddesi şöyledir:

“Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretilmesi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.

Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.”

⁶⁰⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Murat Atılğan*, B. No: 2013/9047, 7/5/2015, § 22.

⁶⁰⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Murat Atılğan*, B. No: 2013/9047, 7/5/2015, § 26.

⁶⁰⁶ PEKEL, Abdulkadir; *Aile Hayatına Saygı Hakkı*, Liberte Yayınları, 2016, s. 48.

Anayasa Mahkemesi, özel sınırlama nedeni öngörülmemiş olan hakların dahi hakkın doğasından kaynaklanan bazı sınırlarının bulunduğunu, ayrıca Anayasa'nın diğer maddelerinde yer alan kurallara dayanılarak da bu hakların sınırlanmasının mümkün olabileceğini, bu noktada Anayasanın 13. maddesinde⁶⁰⁷ yer alan güvence ölçütlerinin işlevsel niteliğe haiz olduğunu kabul etmektedir.⁶⁰⁸

Aile hayatına saygı hakkı ile ilgili ilkelerini temel olarak anılan şekilde ortaya koyan Anayasa Mahkemesi, aile hayatına saygı hakkı kapsamında şuana kadar hem ihlal kararları⁶⁰⁹ hem de kabul edilemezlik kararları vermiştir.

Anayasa Mahkemesinin aile hayatına saygı hakkı kapsamında bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verdiği kabul edilemezlik kararları incelendiğinde, bu kararların birçoğunun kamu görevlisi olan kişilerin bulunduğu yerden başka bir yere atanması nedeniyle aile hayatının zarar gördüğü iddiası ile ilgili olduğu görülmektedir. Anayasa Mahkemesi, Isparta ilinde görev yapan ancak geçirdiği bir disiplin soruşturması sonucunda Yalvaç ilçesine atanan bir başvurucunun bu nitelikteki bir başvurusunda aile hayatına saygı hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁶¹⁰ Söz konusu olayda başvurucu, bulunduğu yerden 105 kilometre uzaklıktaki bir yere atamasının yapıldığını, atama yapılırken kendisinin ve aile fertlerinin huzur ve refahının dikkate alınmadığını, atama işleminin iptali istemiyle açtığı davanın ise reddedildiğini belirterek atama nedeniyle aile bütünlüğünün ihlal edildiğini ileri sürmüştür.⁶¹¹ Anayasa Mahkemesi ise kamu gücü tarafından tesis edilen atama işleminin, başvurucunun aile hayatı yaşamasına izin vermeyen, bu hakkı engelleyen veya yasaklayan bir işlem niteliğinde olmadığını, atama işlemi nedeniyle aile bütünlüğünün sağlanamayacağı iddiasının hiçbir şekilde başvurucu tarafından gerekçelendirilemediği, başvurucunun ailesi ile birlikte atamasının yapıldığı yere yerleşmesinin kamu gücü tarafından engellendiği yönünde bir tespitin de bulunmadığı, dolayısıyla atama işlemi nedeniyle aile hayatına saygı hakkının doğrudan etkilenmediği sonucuna varmış ve aile hayatına saygı hakkının ihlali

⁶⁰⁷ Anayasa'nın "Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması" başlıklı 13. Maddesi şöyledir:

"Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

⁶⁰⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Murat Atılğan*, B. No: 2013/9047, 7/5/2015, § 30.

⁶⁰⁹ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Ö.Ç.*, B. No: 2014/8203, 21/6/2016, §§ 38-80; *Marcus Frank Cerny*, B. No: 2013/5126, 2/7/2015, §§ 27-88; *Selim Adıyaman*, B. No: 2013/8846, 9/3/2016, §§ 28-75.

⁶¹⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Demir Dinipak*, B. No: 2013/7983, 26/6/2014, §§ 20-36.

⁶¹¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Demir Dinipak*, B. No: 2013/7983, 26/6/2014, § 20.

iddialarına ilişkin olarak doğrudan bir müdahalenin olmadığı açık olduğundan başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.⁶¹² Anayasa Mahkemesi, bu kararında Devletin, aile hayatına saygı hakkı kapsamındaki negatif yükümlülükleri üzerinden gitmiş ve Devletin aile hayatına doğrudan bir müdahalesinin olmadığı, başvuruçunun başka bir yere yerleşmesinin kamu gücü tarafından engellenmediği gerekçeleriyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesinin bu kararı, aile hayatın saygı hakkının oldukça katı yorumlanması ve Devletin, aile hayatını koruma yükümlülüğü kapsamındaki sorumlulukları yönünden hiçbir tartışma içermemesi nedenleriyle eleştiriye açıktır.

Anayasa Mahkemesi, Balıkesir Garnizonunda görev yapan, evli ve çocuklu bir astsubayın normal atama dönemi dışında Diyarbakır Garnizonuna atanması olayında da benzer gerekçelerle aile hayatına saygı hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁶¹³

Anayasa Mahkemesinin aile hayatına saygı hakkı kapsamında verdiği diğer bir açıkça dayanaktan yoksunluk kararı ise oldukça dikkate değerdir. Söz konusu başvuru,⁶¹⁴ polis memuru olarak görev yapan bir başvuruçunun şark görevi kapsamında Elazığ iline üç yıl zorunlu olarak görev yapmak üzere atanması ancak Deniz Kuvvetleri Komutanlığında subay olarak görev yapan eşinin Elazığ iline atanmasının mümkün olmaması nedeniyle aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiği iddiası ile ilgilidir. Bu olayda başvuruçunun, Emniyet Teşkilatı ikinci bölgede birinci kez zorunlu görev sırasının geldiği belirtilerek Elazığ İl Emniyet Müdürlüğüne atamasının yapıldığını, Elazığ ilinde iki çocuğu ile birlikte yaşadığını, eşinin Elazığ'a 1.100 km uzaklıkta olan Kocaeli ilinde çalışmaya devam ettiğini, atama yapılırken kendisinin ve aile fertlerinin huzur ve refahının dikkate alınmadığını ileri sürmüştür.⁶¹⁵ Anayasa Mahkemesi, bu başvuruda daha önceki kararlarında benimsediği yaklaşımı az da olsa esnetmiş ve başvuruçunun eşinin Deniz Kuvvetlerinde görevli olup Elazığ iline atanmasının mümkün olmadığını, bu sebeple eşlerin sürekli olarak aynı ilde yaşamalarının oldukça güç olduğunu, dolayısıyla kamu gücünün atama işleminin aile hayatı üzerinde ikincil olmakla birlikte önemli etkiler doğurduğunu dikkate alarak dolaylı olmakla birlikte aile hayatına saygı hakkına müdahale edildiği sonucuna varmış ancak bu

⁶¹² Anayasa Mahkemesi kararı, *Demir Dinipak*, B. No: 2013/7983, 26/6/2014, §§ 20-36.

⁶¹³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kamil Çakır*, B. No: 2013/997, 15/10/2014, §§ 34-38; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Salih Karakoç*, B. No: 2013/2954, 19/12/2013, §§ 34-40.

⁶¹⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Raziye Koçaş*, B. No: 2014/16794, 12/1/2017.

⁶¹⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Raziye Koçaş*, B. No: 2014/16794, 12/1/2017, § 34.

müdahalenin kanuni dayanağının mevcut olduğu, müdahalenin kamu düzeninin korunması ve kamu hizmetinin gereği gibi yürütülmesinin sağlanması amacını taşıdığı ve somut olayda başvuru sahibinin yararı ile genel yarar arasında adil bir denge kurulduğu gerekçeleriyle bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle yine kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁶¹⁶ Emniyet Genel Müdürlüğü ve Türk Silahlı Kuvvetleri personelinin bir ilden başka bir ile atanması konusunda Devletin geniş bir takdir yetkisine sahip olduğu kabul edilmekle birlikte, söz konusu kararda eşlerin üç yıl ayrı yaşamalarına neden olan atama işleminin hangi zorunlu unsurdan kaynaklandığı yeterince açıklanmamıştır. Başvuru sahibinin aile hayatına müdahale eden söz konusu atama işleminin kamu hizmetinin gereği gibi yürütülmesinin sağlanması amacını taşıdığı muhakkak olmakla birlikte, kararda ayrıca atama işleminin zorunlu bir ihtiyaçtan kaynaklanıp kaynaklanmadığının da tartışılması daha yerinde olurdu. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin bu kararı, toplumun genel çıkarı ile bireyin menfaati arasında adil bir denge kurup kurmadığı yönünden eleştiriye açıktır.

Anayasa Mahkemesi ayrıca, çocuğunun velayeti kendisinde olan bir annenin belli bir dönem çocuğuyla ilgili işlemleri yapmaktan men edilmesi ve bu dönemde çocuğunu kaçırmaya ve alıkoymaya suçunu işlediği gerekçesiyle hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) kararı verilmesi üzerine aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yaptığı bir başvuru hakkında⁶¹⁷, annenin çocuğu ile ilgili işlemleri yapmaktan men edildiği dönemde bile çocuğu ile kişisel ilişki kurmak ve bu çerçevede çocuğu ile görüşme yapmak imkânına sahip olduğunu ve HAGB kararının çocuk ile anne arasındaki ilişkiyi anne ya da çocuk aleyhine ölçsüz bir biçimde bozma olanağının bulunmadığı dikkate alarak açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁶¹⁸ Anayasa Mahkemesi, yeğenleriyle şahsi ilişki kurma yönündeki talepleri reddedilen bir hala ile amcanın aile hayatına saygı hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yaptığı bir başvuruda⁶¹⁹ ise derece mahkemelerince verilen kararın yaşı ve olgunluk seviyesi itibarıyla yetkin olan çocuklardan birinin beyanlarına dayandırıldığını, derece mahkemeleri kararında ayrıca çocukların annesinin, çocukların amcalarından biri tarafından öldürüldüğü iddiasıyla kamu davası açılmış olduğunun göz önünde bulundurulduğunu dikkate alarak somut olayda çocukların menfaatleri ile başvuru sahiplerinin

⁶¹⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Raziye Koçaş*, B. No: 2014/16794, 12/1/2017, §§ 35-48.

⁶¹⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Sulhiye Arzu Saraç*, B. No: 2014/12114, 13/9/2017.

⁶¹⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Sulhiye Arzu Saraç*, B. No: 2014/12114, 13/9/2017, §§ 39-65.

⁶¹⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Figen Güneştaş ve diğerleri*, B. No: 2014/18376, 26/10/2017.

kişisel ilişki kurma hakkı arasında adil bir denge kurulmak suretiyle karar verildiği kanaatine varmış ve açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁶²⁰

1.2.3.2.9. Haberleşme Hürriyeti Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gereğiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Anayasa'nın 22. maddesinin birinci fıkrasında,⁶²¹ herkesin haberleşme özgürlüğüne sahip olduğu, içeriği ve biçimi ne olursa olsun haberleşmenin gizliliğin esas olduğu hüküm altına alınmıştır. Bu bağlamda posta, elektronik posta, telefon, faks ve internet aracılığıyla yapılan haberleşme faaliyetlerinin, haberleşme özgürlüğü ve haberleşmenin gizliliği kapsamında değerlendirilmesi gerekir.⁶²² Bununla birlikte bazı durumlarda kişinin haberleşme hürriyetine yapılan müdahale özel hayatına/özel hayatının gizliliğine de bir müdahale oluşturabilir.⁶²³ Bu gibi durumlarda hem haberleşme hürriyetinin hem de özel hayata saygı hakkının ihlali iddiası söz konusu olabilir.

Kamu makamlarının bireyin haberleşme özgürlüğüne ve haberleşmesinin gizliliğine keyfi bir şekilde müdahale etmelerinin önlenmesi Anayasa'daki güvenceler kapsamında olup haberleşmenin içeriğinin denetlenmesi, haberleşmenin gizliliğine ve dolayısıyla haberleşme özgürlüğüne yönelik ağır bir müdahale oluşturur. Bununla birlikte haberleşme özgürlüğü, mutlak nitelikte olmayıp, meşru birtakım sınırlamalara tabidir. Bu kapsamdaki özel sınırlama ölçütleri, Anayasa'nın 22. maddesinin ikinci fıkrasında⁶²⁴ sayılmıştır.⁶²⁵

Haberleşme hürriyetinin kavramsal çerçevesini anılan şekilde çizen Anayasa Mahkemesi, haberleşme hürriyeti kapsamında, özellikle ceza infaz kurumlarına/kurumlarından gönderilen mektuplarla ilgili birçok karar vermiştir. Anayasa

⁶²⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Figen Güneştaş ve diğ.leri*, B. No: 2014/18376, 26/10/2017, §§ 25-38.

⁶²¹ Anayasa'nın 22. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz."

⁶²² Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Koray Eryaşa*, B. No: 2013/6693, 16/4/2015, § 49.

⁶²³ ÖNCÜ, Gülay Arslan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 200.

⁶²⁴ Anayasa'nın 22. maddesinin ikinci fıkrası şöyledir:

"Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar."

⁶²⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Koray Eryaşa*, B. No: 2013/6693, 16/4/2015, § 50.

Mahkemesi bu hususta hem ihlal kararları⁶²⁶ hem ihlal edilmediğine kararları⁶²⁷ hem de açıkça dayanaktan yoksunluk kararları⁶²⁸ vermiştir.

Anayasa Mahkemesinin haberleşme hürriyeti yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verdiği diğer kabul edilemezlik kararları incelendiğinde, bunların önemli bir kısmınının 5271 sayılı Kanun'un "*İletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması*" başlıklı 135. maddesi ile ilgili olduğu görülmektedir. Anayasa Mahkemesi, 5271 sayılı Kanun'un 135. maddesindeki şartlar oluşmaksızın telefonlarının dinlendiğini, bu nedenle haberleşme özgürlüğünün ihlal edildiğini iddia eden bir başvuruçunun başvurusunda,⁶²⁹ çıkar amaçlı suç örgütü oluşturan bir organizasyon içinde yer aldığı değerlendirilen başvuruçunun soruşturma konusu olayın aydınlatılabilmesi için başkaca delil elde etme imkânı bulunmadığı gerekçesiyle telefonunun üç ay süreyle dinlenilmesine karar verildiğini, başvuru hakkında uygulanan bu tedbirin, haberleşme hürriyetine yönelik bir müdahale oluşturduğunu ancak söz konusu müdahalenin kanuni dayanağının bulunduğunu, dinleme suç işlenmesinin önlenmesi ve suç kanıtlarının elde edilmesi amacıyla yönelik olarak yapıldığından dinlemenin meşru bir amacının bulunduğunu, başvuruçunun telefon görüşmelerinin dinlenmesinin demokratik bir toplumda gerekli olmadığına da söylenemeyeceğini belirterek haberleşme hürriyeti yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁶³⁰ Anayasa Mahkemesi, dolaylı bir şekilde dinlenen, başka bir anlatımla kendi telefonu dinlenmemesine rağmen hakkında iletişimin tespitine ilişkin karar verilen kişilerle telefon görüşmeleri gerçekleştirmesi nedeniyle bazı görüşmeleri kayda alınan bir başvuruçunun başvurusunda da benzer gerekçelerle kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁶³¹

⁶²⁶ Anayasa Mahkemesinin bu kapsamda verdiği bazı ihlal kararları için bkz. *Ahmet Temiz*, B. No: 2013/1822, 20/5/2015; *Akif İpek*, B. No: 2013/9456, 24/6/2015; *Veysel Kaplan*, B. No: 2013/1830, 18/11/2015.

⁶²⁷ Anayasa Mahkemesinin bu kapsamda verdiği bazı ihlal edilmediğine kararları için bkz. *Murat Karayel*, B. No: 2013/9089, 8/9/2015; *Kamuran Reşit Bekir*, B. No: 2013/8425, 24/3/2016; *Metin Yamalak*, B. No: 2013/7132, 24/3/2016.

⁶²⁸ Benzer yöndeki Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Önder Akbulut*, B. No: 2014/11237, 22/6/2017.

⁶²⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Rıdvan Bayram*, B. No: 2013/1171, 9/9/2015.

⁶³⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Rıdvan Bayram*, B. No: 2013/1171, 9/9/2015, §§ 23-50; Benzer yöndeki diğer Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Mehmet Ali Akal*, B. No: 2013/2199, 20/1/2015, §§ 23-54; *Hilmi Yıldız*, B. No: 2013/299, 4/2/2016, §§ 42-70; *Emsan Öner*, B. No: 2013/1504, 3/2/2016, §§ 27-51; *N.A.*, B. No: 2013/5076, 6/4/2016, §§ 36-61.

⁶³¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Veysel Demirtaş*, B. No: 2013/1222, 20/4/2016, §§ 41-66.

1.2.3.2.10. Konut Dokunulmazlığına Saygı Hakkı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Anayasa'nın 21. maddesinde⁶³² kimsenin konutuna dokunulamayacağı, AİHS'in sekizinci maddesinde ise herkesin özel ve aile hayatıyla konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir. AİHS'in sekizinci maddesinde yer alan özel ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkının bir unsuru olan konut dokunulmazlığı hakkı, Anayasa'nın 21. maddesinde müstakil bir hak olarak yer almaktadır.⁶³³ Konut dokunulmazlığına saygı hakkı mutlak bir hak olmayıp, Anayasa'nın 21. maddesine göre millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak sınırlanabilir.⁶³⁴ Anayasa'nın 21. maddesinde sayılan nedenlerden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça kimsenin konutuna girilemeyecek, arama yapılamayacak ve buradaki eşyaya el konulamayacak, yetkili merci kararını yirmi dört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulacak; hâkim, kararını el koymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklayacak, aksi hâlde el koyma kendiliğinden kalkacaktır.⁶³⁵

Konut dokunulmazlığına saygı hakkının ihlal edildiği iddiası, genellikle bir soruşturma ya da kovuşturma kapsamında alınan arama kararının uygulanması hâlinde yahut alınan bir kamulaştırma kararının yerine getirilmesi durumunda gündeme gelebilmektedir. Anayasa Mahkemesi bu nitelikteki başvurularda tespit edilebildiği kadarıyla şuana kadar bir ihlal kararı vermemiştir.

Anayasa Mahkemesi, kamulaştırma sonrasında uygulanan tahliye işlemi nedeniyle konut dokunulmazlığına saygı hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir

⁶³² Anayasa'nın "Konut dokunulmazlığı" başlıklı 21. maddesi şöyledir:

"Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar."

⁶³³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hayrettin Aktaş*, B. No: 2013/1205, 17/9/2013, § 49.

⁶³⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Günay Dağ ve diğerleri*, B. No: 2013/1631, 17/12/2015, § 130.

⁶³⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, E.2003/38, K.2005/63, 12/10/2005.

başvuruda,⁶³⁶ başvurucunun konutuna yapılan müdahalenin 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nda öngörülen usul çerçevesinde gerçekleştirildiği, bu bağlamda müdahalenin hukuki dayanağının bulunduğu, ayrıca müdahalenin kültür ve tabiat varlıklarını koruma amaçlı büyük bir restorasyon projesi kapsamında ve bu meşru amaçla alınan acele kamulaştırma kararlarıyla gerçekleştirildiği, dolayısıyla müdahalenin açık bir meşru amacının bulunduğu, başvurucuya mahkeme kararıyla ve usulüne uygun olarak tespit edilmiş kamulaştırma bedelinin ödendiği, kamulaştırma bedelinin ödenmesi sonucu kültür varlıklarını koruma amaçlı kamu yararı ile başvurucunun mülkiyet hakkı arasında gözetilmesi gereken makul dengenin korunduğu, dolayısıyla yapılan müdahalenin ölçülü olduğu gerekçeleriyle konut dokunulmazlığı hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu sonucuna varmıştır.⁶³⁷ Anayasa Mahkemesi, adli bir soruşturma ya da kovuşturma kapsamında alınan arama kararlarının icra edilmesi üzerine konut dokunulmazlığına saygı hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bazı başvurularda da benzer gerekçelerle açıkça dayanaktan yoksunluk kararları vermiştir.⁶³⁸

1.2.3.2.11. Din ve Vicdan Hürriyeti Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Anayasa'nın 24. maddesinin⁶³⁹ ilk fıkrasında herkesin, vicdan, dinî inanç ve kanaat özgürlüğüne sahip olduğu belirtilmiş, ikinci fıkrasında da bu özgürlüğün doğal bir sonucu olarak özgürlüklerin kötüye kullanılmasını yasaklayan 14. madde⁶⁴⁰ hükümlerine aykırı

⁶³⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hayrettin Aktaş*, B. No: 2013/1205, 17/9/2013.

⁶³⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hayrettin Aktaş*, B. No: 2013/1205, 17/9/2013, §§ 49-57; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Mülayim Vural ve Ramazan Vural*, B. No: 2013/1675, 18/9/2014, §§ 37-47.

⁶³⁸ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *N.A.*, B. No: 2013/5076, 6/4/2016, §§ 24-35; *Günay Dağ ve diğerleri*, B. No: 2013/1631, 17/12/2015, §§ 124-137.

⁶³⁹ Anayasa'nın "Din ve vicdan hürriyeti" başlıklı 24. maddesi şöyledir:

"Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve orta-öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz."

⁶⁴⁰ Anayasa'nın "Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması" başlıklı 14. maddesi şöyledir:

"Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

olmamak koşuluyla ibadetin, dinî ayin ve törenlerin serbest olduğu vurgulanmıştır. Üçüncü fıkrada, kimsenin, ibadete, dinî ayin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağı; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamayacağı ve suçlanamayacağı ilkesine yer verilmiştir.⁶⁴¹

Din ve vicdan hürriyetine ilişkin bireysel başvuru kararları incelendiğinde, diğer haklara oranla bu hakla ilgili olarak oldukça az sayıda karar verildiği görülmektedir. Anayasa Mahkemesinin din ve vicdan hürriyetiyle ilgili olarak tespit edilebildiği kadarıyla şuna kadar iki ihlal kararı;⁶⁴² biri kanıtlanamamış şikâyet⁶⁴³ olmak üzere iki de açıkça dayanaktan yoksunluk kararı bulunmaktadır.

Anayasa Mahkemesinin din ve vicdan hürriyeti yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verdiği sadece bir tane açıkça dayanaktan yoksunluk kararı olduğundan, Mahkemenin bu hak ile ilgili uygulamasının katı ya da geniş olduğu yönünde bir değerlendirme yapmak bu aşamada mümkün gözükmemektedir. Anayasa Mahkemesinin konuyla ilgili tek kararında başvuru, hatalı kadaströ uygulaması nedeniyle Mardin Süryani Katolik Kilisesine ait olması gereken taşınmazın bir bölümünün Hazine adına tescil edildiğini, bu sebeple din ve vicdan hürriyetinin ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi ise söz konusu taşınmazın Mardin Süryani Katolik Kilisesi tarafından dini ayin ve törenler için kullanılmakta olduğunu, başvuru tarafından bunun engellendiğine dair bir iddianın da ileri sürülmediğini dikkate alarak din ve vicdan hürriyeti yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu sonucuna varmış ve başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.⁶⁴⁴

Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.”

⁶⁴¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Tuğba Arslan*, B. No: 2014/256, 25/6/2014, § 50.

⁶⁴² Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Tuğba Arslan*, B. No: 2014/256, 25/6/2014; *Esra Nur Özbey*, B. No: 2013/7443, 20/5/2015 .

⁶⁴³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Haydar Yeşil ve diğerleri*, B. No: 2013/9081, 20/1/2016, §§ 57-63.

⁶⁴⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mardin Süryani Katolik Kilisesi Vakfı*, B. No: 2013/757, 13/6/2013, §§ 34-35.

1.2.3.2.12. İfade ve Basın Hürriyeti Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Anayasa'nın 25. maddesinde⁶⁴⁵ “*Düşünce ve kanaat hürriyeti*”, 26. maddesinde⁶⁴⁶ ise “*Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti*” düzenlenmiştir. Anayasa bir düşünceye sahip olma ile bir düşünceyi ifade etme arasında bir ayrıma gitmiştir.⁶⁴⁷ Anayasa Mahkemesi de düşünce ve kanaat özgürlüğü ile düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü arasında bir ayırım yapmıştır.⁶⁴⁸ Bu bağlamda ifade hürriyeti, sadece “*düşünce ve kanaate sahip olma*” özgürlüğünü değil aynı zamanda sahip olunan “*düşünce ve kanaati (görüşü) açıklama ve yayma*”, buna bağlı olarak “*haber veya görüş alma ve verme*” özgürlüklerini de kapsamaktadır.⁶⁴⁹

Bireylerin düşüncelerini ifade edebilmelerinin temelinde bilgilendirilmiş olma olgusu yattığından, bireylerin bilgi sahibi olmadıkları konularda düşüncelerini ifade edebilmeleri düşünülemez.⁶⁵⁰ Bu sebeple ifade hürriyeti, hem haber alma hem de haber verme özgürlüğünü güvence altına alır.

Anayasa'da sadece düşünce ve kanaatler değil, ifadenin tarzları, biçimleri ve araçları da güvence altına alınmıştır. Anayasa'nın 26. maddesinde düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün kullanımında başvurulabilecek araçlar “*söz, yazı, resim veya başka yollar*” olarak ifade edilmiş ve “*başka yollar*” ifadesiyle her türlü ifade aracının anayasal koruma altında olduğu gösterilmiştir.⁶⁵¹ Bu bağlamda ifade özgürlüğü, Anayasa'da güvence altına alınan diğer hak ve özgürlüklerin önemli bir kısmı ile doğrudan ilişkilidir. Görsel ve yazılı medya araçları yoluyla fikir, düşünce ve haberlerin yayılmasını güvence altına alan basın özgürlüğü de düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün kullanılma araçlarından biridir.⁶⁵² Bununla birlikte Anayasa'da basın özgürlüğüne ilişkin olarak daha ayrıntılı düzenlemelere

⁶⁴⁵ Anayasa'nın “*Düşünce ve kanaat hürriyeti*” başlıklı 25. maddesi şöyledir:

“*Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.*”

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.”

⁶⁴⁶ Anayasa'nın “*Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti*” başlıklı 26. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

“*Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.*”

⁶⁴⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abdullah Öcalan*, B. No: 2013/409, 25/6/2014, § 63.

⁶⁴⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, E.1963/16, K.1963/83, K.T. 8/4/1963.

⁶⁴⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Emin Aydın*, B. No:2013/2602, 23/1/2014, § 40.

⁶⁵⁰ ZENGİN, Mehmet Ali; *Türk Hukukunda Bilgi Edinme Hakkının Sınırları*, Adalet Yayınevi, 2012, s. 42.

⁶⁵¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Emin Aydın*, B. No:2013/2602, 23/1/2014, § 43.

⁶⁵² Anayasa Mahkemesi kararı, *Emin Aydın*, B. No:2013/2602, 23/1/2014, § 44.

yer verilmiştir. Basın özgürlüğü alanındaki temel düzenleme Anayasa'nın 28. maddesinde⁶⁵³ yer almaktadır. Anayasa'nın 28. maddesine ek olarak 29. maddesinde⁶⁵⁴ süreli ve süresiz yayın hakkına; 30. maddesinde⁶⁵⁵ medya araçlarının korunmasına yer verilmiştir. Anayasa'nın 31. maddesinde ise kamu tüzel kişilerinin elindeki medya dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı düzenlenmiştir.⁶⁵⁶

Düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğü ile basın özgürlüğü mutlak haklar olmayıp belli koşullarda sınırlandırılabilirler. Düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğüne ilişkin 26. maddenin ikinci fıkrasında⁶⁵⁷ ve basın özgürlüğüne ilişkin 28. maddenin dördüncü ve izleyen fıkralarında⁶⁵⁸ sınırlama sebeplerine yer verilmiştir. Ancak bu özgürlüklere yönelik

⁶⁵³ Anayasa'nın "Basın hürriyeti" başlıklı 28. maddesinin birinci ve üçüncü fıkraları şöyledir:

"Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır."

⁶⁵⁴ Anayasa'nın "Süreli ve süresiz yayın hakkı" başlıklı 29. maddesi şöyledir:

"Süreli veya süresiz yayın önceden izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Süreli yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

Süreli yayınların çıkarılması, yayım şartları, malî kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasal, ekonomik, malî ve teknik şartlar koyamaz.

Süreli yayınlar, Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarından eşitlik esasına göre yararlanır."

⁶⁵⁵ Anayasa'nın "Basın araçlarının korunması" başlıklı 30. maddesi şöyledir:

"Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz."

⁶⁵⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, R.V.Y. A.Ş., B. No:2013/1429, 14/10/2015, § 29.

⁶⁵⁷ Anayasa'nın "Düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyeti" başlıklı 26. maddesinin ikinci fıkrası şöyledir:

"Bu hürriyetlerin kullanılması, (Ek ibareler: 3.10.2001-4709/9 md.) millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir."

⁶⁵⁸ Anayasa'nın "Basın hürriyeti" başlıklı 28. maddesinin dördüncü ve devamı fıkraları şöyledir:

"Basın hürriyetinin sınırlandırılmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırılanlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hâkim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmi dört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Yetkili hâkim bu kararı en geç kırk sekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Süreli veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlâkın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmi dört saat içinde yetkili hâkime bildirir; hâkim bu kararı en geç kırk sekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

sınırlamaların da bir sınırının olması gerektiği açıktır. Temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında Anayasa'nın 13. maddesindeki ölçütler göz önüne alınmak zorundadır. Bu sebeple düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü ile basın özgürlüğüne getirilen sınırlandırmaların denetiminin Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan ölçütler çerçevesinde ve Anayasa'nın 26. ve 28. maddeleri kapsamında yapılması gerekmektedir.⁶⁵⁹ Düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü ile basın özgürlüğüne yönelik sınırlamalar konusunda kamu makamları belli bir takdir yetkisine sahip olmakla birlikte,⁶⁶⁰ bu hakların azınlıklar ve toplum için taşıdığı önemden dolayı söz konusu sınırlandırma nedenlerinin dar yorumlanması ve bir sınırlama ihtiyacının bulunması hâlinde sınırlama gerekçesinin ikna edici bir şekilde ortaya konulması gerekir.⁶⁶¹

İfade ve basın hürriyetinin kavramsal çerçevesini temel olarak anılan şekilde çizen Anayasa Mahkemesi, söz konusu hakların ihlal edildiği iddiasıyla yapılan birçok başvuruyu karara bağlamıştır. Anayasa Mahkemesi, ifade ve basın hürriyetinin ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvuruları genellikle kabul edilebilir bularak kapsamlı bir esas incelemesi yapmayı tercih etmektedir.

Anayasa Mahkemesinin konu hakkındaki kararları incelendiğinde, ifade ve basın hürriyeti kapsamında verilen kabul edilebilirlik kararlarının, dolayısıyla *ihlal kararları*⁶⁶² ile *ihlal edilmediğine kararlarının*,⁶⁶³ bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verilen

Sürelî veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiye'de yayımlanan sürelî yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlâka aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan sürelî yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hâkim kararıyla toplatılır."

⁶⁵⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Abdullah Öcalan*, B. No: 2013/409, 25/6/2014, § 70.

⁶⁶⁰ TURABİ, Selami; *İfade ve Basın Özgürlüğü*, Adalet Yayınevi, 2016, s. 7.

⁶⁶¹ MOLU, Benan / DEMİR GÜRSEL, Esra / KURT, Gülşah / DİNÇER, Hülya / KIVILCIM Zeynep; *Üniversitelerde Disiplin Soruşturmaları: Öğrencilerin İfade ve Örgütlenme Özgürlüğü*, On İki Levha Yayıncılık, 2013, s. 34.

⁶⁶² Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Yaman Akdeniz ve diğerleri*, B. No: 2014/3986, 2/4/2014, §§ 28-49; *Youtube LLC Corporation Service Company ve diğerleri*, B. No: 2014/4705, 29/5/2014, §§ 42-64; *Ali Gürbüz ve Hasan Bayar*, B. No: 2013/568, 24/6/2015, §§ 32-73; *Erdem Gül ve Can Dündar*, B. No: 2015/18567, 25/2/2016, §§ 83-100; *Abdullah Öcalan*, B. No: 2013/409, 25/6/2014, §§ 53-112; *Nasrullah Kuran*, B. No: 2013/6123, 4/11/2015, §§ 30-36; *Ahmet Temiz*, B. No: 2013/6602, 4/11/2015, §§ 31-37; *Fatih Taş*, B. No: 2013/1461, 12/11/2014, §§ 49-110; *Mehmet Ali Aydın*, B. No: 2013/9343, 4/6/2015, §§ 33-86; *R.V.Y. A.Ş.*, B. No: 2013/1429, 14/10/2015, §§ 22-52; *Medya Gündem Dijital Yayıncılık Ticaret A.Ş.*, B. No: 2013/2623, 11/11/2015, §§ 17-54; *Bejdar Ro Amed*, B. No: 2013/7363, 16/4/2015, §§ 31-83; *Faik Özgür Erol*, B. No: 2013/2719, 9/3/2016, §§ 41-91; *Ali Karatay*, B. No: 2012/990, 10/12/2014, §§ 22-75; *Hasan Güngör*, B. No: 2013/6152, 24/2/2016, §§ 23-55; *İsa Yağbasan ve diğerleri*, B. No: 2013/1481, 20/11/2014, §§ 34-71

⁶⁶³ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Özkan Kart*, B. No: 2013/1821, 5/11/2014, §§ 24-56; *Mehmet Baransu (2)*, B. No: 2015/7231, 17/5/2016, §§ 144-164; *Eren Yıldız*, B. No: 2013/8035, 13/4/2016, §§ 40-83; *Ahmet Temiz (5)*, B. No: 2013/8696, 10/3/2016, §§ 24-57; *Mehmet Reşit Arslan (4)*, B. No: 2013/2909, 9/3/2016, §§ 28-56; *Hayrettin Öztekin*, B. No: 2013/4535, 9/3/2016, §§ 44-87; *Erdener Demirel*, B. No:

kabul edilemezlik kararlarından daha fazla olduğu görülmektedir. Bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verilen kabul edilemezlik kararlarının ise çoğunlukla ceza infaz kurumunda bulunan tutuklu ve hükümlülerin görüşlerini ifade etmek için katıldıkları açlık grevi nedeniyle disiplin cezası almalarının ifade özgürlüğünü ihlal ettiği,⁶⁶⁴ yine tutuklu ve hükümlülerin protesto maksatlı attıkları sloganlar nedeniyle disiplin cezası almalarının ifade özgürlüğüne aykırı olduğu⁶⁶⁵ iddialarını içeren başvurularla ilgili olduğu görülmektedir. Bunların haricinde, ifade ve basın hürriyeti yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verilen kabul edilemezlik kararlarının sayısının oldukça az olduğu anlaşılmaktadır. Anayasa Mahkemesi bu bağlamda, ceza infaz kurumunda bulunan bir başvurucunun Abdullah Öcalan'a uygulanın cezaevi koşullarını protesto etmek amacıyla görüşe çıkmayacağına dair bir dilekçe vermesi nedeniyle disiplin cezası (3 ay süre ile haberleşme veya iletişim araçlarından yoksun bırakma veya kısıtlama) ile tecziye edilmesinin ifade özgürlüğünü ihlal ettiği,⁶⁶⁶ basın faaliyetleri nedeniyle tutuklandığını ileri süren bir başvurucunun ifade hürriyetinin ihlal edildiği,⁶⁶⁷ ulusal yayın yapan bir gazetede çıkan haberlere karşı yapılan cevap ve düzeltme (tekzip) talebinin mahkemece kabul edilmesi nedeniyle ifade ve basın özgürlüğünün ihlal edildiği⁶⁶⁸ iddialarıyla yapılan başvurularda, ifade/basın hürriyetine yapılan müdahalelerin demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü olduğu sonucuna vararak bu başvuruların açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi ayrıca ceza infaz kurumunda hükümlü olarak bulunan bir başvurucunun, odasında sadece on adet kitap ile on beş adet dergi bulundurmasına müsaade edildiğini, daha fazla kitap bulundurmasına izin verilmediğini belirterek ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddiasını ileri sürdüğü bir başvuruda, ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin oda ve koğu düzeninin sağlanması amacıyla matuf olduğu, söz konusu müdahalenin ölçüsüz olduğunun söylenemeyeceği

2013/1869, 2/12/2015, §§ 25-58; *Kahraman Güvenç (3)*, B. No: 2013/3551, 14/4/2016, §§ 27-52; *İlker Erdoğan*, B. No: 2013/316, 20/4/2016, §§ 37-58; *Engin Kabadaş*, B. No: 2014/18587, 6/7/2017.

⁶⁶⁴ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Mehmet Ayata*, B. No: 2013/2920, 7/7/2015, §§ 20-44; *Mehmet Reşit Arslan*, B. No: 2013/750, 15/12/2015, §§ 46-72; *Engin Atabey*, B. No: 2013/8777, 16/12/2015, §§ 18-42; *Yusuf Çabuk*, B. No: 2013/8858, 23/3/2016, §§ 19-45; *Akif İpek (2)*, B. No: 2013/9344, 30/3/2016, §§ 19-45; *Metin Yamalak (2)*, B. No: 2013/9450, 13/4/2016, §§ 24-47.

⁶⁶⁵ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Murat Karayel*, B. No: 2013/5444, 6/1/2016, §§ 23-55; *Murat Karayel*, B. No: 2013/6223, 7/1/2016, §§ 17-48.

⁶⁶⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hurşit Çetin*, B. No: 2013/2610, 6/10/2015, §§ 23-56.

⁶⁶⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hidayet Karaca*, B. No: 2015/144, 14/7/2015, §§ 111-117.

⁶⁶⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Vural Nasuhbeyoğlu*, B. No: 2013/6146, 17/2/2016, §§ 20-41; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Hakkı İlker Yaşar ve Birgün Yayıncılık ve İletişim Tic. A.Ş. Başvurusu (2)*, B. No: 2014/12902, 20/9/2017.

gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁶⁶⁹ Anayasa Mahkemesi, bir televizyon programında dile getirdiği düşünceler nedeniyle Yıldız Teknik Üniversitesine öğretim elemanı olarak alınmadığını, bu sebeple ifade hürriyetini ihlal edildiğini iddia eden bir başvuruçunun başvurusunda da⁶⁷⁰, işlemin iptali istemiyle açılan davada ilk derece mahkemesince verilen kararın televizyon programında ifade edilen düşüncelere dayandırılmadığını göz önünde bulundurarak ifade hürriyeti yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu sonucuna ulaşmıştır.⁶⁷¹

Bu başlık altında, ifade/basın hürriyeti ile şeref ve itibar hakkı dengesine özellikle değinmek gerekir. Şeref ve itibar hakkı kişilerin özel hayatına ve aile yaşamına saygı gösterilmesini gerektirmekle birlikte ifade/basın hürriyeti de kişilerin haber alma ve haber verme hakkını güvence altına alır. Bu iki hakkın karşı karşıya geldiği durumlarda ifade/basın hürriyeti ile şeref ve itibar hakkı arasında makul bir denge kurulması gerekir.⁶⁷²

Özel hayata saygı hakkı kapsamında verilen açıkça dayanaktan yoksunluk kararlarının incelendiği kısımda da belirtildiği üzere, basın özgürlüğü kapsamında yapılan bir haber ya da yazılan bir makale yahut ifade hürriyeti kapsamında kullanılan bir söz nedeniyle şeref ve itibar hakkının ihlali gündeme gelebilmektedir. Bu tür başvurularda, yani ifade/basın hürriyeti kapsamında kullanılan bir söz ya da yazı nedeniyle şeref ve itibar hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurularda, şeref ve itibar hakkı yönünden Anayasa Mahkemesinin son derece az sayıda ihlal kararı bulunmaktadır.⁶⁷³ Çoğunlukla şeref ve itibar hakkına saygı gösterilmediğinden bahisle açılan tazminat davalarının reddedilmesinden sonra yapılan bu gibi başvurularda Anayasa Mahkemesi, genellikle kabul edilebilirlik kararı dahi vermeyerek şeref ve itibar hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermektedir.⁶⁷⁴ Bununla birlikte, bunun tam tersi durumlarda, yani başkalarının şeref ve itibarını ilgilendiren bir konu hakkında yapılan haber veya yazılan bir makale yahut ifade hürriyeti kapsamında kullanılan

⁶⁶⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hasan Koç*, B. No: 2014/6506, 5/4/2017.

⁶⁷⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Özgür Sevgi Göral Birinci*, B. No: 2014/12112, 4/10/2017.

⁶⁷¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Özgür Sevgi Göral Birinci*, B. No: 2014/12112, 4/10/2017, §§ 23-33.

⁶⁷² ARDEN, Lady; “*Medyanın Özel Alana Müdahalesi ve İnsan Hakları: Denge Gözetmek*” *İfade Özgürlüğü -Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı Nicolas Bratza'ya İthafen Kaleme Alınmış Makaleler-*, Türk Yargısının İfade Özgürlüğü Konusunda Kapasitesinin Güçlendirilmesi AB-AK Ortak Projesi, 2012, s. 65-67.

⁶⁷³ Bu yöndeki bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *N.B.B.*, B. No: 2013/5653, 3/3/2016.

⁶⁷⁴ Benzer Yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Ali Suat Ertoşun*, B. No: 2013/1047, 15/4/2015, §§ 18-68; *İlhan Cihaner (3)*, B. No: 2013/5298, 20/5/2015, §§ 12-31; *İlhan Cihaner (4)*, B. No: 2014/565, 7/7/2015, §§ 39-63; *A.T.*, B. No: 2013/3482, 7/7/2015, §§ 14-31; *Yıldız Oto Ağca (2)*, B. No: 2013/7038, 23/3/2016, §§ 23-35; *Muhammet Önder Tekin*, B. No: 2013/1515, 13/4/2016, §§ 19-30.

bir söz nedeniyle haber/yazı/söz sahibinin belli miktarda tazminat ödemeye mahkûm edilmesi yahut hakkında kamu davası açılarak uzun süre ceza tehdidi altında kalması veya kamu davasının mahkûmiyet kararıyla neticelenmesi ya da söz konusu yazı veya haberin kaldırılmasına karar verilmesi durumlarında, ifade/basın hürriyetinin ihlal edildiği iddialarıyla yapılan başvurularda Anayasa Mahkemesi çoğunlukla kabul edilebilirlik kararı vererek kapsamlı bir esas incelemesi sonucunda ifade/basın hürriyetinin ihlal edildiğine⁶⁷⁵ yahut aksi kanaatte ise ihlal edilmediğine⁶⁷⁶ karar vermektedir. Bu gibi durumlarda ifade hürriyetinin ihlal edildiği iddiasıyla yapılan başvurularda, tespit edilebildiği kadarıyla şuana kadar sadece yukarıda da belirtildiği üzere tekzip talebinin kabulüne ilişkin birkaç başvuruda bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verilmiştir. Tüm bu açıklamalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Anayasa Mahkemesinin, şeref ve itibar hakkı ile ifade/basın hürriyeti dengesinde ifade hürriyetine daha özel bir önem atfettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

1.2.3.2.13. Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Örgütlenme özgürlüğü, bireylerin kendi menfaatlerini korumak için kendilerini temsil eden kolektif bir oluşum meydana getirerek bir araya gelme özgürlüğünü ifade etmektedir. Örgütlenme özgürlüğü, bireylere topluluk hâlinde siyasal, kültürel, sosyal ve ekonomik amaçlarını gerçekleştirme imkânı sağlar. Demokrasilerde, bu tür örgütler, devlet tarafından saygı gösterilmesi ve korunması gereken temel haklara sahiptir.⁶⁷⁷ Bu bağlamda, Anayasa'nın 33. maddesinde güvence altına alınan dernek kurma hürriyeti,⁶⁷⁸ Anayasa'nın

⁶⁷⁵ Benzer Yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Emin Aydın*, B. No:2013/2602, 23/1/2014, §§ 82-89; *Tuğrul Culfa*, B. No:2013/2593, 11/3/2015, §§ 18-59; *Bekir Coşkun*, B. No:2014/12151, 4/6/2015, §§ 21-72; *Ali Rıza Üçer (2)*, B. No:2013/8598, 2/7/2015, §§ 23-62; *Tansel Çölaşan*, B. No:2014/6128, 7/7/2015, §§ 31-73; *Ergün Poyraz (2)*, B. No:2013/8503, 27/10/2015, §§ 30-80; *Medya Gündem Dijital Yayıncılık Ticaret A.Ş.*, B. No:2013/2623, 11/11/2015, §§ 17-54.

⁶⁷⁶ Benzer Yöndeki Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Emin Aydın*, B. No:2013/2602, 23/1/2014, §§ 70-81; *Nilgün Halloran*, B. No:2012/1184, 16/7/2014, §§ 17-64; *Emine Rezzan Aydınoglu*, B. No:2013/8396, 11/3/2015, §§ 28-63; *Cem Mermut*, B. No:2013/7861, 16/4/2015, §§ 17-57; *Emin Aydın (2)*, B. No:2013/3178, 25/6/2015, §§ 31-54.

⁶⁷⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *İsmail Aslan ve diğerleri*, B. No: 2013/7197, 8/9/2015, §§ 36-38.

⁶⁷⁸ Anayasa'nın "Dernek kurma hürriyeti" başlıklı 33. maddesi şöyledir:

"Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

51. maddesinde güvence alınan sendika kurma hakkı⁶⁷⁹ ve Anayasa'nın 68. maddesinde tanımlanan parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma hakkı⁶⁸⁰ örgütlenme özgürlüğünün özel bir yönüdür.⁶⁸¹ Bu haklar mutlak olmayıp Anayasa'da öngörülen sınırlama rejimine tabidir.

Anayasa'da toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı da güvence altına alınmıştır. Bireyler belli ortak çıkarları savunmak, düşünce değişiminde bulunmak ve belli fikir ve kanaatler çerçevesinde kamuoyu oluşturmak için geçici olarak bir araya gelip

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.”

⁶⁷⁹ Anayasa'nın “Sendika kurma hakkı” başlıklı 51. maddesi şöyledir:

“Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

Sendika kurma hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Sendika kurma hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

(Dördüncü fıkra mülga: 7/5/2010-5982/5 md.)

İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz.”

⁶⁸⁰ Anayasa'nın “Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma” başlıklı 68. maddesi şöyledir:

“Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasî partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasî partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.

Hâkimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasî partilere üye olamazlar.

Yükseköğretim elemanlarının siyasî partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir. Kanun bu elemanların, siyasî partilerin merkez organları dışında kalan kulan görevi almalarına cevaz veremez ve parti üyesi yükseköğretim elemanlarının yükseköğretim kurumlarında uyacakları esasları belirler.

Yükseköğretim öğrencilerinin siyasî partilere üye olabilmelerine ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

Siyasî partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.”

⁶⁸¹ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. Adalet Mehtap Buluryer, B. No: 2013/5447, 16/10/2014, § 71; Metin Bayyar ve Halkın Kurtuluş Partisi, B. No: 2014/15220, 4/6/2015, § 29.

toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyebilirler.⁶⁸² Bu kapsamda Anayasa'nın 34. maddesi⁶⁸³ toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını güvence altına alarak bireylerin ortak fikirlerini birlikte savunmak ve başkalarına duyurmak için bir araya gelebilmelerini garanti altına almıştır.

Anayasa'nın 25. ve 26. maddelerinde düzenlenen ifade özgürlüğünün özel bir biçimi olan⁶⁸⁴ toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, fikirlerin silahsız ve saldırsız, başka bir ifade ile barışçıl bir şekilde ortaya konulabilmesi için toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını güvence altına almıştır. Kolektif bir şekilde kullanılan bu hak, düşüncelerini ifade etmek isteyen kişilere şiddeti dışlayan yöntemlerle düşünceleri açıklama imkânı vermektedir. Şiddet kullanma niyetinde olan kişilerin katıldığı veya düzenlediği gösteriler barışçıl toplanma kavramı dışında kalmaktadır. Bu kapsamda toplanma hakkının amacı şiddete karışmayan ve fikirlerini barışçıl bir şekilde ortaya koyan bireylerin haklarının korunmasıdır. Bunun dışında toplantının veya gösteri yürüyüşünün hangi amaçla yapıldığının bir önemi yoktur.⁶⁸⁵

Anayasa'nın 34. maddesinin ikinci fıkrası,⁶⁸⁶ toplanma hakkının bazı durumlarda sınırlandırılabilirliğini kabul etmiştir. Bu kapsamda toplanma hakkına getirilecek her türlü sınırlamanın Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca kanunla düzenlenmesi ön şarttır. Kanunun öngördüğü durumlarda dahi bu hakka müdahalenin meşru amaçlar çerçevesinde olması gerekmektedir. Meşru amaçlar, 34. maddede “*milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması*” olarak belirtilmiştir. Meşru amaçlar çerçevesinde kanun ile yapılacak sınırlamalar dahi Anayasa'nın 13. maddesi gereğince “*Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine*” aykırı olamaz. Dolayısıyla toplanma hakkına müdahale demokratik toplum için gereklilik arz

⁶⁸² İŞGÖREN, Ali; Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, Seçkin Yayıncılık, Üçüncü Baskı, Ankara, 2016, s. 161.

⁶⁸³ Anayasa'nın “*Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı*” başlıklı 34. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

“*Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.*”

⁶⁸⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ali Rıza Özer ve diğerleri*, B. No: 2013/3924, 6/1/2015, § 115.

⁶⁸⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ali Rıza Özer ve diğerleri*, B. No: 2013/3924, 6/1/2015, § 118.

⁶⁸⁶ Anayasa'nın “*Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı*” başlıklı 34. maddesinin ikinci fıkrası şöyledir:

“*Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.*”

etmelidir. En son olarak da söz konu hakka yapılan müdahale, meşru amaçları gerçekleştirmek için ölçülü olmak zorundadır.⁶⁸⁷

Örgütlenme, dernek kurma ve toplantı özgürlüğünün kavramsal çerçevesini temel olarak anılan şekilde çizen Anayasa Mahkemesinin bu haklarla ilgili olarak bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle verdiği açıkça dayanaktan yoksunluk kararları oldukça az sayıdadır. Anayasa Mahkemesinin bu konu hakkındaki kararları incelendiğinde, örgütlenme, dernek kurma ve toplantı özgürlüğü kapsamında verilen kabul edilebilirlik kararlarının, dolayısıyla *ihlal kararları*⁶⁸⁸ ile *ihlal edilmediğine kararlarının*,⁶⁸⁹ *bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle verilen kabul edilemezlik kararlarından*⁶⁹⁰ daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında ihlal kararıyla neticelenen seri nitelikteki bazı başvuruların etkisi olmakla birlikte Anayasa Mahkemesinin bu nitelikteki başvurularda daha kapsamlı bir esas incelemesi yapmayı tercih etmesinin de etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

1.2.3.2.14. Mülkiyet Hakkı Kapsamında Bir ihlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Anayasa'nın 35. maddesine göre herkes mülkiyet hakkına sahip olup bu hak ancak kamu yararı amacıyla sınırlandırılabilir.⁶⁹¹ Anayasa'nın 35. maddesinde⁶⁹² bir temel hak olarak güvence altına alınmış olan mülkiyet hakkı kişiye başkasının hakkına zarar vermemek ve yasaların koyduğu sınırlamalara uymak koşuluyla, sahibi olduğu şeyi dilediği gibi

⁶⁸⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ali Rıza Özer ve diğerleri*, B. No: 2013/3924, 6/1/2015, § 120.

⁶⁸⁸ Anayasa Mahkemesi Kararları için bkz. *İsmail Aslan ve diğerleri*, B. No: 2013/7197, 8/9/2015, §§ 26-73; *Kristal-İş Sendikası*, B. No: 2014/12166, 2/7/2015, §§ 47-83; *Abidin Aydın Tüfekçi*, B. No: 2013/1315, 15/4/2015, §§ 26-61; *Tayfun Cengiz*, B. No: 2013/8463, 18/9/2014, §§ 27-63; *Metin Bayyar ve Halkın Kurtuluş Partisi*, B. No: 2014/15220, 4/6/2015, §§ 44-68; *Ali Rıza Özer ve diğerleri*, B. No: 2013/3924, 6/1/2015, §§ 110-152; *Osman Erbil*, B. No: 2013/2394, 25/3/2015, §§ 38-74; *Deniz Dönmez ve diğerleri*, B. No: 2014/4663, 9/6/2016, §§ 24-39; *Hikmet Aslan*, B. No: 2014/11036, 16/6/2016, §§ 31-63; *Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası (Eğitim Sen) ve diğerleri*, B. No: 2014/920, 25/5/2017, §§ 47-94; *Anıl Pınar ve Ömer Bilge*, B. No: 2014/15627, 5/10/2017.

⁶⁸⁹ Anayasa Mahkemesi Kararları için bkz. *Yücel Yaşar*, B. No: 2013/7199, 25/3/2015, §§ 24-70; *Adalet Mehtap Buluryer*, B. No: 2013/5447, 16/10/2014, §§ 55-110; *Ali Rıza Özer ve diğerleri*, B. No: 2013/3924, 6/1/2015, §§ 110-153; *Tez-Koop-İş Sendikası ve Yalçın Çalışkan*, B. No: 2013/6759, 3/2/2016, §§ 24-60; *Gülşah Öztürk ve diğerleri*, B. No: 2013/3936, 17/2/2016, §§ 62-86; *Ali Sarıpınar (2)*, B. No: 2013/6186, 9/3/2016, §§ 66-87; *Hint Aseel Hayvanları Koruma ve Geliştirme Derneği ve Hikmet Neğuç*, B. No: 2014/4711, 22/2/2017, §§ 29-64; *Gülfidan Yıldırım*, B. No: 2014/12290, 19/7/2017, §§ 29-64.

⁶⁹⁰ Anayasa Mahkemesi Kararları için bkz. *Günay Dağ ve diğerleri*, B. No: 2013/1631, 17/12/2015, §§ 191-203; *Yasemin Ekşi*, B. No: 2013/5486, 4/12/2013, §§ 66-73; *Hüseyin Demirdizen*, B. No: 2014/11286, 21/9/2016, §§ 34-54; *Mehmet Yüzgeç*, B. No: 2014/2282, 2/2/2017, §§ 20-36.

⁶⁹¹ BARIN, Taylan, *Bankalarda Unutulan Mevduat ve Sair Kıymetlerin Zamanaşımına Uğramasının Hukukun Genel İlkelerine ve Anayasaya Aykırılığı*, TBB Dergisi 2016 (122), s. 76-77.

⁶⁹² Anayasa'nın 35. maddesi şöyledir:

“Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlandırılabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.”

kullanma, ürünlerinden yararlanma ve tasarruf etme (başkasına devretme, biçimini değiştirme, harcama ve tüketme) olanağı veren bir haktır.⁶⁹³

AİHS'e ek (1) No.lu Protokol'ün 1. maddesi⁶⁹⁴ Anayasa'nın 35. maddesine benzer şekilde mülkiyet hakkına yer vermiştir. Her iki düzenleme de üç kural ihtiva etmektedir. AİHS'in ilk cümlesi herkese mülkünden barışçıl yararlanma hakkı verirken Anayasa daha geniş manada mülkiyet hakkını tanımaktadır. Düzenlemelerin ikinci cümleleri ise kişilerin hangi koşullarda mülkünden yoksun bırakılabileceğini ya da kişilere ait mülkiyetin hangi koşullarla sınırlandırılabileceğini hüküm altına almaktadır. Her iki düzenlemenin üçüncü cümlelerinde ise mülkiyetin kullanımının kontrolü ya da düzenlenmesine ilişkindir.⁶⁹⁵

Anayasa Mahkemesi kararları incelendiğinde, mülkiyet hakkı ile ilgili başvuruların önemli bir kısmının kamulaştırma ile ilgili olduğu görülmektedir. Anayasa Mahkemesi, kamulaştırma ile ilgili başvurularda somut olayın koşullarını dikkate alarak mülkiyet hakkının ihlal edildiğine veya aksi kanaatte ise ihlal edilmediğine yahut mülkiyet hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermektedir.

Kamulaştırma ile ilgili olarak öncelikle kamulaştırma işleminde kamu yararının bulunmadığı iddiasıyla mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurulara değinmek gerekir. Anayasa Mahkemesi, taşınmazı TOKİ tarafından kamulaştırılan bir başvurucunun, kamulaştırma işleminde kamu yararının bulunmadığını belirterek mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasını ileri sürdüğü bir başvuruda mülkiyet hakkı yönünden kabul edilebilirlik kararı vermiş ve yaptığı esas incelemesi neticesinde kamulaştırma işleminin meşru amacının olduğu ve kanuna uygun olarak gerçekleştirildiği, kamulaştırma bedelinin başvurucuya ödendiği, yapılan ödeme ile başvurucunun mülkiyet hakkına yapılan müdahale arasında makul bir denge kurulduğu, başvurucunun mülkiyet hakkının korunması ile kamusal menfaat arasındaki dengenin bozulmadığı gerekçesiyle mülkiyet hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir.⁶⁹⁶ Anayasa Mahkemesi, taşınmazları

⁶⁹³ Anayasa Mahkemesi kararları, E.1988/34, K.1989/26, K.T. 21/6/1989; E.2011/58, K.2012/70, K.T. 17/5/2012; E.2004/25, K.2008/42, K.T. 17/1/2008.

⁶⁹⁴ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ek (1) No.lu Protokol'ün 1. maddesi şöyledir:

“Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasa da öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.

Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka hâlel getirmez.”

⁶⁹⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Necmiye Çiftçi ve diğ.leri*, B. No: 2013/1301, 30/12/2014, §§ 45-46.

⁶⁹⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Bayram Yusuf Aslan*, B. No: 2013/4395, 10/6/2015, §§ 77-131.

5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'a dayanılarak yenileme alanı olarak belirlenen ve akabinde kamulaştırılan başvuruçuların, kamulaştırmada kamu yararı bulunmadığını belirterek mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasını ileri sürdüğü bir başvuruda da, söz konusu taşınmazın kültürel varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması meşru amacıyla kamulaştırıldığını, kamulaştırma bedelinin gerçek karşılığının başvuruçulara ödendiğini dikkate alarak mülkiyet hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu sonucuna varmıştır.⁶⁹⁷

Kamulaştırma nedeniyle mülkiyet hakkının ileri sürüldüğü başvuruların önemli bir kısmında ise kamulaştırma bedeli ile ilgili şikâyetlerin dile getirildiği görülmektedir. Anayasa Mahkemesi bu kapsamda, kamulaştırma bedelinin keyfiliğe ulaşacak boyutta düşük bir miktar olarak belirlenmesinin mülkiyet hakkını ihlal ettiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda somut olayın koşullarını dikkate alarak ihlal kararı vermiş iken⁶⁹⁸; kamulaştırma bedelinin aynı yerde ve aynı tarihte kamulaştırılan bitişik ve eş değer taşınmazlar için belirlenen bedelin yaklaşık yarısı olarak tespit edilmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü diğer bir başvuruda ise emsal olarak gösterilen kamulaştırma bedellerine ilişkin yargı kararlarının daha sonradan Yargıtay tarafından bozulduğunu, bozma kararı üzerine emsal olarak gösterilen kamulaştırma bedellerinin düşürüldüğünü ve başvuruçuların mülkiyet hakkına yönelik müdahalenin başvuruçuları aşırı bir yük altına sokmadığını dikkate alarak mülkiyet hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁶⁹⁹ Anayasa Mahkemesi, “kamulaştırma bedelinin tespiti ve tescili davasında taşınmazın rayiç değerinin, 2942 sayılı Kanun’un 11. maddesinin (f) bendine aykırı şekilde taşınmazın bulunduğu Ermenek ilçesi yanında komşu ilçeler ile Karaman ili tarım müdürlükleri verilerinin ortalaması kullanılarak olması gerekenden düşük belirlendiği, başka ilçelerde yapılan kamulaştırmalarda ilçe verileri kullanılırken Ermenek ilçesinde çevre ilçelerin ve bağlı olunan ilin verilerinin de kullanıldığı” ileri sürülerek Karaman’ın Ermenek ilçesinde kamulaştırılan bazı taşınmazların bedelinin düşük tespit edildiği, bu nedenle mülkiyet hakkının ileri sürüldüğü bazı başvurularda, şikâyetin özünün mülkiyet hakkına yapılan

⁶⁹⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mülayim Vural ve Ramazan Vural*, B. No: 2013/1675, 18/9/2014, §§ 37-47.

⁶⁹⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Selma Arıcan*, B. No: 2013/7841, 21/5/2015, §§ 27-63.

⁶⁹⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Necip Tüfekçi ve diğerleri*, B. No: 2013/4774, 24/3/2016, §§ 19-45; Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki diğer bir karar için bkz. *Mehmet Deniz*, B. No: 2013/2307, 10/3/2016, §§ 35-46.

müdahalenin kanunilik şartını ihlal ettiği iddiası ile ilgili olduğunu değerlendirmiş ve bu kapsamda yaptığı inceleme neticesinde,2942 sayılı Kanun'un 11. maddesinin (f) bendinde kullanılan "mevki" kelimesinin iklim koşulları ve arazi yapısı yönünden benzer özelliklere sahip geniş toprak parçaları anlamında kullanıldığı, mevki veya diğer adıyla mahal kelimesinin her zaman ilçe düzeyinde bir alan anlamına gelmeyebileceği, mevki veya mahal kavramının ilçe düzeyinden küçük bir arazi alanı olabileceği gibi bazı durumlarda daha geniş toprak parçalarının da bir mevki veya mahal olarak tanımlanabileceği, nitekim Ermenek ilçesindeki kamulaştırmalarda 2006 yılından itibaren bu ilçe verileri yanında çevre ilçeler ile Karaman İlinin kullanıma uygun verilerinin ortalamasının bedel tespitinde kullanılmasının içtihat olarak benimsendiği, dolayısıyla bu yöntemin bireyler için erişilebilir ve bilinebilir olduğu gerekçesiyle bir ihlalin olmadığı açık olduğu sonucuna ulaşarak kabul edilemezlik kararları vermiştir.⁷⁰⁰

Dava tarihi itibarıyla tespit edilen kamulaştırma bedelinin dava sonunda faiz işletilmeden ödenmesi de mülkiyet hakkı bağlamında sorun teşkil edebilmektedir. Gerçekten de uzun süren kamulaştırma bedelinin tespiti davalarında, dava tarihine göre belirlenen kamulaştırma bedelinin, dava sonunda faiz işletilmeden taşınmazı kamulaştırılan bireylere ödenmesi hâlinde bireylerin almaları gereken bedelin enflasyon karşısında aşınması söz konusu olabilmektedir. Anayasa Mahkemesi, kamulaştırma bedeline faiz işletilmediği iddiasıyla mülkiyet hakkının ihlal edildiğinin ileri sürüldüğü başvurularda, dava tarihi ile kamulaştırma bedelinin ödendiği tarih arasında geçen süre zarfındaki enflasyon oranını dikkate alarak ve bu sürede enflasyon nedeni ile paranın değerinde meydana gelen aşınmayı göz önünde bulundurarak karar vermektedir. Anayasa Mahkemesi bu kapsamda, dava tarihi esas alınarak belirlenen kamulaştırma bedelinin sekiz yıl sekiz ay sonra başvurularda faiz işletilmeksizin ödendiği, bu süre zarfında Merkez Bankası verilerine göre enflasyonda meydana gelen artışın %104,63 olduğu bir başvuruda, başvuru sahiplerinin mülkiyetinde meydana gelen aşınmanın orantısız ve aşırı olduğu kanaatine vararak ihlal kararı vermiştir.⁷⁰¹ Anayasa Mahkemesi, enflasyonda meydana gelen artışın % 10 ve üzeri olduğu başvurularda genellikle ihlal kararı vermekte iken;⁷⁰² enflasyonda meydana gelen artışın %

⁷⁰⁰ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki diğer bir karar için bkz. *Fikri Erdoğan ve diğerleri*, B. No: 2013/9032, 5/11/2014, §§ 28-34; *Zahide Karaöz*, B. No: 2014/776, 12/3/2015, §§ 41-47; *İsmet Zeynep Cantaş ve diğerleri*, B. No: 2013/847, 22/6/2015, §§ 39-45; *Nevzat Albayrak ve diğerleri*, B. No: 2013/9822, 22/6/2015, §§ 52-58.

⁷⁰¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Akdoğan ve diğerleri*, B. No: 2013/817, 19/12/2013, §§ 21-65.

⁷⁰² Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki kararları için bkz. *Nebahat Tanrıverdi*, B. No: 2012/1313, 6/3/2014, §§ 30-61; *Tülay Şahin*, B. No: 2013/1568, 8/5/2014, §§ 32-51; *Mustafa Ünlü*, B. No: 2013/735, 17/9/2014, §§ 59-76; *Fikri Erdoğan ve diğerleri*, B. No: 2013/9032, 5/11/2014, §§ 36-55; *Abdülkerim Babir ve*

10'un altında kaldığı başvurulara ise enflasyon nedeniyle meydana gelen değer kaybının başvurucular üzerine orantısız ve aşırı bir yük getirmediği gerekçesiyle ya mülkiyet hakkının ihlal edilmediğine⁷⁰³ ya da mülkiyet hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle söz konusu başvuruların kabul edilemez olduğuna⁷⁰⁴ karar vermektedir.

Kamulaştırma işleminde kamu yararının bulunmaması/kamulaştırma bedelinin düşük belirlenmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddialarının ileri sürüldüğü başvurulara her bir somut olayın kendine özgü koşulları belirleyici olduğundan bu konularda Anayasa Mahkemesinin dar ya da geniş yorum yaptığını söylemek oldukça güçtür. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesinin, kamulaştırma bedeline faiz işletilmemesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurulara, enflasyonda meydana gelen artışın % 10'un altında kalması hâlinde genellikle ihlal kararı vermemesi eleştiriye açıktır. Anayasa Mahkemesi, bu tür başvurulara enflasyon nedeniyle meydana gelen değer kaybının başvurucular üzerine orantısız ve aşırı bir yük getirmediği sonucuna ulaşmakla birlikte enflasyondaki % 10'luk bir artış bazı durumlarda (kamulaştırılan taşınmazın değerine göre) oldukça yüksek bir miktara tekabül edebilmektedir. Mesela 1.000.000 TL değerindeki bir taşınmazda yüzde onluk değer kaybı 100.000 TL olacaktır ki; bu miktarın başvurucular için aşırı bir yük oluşturmadığını kabul etmek oldukça güç gözükmemektedir. Nitekim AİHM, Anayasa Mahkemesinin bu yaklaşımını doğru bulmamış ve bu tür iddialarla yapılan başvurulara ihlal kararı vermiştir.⁷⁰⁵

Mülkiyet hakkı ile ilgili başvurular elbette kamulaştırma işlemi ile sınırlı değildir. Nitekim Anayasa Mahkemesi farklı alanlarda ortaya çıkan mülkiyet hakkı ihlali iddiaları ile ilgili olarak birçok karar vermiştir. Bu kapsamda öncelikle Anayasa Mahkemesinin mülkiyet hakkının ihlal edilmediğine hükmettiği bazı kararlara; akabinde ise mülkiyet hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle verdiği kabul edilemezlik kararlarına değinilecektir. Anayasa Mahkemesinin mülkiyet hakkının ihlal edilmediğine hükmettiği kararlara değinilmesinin sebebi, bu tür nitelikteki başvuruların ilerleyen

diğerleri, B. No: 2013/2550, 10/12/2014, §§ 38-55; *Nurettin Albayrak ve diğerleri*, B. No: 2013/4809, 22/1/2015, §§ 68-81; *Ayşe Başçı ve diğerleri*, B. No: 2013/5367, 25/2/2015, §§ 84-97; *İsmet Zeynep Cantaş ve diğerleri*, B. No: 2013/847, 22/6/2015, §§ 47-66; *Nevzat Albayrak ve diğerleri*, B. No: 2013/9822, 22/6/2015, §§ 60-79; *Özgül Tan ve diğerleri*, B. No: 2013/9499, 24/6/2015, §§ 46-62; *Yaşar Albayrak*, B. No: 2013/4523, 16/9/2015, §§ 33-47.

⁷⁰³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Tahsin Erdoğan*, B. No: 2012/1246, 6/2/2014, §§ 74-105.

⁷⁰⁴ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki kararları için bkz. *A.Y.İ.*, B. No: 2013/252, 26/6/2014, §§ 43-59; *Zahide Karaöz*, B. No: 2014/776, 12/3/2015, §§ 48-53; *Mehmet Deniz*, B. No: 2013/2307, 10/3/2016, §§ 47-60.

⁷⁰⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı, *Dökmeci/Türkiye*, B. No:74155/14, 6/12/2016.

aşamalarda kabul edilebilir dahi bulunmayarak açıkça dayanaktan yoksunluk kararıyla neticelenebilecek olmasıdır.

Anayasa Mahkemesi, kaçakçılık suçundan açılan kamu davasının zamanaşımı nedeniyle düşmesine karar verilmesine rağmen suç konusu otomobilin müsaderesine hükmedilmesinin mülkiyet hakkını ihlal ettiği,⁷⁰⁶ Sanayi ve Ticaret Bakanlığının garanti ve uyumluluk belgelerine güvenilerek alınan otomobilin mülkiyetinin, gümrük kaçağı olduğu gerekçesiyle mahkeme kararıyla kamuya geçirilmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği,⁷⁰⁷ kendi taşınmazı üzerinde kum ocağı işletmesine izin verilmemesinin mülkiyet hakkının ihlali anlamına geldiği,⁷⁰⁸ kamu borcu nedeniyle emekli aylığına haciz konulmasının mülkiyet hakkına aykırı olduğu,⁷⁰⁹ haksız ödenen yaşlılık aylıklarının Sosyal Güvenlik Kurumunca yasal faizi ile birlikte geri istenmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği,⁷¹⁰ emekli olduktan sonra tekrar çalışmaya başlayan bir kişinin sosyal güvenlik destek primi ödemediği için emekli aylığından kesinti yapılmasının mülkiyet hakkını ihlal ettiği⁷¹¹ üçüncü bir kişi tarafından olağanüstü zamanaşımı ile zilyetliğe dayalı olarak açılan tapu iptal ve tescil davasının kabulüne karar verilmesi nedeniyle miras yoluyla intikal eden taşınmazın mülkiyetinin kaybedildiği, bu sebeple mülkiyet hakkının ihlal edildiği⁷¹² Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilen bankadan kullandığı kredileri ödemeyen şirketin kamu alacağına dönüşen borcundan, kanuni temsilcinin sorumlu tutulması nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği⁷¹³ iddialarının ileri sürüldüğü başvurularda, genel olarak başvurucuların kişisel yararı ile toplumun genel yararı arasında başvurucular aleyhine ölçsüz ve ağır bir yüke sebep olan bir uygulama bulunmadığı, başvurucuların aşırı bir yük altına girmediği, müdahalenin amacı ile başvuruculara yüklenen külfetin ölçülü olduğu gerekçeleriyle mülkiyet hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir. Anayasa Mahkemesinin bu kararlarında somut olayın koşulları daha az belirleyici olduğundan, benzer iddialarla mülkiyet hakkının ileri sürüldüğü başvurularda artık kabul edilebilirlik kararı dahi verilmeden bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verilmesi oldukça yüksek ihtimaldir.

⁷⁰⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Osman Bayrak*, B. No: 2013/3803, 25/2/2015, §§ 26-85.

⁷⁰⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kenan Ekşi*, B. No: 2013/1262, 9/9/2015, §§ 23-65; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Bekir Yazıcı*, B. No: 2013/3044, 17/12/2015, §§ 31-80.

⁷⁰⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Necmiye Çiftçi ve diğerleri*, B. No: 2013/1301, 30/12/2014, §§ 35-68.

⁷⁰⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Arif Sarıgül*, B. No: 2013/8324, 23/2/2016, §§ 35-79.

⁷¹⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Suzi Alyüz*, B. No: 2013/679, 20/4/2016, §§ 29-63.

⁷¹¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hamza Buğdaci*, B. No: 2013/1858, 3/2/2016, §§ 26-66.

⁷¹² Anayasa Mahkemesi kararı, *Orhan Yüksel*, B. No: 2013/604, 10/12/2015, §§ 26-66.

⁷¹³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Uğur Balkaner*, B. No: 2014/15237, 25/7/2017.

Anayasa Mahkemesi, suç işlenmesinin önlenmesi ve suç delili elde edilebilmesi amacıyla yapılan aramada cep telefonuna el konulan bir kişinin mülkiyet hakkı ihlali iddiası hakkında,⁷¹⁴ başvurucunun cep telefonuna el konmasının mülkiyet hakkına bir müdahale oluşturduğu, bununla birlikte söz konusu müdahalenin anayasal sınırlama sebepleri çerçevesinde Anayasa ve kanun ile öngörülen usule göre ve suç işlenmesinin önlenmesi, suç delili elde edilmesi meşru amacına yönelik ve mahkeme kararlarına dayalı olarak gerçekleştirildiği, müdahalenin niteliği ve müdahale ile öngörülen meşru amaç göz önüne alındığında müdahalenin ölçülü olduğu sonucuna varmış ve mülkiyet hakkı yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğundan kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁷¹⁵ Anayasa Mahkemesi, meydana gelen bir depremde konutu yıkılan bir kişinin planlama ve denetim görevlerini gereği gibi yerine getirmeyen idareler aleyhine açtığı tam yargı davasında düşük miktarda tazminata hükmedildiği yönündeki iddiasını mülkiyet hakkı kapsamında incelemiş ve ilgili idarelerinin kusur oranının bilirkişi raporlarınca belirlendiğini ve kamu makamlarının bu oranlara göre sorumlu tutulduğunu dikkate alarak mülkiyet hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu sonucuna ulaşmıştır.⁷¹⁶ Mülkiyet hakkına ilişkin diğer bir başvuru⁷¹⁷ ise tapu siciline güvenilir olarak satın alınan taşınmazın tapu kaydının arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesi çerçevesinde açılan tapu iptali ve tescil davası neticesinde iptal edilmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir. Anayasa Mahkemesi bu başvuruda, başvurucunun uyuşmazlık konusu taşınmaz üzerinde inşa edilecek bağımsız bölümlere ait arsa payını inşaat yapma edimini yerine getiremeyen yükleniciden satın aldığı, bu durumda arsa payını yükleniciden satın alan başvurucu ile arsa sahibinin menfaatlerinin çatışmasının söz konusu olduğunu, malik olacağını düşünerek hukuken yasak olmayan, henüz inşası tamamlanmamış bir konutu satın alan başvurucunun tapusunun sonradan arsa malikinin menfaatlerini korumak amacıyla iptalinin başvurucuya ağır bir külfet yüklediğini, bununla birlikte başvurucunun borçlar hukuku kurallarına göre yükleniciye karşı dava açma ve zararını tazmin etme imkânının bulunduğunu dikkate alarak mülkiyet hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu sonucuna varmış ve açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁷¹⁸ Anayasa Mahkemesi ayrıca, emeklilikten sonra kamuya ait başka bir kuruluşa çalışmaya başlanıldığının tespiti üzerine emekliliğe bağlı

⁷¹⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Taşdemir*, B. No: 2013/3436, 18/5/2016.

⁷¹⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Taşdemir*, B. No: 2013/3436, 18/5/2016, §§ 65-74.

⁷¹⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Tansel Çölaşan (2)*, B. No: 2014/10279, 14/9/2017, §§ 32-45.

⁷¹⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Nuran Çıkar*, B. No: 2014/10761, 13/9/2017.

⁷¹⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Nuran Çıkar*, B. No: 2014/10761, 13/9/2017, §§ 30-48.

olarak ödenmiş yaşlılık aylıklarının iadesinin istenmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği,⁷¹⁹ Devletin pozitif yükümlülüklerini yerine getirmemesi sonucu bir kısım taşınmazın kadastrosunun yapılmaması nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği,⁷²⁰ 17/7/2004 tarihli ve 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun kapsamında açılan davada tazminat miktarı hesaplanırken hayvancılık, ağaç, göçe bağlı kira gideri ve zarar gören eşyaların dikkate alınmamasının; düşük birim fiyatı ile değerlendirme yapılmasının mülkiyet hakkını ihlal ettiği,⁷²¹ İçişleri Bakanlığının terörden doğan zararların karşılanmasının hesaplanmasına ilişkin yayımladığı bir genelge ile tek taraflı olarak birim fiyat aralıklarını düşürmesinin mülkiyet hakkına aykırı olduğu,⁷²² haczedilen aracın bedelinin eksik tespit edilmesinin mülkiyet hakkına zarar verdiği,⁷²³ vergi borcunun tahsili amacıyla gönderilen ödeme emrinin mülkiyet hakkını ihlal ettiği,⁷²⁴ yürütülen ceza yargılaması sırasında el konulan ürünlerin tasfiye edilmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği,⁷²⁵ alınan uçuş tazminatının yürürlüğe giren kanuni düzenlemeler sonucunda düşürülmesinin mülkiyet hakkını ihlal ettiği⁷²⁶ iddialarının ileri sürüldüğü başvurularda her somut olayın kendine özgü koşullarını dikkate alarak ve kamu yararı ile kişisel yararı göz önünde bulundurarak mülkiyet hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu sonucuna varmış ve söz konusu başvuruların açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.⁷²⁷ Anayasa Mahkemesi, ortağı olduğu şirkete el konulması nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiğini ileri süren bir başvurucunun başvurusunda da⁷²⁸ şirket ortaklığının bir yandan ortağa şirketin kârından yararlanma hakkı sağlarken diğer yandan ortağın şirket faaliyetlerinden doğan risk ve

⁷¹⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Veysel Kara*, B. No: 2014/12139, 5/10/2017; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *İsmail Hakkı Bulunmaz*, B. No: 2014/2960, 4/10/2017.

⁷²⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Eyyüp Boynukara*, B. No: 2013/7842, 17/2/2016, §§ 33-50.

⁷²¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Saliha Bekiroğlu ve diğerleri*, B. No: 2013/5691, 21/4/2016, §§ 40-60.

⁷²² Anayasa Mahkemesi kararı, *Abbas Emre*, B. No: 2014/5005, 6/1/2016, §§ 44-65.

⁷²³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Gümüştöre İnşaat Ticaret ve Sanayi A.Ş.*, B. No: 2013/5016, 16/4/2015, §§ 41-64.

⁷²⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hüsamettin Kemal Esiner*, B. No: 2013/1949, 24/6/2015, §§ 40-62

⁷²⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Müge Polatkan ve Polkim Kimya San. Tic. Ltd. Şti.*, B. No: 2013/6564, 4/2/2016, §§ 33-48.

⁷²⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Muradiye Demirçelik*, B. No: 2013/3331, 15/10/2015, §§ 18-35.

⁷²⁷ Anayasa Mahkemesinin mülkiyet hakkı kapsamında bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle verdiği diğer bazı açıkça dayanaktan yoksunluk kararları için bkz. *Alpaslan Atalay ve Menderes Dinler*, B. No: 2014/3994, 15/2/2017, §§ 33-62; *Ayşe Kadayıf ve diğerleri*, B. No: 2014/6229, 8/12/2016, §§ 31-48; *Hidayet Metin*, B. No: 2014/7329, 6/4/2017, §§ 30-47; *Ahmet Nuri Demirsoy ve Annita Demirsoy*, B. No: 2014/12080, 6/4/2017, §§ 29-46.

⁷²⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Adnan Kuşaksız*, B. No: 2014/12395, 6/7/2017; Benzer yöndeki diğer Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Münür Çetinkaya*, B. No: 2014/12254, 6/7/2017; *Osman Sevinç ve Antiranik Marancıoğlu*, B. No: 2014/12075, 20/7/2017.

külfetlere katlanmasını gerektirdiğini, bunun yanı sıra şirket ortağının katlanması gereken risk ve külfetin sadece şirketin ticari faaliyeti çerçevesinde yüklendiği ticari borçlarla sınırlı olmayıp şirketin kanunlara aykırı faaliyet ve eylemlerinden kaynaklanan her türlü mali yükümlülükleri de içerdiğini belirterek bu gibi durumlarda şirket hissedarlarına yüklenen külfetin aşırı ve katlanılamaz olmadığı sonucuna ulaşmış ve mülkiyet hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu sonucuna ulaşmıştır.⁷²⁹

1.2.3.2.15. Eğitim Hakkı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Anayasa'nın "Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi" kenar başlıklı 42. maddesinde⁷³⁰ kimsenin eğitim ve öğrenim haklarından yoksun bırakılamayacağı; benzer şekilde AİHS'in 1 No.lu Protokolü'nün 2. maddesinde⁷³¹ de hiç kimsenin eğitim hakkından yoksun bırakılamayacağı, diğer bir ifadeyle herkesin eğitim hakkına sahip olduğu hüküm altına alınmıştır.⁷³² Eğitim hakkı; kamu ve özel eğitim kurumlarını kapsadığı gibi eğitimin ilk, orta ve yükseköğrenim seviyelerini de kapsar.⁷³³

Anayasa'nın 42. maddesinde ve AİHS'e Ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesinde eğitim hakkının sınırlandırılmasına ilişkin bir düzenleme bulunmamasıyla birlikte Anayasa'nın 42. maddesinde "Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir." ifadesi ile yasama organına belli bir takdir alanı yaratıldığı açıktır. Devletin bu

⁷²⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Adnan Kuşaksız*, B. No: 2014/12395, 6/7/2017 §§ 28-46.

⁷³⁰ Anayasa'nın "Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi" kenar başlıklı 42. maddesi şöyledir:

"Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.
Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.
Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılabları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.
Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.
İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.
Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

(**)

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır."

⁷³¹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine ek 1 No.lu Protokol'ün 2. maddesi şöyledir:

"Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneyeceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefî inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir."

⁷³² Anayasa Mahkemesi kararı, *Selçuk Taşdemir*, B. No: 2013/7860, 3/3/2016, §§ 61-62.

⁷³³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Selçuk Taşdemir*, B. No: 2013/7860, 3/3/2016, § 51.

takdir alanı, eğitim kurumunun seviyesi yükseldikçe artmaktadır. Ancak bu takdir alanı içinde yapılacak düzenlemelerdeki kısıtlamaların kabul edilebilir olup olmadığı değerlendirilirken kısıtlamaların kişiler açısından öngörülebilir olup olmadığına, meşru amaç izlenip izlenmediğine ve başvuru ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir orantılılık ilişkisi bulunup bulunmadığına bakılmalıdır.⁷³⁴

Anayasa Mahkemesinin tespit edilebildiği kadarıyla şuna kadar eğitim hakkı kapsamında verdiği sadece bir ihlal kararı bulunmaktadır.⁷³⁵ Söz konusu olayda İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi olan başvuru, diğer bazı arkadaşlarıyla birlikte okul yönetimine Kürtçenin seçmeli ders olarak okutulması için bir dilekçe vermiştir. Okul yönetimi ise yasa dışı bir örgütün düzenlediği kampanyaya destek verme anlamı taşıyan söz konusu dilekçe nedeniyle başvuru kurumundan çıkarma disiplin cezası ile tecziye edilmesine karar vermiştir. Bunun üzerine başvuru, 2002 tarihli bu işlemin iptali istemiyle dava açmıştır. İdare mahkemesi, 2004 yılında davanın kabulüne karar vererek söz konusu işlemi iptal etmiştir. Bu karar sonrasında başvuru, hukuka aykırı bir işlemle üç yıla yakın bir süre eğitim ve öğrenim olanağının elinden alındığını ileri sürerek maddi ve manevi zararının tazmin edilmesi için Üniversite yönetimine başvurmuş, talebinin reddedilmesi üzerine idare mahkemesinde tam yargı davası açmıştır. İdare mahkemesi, davaya konu idari işlemde idarenin tazminat sorumluluğuna yol açacak ölçüde önemli bir hukuki yanlışlık ve ağır bir kusur bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Bu kararın kesinleşmesi üzerine başvuru, eğitim hakkının ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuru yapmıştır. Anayasa Mahkemesi, somut olayda başvuru ifade özgürlüğünü kullanması nedeniyle yükseköğretim kurumundan çıkarıldığını, davanın koşulları ışığında böylesine bir disiplin yaptırımının uygulanmasının demokratik toplum düzeninde gerekli olduğunun söylenemeyeceğini, nitekim derece mahkemeleri tarafından başvuru eyleminin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirildiğini ve yükseköğretim kurumundan çıkarma işleminin iptaline karar verildiğini, söz konusu yaptırım iptal edilmekle birlikte iptal tarihine kadar başvuru altı dönem kaybettiğini, ancak başvuru altı dönem kaybetmesi nedeniyle açmış olduğu tam yargı davasının reddedildiğini belirterek daha sonra okula dönebilmiş olsa bile maddi ve manevi zararları telafi edilmeyen başvuru

⁷³⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Selçuk Taşdemir*, B. No: 2013/7860, 3/3/2016, § 65, § 67.

⁷³⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Özcan Özsoy*, B. No: 2014/5881, 15/2/2017, §§ 30-52.

mağduriyetinin devam ettiği kanaatine varmış ve başvuru konusu olayda eğitim hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.⁷³⁶

Anayasa Mahkemesi, eğitim hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan bazı başvurularda ise kabul edilebilirlik kararı vererek kapsamlı bir esas incelemesi yapmış ve bu inceleme neticesinde eğitim hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi bu kapsamda, nevrüz kutlamalarına katılması sebebiyle açılan disiplin soruşturması neticesinde yükseköğretim kurumundan çıkarılma disiplin cezasıyla tecziye edilen bir üniversite öğrencisinin eğitim hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yaptığı bir başvuruda,⁷³⁷ kabul edilebilirlik kararı vermiş ve yaptığı esas incelemesi neticesinde; başvurucuya verilen disiplin cezasının, başvurucunun eğitim ve öğrenim hakkına yönelik bir müdahale oluşturduğunu, bununla birlikte söz konusu müdahalenin kanuni dayanağının olduğunu, üniversitede disiplinin ve güvenliğin sağlanması amacıyla uygulanan disiplin cezasının, idarenin takdir alanı içinde olduğunu ve meşru bir amaç çerçevesinde yapıldığını, 2006 yılında yükseköğretim kurumundan çıkarılan başvurucunun 2011 yılından itibaren başka bir yükseköğretim kurumuna başvurma imkânının olduğunu, bu kapsamda başvurucunun 2011 yılından sonra başvurması hâlinde yükseköğretim sınavlarına katılmasını engelleyen hukuki bir engel bulunmadığını, başvurucu yükseköğretimden çıkarma disiplin cezasıyla cezalandırılması sonucu 2006 ile 2011 tarihleri arasında eğitim hakkından mahrum bırakılmış ise de bu sürenin başvuru konusu olayda makul olduğunu ve müdahalenin bu nedenle orantılı olduğunu belirterek eğitim hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir.⁷³⁸ Anayasa Mahkemesi, uzaktan eğitim programına uygun bilgisayar sınıfını kullanarak eğitimlerine devam eden ceza infaz kurumundaki bazı hükümlülerin, güvenliğin sağlanması amacıyla bilgisayar odasının kullanımını kısıtlanması üzerine eğitim hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yaptıkları bir başvuruda da somut olayın koşullarını dikkate alarak cezaevinde güvenlik ve disiplinin sağlanması amacıyla uzaktan eğitim sınıfı kullanımının kısıtlanmasının ölçülü olduğu sonucuna varmış ve eğitim hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir.⁷³⁹

Anayasa Mahkemesi yukarıdaki kararlarda kabul edilebilirlik kararı vererek yaptığı esas incelemesi neticesinde eğitim hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir. Dolayısıyla

⁷³⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Özcan Özsoy*, B. No: 2014/5881, 15/2/2017, §§ 30-52.

⁷³⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Selçuk Taşdemir*, B. No: 2013/7860, 3/3/2016.

⁷³⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Selçuk Taşdemir*, B. No: 2013/7860, 3/3/2016, §§ 43-98; Anayasa Mahkemesinin benzer yöndeki diğer bir kararı için bkz. *İdris İsen*, B. No: 2013/7171, 13/4/2016, §§ 45-80.

⁷³⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Reşit Arslan ve diğerleri*, B. No: 2013/583, 10/12/2014, §§ 60-87.

benzer iddialar içeren başvuruların artık kabul edilebilir dahi bulunmadan açıkça dayanaktan yoksunluk kararıyla neticelenebileceği söylenebilir.

Anayasa Mahkemesi, bazı başvurularda ise yüzeysel bir esas incelemesi sonucunda eğitim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu kanaatine varmış ve bu başvuruların açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

Kamu kurumunda çalışan bir kişinin, eğitim gördüğü okulun bulunduğu ile atamasının yapılmaması yahut eğitim gördüğü okulun bulunduğu ilden başka bir ile atanması gibi durumlarda eğitim hakkının ihlali iddiası gündeme gelebilmektedir. Anayasa Mahkemesi, bu kapsamda yapılan bir başvuruda⁷⁴⁰ eğitim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir. Söz konusu olayda başvurucu, Adana Devlet Tiyatrosu Müdürlüğünde tiyatro sanatçısı olarak görev yapmakta iken Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sahne Sanatları Tiyatro Bölümü Tezli Yüksek Lisans Programına katılma hakkı kazanmış, bunun üzerine bu okulun bulunduğu İstanbul iline atanma talebinde bulunmuş ancak atanma talebi ve akabinde açtığı iptal davası reddedilmiştir. Bunun üzerine başvurucu, diğer bazı ihlal iddialarının yanı sıra eğitim hakkının ihlal edildiği iddiasıyla bireysel başvuru yapmıştır.⁷⁴¹ Anayasa Mahkemesi ise idarenin ret işleminin doğrudan eğitim hakkıyla ilgili olmayıp başvurucunun atanma talebiyle ilgili olduğunu, yine idare mahkemesinin başvuru konusu olaya ilişkin kararının doğrudan eğitim hakkıyla ilgili olmayıp asıl olarak atamama işleminin hukuka uygunluğuyla ilgili olduğunu, dolayısıyla başvurucunun eğitim hakkına kamu gücü kullanılarak doğrudan bir müdahale bulunmadığını, başvurucunun eğitim hakkının İstanbul iline atanma talebinin reddine ilişkin işlemde dolaylı olarak etkilendiğini belirterek eğitim hakkına bir müdahale olmadığından başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.⁷⁴² Anayasa Mahkemesi, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsünün yüksek lisans programına katılma hakkı kazanan ancak ücretli izin verilmediği için eğitimine devam edemeyen bir kamu görevlisinin eğitim hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yaptığı bir başvuruda⁷⁴³ ve üniversite öğrenimine devam edebilmek için çalıştığı kurumdan başka bir kuruma nakli için muvafakat isteyen fakat bu talebi reddedilen bir başvurucunun eğitim hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yaptığı bir

⁷⁴⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Devrim Evin*, B. No: 2013/2069, 20/2/2014.

⁷⁴¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Devrim Evin*, B. No: 2013/2069, 20/2/2014, §§ 4-9.

⁷⁴² Anayasa Mahkemesi kararı, *Devrim Evin*, B. No: 2013/2069, 20/2/2014, §§ 21-28.

⁷⁴³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hikmet Balabanoglu*, B. No: 2012/1334, 17/9/2013, §§ 24-31.

başvuruda,⁷⁴⁴ eğitim hakkına doğrudan bir müdahalenin söz konusu olmadığı gerekçesiyle eğitim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu sonucuna varmış ve söz konusu başvuruların açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi bu başvurularda eğitim hakkına doğrudan bir müdahalede bulunulmadığını belirterek kabul edilemezlik kararları vermiş ise de böylesi bir inceleme metodunun bu tarz durumlarda eğitim hakkı yönünden ihlal kararı verilebilmesini neredeyse imkânsız hâle getirdiği söylenebilir. Anayasa Mahkemesinin bu kararları ayrıca genel kamu yararı ile kişisel yarar arasında makul dengeyi gözetmediği yönünden de eleştiriye açıktır.

Bazı durumlarda 5271 sayılı Kanun kapsamında öngörülen koruma tedbirlerine başvurulması hâlinde eğitim hakkının ihlali iddiası gündeme gelebilmektedir. Anayasa Mahkemesi, yürütülen ceza soruşturması kapsamında ifadesi alınan ve hakkında yurt dışına çıkış yasağı konularak serbest bırakılan bir başvuruçunun, yurt dışına çıkış yasağı nedeniyle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde gördüğü üniversite eğitimine devam edemediğini belirterek eğitim hakkının ihlal edildiği iddiasını ileri sürdüğü bir başvuruda,⁷⁴⁵ başvuruçunun eğitim hakkına kamu gücü kullanılarak doğrudan bir müdahalede bulunulmadığı, eğitim hakkının başvuruçunun hakkında uygulanan yurt dışı çıkış yasağı tedbirinin doğal bir sonucu olarak dolaylı biçimde etkilendiği gerekçesiyle eğitim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu sonucuna ulaşmıştır.⁷⁴⁶ Tutukluluk nedeniyle eğitim hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü diğer bir başvuruda ise eğitime ara vermenin hürriyetten yoksun kalmanın doğal bir sonucu olduğu değerlendirilerek eğitim hakkı yönünden açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verilmiştir.⁷⁴⁷

Anayasa Mahkemesi ayrıca, ceza infaz kurumundaki bir başvuruçuya üniversite eğitimi için sağlanan imkânların yaz tatili nedeniyle ortadan kaldırılmasının ve yapılan aramalarda eğitim ve öğretime ilişkin olarak bulundurulmuş doküman ve eşyalara cezaevi idaresi tarafından el konulmasının eğitim hakkını ihlal ettiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda,⁷⁴⁸ yaz aylarında okullar kapalı iken eğitim sınıflarına erişimin kısıtlanmasının yerinde olduğu, ayrıca yasak olan bazı yayınlara el konulmasının başvuruçunun eğitim hakkına ölçsüz bir müdahale oluşturmadığı gerekçesiyle eğitim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu sonucuna ulaşmıştır.

⁷⁴⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *İhsan Asutay*, B. No: 2012/606, 20/2/2014, §§ 29-41.

⁷⁴⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Yüksel Baran*, B. No: 2012/782, 26/6/2014.

⁷⁴⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Yüksel Baran*, B. No: 2012/782, 26/6/2014, §§ 19-47.

⁷⁴⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Doğan Yüksekbağ ve diğerleri*, B. No: 2014/1197, 13/9/2017, §§ 25-32.

⁷⁴⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Reşit Arslan*, B. No: 2013/750, 15/12/2015, §§ 20-31.

1.2.3.2.16. Seçme, Seçilme ve Siyasî Faaliyette Bulunma Hakları Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Anayasa'nın 67. maddesinin birinci fıkrasında seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasî faaliyette bulunma hakkı güvence altına alınmış; ikinci fıkrasında ise seçimler ve halkoylamasının serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetimi ve denetimi altında yapılacağı hükme bağlanmıştır.⁷⁴⁹ AİHS'e ek 1 No.lu Protokolün 3. maddesinde ise sözleşmeye taraf devletlerin, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde, makul aralıklarla, gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ettikleri hüküm altına alınmıştır.⁷⁵⁰

AİHS'e Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesinde düzenlenmiş olan “*serbest seçim hakkı*”, ulusal parlamentolar gibi meclislerin seçimlerine ilişkin güvenceler getirmiş olduğundan mahalli idare niteliğinde olan belediye başkanlığı seçimi⁷⁵¹, meslek örgütlerinin seçimleri⁷⁵² ve Cumhurbaşkanlığı seçimi⁷⁵³ ile ilgili ihlal iddiaları AİHS'e Ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi kapsamında değildir. Bireysel başvuruda AİHS ile Anayasa'da güvence alınan ortak haklar güvence altına alındığından Anayasa Mahkemesi de yalnızca yasama organının seçimi ile ilgili ihlal iddialarını incelemekte; diğer seçimlerle ilgili ihlal iddiaları hakkında ise konu bakımından yetkisizlik nedeniyle kabul edilemezlik kararı vermektedir.

Anayasa Mahkemesi, seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları ile ilgili olarak oldukça az sayıda açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir. Anayasa

⁷⁴⁹ Anayasa'nın “*Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları*” başlıklı 67. maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkraları şöyledir:

“Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

(Değişik: 23.7.1995-4121/5 md.) *Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler.*

(Değişik: 17.5.1987-3361/1 md.; 23.7.1995-4121/5 md.) *Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoylamasına katılma haklarına sahiptir.”*

⁷⁵⁰ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine ek 1 No.lu Protokol'ün 3. maddesi şöyledir:

“Yüksek Sözleşmeciler, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde, makul aralıklarla, gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler.”

⁷⁵¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mansur Yavaş ve Cumhuriyet Halk Partisi*, B. No: 2014/5425, 23/7/2014, §§ 27-37.

⁷⁵² Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Yiğiner*, B. No: 2014/1944, 23/7/2014, §§ 13-24.

⁷⁵³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Ahmet Çalışkan*, B. No: 2014/11717, 4/11/2014, §§ 12-24.

Mahkemesine seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları ile ilgili olarak yapılan başvurular çoğunlukla 5271 sayılı Kanun'daki koruma tedbirleri ile bağlantılı şekilde iddia edilmektedir. Anayasa Mahkemesi bu kapsamda, milletvekili seçildikleri hâlde tutukluluk hâlleri devam ettirilen bir kısım başvuruçuların seçilme ve siyasi faaliyette bulunma haklarının ihlal edildiği iddiasıyla yaptıkları başvurularda, seçilme ve temsil hakkıyla yargılamanın tutuklu olarak sürdürülmesindeki kamu yararı arasında makul bir dengenin gözetilmediği gerekçesiyle ihlal kararları vermiştir.⁷⁵⁴

Anayasa Mahkemesi, yurtdışına çıkamamak şeklindeki adli tedbir kararı nedeniyle yasama faaliyetlerinin engellendiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda,⁷⁵⁵ başvuruçunun siyasi bir faaliyette bulunmak amacıyla yurtdışına çıkmasının engellenmesinde siyasi faaliyette bulunma hakkına yönelik bir müdahalenin olduğunu, bununla birlikte söz konusu müdahalenin kanuni dayanağının bulunduğunu, yurt dışına çıkamama yönündeki tedbirin suçluların cezalandırılmasına yönelik önlemlerin bir parçası olduğunu ve meşru bir amaç taşıdığını, müdahalenin demokratik toplumun gereklerine aykırı olmadığını ve başvuruçunun milletvekilliği görevlerini yapabilmesi nedeniyle amaçlanan hedefler açısından ölçüsüz olmadığını belirterek Anayasa'nın 67. maddesinde güvence altına alınan seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir.⁷⁵⁶ Anayasa Mahkemesi, siyasi partilerin devlet yardımından yararlanmaları için milletvekili genel seçimlerinde %3 oy alma şartının aranmasının seçim hakkını ihlal ettiği iddiasıyla yapılan bir başvuruda da Anayasa'nın 67. maddesinde güvence altına alınan seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir.⁷⁵⁷ Anayasa Mahkemesinin bu kararlarda Anayasa'nın 67. maddesinin ihlal edilmediğine hükmettiği dikkate alındığında benzer iddialarla bundan sonra yapılan başvuruların büyük olasılıkla açıkça dayanaktan yoksunluk kararıyla neticeleneceği söylenebilir.

Anayasa Mahkemesi, terör örgütüne üye olma suçundan yargılanan bir kişinin milletvekili seçildikten sonra yargılanmasına devam edilmesinde Anayasa'nın 67. maddesi yönünden bir sorun görmemiştir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu başvuruda başvuruçunun

⁷⁵⁴ Anayasa Mahkemesi kararları, *Mehmet Haberal*, B. No: 2012/849, 4/12/2013, §§ 105-116; *Mustafa Ali Balbay*, B. No: 2012/1272, 4/12/2013, §§ 120-134; *Gülser Yıldırım*, B. No: 2013/9894, 2/1/2014, §§ 60-74; *Kemal Aktaş ve Selma Irmak*, B. No: 2014/85, 3/1/2014, §§ 61-75; *Faysal Sarıyıldız*, B. No: 2014/9, 3/1/2014, §§ 61-75.

⁷⁵⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Sebahat Tuncel*, B. No: 2012/1051, 20/2/2014.

⁷⁵⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Sebahat Tuncel*, B. No: 2012/1051, 20/2/2014, §§ 56-93.

⁷⁵⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Büyük Birlik Partisi ve Saadet Partisi*, B. No: 2014/8843, 10/12/2015, §§ 38-56.

milletvekili seçildikten iki gün sonra tahliye edildiğini, tahliye edilen başvurucunun Türkiye Büyük Millet Meclisinde yemin ettiğini ve milletvekilliği görevini fiilen yerine getirmeye başladığını dikkate alarak siyasi faaliyette bulunma hakkına yönelik bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁷⁵⁸

1.2.3.2.17. Ayrımcılık Yasağı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Anayasa'nın 10. maddesinde⁷⁵⁹ herkesin kanun önünde eşit olduğu belirtilmiştir. Anayasa'nın "*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.*" hükmünü içeren 10. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "*herkes*" ibaresiyle eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağının potansiyel kapsamı sınırlandırılmamıştır. Ayrıca aynı fıkrada "*benzeri sebepler*"le ayırım yapılamayacağı esası getirilmiş olmakla, ayrımcılık temellerinin yalnızca maddede sayılanlarla sınırlı olmadığı ifade edilmiş ve ayırım yapılamayacak konular genişletilmiştir.⁷⁶⁰

Anayasa'nın 10. maddesinde güvence altına alınan eşitlik ilkesinin ihlal edildiğine yönelik iddiaların, soyut olarak değerlendirilmesi mümkün olmayıp mutlaka Anayasa ve AİHS kapsamında yer alan diğer temel hak ve özgürlüklerle bağlantılı olarak ele alınması gerekir.⁷⁶¹ Bunun yanı sıra, ayrımcılık yasağının ihlal edilip edilmediğinin tartışılabilmesi için kişinin, hangi temele dayalı olarak ayrımcılığa maruz kaldığının da tespiti gerekir. Ayrımcılık iddiasının ciddiye alınabilmesi için başvurucunun, kendisiyle benzer durumdaki başka kişilere yapılan muamele ile kendisine yapılan muamele arasında bir farklılığın bulunduğunu ifade etmesi yeterli olmayıp ayrıca bu farklılığın meşru bir temeli olmaksızın

⁷⁵⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Sebahat Tuncel* (2), B. No: 2014/1440, 26/2/2015, §§ 33-49.

⁷⁵⁹ Anayasa'nın "*Kanun önünde eşitlik*" başlıklı 10. Maddesi şöyledir:

"Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek: 7.5.2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. **(Ek: 7/5/2010-5982/1 md.)** Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

(Ek: 7/5/2010-5982/1 md.) Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde() kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."*

⁷⁶⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, E.1986/11, K.1986/26, K.T.4/11/1986.

⁷⁶¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Onurhan Solmaz*, B. No: 2012/1049, 26/3/2013, § 33.

ırk, renk, cinsiyet, din, dil vb. bir ayrımcılık temelinde dayandığını makul delillerle ortaya koyması gerekir.⁷⁶²

Anayasa Mahkemesinin ayrımcılık yasağı ile ilgili kararları incelendiğinde, bu kararların büyük bir çoğunluğunun kanıtlanamamış şikâyet⁷⁶³ olduğu gerekçesiyle verilen açıkça dayanaktan yoksunluk kararları olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesinin az sayıda da olsa ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine⁷⁶⁴ veya kabul edilebilir bulunmakla birlikte söz konusu hakkın ihlal edilmediğine⁷⁶⁵ hükmettiği kararları da mevcuttur. Yine oldukça az sayıda da olsa ayrımcılık yasağı yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle verilen kabul edilemezlik kararları bulunmaktadır.

Anayasa Mahkemesi, yaşam hakkı ile bağlantılı bir şekilde cinsel yönelime dayalı olarak ayrımcılık yasağının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda,⁷⁶⁶ ayrımcılık yasağı yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir. Söz konusu olayda başvurucu, kardeşini cinsel yöneliminden dolayı öldüren sanığa indirimli ceza verildiğini belirterek ayrımcılık yasağının ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi ise, sanığın söz konusu cinayeti eşcinsel karşıtı bir saik ile işlemediği, haksız tahrik hükümlerine dayanılarak cezada indirim yapılmış ise de bu indirim nedeninin maktulün cinsel yönelimi ile ilgili olmadığı, indirim nedeninin sanığın istemediği bir ilişkiye zorlanmasından kaynaklandığı gerekçeleriyle ayrımcılık yasağı yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁷⁶⁷

Anayasa Mahkemesi, cinsel suçtan hüküm giymiş olanların denetimli serbestlikle ilgili lehe bir düzenlemeden yararlandırılmamasında eşitlik ilkesi yönünden bir sorun görmemiş; söz konusu ayrımın farklı insan grupları arasında değil de farklı suç türleri arasında yapıldığını belirterek açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁷⁶⁸ Anayasa Mahkemesi, yerel mahkemece verilen bazı kararların miktar itibarıyla temyiz

⁷⁶² Anayasa Mahkemesi kararı, *Mesude Yaşar*, B. No: 2013/2738, 16/7/2014, § 48.

⁷⁶³ Anayasa Mahkemesini bu yöndeki kararları için bkz. *Hanım Kılıç ve diğerleri*, B. No: 2013/1655, 4/11/2015, §§ 81-86; *Turan Uytun ve Kevzer Uytun*, B. No: 2013/9461, 15/12/2015, §§ 51-54; *Efendi Yıldız*, B. No: 2013/1202, 25/3/2015, §§ 64-69; *Bülent Polat*, B. No: 2013/7666, 10/12/2015, §§ 46-49; *İhsan Asutay*, B. No: 2012/606, 20/2/2014, §§ 42-53; *Adnan Oktar (2)*, B. No: 2013/514, 2/10/2013, §§ 42-47; *Ulaş Yılmaz*, B. No: 2013/2841, 4/11/2015, §§ 19-26.

⁷⁶⁴ Anayasa Mahkemesini bu yöndeki kararları için bkz. *Tuğba Arslan*, B. No: 2014/256, 25/6/2014, §§ 102-154; *Nurcan Yolcu*, B. No: 2013/9880, 11/11/2015, §§ 17-52; *Remezan Orak ve diğerleri*, B. No: 2013/2229, 3/2/2016, §§ 43-48; *Gülbu Özgüler*, B. No: 2013/7979, 11/11/2015, §§ 26-59.

⁷⁶⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Hüseyin Kesici*, B. No: 2013/3440, 20/4/2016, §§ 33-77.

⁷⁶⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Sadika Şeker*, B. No: 2013/1948, 23/1/2014, §§ 55-61.

⁷⁶⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Sadika Şeker*, B. No: 2013/1948, 23/1/2014, §§ 55-61.

⁷⁶⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *İbrahim Uysal*, B. No: 2014/1711, 23/7/2014, §§ 43-50.

edilememesinin eşitlik ilkesine aykırı olduğu iddiasının ileri sürüldüğü diğer bir başvuruda ise temyiz edilebilme kabiliyetine dair ayırımın, kişisel bir temelde değil; kanun koyucunun tercihi doğrultusunda, verilen cezanın miktarı gözetilerek yapıldığını, bu durumun ayrımcılık olarak yorumlanamayacağını belirterek açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁷⁶⁹

Anayasa Mahkemesi, bir cemaate mensup oldukları iddiasıyla haklarında soruşturma açıldığını ileri süren bir kısım başvuruçuların başvurusunda da, soruşturma dosyasındaki bilgi ve belgeleri incelemiş ve bu bilgi ve belgeler arasında ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine dair herhangi bir bulguya rastlanılmadığını belirterek ayrımcılık yasağı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁷⁷⁰ Anayasa Mahkemesi benzer şekilde, alevi olduğu için tutuklandığını ileri süren bir başvuruçunun başvurusunda da ayrımcılık yasağı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁷⁷¹

1.2.3.2.18. Etkili Başvuru Hakkı Kapsamında Bir İhlalin Olmadığının Açık Olduğu Gerekçesiyle Verilen Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kararları

Etkili başvuru hakkı, Anayasa'nın 40. maddesinde;⁷⁷² AİHS'in ise 13. maddesinde⁷⁷³ düzenlenmiştir.⁷⁷⁴ Başka bir anlatımla AİHS'te tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkesin, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahip olduğunu hükme bağlayan AİHS'in 13. maddesinin karşılığı, Anayasa'nın "*Temel hak ve hürriyetlerin korunması*" başlıklı 40. maddesidir.⁷⁷⁵

Etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine yönelik iddiaların, tıpkı ayrımcılık yasağı gibi soyut olarak değerlendirilmesi mümkün olmayıp, mutlaka Anayasa ve AİHS

⁷⁶⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, K.A., B. No: 2014/11014, 16/4/2015, §§ 33-45.

⁷⁷⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Fatih Yiğit ve diğerleri*, B. No: 2014/16838, 9/9/2015, §§ 77-84.

⁷⁷¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Şahin Karaman*, B. No: 2012/1205, 8/5/2014, §§ 37-43.

⁷⁷² Anayasa'nın "*Temel hak ve hürriyetlerin korunması*" başlıklı 40. maddesi şöyledir:

"Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 3.10.2001-4709/16 md.)*Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.*

Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır."

⁷⁷³ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "*Etkili başvuru hakkı*" başlıklı 13. maddesi şöyledir:

"Bu Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir."

⁷⁷⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Rida Boudraa*, B. No: 2013/9673, 21/1/2015, § 38.

⁷⁷⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Halkevleri Derneği ve İlknur Birol*, B. No: 2013/577, 30/6/2014, § 48.

kapsamında yer alan diğer temel hak ve özgürlüklerle bağlantılı olarak ele alınması gerekir.⁷⁷⁶

Anayasa Mahkemesinin etkili başvuru hakkı ile ilgili kararları incelendiğinde, bu kararların bir kısmının ihlal kararı ile neticelendiği bir kısmının ise çeşitli nedenlerle kabul edilemez bulunduğu görülmektedir. Tespit edilebildiği kadarıyla şuana kadar verilmiş olan ihlal kararlarının tamamı, Türkiye’deki geri gönderme merkezlerinde gayri insani koşullarda tutulan yabancıların Anayasa’nın 17. maddesi ile bağlantılı şekilde ileri sürdükleri etkili başvuru hakkının ihlal edildiği iddialarıyla ilgilidir.⁷⁷⁷

Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi, ceza infaz kurumunda maruz kalınan işkence ve kötü muameleler nedeniyle ortaya çıkan zararların tazminini sağlayacak etkili bir hukuk yolunun fiilen oluşturulmamış olması nedeniyle Anayasa’nın 17. maddesiyle bağlantılı olarak etkili başvuru hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda,⁷⁷⁸ Anayasa’nın 129.⁷⁷⁹ ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 13. maddelerinde⁷⁸⁰ genel olarak kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan dolayı idare aleyhine tazminat davası açılabilceğinin düzenlendiğini, Yargıtay ve Danıştay kararlarında da işkence ve kötü muamele fiilleri nedeniyle idare aleyhine tam yargı davası açılabilceğinin kabul edildiğini dikkate alarak etkili başvuru hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁷⁸¹ Anayasa Mahkemesi, tutuklu olan bir kısım başvuruçunun sulh ceza hâkimlerinin bağımsız

⁷⁷⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Onurhan Solmaz*, B. No: 2012/1049, 26/3/2013, § 33.

⁷⁷⁷ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki kararları için bkz. *K.A.*, B. No: 2014/13044, 11/11/2015, §§ 66-82; *F.A. ve M.A.*, B. No: 2013/655, 20/1/2016, §§ 51-68; *A.V. ve diğerleri*, B. No: 2013/1649, 20/1/2016, §§ 45-62; *F.K. ve diğerleri*, B. No: 2013/8735, 17/2/2016, §§ 41-58; *T.T.*, B. No: 2013/8810, 18/2/2016, §§ 39-53; *A.S.*, B. No: 2014/2841, 9/6/2011, §§ 37-50.

⁷⁷⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Cengiz Kahraman ve Kenan Özyürek*, B. No: 2013/8137, 20/4/2016.

⁷⁷⁹ Anayasa’nın 129. maddesinin beşinci fıkrası şöyledir:

“Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.”

⁷⁸⁰ 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 13. maddesi şöyledir:

“Kişiler kamu hukukuna tabi görevlerle ilgili olarak uğradıkları zararlardan dolayı bu görevleri yerine getiren personel aleyhine değil, ilgili kurum aleyhine dava açarlar. Ancak, Devlet dairelerine tevdi veya bu dairelerce tahsil veya muhafaza edilen para ve para hükmündeki değerli kağıtların ilgili personel tarafından zimmete geçirilmesi halinde, zimmete geçirilen miktar, cezai takibat sonucu beklenmeden Hazine tarafından hak sahibine ödenir. Kurumun, genel hükümlere göre sorumlu personele rücu hakkı saklıdır.

İşkence ya da zalimane, gayri insani veya haysiyet kırıcı muamele suçları nedeniyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince verilen kararlar sonucunda Devletçe ödenen tazminatlardan dolayı sorumlu personele rücu edilmesi hakkında da yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

12 nci maddeyle bu maddede belirtilen zararların nevi, miktarlarının tespiti, takibi, amirlerin sorumlulukları ve yapılacak işlemlerle ilgili diğer hususlar Başbakanlıkça düzenlenecek yönetmelikle belirlenir.”

⁷⁸¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Cengiz Kahraman ve Kenan Özyürek*, B. No: 2013/8137, 20/4/2016, §§ 69-77.

ve tarafsız olmadığını, tutukluluk kararlarına karşı itiraz mercii olarak tarafsız ve bağımsızlıkları konusunda şüpheler bulunan sulh ceza hâkimliklerine başvurulmasının mecbur olduğunu belirterek etkili başvuru hakkının ihlal edildiği iddiasını ileri sürdüğü diğer bir başvuruda,⁷⁸² sulh ceza hâkimliklerinin bağımsız ve tarafsız olmadığını söylemeyeceği, dolayısıyla etkili başvuru hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁷⁸³ Anayasa Mahkemesi ayrıca, sınır dışı edilme işlemine karşı yürütmeyi durdurma talepli olarak açılacak bir davanın yürütmenin durdurulması kararı verilmedikçe sınır dışı etme işlemi otomatik olarak askıya almadığı belirtilerek etkili başvuru hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuru⁷⁸⁴ ile kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararda cezai, hukuki ve idari başvuru yollarının gösterilmediği belirtilerek Anayasa'nın 40. maddesinin ileri sürüldüğü bir başvuruda⁷⁸⁵ etkili başvuru hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararları vermiştir.

1.2.4. Kanun Yolu Şikâyeti

1.2.4.1. Genel Olarak

Yukarıdaki bölümlerde de açıklandığı üzere, açıkça dayanaktan yoksunlukla ilgili olarak Anayasa'nın 148. maddesinin 4. Fıkrasında “*Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.*”; 6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasında “*Mahkeme, (...) açıkça dayanaktan yoksun başvuruların kabul edilemezliğine karar verebilir.*”; ve 6216 sayılı 49. maddesinin (6) numaralı fıkrasının son cümlesinde “*Bölümlerce kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.*” hükümleri bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi, anılan Anayasa ve Kanun hükümlerinde geçen “*kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz*” ifadesini “*(...) ilke olarak derece mahkemeleri önünde dava konusu yapılmış maddi olay ve olguların kanıtlanması, delillerin değerlendirilmesi, hukuk kurallarının yorumlanması ve uygulanması ile derece mahkemelerince uyumsuzlukla ilgili varılan sonucun esas yönünden adil olup olmaması bireysel başvuru incelemesine konu olamaz.*”⁷⁸⁶ şeklinde yorumlamış; derece mahkemeleri tarafından yapılan değerlendirmelerin ancak “*(...) adaleti ve sağduyuyu hiçe sayan tarzda açık bir keyfilik içermesi ve bu durumun kendiliğinden bireysel başvuru*

⁷⁸² Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Fatih Yiğit ve diğerleri*, B. No: 2014/16838, 9/9/2015.

⁷⁸³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Fatih Yiğit ve diğerleri*, B. No: 2014/16838, 9/9/2015, §§ 101-107.

⁷⁸⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Rıta Boudraa*, B. No: 2013/9673, 21/1/2015, §§ 35-55.

⁷⁸⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Halkevleri Derneği ve İlknur Birol*, B. No: 2013/577, 30/6/2014, §§ 46-52.

⁷⁸⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Necati Gündüz ve Recep Gündüz*, B. No: 2012/1027, 12/2/2013, § 26.

*kapsamındaki hak ve özgürlükleri ihlal etmiş olması (...)*⁷⁸⁷ hâllerinde incelenebileceğini belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesinin açıkça dayanaktan yoksunluk kararları incelendiğinde, bu kararların önemli bir kısmının kanun yolu şikâyeti niteliğinde ihlal iddiaları içeren başvurularla ilgili olduğu görülmektedir. Bu durum, Anayasa Mahkemesinin istinaf ya da temyiz incelemesi yapan bir merci olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır.⁷⁸⁸ Oysa insan hakları yargılaması yapan organlar, yerel mahkemelerde veya istinaf ya da temyiz mercilerinde ileri sürülen ve bu mahkemelerin uzmanlık alanına giren iddiaların bir kez daha denetlenmesi için kurulmuş organlar değildir.⁷⁸⁹ Aynı şekilde, bireysel başvuru yolu temyiz veya istinaf benzeri bir başvuru yolu olmadığı gibi temyiz veya istinaf sonrası olağanüstü bir temyiz fırsatı da değildir.⁷⁹⁰

Kanun yolunda gözetilmesi gereken hususların bireysel başvuruda incelemeyeceği kuralı, Anayasa Mahkemesinin ne olmadığına vurgu yapar ve derece mahkemelerince verilen kararlarda bariz takdir hatası veya açık keyfilik bulunmadıkça söz konusu kararları bozan veya yeniden inceleyen bir mahkeme olmadığına işaret eder.⁷⁹¹ Kanun yolu şikâyeti niteliğindeki ihlal iddialarının ileri sürüldüğü başvurular, hukuk düzeni içerisinde birincil korumayı sağlaması gereken ilk derece mahkemeleri ile istinaf ya da temyizle görevli üst derece mahkemelerinin yerine bir bakıma Anayasa Mahkemesini koyduğundan, kanun yolu incelemesinden tamamen farklı şekilde kendine özgü bir incelemenin yapıldığı ve inceleme kapsamının bireysel başvuru konusu haklardan birinin veya birkaçının ihlal edilip edilmediği konusuna hasredildiği bireysel başvurunun ikincillik niteliği ile de uyumlu değildir.⁷⁹²

Kanun yolu şikâyeti niteliğinde ihlal iddiaları içeren başvurularda, çoğunlukla derece mahkemelerince delillerin eksik ve hatalı değerlendirildiği, hukuk kurallarının yanlış yorumlandığı ve uygulandığı, verilen kararın sonucunun adil olmadığı şeklinde şikâyetler dile getirilmektedir. Anayasa Mahkemesini istinaf ya da temyiz organı görür şekilde formüle edilen bu şikâyetler, diğer açıkça dayanaktan yoksun olan şikâyetlerden farklı olarak niteliği gereği sadece adil yargılanma hakkı açısından söz konusu olabilir.⁷⁹³ Başka bir anlatımla, başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu

⁷⁸⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Necati Gündüz ve Recep Gündüz*, B. No: 2012/1027, 12/2/2013, § 26.

⁷⁸⁸ KÜÇÜK, *agm*, s. 194.

⁷⁸⁹ ŞİRİN, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı*, s. 144.

⁷⁹⁰ KILINÇ, *agm*, s. 25.

⁷⁹¹ Kabul Edilebilirlik Kriterlerini Uygulama Rehberi, http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/ADD866FF-37B1-4613-AB93-8EB526799DCC/0/TUR_Guide_pratique.pdf, (Erişim Tarihi:27.07.2012) s. 69.

⁷⁹² ALGAN, *agm*, s.263-264.

⁷⁹³ ÖNCÜ, *agm*, s. 398-399.

gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksun bulma, sadece adil yargılanma hakkına özgü bir durum olup, bireysel başvuru kapsamındaki diğer haklar bakımından bu sebebe dayanılarak açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verilmesi mümkün değildir.

Başvurucu tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksun bulma adil yargılanma hakkına özgü olmakla birlikte, adil yargılanma hakkı kapsamında verilen açıkça dayanaktan yoksunluk kararlarının tamamı bu sebebe dayanmamaktadır. Eğer adil yargılanma hakkı kapsamındaki usule ilişkin güvencelerden birinin ya da birkaçının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuru söz konusu ise böylesi bir başvuruda, başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verilmesi mümkün olmayıp ancak ihlal edildiği ileri sürülen usule ilişkin güvence yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu veya ihlal iddiasının kanıtlanamamış yahut zorlama ya da karmaşık şikâyet niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verilebilir. Başka bir ifadeyle, adil yargılanma hakkı kapsamındaki usule ilişkin güvencelerden birinin ya da birkaçının ihlal edildiği iddiasını içeren başvurular, bir ihlalin olmadığı açık olduğu veya kanıtlanamamış şikâyet yahut zorlama ya da zorlama şikâyet niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksun bulunabilir; kanun yolu şikâyeti niteliğinde ihlal iddiaları içerdiği gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksun bulunamaz.

Adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine yapılan bir başvuru, adil yargılanma hakkı kapsamındaki usule ilişkin güvencelerden birinin ya da birkaçının ihlal edildiği iddiasından ziyade genel olarak delillerin değerlendirilmesinden, hukuk kurallarından yorumlanmasından yahut yargılama sonucunda verilen kararın adil olmamasından yakınılan bir başvuru niteliğinde ise aşağıda açıklanacak istisnai bazı durumlar haricinde, başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksun bulunacaktır. Kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlardan yakınılan başvurular, derece mahkemeleri tarafından verilen kararlarda bariz takdir hatası veya açık keyfilik bulunmadıkça, Anayasa Mahkemesince incelenemeyecek ve açıkça dayanaktan yoksun bulunacaktır.

Kanun yolu şikâyeti niteliğinde ihlal iddiaları içeren başvurularda, çoğunlukla derece mahkemelerince delillerin eksik ve hatalı değerlendirildiği, hukuk kurallarının yanlış yorumlandığı ve uygulandığı, verilen kararın sonucunun adil olmadığı şeklinde şikâyetlerin dile getirildiği yukarıda belirtilmişti. Bununla birlikte, kural olarak Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapılmadan önce idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının tüketilmesi

zorunlu olduğundan, dolayısıyla Anayasa Mahkemesi önüne gelen hemen her başvuruda derece mahkemelerinin hukuk kurallarını yorumlamak ve delilleri değerlendirmek suretiyle verdiği bir karar bulunduğundan, Anayasa Mahkemesinin kanun yolu niteliğindeki şikâyetleri nasıl yorumladığı oldukça önem arz etmektedir. Eğer Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru konusu haklarının içeriğini dikkate almadan başvurucu tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararları verecek olursa, hemen hemen her başvuru bu kapsama girebilir. Çünkü kural olarak Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapılmadan önce idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının tüketilmesi zorunludur. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi önüne gelen hemen her başvuruda, derece mahkemelerinin hukuk kurallarını yorumlaması ve delilleri değerlendirmesi sonucu verdiği bir karar vardır.

Bu durumda, Anayasa Mahkemesinin, bireysel başvuru konusu hakların içeriğini dikkate almadan başvurucu tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermemesi gerekir. Eğer yorumlanan veya uygulanan hukuk kuralı bireysel başvuru konusu bir ya da birkaç hak ile doğrudan ilgiliyse, yahut delillerin eksik ve hatalı değerlendirildiği iddiasının adil yargılanma hakkı kapsamındaki usule ilişkin güvencelerden biri ya da bir kaç ile ilişkilendirilerek ileri sürülmesi söz konusuysa yahut dava sonucunda verilen karar bireysel başvuru konusu haklardan biri ya da birkaçına müdahale niteliğindeyse ilgili hak ya da haklar yönünden bir inceleme yapılmalıdır. Aksi bir yaklaşım, hemen hemen her başvurunun kanun yolu şikâyeti niteliğinde ihlal iddiaları içerdiği gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksun bulunması sonucuna yol açacak potansiyele sahip gözükmektedir.

Konuyu bu aşamada şöyle bir örnekle açıklamak yerinde olacaktır. 2577 sayılı Kanun'un 13. maddesinin birinci fıkrası; *“İdari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde dava açılabilir.”* şeklindedir. Görüldüğü üzere burada dava açma süresine ilişkin bir hukuk kuralı söz konusudur ve bu hukuk kuralı Anayasa ile AIHS kapsamında güvence altına alınan mahkemeye erişim hakkı ile doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla bu maddeye göre idari yargıda dava açan ancak açtığı dava bu maddedeki

sürelere riayet edilmediği gerekçesiyle süre aşımından reddedilen bir kişinin Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapması hâlinde, Anayasa Mahkemesi artık başvurunun 2577 sayılı Kanun'un 13. maddesinin yorumlanmasına ilişkin olduğu, bu sebeple başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı veremez. Anayasa Mahkemesi, bu nitelikteki bir başvuruda, Anayasa ile AİHS'in ortak koruma alanındaki haklardan olan mahkemeye erişim hakkı kapsamında bir inceleme yaparak mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine, eğer somut olayda bir ihlal yoksa ihlal edilmediğine yahut mahkemeye erişim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığına açık olduğu gerekçesiyle başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olduğuna karar verebilir; ancak, başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı veremez.

Bu kısa açıklamadan sonra aşağıda, kanun yolu niteliğindeki şikâyetler, “*hukuk kurallarının yorumlanmasına ve uygulanmasına ilişkin olanlar*”, “*delillerin değerlendirilmesine ilişkin olanlar*” ve “*yargılamanın sonucuna ilişkin olanlar*” olmak üzere üç ana başlık⁷⁹⁴ altında Anayasa Mahkemesi kararları ışığında ayrı ayrı açıklanacaktır.

1.2.4.2. Kanun Yolu Şikâyeti Olarak Değerlendirilen Durumlar

1.2.4.2.1. Hukuk Kurallarının Yorumlanması ve/veya Uygulanması

Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurularda, hukuk kurallarının yorumlanmasına ve/veya uygulanmasına ilişkin şikâyetlerin “*tarafı olduğum davada hukuk kuralları yanlış yorumlandı ve uygulandı, mahkemelerce kanunun amacına uygun yorum yapılmadı, uygulanması gereken kanun hükmü uygulanmadı (...)*” şeklinde kaleme alındığı görülmektedir. Bu tür şikâyetlerde, yanlış yorumlandığından ve/veya uygulandığından yakınılan kanun hükmü son derece önem arz etmektedir. Eğer yanlış yorumlandığı ve/veya uygulandığı iddia edilen kanun hükmü bireysel başvuru konusu bir hak ile doğrudan ilgiliyse, Anayasa Mahkemesi ilgili hak yönünden bir inceleme yapmalı; aksi takdirde, yani yanlış yorumlandığı ve/veya uygulandığı iddia edilen kanun hükmü bireysel başvuru konusu bir hak ile doğrudan ilgili olmayıp bu nitelikteki iddialar daha çok hukuk kurallarının yanlış yorumlanması ve/veya uygulanması neticesinde mahkemenin yanlış sonuca vardığı iddiası ile ilgiliyse, Anayasa Mahkemesi adil yargılanma hakkı yönünden bir inceleme yaparak, derece mahkemeleri kararlarında bariz takdir hatası ve açık keyfilik yoksa, başvuru

⁷⁹⁴ Kanun yolu şikâyetlerinin temel olarak üç ana başlık altında incelenmesi hususunda, Mehmet Öncü'nün yaptığı sınıflandırmadan yararlanılmış ve bu sınıflandırmaya bağlı kalınarak inceleme yapılmasına karar verilmiştir. Bkz. ÖNCÜ, agm, s. 401.

tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermelidir.

Yanlış yorumlandığı ve/veya uygulandığı iddia edilen kanun hükmü bireysel başvuru kapsamındaki bir hak ile doğrudan ilgiliyse, Anayasa Mahkemesinin bu hak yönünden bir inceleme yapması son derece önemlidir. Çünkü bireysel başvuruya konu haklardan birini ya da birkaçını ilgilendiren bir kanun hükmünün yanlış yorumlanması ve/veya uygulanması, söz konusu kanun hükmünün ilgili olduğu hakkın ihlaline sebep olabilir. İlgili hak yönünden bir ihlalin olup olmadığı ise ancak bu hak yönünden yapılan inceleme neticesinde anlaşılabilir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru konusu haklardan biri ya da birkaçı ile doğrudan ilgili olan bir kanun hükmünün yanlış yorumlandığı ve/veya uygulandığı iddiasıyla yapılan bir başvuruda, açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verecek bile olsa ilgili hak yönünden bir inceleme yaparak ve söz konusu hakkın kapsam ve içeriğini dikkate alarak bir karar vermelidir.

Hukuk kurallarının yanlış yorumlandığı ve/veya uygulandığı iddiasıyla yapılan bireysel başvurular incelendiğinde, Anayasa Mahkemesinin bu konuda net bir tutumunun olmadığı anlaşılmaktadır. Anayasa Mahkemesi bazı durumlarda, yanlış yorumlandığı ve/veya uygulandığı iddia edilen kanun hükmü bireysel başvuru kapsamındaki bir hak ile doğrudan ilgiliyse ilgili hak yönünden bir inceleme yapmış,⁷⁹⁵ bazı durumlarda, söz konusu kanun hükmü bireysel başvuru kapsamındaki bir hak ile doğrudan ilgili olmasına rağmen ilgili hak yönünden bir inceleme yapmak yerine adil yargılanma hakkı yönünden bir inceleme yaparak başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararları vermiş;⁷⁹⁶ bazı durumlarda ise aynı kanun hükmü ile ilgili olarak bir kararında ilgili hak yönünden⁷⁹⁷ diğer bir kararında ise adil yargılanma hakkı yönünden⁷⁹⁸ bir inceleme yapmıştır. Bu durum dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesinin, yanlış yorumlandığı ve/veya uygulandığı iddia edilen kanun hükmünün bireysel başvuruya konu haklarla olan ilgisine göre bir ayırım yaparak bu ayırma göre bir incelemede bulunduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Anayasa Mahkemesinin daha çok, derece mahkemeleri tarafından yapılan yorum ve/veya uygulamanın bireysel başvuru kapsamındaki haklardan herhangi birini önemli ölçüde

⁷⁹⁵ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki bir kararı için bkz. *Burak Döner*, B. No: 2012/521, 2/7/2013, §§ 36-54.

⁷⁹⁶ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki bir kararı için bkz. *Kınyas Kaya*, B. No: 2013/1071, 10/3/2015, §§ 19-27.

⁷⁹⁷ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki bir kararı için bkz. *Mehmet Deniz*, B. No: 2013/2307, 10/3/2016, §§ 35-46.

⁷⁹⁸ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki bir kararı için bkz. *Tülay Şahin*, B. No: 2013/1568, 8/5/2014, §§ 22-30.

etkileyip etkilemediğine göre bir ayırım yaparak bu ayırma göre karar verdiği, eğer derece mahkemelerinin yorum ve uygulaması bireysel başvuru kapsamındaki bir hakkı önemli ölçüde etkilenmişse ilgili hak yönünden bir inceleme yapmayı tercih ettiği, aksi takdirde, yani derece mahkemelerinin yorum ve uygulaması bireysel başvuru kapsamındaki bir hakkı önemli ölçüde etkilenmemişse adil yargılanma hakkı yönünden bir inceleme yaparak ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğuna hükmettiği görülmektedir. Bu ise oldukça sübjektif bir yaklaşım olarak dikkat çekmektedir.

Bu aşamada öncelikle yanlış yorumlandığı ve/veya uygulandığı iddia edilen bir kanun hükmünün bireysel başvuruya konu haklardan biri ya da birkaçı ile doğrudan ilgili olması hâlinde, Anayasa Mahkemesinin ilgili hak yönünden bir inceleme yaparak karar verdiği bazı başvurulara yer verilecek ve bu hususun önemi Anayasa Mahkemesi kararları ışığında ortaya konmaya çalışılacaktır. Akabinde ise Anayasa Mahkemesinin, yanlış yorumlandığı ve/veya uygulandığı iddia edilen kanun hükmünün doğrudan ilgisinin bulunduğu hak yerine adil yargılanma hakkı yönünden yaptığı incelemelere yer verilecek ve bu durumun sakıncalarına değinilecektir. Son olarak ise hukuk kurallarının yanlış yorumlanmasına ve/veya uygulanmasına ilişkin en tipik kanun yolu şikâyeti niteliğindeki başvurulara yer verilecek ve Anayasa Mahkemesinin, hukuk kurallarının yanlış yorumlanmasına ve/veya uygulanmasına ilişkin en tipik kanun yolu niteliğindeki şikâyetler haricinde başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermemesi gerektiğinin önemi açıklanmaya çalışılacaktır.

Bireysel başvuru konusu haklardan birini ya da birkaçını ilgilendiren herhangi bir kanun hükmünün öngörülemez şekilde yorumlanması, söz konusu kanun hükmünün ilgili olduğu hakkın ihlaline sebep olabilir. Böylesi bir durum, 5271 sayılı Kanun'un "*Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde, tutukluluk süresi en çok iki yıldır. Bu süre, zorunlu hallerde, gerekçesi gösterilerek uzatılabilir; uzatma süresi toplam üç yılı geçemez.*" hükmünü içeren 102. maddesinin (2) numaralı fıkrasının yorumlanmasında yaşanmıştır. Bu durumun yaşanmasına sebep olan olayda⁷⁹⁹ başvuru 7/1/2007 tarihinde tutuklanmış ve hakkında kasten öldürme, suç işlemek amacıyla örgüt kurma, suç örgütüne yarar sağlama amacıyla yağma ve mala zarar verme suçlarından kamu davası açılmıştır. İstanbul 12. Ağır Ceza Mahkemesinde tutuklu olarak yargılanan başvuru, 25/9/2012 tarihinde 5271 sayılı

⁷⁹⁹Anayasa Mahkemesi kararı, *Burak Döner*, B. No: 2012/521, 2/7/2013.

Kanun'da öngörülen azami tutukluluk süresinin aşıldığı iddiasıyla mahkemeye başvurmuş ve tahliye edilmesi talebinde bulunmuştur. İstanbul 12. Ağır Ceza Mahkemesi ise 5271 sayılı Kanun'un 102. maddesinin (2) numaralı fıkrasındaki sürelerin her bir suç yönünden ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği, kanun koyucunun amacının da bu yönde olduğu gerekçesiyle başvuru talebinin reddine karar vermiştir. Bunun üzerine başvuru, tutukluluğunun 5271 sayılı Kanun'da öngörülen azami sınırı aşması nedeniyle hukuka aykırı hâle geldiğini, bu nedenle özgürlük ve güvenlik hakkının ihlal edildiğini ileri sürerek bireysel başvuru yapmıştır. Anayasa Mahkemesi öncelikle, Anayasa'da yer alan hak ve özgürlükler ihlal edilmediği sürece derece mahkemelerinin kararlarındaki kanunun yorumuna ya da maddi veya hukuki hatalara dair hususların bireysel başvuru incelemesinde ele alınamayacağını, tutukluluk konusundaki kanun hükümlerinin yorumunun ve somut olaylara uygulanmasının da derece mahkemelerinin takdir yetkisi kapsamında olduğunu ancak kanun veya Anayasa'ya bariz şekilde aykırı yorumlar ile delillerin takdirinde açıkça keyfilik halinde hak ve özgürlük ihlaline sebebiyet veren bu tür kararların bireysel başvuruda incelenmesi gerektiğini, aksinin kabulünün bireysel başvurunun getiriliş amacıyla bağdaşmadığını belirterek, bu çerçevede bir inceleme yapılması gerektiği ilkesini koymuştur. Anayasa Mahkemesi daha sonra somut olaya ilişkin koşulları değerlendirmiş ve 5271 sayılı Kanun'daki azami tutukluluk süresinin ağır cezalı işler bakımından uzatmalarla birlikte azami beş yıl olduğunu, bu haliyle düzenlemenin öngörülebilir olduğunu ancak derece mahkemelerinin kanuni tutukluluk süresinin her suç için ayrı ayrı hesaplanması gerektiği yönündeki yorumunun bireylerin tutuklu olarak yargılanabileceği azami süreyi belirsiz ve öngörülemez bir şekilde uzatmaya elverişli olduğunu, zira bir kişi hakkında birden fazla suç isnadı olması halinde azami tutukluluk süresi her bir suç için ayrı ayrı hesaplandığında kişinin özgürlüğünden mahrum bırakılabileceği sürenin öngörülemez bir şekilde uzayacağını, bu durumun başvuru açısından öngörülebilir olmadığını, bir hukuk devletinde henüz suçluluğu sabit hale gelmemiş bir bireyin mahkemenin benimsediği yorum nedeniyle belirsiz bir süre boyunca özgürlüğünden yoksun bırakılmasının düşünülemeyeceğini belirtmiş ve derece mahkemelerinin yorumuna itibar etmeyerek, başvuru talebinin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının, 5271 sayılı Kanun'da öngörülen azami tutukluluk süresinin aşılmasına rağmen tahliye edilmemesi nedeniyle ihlal edildiğine karar vermiştir.⁸⁰⁰ Başvuruya konu olay dikkate alındığında Anayasa Mahkemesi pekâlâ

⁸⁰⁰Anayasa Mahkemesi kararı, *Burak Döner*, B. No: 2012/521, 2/7/2013, §§ 36-54.

başvurucunun iddialarının özünün derece mahkemelerinin 5271 sayılı Kanun'un 102. maddesinin (2) numaralı fıkrasının yorumunda isabet olmadığına ilişkin olduğu, dolayısıyla başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verebilirdi. Ancak Anayasa Mahkemesi, bireysel başvurunun amacına uygun hareket ederek yanlış yorumlandığı iddia edilen kanun hükmünün doğrudan ilgili olduğu hak yönünden yani somut olayda kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı yönünden bir inceleme yapmış, son derece önemli ve yerinde tespitler yaparak derece mahkemelerinin yorumunun öngörülemez nitelikte olduğunu belirtmiş ve kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi, dava açma ve kanun yollarına başvurma sürelerine ilişkin hukuk kurallarının yanlış yorumlandığı ve/veya uygulandığı yönündeki şikâyetleri, dava açma sürelerine ilişkin kanun hükümleri mahkemeye erişim hakkı ile doğrudan ilgili olduğundan, çoğunlukla bu hak kapsamında incelemektedir.⁸⁰¹ Anayasa Mahkemesi, benzer şekilde dava harç ve masraflarına ilişkin hukuk kurallarının uygulanmasına ilişkin şikâyetleri de dava harç ve masraflarına ilişkin kanun hükümleri mahkemeye erişim hakkı ile doğrudan ilgili olduğundan bu hak kapsamında incelemektedir.⁸⁰² Anayasa Mahkemesinin bu gibi başvurularda adil yargılanma hakkı kapsamındaki usule ilişkin güvencelerden olan mahkemeye erişim hakkı yönünden bir inceleme yapması son derece yerinde gözükmemektedir. Anayasa Mahkemesinin, bu konulara ilişkin şikâyetleri hukuk kurallarının yanlış yorumlanmasına ve/veya uygulanmasına ilişkin klasik bir kanun yolu şikâyeti olarak nitelendirmesi bireysel başvuru mantığıyla bağdaşmaz. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi elbette mahkemeye erişim hakkı yönünden yaptığı inceleme neticesinde dava açma veya kanun yollarına başvurma sürelerine ilişkin hukuk kurallarının yorumlanmasında mahkemeye erişimi imkânsız kılan ya da oldukça zorlaştıran bir durum olmadığı yahut yargılama masraflarının başvuru üzerine aşırı bir külfet yüklenmediği

⁸⁰¹ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki bazı kararları için bkz. *Remzi Durmaz*, B. No: 2013/1718, 2/10/2013, §§ 17-38; *Şener Berçin*, B. No: 2013/5516, 22/1/2015, §§ 48-66; *Hamza Küçük*, B. No: 2013/7400, 5/11/2015, §§ 24-47; *Mohammed Aynosah*, B. No: 2013/8896, 23/2/2016, §§ 27-43; *Zekiye Aktay ve diğerleri*, 2013/8415, 17/2/2016, §§ 54-65; Anayasa Mahkemesi kararı, *Mustafa Yıldırım*, 2013/8663, 30/3/2016, §§ 31-34.

⁸⁰² Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki bazı kararları için bkz. *Abduselam Tunç*, B. No: 2013/6986, 5/11/2014, §§ 90-93; *Sadık Koçak ve diğerleri*, B. No: 2013/841, 23/1/2014, §§ 113-126; *Kutay Çakıroğlu*, B. No: 2014/2523, 22/6/2015, §§ 17-23; *Nurettin Albayrak ve diğerleri*, B. No: 2013/4809, 22/1/2015, §§ 27-37; *Uğur Ayyıldız*, B. No: 2012/574, 6/2/2014, §§ 56-63.

gerekçesiyle mahkemeye erişim hakkı yönünden bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verebilir.

Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki başvurularda yanlış yorumlandığı ve/veya uygulandığı iddia edilen bir kanun hükmünün bireysel başvuruya konu haklardan biri ya da birkaçı ile doğrudan ilgili olması hâlinde ilgili hak yönünden bir inceleme yapmakla birlikte aşağıda açıklanacak olan bazı başvurularda bu şekilde bir inceleme yapmamış ve bu başvurularda başvuruocular tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.

Anayasa Mahkemesi, yargılandığı bir dava kapsamında 596 gün tutuklu kalan ancak yargılama neticesinde beraat eden bir başvuruocuların “(...) 596 gün boyunca özgürlüğünden yoksun kaldığını, haksız olarak özgürlüğünden mahrum bırakıldığı için 31/10/2008 tarihinde açtığı tazminat davası sonunda ekonomik koşullara uygun olmayan, adil tatminden uzak, oldukça düşük miktarlarda maddi ve manevi tazminatlara hükmedildiğini” belirterek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürdüğü bir başvuruda,⁸⁰³ başvuruocular tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁸⁰⁴ Öncelikle belirtmek gerekir ki Anayasa Mahkemesi olayların başvuruocular tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisini takdir ettiğinden,⁸⁰⁵ somut olayda başvuruocuların kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı yerine adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasını ileri sürmesinin bir önemi bulunmamaktadır. Anayasa Mahkemesi, olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir edebilir. Söz konusu olayda başvuruocular tarafından ileri sürülen iddialar kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı ile doğrudan ilgili olup, bu iddiaların adil yargılanma hakkı yerine kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı yönünden incelenmesi daha yerinde gözükmektedir. Anayasa'nın “Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı” kenar başlıklı 19. maddesinin dokuzuncu fıkrasına göre⁸⁰⁶ kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı kapsamındaki güvencelere aykırı olarak bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zararın, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre Devletçe ödenmesi gerekir. Başvuruocuların haksız tutukluluk nedeniyle uğramış olduğu zararların yeterince tazmin edilmediği yönündeki

⁸⁰³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kınyas Kaya*, B. No: 2013/1071, 10/3/2015, §§ 19-27.

⁸⁰⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kınyas Kaya*, B. No: 2013/1071, 10/3/2015, §§ 19-27; Anayasa Mahkemesinin benzer yöndeki diğer bir kararı için bkz. *Hasan Çelik*, B. No: 2013/1396, 25/6/2015, §§ 25-38.

⁸⁰⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16.

⁸⁰⁶ Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrası şöyledir:

“Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.”

iddiası da tam olarak Anayasa'nın 19. maddesinin dokuzuncu fıkrası ile ilgili olup, söz konusu iddiaların sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi için kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı yönünden incelenmesi gerekir. Ancak somut olayda kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı yerine adil yargılanma hakkı yönünden bir inceleme yapılmış ve yapılan bu inceleme neticesinde özellikle başvurunun 466 sayılı (mülga) Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesi Hakkında Kanun hükümlerinin derece mahkemelerince yorumu ile ilgili olduğuna vurgu yapılarak⁸⁰⁷ açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verilmiştir. Böylece kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı kapsamındaki güvencelerin somut olayda tartışılmamasına ve uygulanamamasına neden olunmuştur.

Anayasa Mahkemesi, bir işçinin açtığı işe iade davasının davalı işyerinde en az altı ay çalışmış olma koşulunun sağlanmadığı gerekçesiyle dava açma hakkının bulunmadığı belirtilerek reddedilmesi üzerine adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yaptığı bir başvuruda,⁸⁰⁸ başvurucu tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁸⁰⁹ Oysa söz konusu olayda başvurunun şikâyetinin özü, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 18. maddesinde öngörülen davalı işyerinde en az altı ay çalışmış olma koşulu nedeniyle işe iade davası açamaması ile ilgilidir. Başvurucunun işe iade davası açamaması ise mahkemeye erişim hakkı ile ilgili olup bu yöndeki şikâyetlerin mutlaka mahkemeye erişim hakkı kapsamında incelenmesi gerekir. Ancak somut olayda, mahkemeye erişim hakkı yönünden bir inceleme yapılmamış, bunun doğal sonucu olarak mahkemeye erişim hakkı kapsamındaki güvenceler hiç tartışılmadan başvuru dosyası kapanmıştır.

Anayasa Mahkemesi, “(...) TSK'den disiplinsizlik ve ahlâki nedenler gerekçe gösterilerek ilişığının kesildiğini, bu işleme karşı açtığı davanın da reddedildiğini, ayırma işlemine neden olarak gösterilen fuhuş ve borsada spekülâtif oynamalar ile kâr elde etme hususlarında hakkında açılmış bir ceza davası bulunmadığını (...)” belirterek özel hayatın gizliliği hakkının ihlal edildiği iddiasını ileri süren bir astsubayın başvurusunda,⁸¹⁰ başvurucu tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁸¹¹ Kararın ilgili hukuk kısmında 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu'nun mülga 94. maddesinin (b) bendi⁸¹²

⁸⁰⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kınyas Kaya*, B. No: 2013/1071, 10/3/2015, § 24.

⁸⁰⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Levent Bilge*, B. No: 2013/2108, 15/10/2014.

⁸⁰⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Levent Bilge*, B. No: 2013/2108, 15/10/2014, §§ 16-26.

⁸¹⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Oktay Çetinkaya*, B. No: 2013/758, 21/1/2015.

⁸¹¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Oktay Çetinkaya*, B. No: 2013/758, 21/1/2015, §§ 20-31.

⁸¹² 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu'nun mülga 94. maddesinin (b) bendi şöyledir:

ile Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Yönetmeliği'nin 86. maddesinin ikinci fıkrasının (h) bendine⁸¹³ yer verildiği dikkate alındığında, başvuru konusunun iddialarının söz konusu hükümlerin yanlış yorumlanmasına ve uygulanmasına ilişkin olduğunun değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu hükümler, bir astsubayın ahlaki nedenlerle TSK ile ilişkisinin kesilmesine ilişkin olup, bu hükümler olayın niteliğine göre özel hayatın gizliliği hakkı ile doğrudan ilgili olabilir. Böylesi bir durumun varlığı hâlinde ise adil yargılanma hakkı yerine özel hayatın gizliliği hakkı kapsamında bir inceleme yapılması gerekir. Ancak Anayasa Mahkemesi, bu başvuruyu özel hayatın gizliliği hakkı yerine adil yargılanma hakkı kapsamında incelemiş ve özel hayatın gizliliği hakkına ilişkin anayasal güvencelerin somut olaya uygulanamamasına sebep olmuştur. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi bu nitelikteki başvuruları ilerleyen dönemde özel hayatın gizliliği hakkı kapsamında incelemiş ve bu başvuruların büyük çoğunluğunda özel hayatın gizliliği hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.⁸¹⁴ Bu örnekten de anlaşılacağı üzere ihlal iddiasının yanlış nitelendirilmesi, asıl ihlal edilen hakla ilgili güvencelerin başvuruya uygulanamamasına ve telafisi güç yanlışlıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Anayasa Mahkemesi, şeref ve itibarın korunması hakkı ile ilgili bir başvuruda adil yargılanma hakkı yönünden bir inceleme yapmıştır.⁸¹⁵ Söz konusu olayda başvuru, katıldığı özel bir televizyon programında kullandığı ifadelerin bilgisi dışında canlı yayında yayınlanması sonucu yaşadığı olumsuzlukların tazmini amacıyla açtığı davanın reddedilmesinden şikâyet etmiştir. Bu durum dikkate alındığında başvuru konusunun şikâyetinin

“b) Disiplinsizlik ve ahlaki durum sebebiyle ayırma:

Disiplinsizlik veya ahlaki durumları sebebiyle Silahlı Kuvvetlerde kalmaları uygun görülmeyen astsubayların hizmet sürelerine bakılmaksızın haklarında T.C. Emekli Sandığı Kanunu hükümleri uygulanır.”

⁸¹³ Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Yönetmeliği'nin 86. maddesinin ikinci fıkrasının (h) bendi şöyledir:

“Her askerde bulunması lâzım gelen ahlakî ve mânevi vasıflar şunlardır:

h. İyi ahlâk sahibi olmak: Askerin ahlâkı ve yaşayışı kusursuz ve lekesiz olmalıdır. Asker, esrarkeşlikten, sarhoşluktan, yalancılıktan borçtan ve kumardan, dolandırıcılıktan, ahlâksız kimselerle düşüp kalkmaktan, hırsızlıktan, yağmadan, yakıp yıkmaktan ve sair bütün fenalıklardan sakınmalıdır. Bunlar vazifinin yapılmasına mâni olurlar, yaşayışı, sıhhati, azim ve cesareti bozar; namusu, lekeler, manevi şahsiyeti öldürür ve her biri ayrı ayrı cezaları üstüne çeker. Asker bunlar gibi yalnız kabahat ve cinayetlerden değil, aynı zamanda dine hümrsetsizlikten, iki yüzlülüğten, göz boyamaktan, şahsi arzu ve isteklerin temini peşinde koşmaktan, dalkavukluktan, aklını herkesin yükseğinde görerek kendini beğenmekten, şöhrat için iyi sayılmayacak derecede hırs göstermekten, nefsinin koruyup çekinmelidir.

Her ne kadar beğenilmek, sözle okşanmak, maddi mükâfat görmek onur ve şan kazanmak arzusu her askerin kalbinde yer tutmalı ise de bunları doğruluktan şaşmayan haklı bir çalışma ile elde etmek mertlik ve namus iktizasıdır.”

⁸¹⁴ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki kararları için bkz. Yusuf Nadas, B. No: 2013/9777, 12/1/2017, §§ 29-65; Osman Özyurt, B. No: 2014/20559, 16/11/2016, §§ 28-59; G.G., B. No: 2014/16701, 13/10/2016, §§ 32-69; K.Ü., B. No: 2014/15792, 13/10/2016, §§ 26-64.

⁸¹⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, Leyla Onay, B. No: 2013/1762, 16/10/2014.

özünün, itibarının sarsılmasına ve toplum önünde küçük düşürülmesine sebep olan olay nedeniyle açtığı tazminat davasının reddedilmesi ile ilgili olduğu açıktır. İtibarın sarsılmasına neden olan olay nedeniyle açılan tazminat davasının reddi ise şeref ve itibarın korunması hakkı ile ilgili olup bu yöndeki şikâyetlerin şeref ve itibarın korunması hakkı kapsamında incelenmesi gerekir. Ancak Anayasa Mahkemesi, söz konusu olayda adil yargılanma hakkı yönünden bir inceleme yapmış ve başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁸¹⁶ Bunun doğal bir sonucu olarak başvuru, şeref ve itibarın korunması hakkı kapsamındaki güvencelerden yararlanamamıştır.

Anayasa Mahkemesi, mülkiyet hakkı kapsamında incelenmesi gereken birçok başvuruyu kanun yolu şikâyeti niteliğinde iddialar içeren başvuru olarak nitelendirerek açıkça dayanaktan yoksun bulmuştur.⁸¹⁷ Anayasa Mahkemesi, taşınmazı kamulaştırılan bir başvurucağının “(...) kamulaştırma bedelinin düşük tespit edildiğini, önerdikleri emsallerin değerlendirmeye alınmadığını ve yıpranma paylarının olması gerekenden yüksek belirlendiğini” belirterek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini iddiasını ileri sürdüğü bir başvuruda,⁸¹⁸ mülkiyet hakkı yerine adil yargılanma hakkı yönünden bir inceleme yapmış ve başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁸¹⁹ Kararın ilgili hukuk kısmında 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu’nun kamulaştırma bedelinin tespitine ilişkin hükümler

⁸¹⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Leyla Onay*, B. No: 2013/1762, 16/10/2014, §§ 12-20.

⁸¹⁷ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki bazı kararları için bkz. *Hayrettin Aktaş*, B. No: 2013/1205, 17/9/2013, §§ 34-43; *Yaşar Albayrak*, B. No: 2013/4523, 16/9/2015, §§ 20-31; *Tülay Şahin*, B. No: 2013/1568, 8/5/2014, §§ 22-30; *A.Y.L.*, B. No: 2013/252, 26/6/2014, §§ 36-42; *Mustafa Ünlü*, B. No: 2013/735, 17/9/2014, §§ 30-39; *Mülayim Vural ve Ramazan Vural*, B. No: 2013/1675, 18/9/2014, §§ 30-36.

⁸¹⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mülayim Vural ve Ramazan Vural*, B. No: 2013/1675, 18/9/2014.

⁸¹⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mülayim Vural ve Ramazan Vural*, B. No: 2013/1675, 18/9/2014, §§ 30-36.

içeren 10. maddesi⁸²⁰ ile 11. maddesine⁸²¹ yer verildiği dikkate alındığında, başvuruçuların iddialarının söz konusu kanun hükümlerinin yanlış yorumlanmasına ve uygulanmasına ilişkin olduğunun değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Oysa kamulaştırma bedelinin tespitine ilişkin söz konusu hükümler doğrudan mülkiyet hakkı ile ilgili olup bu hükümlerin yanlış yorumlandığından ve uygulandığından yakınılan başvuruların mülkiyet hakkı kapsamında incelenmesi gerekir. Taşınmazı kamulaştırılan bir kişinin kamulaştırma bedelinin düşük belirlendiği yönündeki şikâyeti açıkça mülkiyet hakkı ile ilgili olmasına rağmen Anayasa Mahkemesinin söz konusu olayda adil yargılanma hakkı kapsamında bir inceleme yaparak başvuruçunun iddialarını kanun yolu şikâyeti olarak nitelendirmesi, bireysel başvuru yolunun etkisiz bir şekilde işlemesine sebep olabilecek potansiyele sahiptir. İleri sürülen iddiaların bu şekilde kanun yolu şikâyeti olarak nitelendirilmesi, asıl ihlalin olabileceği hakkın gözden kaçmasına sebep olabilir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, bu yanlışlığın farkına varmış olacak ki kamulaştırma bedelinin düşük olarak belirlendiği iddialarının ileri sürüldüğü başvuruları artık mülkiyet hakkı kapsamında incelemeye başlamıştır.⁸²²

Anayasa Mahkemesinin yanlış nitelendirme yaparak açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verdiği başvurular yukarıda belirtilenlerle sınırlı olmamakla birlikte bu nitelikteki başvuruların tamamına bu çalışmada yer verilmesi mümkün gözükmemektedir. Örnek kabilinden belirtilen bu kararlar dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesinin, yanlış

⁸²⁰ 4/11/1983 tarihli ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun "Kamulaştırma bedelinin mahkemece tespiti ve taşınmaz malın idare adına tescili" kenar başlıklı 10. maddesinin ilgili kısımları şöyledir:

"(...)

Mahkemece yapılan duruşmada tarafların bedelde anlaşamamaları halinde hakim, en geç on gün içinde keşif ve otuz gün sonrası için de duruşma günü tayin ederek, 15 inci maddede sayılan bilirkişiler marifetiyle ve tüm ilgililerin huzurunda taşınmaz malın değerini tespit için mahallinde keşif yapar.

Bilirkişiler, taraflar ve diğer ilgililerin beyanını da dikkate alarak, 11 inci maddedeki esaslar doğrultusunda taşınmaz malın değerini belirten raporlarını onbeş gün içinde mahkemeye verirler. Mahkeme bu raporu, duruşma günü beklenmeksizin taraflara tebliğ eder. Yapılacak duruşmaya hakim, taraflar veya vekillerini ve bilirkişileri çağırır. Bu duruşmada tarafların bilirkişi raporlarına varsa itirazları dinlenir ve bilirkişilerin bu itirazlara karşı beyanları alınır.

Tarafların bedelde anlaşamamaları halinde gerektiğinde hakim tarafından onbeş gün içinde sonuçlandırılmak üzere yeni bir bilirkişi kurulu tayin edilir ve hakim, tarafların ve bilirkişilerin rapor veya raporları ile beyanlarından yararlanarak adil ve hakkaniyete uygun bir kamulaştırma bedeli tespit eder. Mahkemece tespit edilen bu bedel, taşınmaz mal, kaynak veya irtifak hakkının kamulaştırılma bedelidir. . İdarece, kamulaştırma bedelinin hak sahibi adına yatırıldığına . dair makbuzun ibrazı halinde mahkemece, taşınmaz malın idare adına tesciline ve kamulaştırma bedelinin hak sahibine ödenmesine karar verilir ve bu karar, tapu dairesine ve paranın yatırıldığı bankaya bildirilir. Tescil hükmü kesin olup tarafların bedele ilişkin temyiz hakları saklıdır.

"(...)"

⁸²¹ 2942 sayılı Kanun'un 24/4/2001 tarih ve 4650 sayılı Kanunla değişik 11. maddesinin üçüncü fıkrası şöyledir:

"Taşınmaz malın değerinin tespitinde, kamulaştırmayı gerektiren imar ve hizmet teşebbüsünün sebep olacağı değer artışları ile ilerisi için düşünülen kullanma şekillerine göre getireceği kâr dikkate alınmaz."

⁸²² Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki bazı kararları için bkz. *Necip Tüfekçi ve diğerleri*, B. No: 2013/4774, 24/3/2016, §§ 19-45; *Mehmet Deniz*, B. No: 2013/2307, 10/3/2016, §§ 35-46.

yorumlandığı ve/veya uygulandığı iddia edilen bir kanun hükmünün bireysel başvuruya konu haklardan biri ya da birkaçı ile doğrudan ilgili olması hâlinde ilgili hak yönünden bir inceleme yapmasının ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Anayasa Mahkemesinin, yanlış yorumlandığı ve/veya uygulandığı iddia edilen bir kanun hükmünün bireysel başvuruya konu haklardan biri ya da birkaçı ile doğrudan ilgili olması hâlinde ilgili hak yönünden bir inceleme yapmasının ne kadar önemli olduğu yukarıdaki şekilde açıklandıktan sonra hukuk kurallarının yanlış yorumlanmasına ve/veya uygulanmasına ilişkin en tipik kanun yolu niteliğindeki şikâyetlerin bir kısmının örnek kabilinden incelenmesine geçilebilir.

Anayasa Mahkemesi, yanlış yorumlandığı ve/veya uygulandığı iddia edilen hukuk kuralı bireysel başvuru konusu bir hak ile doğrudan ilgili değilse, başka bir anlatımla bu nitelikteki iddialar daha çok hukuk kurallarının yanlış yorumlanması ve/veya uygulanması neticesinde derece mahkemelerinin esas bakımından yanlış bir sonuca ulaştığı iddiası ile ilgiliyse, bu durumlarda adil yargılanma hakkı yönünden bir inceleme yaparak başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verebilir. Anayasa Mahkemesinin, hukuk kurallarının yanlış yorumlanmasına ve/veya uygulanmasına ilişkin kanun yolu niteliğindeki şikâyetleri bu şekilde yorumlaması ve buna göre karar vermesi, hem yanlış nitelendirme yapılmasını minimize edecek hem de bu karar türünün oldukça dar bir kapsamda uygulanmasını sağlayacaktır.

Hukuk kuralların yorumlanmasına ve/veya uygulanmasına ilişkin en tipik kanun yolu niteliğindeki şikâyetler, ceza yargılaması neticesinde takdiri indirim nedenlerinin uygulanmadığı iddiasına ilişkin olan şikâyetlerdir. Anayasa Mahkemesi, bu tür iddiaların ileri sürüldüğü başvurularda, başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermektedir.⁸²³ Hukuk kurallarının yorumlanmasına ve/veya uygulanmasına ilişkin kanun yolu niteliğindeki şikâyetler elbette bunlarla sınırlı değildir. Anayasa Mahkemesi, terfi ettirilmeme işleminin iptali istemiyle açılan davanın mevzuata aykırı şekilde reddedildiği yönündeki şikâyeti kanun yolu şikâyeti olarak değerlendirmiş ve söz konusu şikâyet yönünden açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁸²⁴ Anayasa Mahkemesi, 1972 yılında disiplinsizlik

⁸²³ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki bazı kararları için bkz. *Muzaffer Kayacık*, B. No: 2014/1255, 17/11/2014, §§ 16-24; *Faruk Akça*, B. No: 2013/2769, 20/11/2014, §§ 21-27.

⁸²⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Halil Atabey*, B. No: 2013/3771, 16/10/2014, §§ 26-28.

nedeniyle TSK'den resen emekli edilen bir subayın, 2011 yılında yürürlüğe giren bir kanuna dayanarak tekrardan mesleğe kabul edilmesi istemiyle idareye yaptığı başvurusunun reddedilmesi üzerine açtığı iptal davasının ilgili kanun hükmünün yanlış yorumlanması nedeniyle reddedildiğini ileri sürdüğü bir başvuruda, başvuru kanun iddialarının esas itibarıyla hukuk kurallarının değerlendirilmesinde ve yorumlanmasında isabet bulunmadığına ilişkin olduğu sonucuna varmış ve söz konusu iddialar yönünden açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁸²⁵ Anayasa Mahkemesi, açılan bir tazminat davasının adli yargıda mı yoksa idari yargıda mı görüleceği hususunun başvuru konusu yapıldığı bir olayda da söz konusu iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁸²⁶

Hukuk kurallarının yorumlanmasına ve/veya uygulanmasına ilişkin kanun yolu niteliğindeki şikâyetlerin tamamına bu çalışmada yer verilmesi mümkün olmamakla birlikte genel olarak Anayasa Mahkemesinin, bireysel başvuru kapsamındaki haklardan hiçbirisi ile doğrudan ilgisi bulunmayan bir hukuk kuralının yanlış yorumlanması ve/veya uygulanması nedeniyle adil bir karar verilmediğinden yakınılan başvurularda, başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermesinde bir sakınca olmadığı söylenebilir.

Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesinin, çok az sayıda da olsa, gerek adil yargılanma hakkı kapsamındaki usule ilişkin güvencelerden gerekse bireysel başvuru kapsamındaki diğer haklardan herhangi biri ile doğrudan bağlantı kurulmaksızın hukuk kurallarının yanlış yorumlanmasından ve/veya uygulanmasından yakınılan başvuru ile ilgili olarak verdiği ihlal kararları da bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi, vekil ile takip edilen ve başvuru lehine sonuçlanan bir davada lehe vekâlet ücretine hükmedilmemesi nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda,⁸²⁷ vekâlet ücretine ilişkin yasal düzenlemeleri ve konuya ilişkin Yargıtay içtihatlarını dikkate alarak başvuru lehine vekâlet ücretine hükmedilmemesinin ilgili yasal mevzuatın lafız ve amacına açıkça aykırı olduğu sonucuna varmış ve Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hakkaniyete uygun yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.⁸²⁸ Anayasa Mahkemesi, zorunlu askerlik hizmetini yedek subay olarak tamamlayıp terhis olan ancak askerlik hizmetini aslında uzun dönem yapması gerektiği anlaşılan ve bu sebeple

⁸²⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mustafa Bülent Erten*, B. No: 2012/649, 16/4/2013, §§ 27-29.

⁸²⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Şehnaz Ayhan*, B. No: 2013/6229, 15/4/2014, §§ 12-16.

⁸²⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Burak Günay*, B. No: 2013/6217, 26/2/2015.

⁸²⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Burak Günay*, B. No: 2013/6217, 26/2/2015, §§ 30-44.

tekrardan askere çağrılan bir kişinin başvurusunda,⁸²⁹ hukuk kurallarının yorum ve uygulanmasının “öngörülemez” nitelikte olması ve “bariz takdir hatası” içermesi nedeniyle adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.⁸³⁰ Bu kararlar dikkatte alındığında, Anayasa Mahkemesinin, derece mahkemelerince verilen kararların “öngörülebilirliği” sorununu adil yargılanma hakkı kapsamında gördüğü anlaşılmaktadır.⁸³¹ Oysa yukarıda da belirtildiği üzere adil yargılanma hakkı, dava sonucunda verilen kararın esasının adil olup olmadığını güvence altına almayıp yargılamanın yürütülmesinin adil olmasını güvence altına almaktadır. Adil yargılanma hakkı kapsamındaki güvencelerin dava sonucunda verilen kararın esasının adil olup olmadığını sorgulamaktan ziyade yargılamanın yürütülmesine ilişkin usuli güvencelerle ilgili olduğu dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesinin bu tarz başvuruları adil yargılanma hakkı kapsamındaki hangi usuli güvence yönünden incelediğini daha açıklayıcı bir dille ifade etmesi yahut bu durumlarda bireysel başvuru konusu haklardan adil yargılanma hakkı dışındaki bir hakka müdahale edildiği kanaatinde ise ilgili hak yönünden bir inceleme yapması gerekir. Aksi takdirde Anayasa Mahkemesi, yetkisi olmadığı hâlde derece mahkemelerinin takdirine müdahale ettiği yönünde eleştirilere maruz kalabilir.

1.2.4.2.2. Delillerin Değerlendirilmesi

Anayasa Mahkemesi, adil yargılanma hakkı kapsamındaki usule ilişkin güvencelerden en az biri ile bağlantı kurulmaksızın genel olarak derece mahkemeleri tarafından delillerin eksik ve hatalı değerlendirildiği şeklindeki iddialarla adil yargılanma hakkının ihlal edildiği şikâyetinin dile getirildiği başvurularda, ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermektedir.⁸³² Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi, derece mahkemesi kararlarında bariz takdir hatası veya açık keyfilik bulunması hâlinde esastan bir inceleme yapılabileceğini de kabul etmektedir.⁸³³ Benzer şekilde AİHM, ulusal mahkemelerce yapılan delil

⁸²⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kenan Özteriş*, B. No: 2012/989, 19/12/2013.

⁸³⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Kenan Özteriş*, B. No: 2012/989, 19/12/2013, §§ 41-69; Anayasa Mahkemesinin benzer yöndeki diğer bazı kararları için bkz. *Süleyman Bargın*, B. No: 2014/6096, 12/7/2016, §§ 19-24; *Mehmet Siddik Güneşoğlu*, B. No: 2014/7571, 12/7/2016, §§ 20-27; *Aydın Öner*, B. No: 2014/13415, 13/7/2016, §§ 19-25.

⁸³¹ DOĞRU, Osman; “*Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvurularda Nitelendirme Yetkisi*” Haşim Kılıç’a Armağan Cilt 1, Editörler: ÇOBAN Ali Rıza / GÜLENER Serdar / SAĞLAM Musa / EKİNCİ Hüseyin, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2015, s. 477.

⁸³² Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki bir kararı için bkz. *Onur Gür*, B. No: 2012/828, 21/11/2013.

⁸³³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Onur Gür*, B. No: 2012/828, 21/11/2013, § 21.

değerlendirmesinin, “ulusal mahkemenin önündeki olgulardan keyfi veya açıkça adil olmayan sonuçlar çıkardığı durumlarda” gözden geçirilebileceğini belirtmektedir.⁸³⁴

Aşağıda, öncelikle maddi olayların kanıtlanması ile delillerin değerlendirilmesine ilişkin iddialar içeren ve kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksun bulunan başvuruların bir kısmı incelenecek, sonrasında ise yine maddi olayların kanıtlanması ile delillerin değerlendirilmesine ilişkin iddialar içeren fakat derece mahkemeleri tarafından bariz takdir hatası yapıldığı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesince kabul edilebilir bulunarak ihlal kararı verilen başvurular incelenecektir.

Maddi olay ve olguların kanıtlanması ile delillerin değerlendirilmesinden yakınılan başvuruların, genellikle “yargılandığım/tarafı olduğum davada deliller eksik ve hatalı değerlendirildi, tanıklarımın beyanlarına itibar edilmedi, birden fazla bilirkişi raporu alınmasına rağmen aleyhime olan bilirkişi raporu hükme esas alındı, eldeki deliller mahkûm olmam için yeterli değildi (...)” şeklinde kaleme alındığı görülmektedir.

Anayasa Mahkemesinin bu nitelikteki başvurularda verdiği açıkça dayanaktan yoksunluk kararları incelendiğinde, bu başvuruların önemli bir kısmının eksik inceleme sonucu hüküm kurulduğu şeklinde iddialar içerdiği görülmektedir. Anayasa Mahkemesi, görevi kötüye kullanma suçundan yargılanan ve bu suçtan mahkûm olan bir kişinin, delillerin eksik ve hatalı değerlendirildiği, teknik konularda bilirkişi incelemesine başvurulmadığı iddialarıyla adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürdüğü bir başvuruda,⁸³⁵ söz konusu iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu, derece mahkemesi kararlarının bariz takdir hatası veya açık keyfilik de içermediği gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁸³⁶

Derece mahkemeleri, gerekçesini belirtmek suretiyle hangi delilin hükme esas alınıp alınmayacağını serbestçe takdir eder. Bu bağlamda, derece mahkemelerinin, hangi delili hükme esas alıp almayacağı hususunda veya hangi delile öncelik verip vermeyeceği konusunda çok geniş bir takdir marjına sahip olduğunu belirtmek gerekir. Anayasa Mahkemesi, evrakta sahtecilik suçundan yargılanan ve bu suçtan mahkûm olan bir kişinin, ceza davası açılmadan önce kurum müfettişlerince dinlenen bir tanığın beyanlarının hükme esas alındığını, oysa aynı tanığın ilk beyanlarının doğru olmadığına ilişkin savcılık ve mahkeme huzurunda verdiği yeminli ifadelerinin bulunduğunu, bu kişinin savcılık ve

⁸³⁴ HARRIS / BOYLE / BATES / BUCKLEY, age, s. 259-261.

⁸³⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Selim Berna Altay*, B. No: 2013/8397, 16/10/2014.

⁸³⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Selim Berna Altay*, B. No: 2013/8397, 16/10/2014, § 16-23.

mahkeme huzurunda verdiği ifadelere itibar edilmeyip önceki ifadesine itibar edilerek hakkında mahkûmiyet kararı verildiğini belirterek adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürdüğü bir başvuruda,⁸³⁷ tanık olarak dinlenen şahsın değişen beyanlarından hangisine itibar edileceği meselesinin kararı veren mahkemenin takdirinde olan bir husus olduğunu belirterek⁸³⁸ başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğuna kanaat getirmiş ve söz konusu iddialar yönünden açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi, insan öldürme suçundan yargılanan bir kişinin, lehe olan tanık beyanları yerine aleyhe olan müşteki beyanlarına göre karar verildiği iddiasıyla adil yargılanma hakkının ihlal edildiğini ileri sürdüğü bir başvuruda,⁸³⁹ başvuru iddialarının kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermiştir.⁸⁴⁰

Delillerin eksik ve hatalı değerlendirildiği yönündeki şikâyetler ile lehe deliller bulunmasına rağmen aleyhe delillere dayanılarak hüküm kurulduğu yönündeki şikâyetler, delillerin değerlendirilmesine ilişkin kanun yolu niteliğindeki şikâyetlerin en tipik hâlidir. Bu durumlarda, derece mahkemeleri tarafından hangi delile hangi sebeple öncelik tanındığı makul gerekçelerle açıklandığı takdirde Anayasa Mahkemesinin bu takdire müdahalesi söz konusu olamaz.

Bu konu ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken husus, başvuru iddialarının adil yargılanma hakkı kapsamındaki usule ilişkin güvencelerden birine temas edip etmediğidir. Eğer başvuru iddialarını silahların eşitliği ilkesi ya da çelişmeli yargılama ilkesi yahut gerekçeli karar hakkı gibi adil yargılanma hakkı kapsamındaki usule ilişkin güvencelerden en az biri ile bağlantı kurarak ileri sürmüş ise bu tür başvurularda artık, başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verilmesi mümkün değildir. Anayasa Mahkemesi, bu gibi durumlarda ihlal edildiği ileri sürülen usule ilişkin güvence yönünden bir inceleme yaparak duruma göre söz konusu usule ilişkin güvencenin ihlal edilmediğine, aksi kanaatte ise ihlal edilmediğine yahut bir ihlalin olmadığını açık olduğu gerekçesiyle söz konusu şikâyetin kabul edilemez olduğuna karar vermelidir.

Bu hususu bir örnekle açıklamak gerekirse, lehe tanık ifadeleri bulunmasına rağmen aleyhe olan tanık beyanlarına göre hüküm kurulduğu şeklindeki bir iddia ile aleyhe beyanda

⁸³⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Musa Yılmaz Acar*, B. No: 2013/1664, 16/7/2014.

⁸³⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *Musa Yılmaz Acar*, B. No: 2013/1664, 16/7/2014, § 53.

⁸³⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Faruk Akça*, B. No: 2013/2769, 20/11/2014.

⁸⁴⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Faruk Akça*, B. No: 2013/2769, 20/11/2014, §§ 21-27.

bulunan bir tanığın sorgulanamadığı şeklindeki bir iddia arasında, her iki iddia da tanıklık kurumu ile ilgili olmasına rağmen bireysel başvuru yönünden oldukça büyük bir fark vardır. Söz konusu iddialardan birincisi kanun yolu şikâyeti niteliğinde bir iddia olmasına rağmen ikincisi adil yargılanma hakkı kapsamındaki usule ilişkin güvencelerden aleyhe beyanda bulunan tanığı sorgulama hakkı ile ilgili olup kanun yolu şikâyeti niteliğinde bir iddia değildir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, adil yargılanma hakkı kapsamındaki usule ilişkin güvencelerden herhangi biri ile bağlantı kurulmaksızın ileri sürülen şikâyetler hakkında, başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermekte iken,⁸⁴¹ adil yargılanma hakkı kapsamındaki usule ilişkin güvencelerden biri ile bağlantı kurularak ileri sürülen şikâyetler hakkında ise bağlantı kurulan güvence yönünden bir inceleme yaparak söz konusu güvencenin ihlal edilip edilmediğine karar vermektedir.⁸⁴²

Yukarıda da belirtildiği üzere, maddi olay ve olguların kanıtlanması ile delillerin değerlendirilmesi kural olarak derece mahkemelerinin görevi olmakla birlikte, derece mahkemeleri bu değerlendirmeyi yaparken bariz takdir hatası yapmışsa veya açıkça keyfi davranmışsa, Anayasa Mahkemesinin derece mahkemeleri tarafından yapılan bu değerlendirmeleri incelemesi mümkün olabilir. Anayasa Mahkemesi, yakınları terör örgütü tarafından öldürüldüğü için yaşadıkları köyleri terk eden bir kısım başvuru sahiplerinin 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılansın Hakkında Kanun kapsamında zararlarının karşılanması istemiyle idareye yaptıkları başvuruların ve akabinde açtıkları davaların terk edilen köylerin tamamen boşaltılmamış olduğu gerekçesiyle reddedilmesi üzerine yaptıkları bireysel başvurularda, başvuru sahiplerinin yerleşim yerini terör olaylarından kaynaklanan güvenlik kaygısıyla terk ettikleri açıkça anlaşılmasına rağmen derece mahkemelerince aksi yönde karar verilmiş olmasının Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hakkaniyete uygun (adil) yargılanma hakkına aykırı olduğuna karar vermiştir.⁸⁴³ Anayasa Mahkemesi bu kararlarında, başvuru sahiplerinin öznel durumunun dikkate

⁸⁴¹ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki kararları için bkz. *Mesut Değer*, B. No: 2013/7541, 18/6/2014, §§ 24-33; *Hayrettin Savaş*, B. No: 2013/9810, 22/6/2015, §§ 15-22; *Selehattin Demir*, B. No: 2014/6873, 22/6/2015, §§ 19-27.

⁸⁴² Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki kararları için bkz. *Hasibe Duluklu*, B. No: 2014/10249, 13/4/2016, §§ 52-71; *Ongun Yücel*, B. No: 2013/6899, 20/4/2016, §§ 64-83; *İlker Erdoğan*, B. No: 2013/316, 20/4/2016, §§ 26-35; *Yüksel Bazarkaya*, B. No: 2013/6615, 20/4/2016, §§ 40-50; *Yusuf Keskin ve Sefer Baysal*, B. No: 2013/7806, 21/4/2016, 68-77; *Baran Karadağ*, B. No: 2014/12906, 7/5/2015, §§ 50-76.

⁸⁴³ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki kararları için bkz. *Cahit Tekin*, B. No: 2013/2744, 16/7/2014, §§ 78-90; *Mesude Yaşar*, B. No: 2013/2738, 16/7/2014, §§ 83-95; *Fevzi Soner*, B. No: 2013/4594, 31/3/2016, §§ 40-46; *Vahibe Yılmaz*, B. No: 2013/5202, 31/3/2016, §§ 45-51; *Veysel Tekin*, B. No: 2013/5091, 21/4/2016,

alınmaması nedeniyle derece mahkemeleri tarafından bariz takdir hatası yapıldığını kabul etmiştir. Bu tarz kararlar Anayasa Mahkemesinin istinaf ya da temyiz incelemesi yapan bir organ gibi algılanmasına neden olabilecek potansiyele sahip olduğundan, bu gibi durumlarda oldukça dikkatli olunması ve mümkünse adil yargılanma hakkı kapsamındaki usule ilişkin güvencelerden biri ile doğrudan bağlantı kurularak bir inceleme yapılması gerekir.

Anayasa Mahkemesinin, tespit edilebildiği kadarıyla şuna kadar, delillerin değerlendirilmesi hususunda derece mahkemelerince açıkça keyfi davranıldığı gerekçesiyle verdiği bir ihlal kararı ise mevcut değildir.

1.2.4.2.3. Yargılama Sonucunda Verilen Kararın Adil Olmadığı İddiası

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapılmadan önce kural olarak idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının tüketilmesi zorunlu olduğundan, dolayısıyla Anayasa Mahkemesi önüne gelen hemen her başvuruda derece mahkemelerince verilmiş bir karar bulunduğundan, Anayasa Mahkemesinin bu başlık altındaki kanun yolu şikâyetlerini nasıl yorumladığı oldukça önemlidir. Anayasa Mahkemesinin bu şikâyetleri yanlış yorumlaması ve/veya nitelendirmesi hâlinde hemen her başvuru, başvurucu tarafından ileri sürülen iddiaların yargılamanın sonucu itibarıyla adil olmadığı iddiasına ilişkin olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksun bulunabilir. Oysa bazı durumlarda başvurucu net bir şekilde ortaya koyamamış olsa bile derece mahkemeleri önündeki yargılama bireysel başvuru konusu haklardan biri ya da birkaçı ile ilgili olabilir.⁸⁴⁴ Bu sebeple, bu gibi durumlarda, yani bireysel başvuru kapsamındaki bir hakka yapılan müdahale sonucunda açılan davalarda verilen kararlar sonrasında yapılan başvurularda, artık kararın sonucunun adil olup olmadığı iddiası yönünden değil davanın açılmasına sebep olan müdahale yönünden bir inceleme yapılmalıdır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, başvurucular tarafından ileri sürülen iddiaların yargılamanın sonucu itibarıyla adil olmadığı iddiasına ilişkin olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verilebilmesi için başvuruya konu davanın Anayasa ile AİHS'in ortak koruma alanında kalan haklardan herhangi birisi ile doğrudan ilgili olmaması gerekir. Eğer başvuruya konu dava Anayasa ile AİHS'in ortak koruma alanında kalan bir hakka yapılan müdahale sonucunda açılmış bir dava niteliğinde ise bu gibi durumlarda davanın açılmasına sebep olan müdahale yönünden bir inceleme yapılması

§§ 44-53; Bu nitelikteki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Muslim Şentürk*, B. No: 2014/4930, 21/6/2017.

⁸⁴⁴ ŞİRİN, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı*, s. 163.

gerekir. Örneğin, idare tarafından hukuka aykırı Şekilde evi yıkılan bir kişinin idare aleyhine ağtığı tam yargı davasının reddedilmesi üzerine derece mahkemelerince yanlış karar verildiği iddiasıyla yaptığı bir bireysel başvuruda, başvurucu tarafından ileri sürölen iddiaların yargılamanın sonucunun adil olmadığı iddiasına yönelik olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verilemez. Böyle bir durumda, davanın açılmasına sebep olan müdahale yönünden yani söz konusu olayda mülkiyet hakkına yapılan müdahale yönünden bir inceleme yapılmalıdır. Aksi takdirde hemen her başvuru, başvurucu tarafından ileri sürölen iddiaların yargılamanın sonucunun adil olmadığı iddiasına yönelik olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksun bulunabilir.

Anayasa Mahkemesinin başvurucular tarafından ileri sürölen iddiaların yargılamanın sonucuna ilişkin olduğu gerekçesiyle verdiği açıkça dayanaktan yoksunluk kararları incelendiğinde, bu kararların büyük çoğunluğunda bireysel başvuruya konu bir hakla ilgili olmayan bir uyuşmazlık hakkında verilen kararın esasının adil olup olmadığı hususunun sorgulandığı görölmektedir. Anayasa Mahkemesinin ise bu tarz Şikâyetleri kanun yolu Şikâyeti niteliğinde görerek açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verdiği anlaşılmaktadır.⁸⁴⁵

⁸⁴⁵ Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki kararları için bkz. *Cemal Çamlı*, B. No: 2013/2173, 4/2/2016, §§ 39-44; *Adomed Medikal İthalat İhracat ve Pazarlama Limited Şirketi*, B. No: 2013/7909, 13/4/2016, §§ 32-41; *Mustafa Akın*, B. No: 2013/2696, 9/9/2015, §§ 21-30; *Cristiana Neuhofer*, B. No: 2013/9580, 10/6/2015, §§ 28-32; *Orhan Kartal*, B. No: 2013/1743, 18/6/2014, §§ 22-33.

BÖLÜM 3

ESASA İLİŞKİN KABUL EDİLEMEZLİK SEBEPLERİNDEN ANAYASAL VE KİŞİSEL ÖNEMDEN YOKSUNLUK

1. ANAYASAL VE KİŞİSEL ÖNEMDEN YOKSUNLUK KRİTERİ

1.1. Genel Olarak

Anayasa Mahkemesine yapılan bir bireysel başvuru, diğer tüm kabul edilebilirlik koşullarını taşısa hatta esas hakkında incelemeye geçildiğinde ihlal kararı verilebilecek nitelikte olsa bile 6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrası uyarınca anayasal ve kişisel önemden yoksun olduğu gerekçesiyle yine de kabul edilemez bulunabilir.⁸⁴⁶ İhlal kararı verilebilecek nitelikteki bir başvuru dahi anayasal ve kişisel önemden yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez bulunabileceğinden bu kriter mahkemeye erişim hakkı ile doğrudan ilgidir.

Anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterini düzenleyen 6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrası; “*Mahkeme, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvurusunun önemli bir zarara uğramadığı başvurular[in] (...) kabul edilemezliğine karar verebilir.*” şeklindedir. Anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriteri ile ilgili olarak Anayasa'da ise herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Anayasa Mahkemesi içtüzüğünde de konuya ilişkin bir hüküm mevcut değildir. Bu durum dikkate alındığında anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriteri ile ilgili olarak ayrıntılı bir düzenlemenin bulunmadığı ve konunun açıklığa kavuşturulmasının tamamen Anayasa Mahkemesi içtihatlarına bırakıldığı anlaşılmaktadır.

6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasında geçen “*Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi*” ifadeleri, İçtüzüğün 80. maddesinde de geçmektedir. Ancak İçtüzüğün anılan maddesi anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriteri ile ilgili olmayıp Anayasa Mahkemesinin hangi hâllerde düşme kararı verebileceğini düzenlemektedir. Anılan maddenin (1) numaralı fıkrasında⁸⁴⁷ Anayasa Mahkemesinin hangi hâllerde düşme kararı verebileceği düzenlenmiş;

⁸⁴⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 55.

⁸⁴⁷ İçtüzüğün “*Düşme kararı*” başlıklı 80. maddesinin (1) numaralı fıkrası şöyledir:

“*Bölümler ya da Komisyonlarca yargılamanın her aşamasında aşağıdaki hâllerde düşme kararı verilebilir:*

- a) *Başvurucunun davadan açıkça feragat etmesi.*
- b) *Başvurucunun davasını takipsiz bıraktığının anlaşılması.*
- c) *İhlin ve sonuçlarının ortadan kalkmış olması.*

(2) numaralı fıkrasında⁸⁴⁸ ise Anayasa'nın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi ya da insan haklarına saygının gerekli kıldığı hâllerde düşme sebeplerinden birisi olsa dahi başvurunun incelenmesine devam edilebileceği ifade edilmiştir.⁸⁴⁹ Görüleceği üzere, insan haklarına saygının gerekli kıldığı hâl haricindeki diğer durumlar, bir başvurunun anayasal öneminin bulunup bulunmadığının tespiti hususunda dikkate alınacak olan durumlarla aynıdır. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi, 1/12/2016 tarihli *K.V. kararına*⁸⁵⁰ kadar anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanarak kabul edilemezlik kararı vermemiş ise de aslında bu tarihten önce vermiş olduğu tüm düşme kararlarında zımnen de olsa düşme kararı verdiği başvuruların anayasal öneminin olmadığını kabul etmiştir.⁸⁵¹

6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasına göre Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvurucağın önemli bir zarara uğramadığı başvuruların kabul edilemezliğine karar verebilir. Bu hükme göre, bir başvurunun anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanılarak kabul edilemez bulunabilmesi için “*anayasal önemden yoksunluk*” ve “*kişisel önemden yoksunluk*” şeklinde formüle edilebilecek iki farklı koşulu bir arada taşıması gerekir. “*Anayasal önem*” olarak adlandırılabilir olan birinci koşul “*başvurunun Anayasa'nın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımasını*”; “*kişisel önem*” olarak adlandırılabilir olan ikinci koşul ise “*başvurucağın önemli bir zarara uğramamasını*” ifade eder.⁸⁵²

Anayasal ve kişisel önemden yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı verilebilmesi için her iki koşulun bir arada bulunması gerekir. Dolayısıyla, anayasal açıdan önem taşıyan fakat kişisel açıdan önemsiz olan ya da kişisel açıdan önemli olan anayasal açıdan önemsiz olan bir başvuruda anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine

ç) Bölümler ya da Komisyonlarca saptanan herhangi bir başka gerekçeden ötürü, başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kalan bir neden görülmemesi.”

⁸⁴⁸ İçtüzüğün “*Düşme kararı*” başlıklı 80. maddesinin (2) numaralı fıkrası şöyledir:

“*Bölümler ya da Komisyonlar; yukarıdaki fıkrada belirtilen nitelikteki bir başvuruyu, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi ya da insan haklarına saygının gerekli kıldığı hâllerde incelemeye devam edebilir.*”

⁸⁴⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *İrfan Akkaya*, B. No: 2012/69, 12/2/2013, §§ 16-17.

⁸⁵⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *K.V.*, B. No: 2014/2293, 1/12/2016.

⁸⁵¹ Anayasa Mahkemesinin düşme kararı verdiği bazı başvurular için bkz. *Bayram Şahin*, B. No: 2013/463, 16/5/2013; *Genomed Sağlık Hizmetleri Anonim Şirketi*, B. No: 2013/1210, 26/6/2014; *Mehmet Haberal*, B. No: 2014/1050, 28/5/2014.

⁸⁵² Anayasa Mahkemesi kararı, *K.V.*, B. No: 2014/2293, 1/12/2016, §§ 54-57.

dayanılarak kabul edilemezlik kararı verilmesi mümkün değildir. Ayrıca, 6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasında iki koşulun bir arada bulunması hâlinde kabul edilemezlik kararı verileceği emredici bir dille düzenlenmeyip "karar verebilir" şeklinde düzenlendiğinden, bu iki koşulun bir araya geldiği her başvuruda kabul edilemezlik kararı verilmeyebileceği de belirtilmelidir.⁸⁵³ Nitekim Anayasa Mahkemesi, 1/12/2016 tarihli *K.V. kararına* kadar anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanarak kabul edilmezlik kararı vermeyi tercih etmemiştir.⁸⁵⁴

Önemsiz başvuruların kabul edilemez bulunması sadece Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesine özgü olmayıp, bu kriter gerek AİHM'e yapılan bireysel başvurularda gerekse Federal Almanya Anayasa Mahkemesi ile İspanya Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurularda da uygulanmaktadır.

AİHS'in 35. maddesinin (3) numaralı fıkrasının (b) bendinde⁸⁵⁵ düzenlenen "önemli bir zarar görmemiş olma" şeklindeki kabul edilemezlik kriterine göre AİHM, önüne gelen olayda başvurucunun önemli bir zarara uğramadığını tespit ederse kabul edilemezlik kararı verebilir. Bununla birlikte AİHS'in 35. maddesinin (3) numaralı fıkrasının (b) bendinde iki koruyucu hüküm bulunmaktadır. Buna göre, insan haklarına saygı ilkesinin başvuru hakkında esastan bir inceleme yapılmasını gerektirmesi hâlinde yahut davanın ulusal bir mahkeme tarafından gereği gibi incelenmemiş olması durumunda, "önemli bir zarar görmemiş olma" kriterine dayanılarak kabul edilemezlik kararı verilmesi mümkün değildir.⁸⁵⁶

6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrası ile AİHS'in 35. maddesi sistematik olarak benzer olmakla birlikte, AİHS'in 35. maddesi 6216 sayılı Kanun'da olmayan ek bir güvence içermektedir. AİHS'in 35. maddesine göre, başvuru konusu davanın

⁸⁵³ KARAN, Ulaş; *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 173.

⁸⁵⁴ Anayasa Mahkemesi önüne aslında daha önceden de anayasal ve kişisel önemden yoksun görülebilecek başvurular yapılmıştır. Ancak Anayasa Mahkemesi bu başvurularda anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterini uygulamamıştır. Örnek nitelikteki bir karar için bkz. *Faruk Karadavut*, B. No: 2013/8998, 6/1/2016 (*Faruk Karadavut başvurusu*, 154 TL tutarındaki trafik para cezasının iptali istemiyle açılan davada aleyhe beyanda tanıkların sorgulanamaması hususu ile ilgilidir. Anayasa Mahkemesi bu başvuruda, aleyhe beyanda bulunan tanıkları sorguya çekme hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir).

⁸⁵⁵ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 35. maddesinin (3) numaralı fıkrasının ilgili kısmı şöyledir:

"Aşağıdaki hallerde Mahkeme, 34. madde uyarınca sunulan bireysel başvuruları kabul edilemez bulur:

(...)

b) Başvurucunun önemli bir zarar görmemiş olması; meğer ki Sözleşme ve Protokolleri ile güvence altına alınan insan haklarına saygı ilkesi başvurunun esastan incelenmesini gerektirsin. Ancak ulusal bir mahkeme tarafından gereği gibi incelenmemiş hiçbir dava bu gerekçe ile reddedilemez."

⁸⁵⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *K.V.*, B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 26.

ulusal bir mahkeme tarafından gereği gibi incelenmemiş olması hâlinde "önemli bir zarar görmemiş olma" kriterine dayanılarak kabul edilemezlik kararı verilmesi mümkün değildir. 6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasında böyle bir güvence olmadığından Anayasa Mahkemesi, derece mahkemeleri tarafından gereği gibi bir inceleme yapılmamış olsa dahi anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanarak kabul edilemezlik kararı verebilir. Bununla birlikte, AIHS'te değişiklik yapılmasını öngören ancak henüz yürürlüğe girmemiş olan Ek 15 No.lu Protokol'ün 5. maddesine göre ikinci koruyucu hükmün AIHS'in 35. maddesinden çıkarılacağı ifade edilmelidir.⁸⁵⁷

6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasına benzer bir hüküm Federal Almanya Anayasa Mahkemesi Kanunu'nda⁸⁵⁸ bulunmakla birlikte İspanya Anayasa Mahkemesi Teşkilat Kanunu'nda⁸⁵⁹ durum biraz daha farklıdır. İspanya Anayasa Mahkemesi Teşkilat Kanunu'na göre Mahkemeye yapılacak başvuruların özel anayasal önem taşıması gerekir. Anılan kanunda, başvurucağın uğradığı zararın ağırlığı ise bir kriter olarak kabul edilmemiştir. İspanya Anayasa Mahkemesi Teşkilat Kanunu tarafından başvurucağın uğradığı zararın ağırlığının bir kriter olarak kabul edilmemiş olması, ilgili başvuruların sübjektif niteliğini dışlayarak söz konusu başvurulara münhasıran objektif bir anlam yüklemiştir.⁸⁶⁰ Bu durum dikkate alındığında, İspanya'da uygulanan sistemde tamamen bireysel başvurucağın objektif işlevine öncelik verildiği söylenebilir.

Anayasa Mahkemesi anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanarak kabul edilemezlik kararı verme hususunda oldukça çekingen bir tavır sergilemiş ise de 1/12/2016 tarihli *K.V. kararında* anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine ilişkin ilkelerini belirlemiş ve somut olaya bu ilkeleri uygulayarak kabul edilemezlik kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi, *K.V. kararından* sonra da bu kritere dayanarak kabul edilemezlik kararı vermeyi sürdürmüştür.

Anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriteri aslında kabul edilebilir bulunabilecek hatta esasının incelenmesi hâlinde ihlal kararı verilebilecek olan başvuruların kabul edilemezlikle sonuçlanmasına yol açan bir uygulama olduğundan, esas incelemesi yapan Bölümlerin iş yükünü bir nebze de olsa hafifletebilecek potansiyele sahip gözükmektedir.

⁸⁵⁷ Kabul Edilebilirlik Kriterlerini uygulama rehberi, s. 80.

⁸⁵⁸ Bkz. Federal Almanya Anayasa Mahkemesi Kanunu'nun 93/a maddesinin (2) numaralı fıkrası, http://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Downloads/EN/Gesetze/BVerfGG.pdf?__blob=publicationFile&v=5 (Erişim Tarihi: 28/4/2017).

⁸⁵⁹ Bkz. İspanya Anayasa Mahkemesi Teşkilat Kanunu'nun 49. ve 50. maddeleri, <https://www.tribunalconstitucional.es/en/tribunal/normativa/Normativa/LOTC-en.pdf> (Erişim Tarihi: 28/4/2017).

⁸⁶⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *K.V.*, B. No: 2014/2293, 1/12/2016, §§ 33-35.

Bununla birlikte anılan kriterin özensiz bir şekilde uygulanması kişilerin mağduriyetine, başka bir anlatımla mahkemeye erişim hakkının ihlaline de sebep olabilir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesinin anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterini nasıl yorumladığı ve uyguladığı son derece önem arz etmektedir. Aşağıda, anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriteri Anayasa Mahkemesi kararları ışığında açıklanmaya çalışılacaktır.

1.2. Anayasal ve Kişisel Önemden Yoksunluk Kriterinin Amacı

Anayasa Mahkemesinin iş yükünün çok büyük bir bölümünü bireysel başvurular oluşturduğundan bu kriterin getiriliş amacının iş yükünden bağımsız olarak düşünülemeyeceği açıktır. Bu kriterin getiriliş amaçlarından biri oldukça yüksek seyreden bireysel başvurular nedeniyle Anayasa Mahkemesinin işleyemez hâle gelmesinin önüne geçilmesidir.⁸⁶¹

6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasının kaynağı, hâkimin küçük/önemsiz işlerle uğraşmaması gerektiğini ifade eden kadim “*De minimis non curat praetor*” ilkesidir. Bu ilkenin temelinde yatan düşüncelerden biri, mahkemelerin asıl işlevlerine odaklanmalarını sağlamak ve buna engel teşkil edecek olan önem derecesi düşük başvuruların iş yükü oluşturmasını önlemektir.⁸⁶² Bu bağlamda anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterinin amacının “önemsiz” başvurulardan ziyade hukuki esası açıklığa kavuşmamış önemli başvurulara ağırlık verilmesini sağlamak ve anayasal olarak önemli görülen meseleler üzerinde yoğunlaşmak olduğu söylenebilir.⁸⁶³ Kimi zaman son derece basit konularla ilgili olarak bireysel başvurular yapıldığı dikkate alındığında, bu kriter sayesinde basit ve önemsiz konularla ilgili başvurularla zaman kaybedilmesi yerine esasa dair titiz bir inceleme gerektiren başvurulara daha çok zaman ayrılmasının amaçlandığı söylenebilir.⁸⁶⁴ Ayrıca Anayasa Mahkemesinin sayısal olarak çok fazla başvuruyla meşgul olmak mecburiyetinde bırakılması kararlarının niteliğinin düşmesi tehlikesini de beraberinde getireceğinden, bu durumun ise Mahkemenin yönlendirici işlev görmesine zarar verebileceğinden, bu kriterle kararların niteliğinin korunmasının ve mahkemenin

⁸⁶¹ SAĞLAM, Musa; “Anayasal Önem ve Önemli Bir Zarar Kriteri”, *Bireysel Başvuru İncelemeleri 1*, Editörler: SAĞLAM Musa / GÜLENER Serdar / KAPLAN Recep, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2013, s. 334.

⁸⁶² Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 47.

⁸⁶³ ALTINKÖK, Serhat; *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 35 § 3 (b) Maddesinde Yer Alan Yeni Kabul Edilebilirlik Ölçütü: ‘Önemli Zarar’*, AÜHFD, 62 (2) 2013: 349-405, s. 362.

⁸⁶⁴ BİLİR, Faruk; *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne Bireysel Başvurularda Önemli Bir Zarara (Önemli Bir Dezavantaja Uğrama) Kriteri*, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16 (Özel Sayı I): 92-98, 2014, s. 94.

yönlendirici fonksiyonunu etkin bir şekilde yerine getirebilmesinin amaçlandığı da söylenebilir.⁸⁶⁵

Hâkimin/Mahkemenin küçük/önemsiz işlerle uğraşmaması gerektiğini ifade eden “*De minimis non curat praetor*” ilkesi aslında Türk hukuk sisteminde öteden beri uygulanan bir ilkedir. Belli miktarın altında kalan idari para cezalarına karşı açılan davalarda ilk derece mahkemesince verilen kararın kesin olması yahut belli bir meblağın/belli bir hapis cezasının altındaki kararlara karşı kanun yollarına başvurulamaması gibi hususlar anılan ilke ile ilgilidir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, icra mahkemelerince verilen tazyik ve disiplin hapsine ilişkin kararlara karşı yapılan itiraz üzerine verilen kararların kesin olduğunu öngören bir kuralı, Anayasa’ya aykırı bulmamıştır. Anayasa Mahkemesi söz konusu kuralın kanun yolu mercilerinin iş yükünü azaltma amacına matuf olduğuna vurgu yaparak “*önem derecesi az suçlar*” yönünden kanun yollarına başvurma imkânının tanınmamasının hukuk devleti ilkesini ve adil yargılanma hakkını zedelemeyeceği sonucuna ulaşmıştır.⁸⁶⁶

Anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterinin kabul edilmesi ve uygulanması esasında Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kapsamındaki işlevinin ne olduğu yahut ne olması gerektiği hususu ile ilgilidir. Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kapsamında objektif ve sübjektif olmak üzere iki temel işlevi bulunmaktadır. Mahkemenin bireysel başvuru kapsamındaki objektif işlevi Anayasa’nın temel hak ve özgürlükleri düzenleyen hükümlerini yorumlamak ve bunların uygulanmasını gözetmektir. Mahkemenin bireysel başvuru kapsamındaki sübjektif işlevi ise bireysel başvuru yoluyla önüne gelen somut olayda anılan hükümlerin ihlal edilip edilmediğini incelemek, gerektiğinde başvurucu lehine giderime hükmetmektir.⁸⁶⁷

Anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterinin uygulanması, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kapsamındaki asıl işlevinin ne olduğu yahut ne olması gerektiği tartışmalarını beraberinde getirmektedir. Sübjektif işleve öncelik veren görüşe göre Anayasa Mahkemesinin asıl görevi bireysel başvuruları inceleyip mağdur sıfatını taşıyan bireylere etkili bir giderim sağlamaktır.⁸⁶⁸ Objektif işleve öncelik veren görüş ise Anayasa Mahkemesinin insan hakları hukuku bakımından esaslı, yeni ve karmaşık başvurulara yoğunlaşması gerektiğini savunmaktadır.⁸⁶⁹ Doktrinde objektif işleve öncelik veren görüşe

⁸⁶⁵ BİLİR, agm, s. 94.

⁸⁶⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, E.2011/64, K.2012/168, 1/11/2012.

⁸⁶⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 52

⁸⁶⁸ ALTINKÖK, agm, s. 352-353.

⁸⁶⁹ ALTINKÖK, agm, s. 353.

yönelik ciddi ilkesel eleştiriler mevcuttur. Bu kapsamda, bireysel başvurunun objektif işlevine öncelik verilerek sübjektif işlevinin yani “*bireysel adaletin sağlanması*” görmezden gelindiği, bu durumun ise bireysel başvuru kurumunun varlık sebebi ile bağdaşmadığı ifade edilmektedir.⁸⁷⁰ Bu kapsamda ayrıca, anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterinin bir konuda insan hakları ihlali olup olmadığına yoğunlaşmak yerine zararın ağırlığı üzerine yoğunlaşmayı sistemin merkezine koyduğu, bu durumun ise oldukça sakıncalı sonuçlara yol açabileceği belirtilmektedir.⁸⁷¹

6216 sayılı Kanun’un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrası dikkate alındığında, söz konusu hükmün Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kapsamındaki objektif ve sübjektif işlevi arasında makul bir denge kurmaya çalıştığı görülmektedir. Anılan hükme göre bir bireysel başvurunun anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine göre kabul edilemez bulunması, başvurunun hem anayasal açıdan hem de başvuru açısından önemsiz olduğunun tespit edilmiş olmasına bağlıdır.⁸⁷² Bir başvurunun anılan kriterine göre kabul edilemez bulunabilmesi için her iki koşulun bir arada bulunması gerektiğinden, yani kabul edilemezlik kararı verilebilmesi için ne anayasal önemin ne de kişisel önemin bulunmaması tek başına yeterli olmadığından, konuya ilişkin yasal mevzuatın objektif ve sübjektif işlev arasında makul bir denge kurmuş olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte bireysel başvurunun objektif ve sübjektif işlevinden hangisine öncelik verilmesi gerektiği hususunda Anayasa Mahkemesinin yaptığı yorum da son derece önemlidir. Anayasa Mahkemesi ilke kararında özellikle ikincillik ilkesine vurgu yaparak bireysel başvurunun objektif işlevinin sübjektif işlevine göre daha ön planda olduğunu kabul etmiştir. Anayasa Mahkemesi bu durumu; “*Mahkemenin Anayasa’yı yorumlama ve uygulama şeklinde ortaya çıkan objektif işlevinin sübjektif işlevine göre ön planda olduğu kabul edilmelidir. Zira bireysel başvuru yolunun temel ilkelerinden ikincillik ilkesi ile bunun yansıması olarak Anayasa’nın 148. maddesinin üçüncü fıkrasında yer verilen bireysel başvuruda bulunmadan önce başvuru yollarının tüketilmesi koşulu dikkate alındığında temel hak ve özgürlüklerin korunmasında öncelikle kamu makamları ve derece mahkemelerinin, sonrasında ise Anayasa Mahkemesinin rolü bulunduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla temel hak ve özgürlüklerin ilk elden kamu makamları ve derece mahkemeleri tarafından korunması*

⁸⁷⁰ GEMALMAZ, Mehmet Semih; *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş Cilt 2*, Legal Yayıncılık, genişletilmiş ve güncelleştirilmiş 8. Bası, 2012, s. 46-47; Ayrıca bkz. GEMALMAZ, H. Burak; *AİHM Yargısında Yeni Dönem: Protokol No. 14’le Getirilen Yeni Kabul edilebilirlik Ölçütünün Uygulanmasına Eleştirel Bakış*, MHB, Yıl 31, Sayı 1, 2011, s. 211.

⁸⁷¹ BİLİR, agm, s. 95-96.

⁸⁷² DOĞRU, age, s. 109.

gerekir. Belli bir meselede bu merciler tarafından Anayasa'ya uygun korumanın sağlanmadığının ileri sürülmesi hâlinde bireysel başvuru yapılabilir. Bu durumda Anayasa Mahkemesi, o meseleye ilişkin olarak Anayasa'yı yorumlar ve bir karar verir. Bundan sonra kamu makamları ve derece mahkemelerinin aynı meseleye ilişkin uygulamalarını bu yorum çerçevesinde gerçekleştirmeleri beklenir. Aksi durum, aynı meseleye ilişkin tüm uyuşmazlıkların Anayasa Mahkemesi önüne taşınması sonucunu doğurur. Bu şekilde işleyen bir bireysel başvuru yolunun sürdürülebilmesi ise imkânsızdır. Söz konusu yolun işlerliğini devam ettirmesinde Mahkemenin Anayasa'yı yorumlaması kritik öneme sahiptir. Bu işlevini en iyi şekilde yerine getirebilmesi ise -her bir başvuruda adaleti sağlamaktan ziyade- Mahkemenin daha önce Anayasa'yı yorumlamadığı meselelere odaklanmasına bağlıdır.” şeklinde ifade etmiştir.⁸⁷³ Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru kapsamındaki asıl işlevinin her bir somut olayda adaleti sağlamaktan ziyade Anayasa'yı yorumlamak olduğunu açıkça kabul etmiştir. Anayasa Mahkemesi bu yorumla adeta bireysel başvuru kapsamındaki asıl işlevinin Anayasa'yı yorumlamak olduğunu, her bir somut olayda kişisel adaleti sağlamanın kendisinden beklenemeyeceğini/beklenmemesi gerektiğini kabul etmiştir.

Anayasa Mahkemesi özellikle bireysel başvurunun ikincilik ilkesine ve bunun bir yansıması olan başvuru yollarının tüketilmesi koşuluna vurgu yaparak bireysel başvurunun objektif işlevinin sübjektif işlevine göre daha ön planda olduğunu kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiş ise de Anayasa'da kavramsal olarak *bireysel başvuru* adının tercih edilmiş olması bile bizatihi bireysel başvurunun sübjektif işlevinin göz ardı edilmemesi gerektiğine işaret eder mahiyettedir.⁸⁷⁴ Kavramsal olarak “*anayasal şikâyet*” ya da “*anayasa şikayeti*” yerine “*bireysel başvuru*” kavramının tercih edilmiş olması aslında mevcut sistemde kişisel mağduriyetin giderilmesine yani sübjektif işleve öncelik verildiği izlenimini uyandırmaktadır. Bireysel başvuru yolunun Türk Hukuk Sistemine dâhil edilmesine ilişkin Anayasa değişikliğinde gerçekten de sübjektif işlev yerine objektif işleve öncelik verilmesi gerektiği kabul edilmiş olsaydı pekala “*bireysel başvuru*” kavramı yerine “*anayasal şikâyet*” ya da “*anayasa şikâyeti*” kavramı tercih edilebilirdi. Çünkü “*anayasal şikâyet*” ya da “*anayasa şikâyeti*” bireysel başvurunun objektif işlevine öncelik verildiğine ve bireysel başvurunun asıl işlevinin kişisel mağduriyeti gidermekten ziyade Anayasa'nın yorumlanmasına ve/veya uygulanmasına öncelik verilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

⁸⁷³ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 53.

⁸⁷⁴ YILDIRIM ÇOBANOĞLU, Revşan Deniz; *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda Yeni Bir Kabul Edilebilirlik Kriteri: Anayasal Önem*, Türkiye Barolar Birliği Baro Birlik Dergisi, Sayı 29, Nisan-2017, s. 26.

Bunun yanı sıra, 6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasının lafzından da bireysel başvurunun objektif işlevine daha fazla öncelik verilmesi gerektiği veya sübjektif işlevin objektif işleve nazaran daha önemsiz olduğu anlaşılmamaktadır.

Objektif işlevin sübjektif işleve göre daha ön planda olduğunun kabul edilmesi gerektiğini ifade eden paragrafta, bireysel başvurunun asıl işlevinin Anayasa'nın yorumlanması olduğu, temel hak ve özgürlüklerin korunmasında ilk elden görevli olan kamu makamları ile derece mahkemelerinin Anayasa'nın yaptığı bu yorum çerçevesinde meseleleri çözmelerinin beklendiği, kamu makamları ile derece mahkemelerinin bunu yapmadığı takdirde bireysel başvuru yolunun sürdürülebilmesinin imkânsız olduğu belirtilmiştir. Bu tespitler son derece doğru ve yerindedir. Elbette, temel hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi, varsa bir ihlalin giderilmesi öncelikle kamu makamları ile derece mahkemelerinin görevidir ve bu konuda tüm yükün Anayasa Mahkemesi üzerinde bırakılmaması gerekir. Ancak, bu durumdan hareketle bireysel başvurunun sübjektif işlevine daha az önem verilmesi gerektiğini kabul etmek mümkün gözükmemektedir. 6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrası bireysel başvurunun objektif yönüne vurgu yapmakla birlikte sübjektif yönünü de ihmal etmemek amacındadır.⁸⁷⁵ Bu hüküm, iş yükü sorunu ile başa çıkabilmek için bireysel başvuruya biraz daha objektif nitelik kazandırmış ancak bireysel başvurunun sübjektif yönünü ihmal etmemiştir.⁸⁷⁶ Bu düzenlemeye dayanılarak bireysel başvurunun objektif işlevine daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğinin kabul edildiğini söylemek mümkün gözükmemektedir. Bu düzenlemeyle ancak bireysel başvurunun iki işlevi arasında makul bir denge kurulmaya çalışıldığı söylenebilir. Kanun koyucu gerçekten de bireysel başvurunun objektif işlevine ağırlık vermiş olsaydı başvurucunun önemli bir zarara uğramamış olması koşulunu hiç aramayıp İspanya'daki gibi sadece başvuruların özel anayasal önem taşıması gerektiği şeklinde bir koşul öngörebilirdi.

Mevcut hukuki duruma göre Anayasa Mahkemesinin yaklaşımı, olağanüstü bir iş yükü altında olsa dahi, sübjektif işlev yerine objektif işlevi öncelemek yerine bireysel başvurunun hem sübjektif hem objektif işlevini en iyi şekilde yerine getirebilecek etkili bir sistem kurulmasını sağlamak olmalıdır. Bununla elbette Anayasa Mahkemesinin anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine göre kabul edilemezlik kararı vermemesi yahut bu yola çok az başvurması gerektiği ifade edilmemektedir. Bu konuda önemli olan husus,

⁸⁷⁵ EKİNCİ / SAĞLAM, age, s. 72.

⁸⁷⁶ SAĞLAM, agm, s. 335.

Anayasa Mahkemesinin objektif işlevden yahut sübjektif işlevden birine öncelik vererek dengeyi diğeri aleyhine olacak şekilde bozan bir uygulama içerisine girmemesidir.

1.3. Anayasal Önem

Anayasa Mahkemesinin “*anayasal önem*” olarak adlandırdığı koşul ile ilgili olarak 6216 sayılı Kanun’un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasında; “*Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan (...)*” ifadeleri geçmektedir.

Anayasa Mahkemesi, anayasal önem koşulunun uygulanmasıyla ilgili olarak kanun koyucu tarafından “*Anayasa’nın yorumlanması açısından önem taşıma*”, “*Anayasa’nın uygulanması açısından önem taşıma*” ve “*temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşıma*” şeklinde üç unsurun belirlenmiş olduğunu, bununla birlikte temel hak ve özgürlüklerle ilgili Anayasa hükümlerinin yorumlanmasının işin doğası gereği temel hak ve özgürlüklerin kapsamının ve sınırlarının belirlenmesini de içerdiğini, bu nedenle anayasal önemin, temel hak ve özgürlüklere ilişkin Anayasa hükümlerinin “*yorumlanması*” ve “*uygulanması*” açısından önem taşıma şeklinde ifade edilebilecek iki unsurunun bulunduğu kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁸⁷⁷ Anayasa Mahkemesinin bu yorumuna göre, bir başvurunun anayasal öneminin bulunup bulunmadığının tespit edilebilmesi için söz konusu başvurunun Anayasa’nın yorumlanması ve/veya uygulanması açısından önem taşıyıp taşımadığının değerlendirilmesi gerekir. Yapılan bu değerlendirme neticesinde, başvurunun yalnızca Anayasa’nın yorumlanması açısından yahut yalnızca Anayasa’nın uygulanması açısından veya her iki unsur açısından anayasal önem taşıdığına anlaşılması hâlinde, söz konusu başvuru hakkında anayasal ve kişisel önemden yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı verilemez. Çünkü yapılan değerlendirme neticesinde başvurunun anayasal önem taşıdığı tespit edilmiştir. Anayasal önemi tespit edilen bir başvurunun ise mevcut hukuki duruma göre anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanılarak kabul edilemez bulunması mümkün değildir.

Bu durumda Anayasa Mahkemesinin “*Anayasa’nın yorumlanması açısından önem taşıma*” ve “*Anayasa’nın uygulanması açısından önem taşıma*” şeklindeki iki unsuru nasıl yorumladığının açıklanması gerekir.

Anayasa’nın yorumlanması açısından önem taşıma unsuru, şüphesiz bireysel başvuru yoluyla daha önceden yorumlanmamış meseleleri kapsar.⁸⁷⁸ Başka bir anlatımla,

⁸⁷⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 61.

⁸⁷⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 63.

Anayasa Mahkemesinin daha önceden yorumlamamış olduğu bir meseleyle ilgili başvurunun anayasal öneminin bulunduğu hususunda kuşku bulunmamaktadır. Bununla birlikte bazı durumlarda Anayasa Mahkemesinin daha önceden yorumlamış olduğu Anayasa hükümlerinin yeniden yorumlanması ihtiyacı doğabilir. Anayasa Mahkemesi bu durumda da söz konusu meseleyle ilişkin başvurunun anayasal öneminin bulunduğu kabul edilmesi gerektiği ifade etmiştir.⁸⁷⁹ Anayasa Mahkemesi, sosyal ve ekonomik koşulların değişmesi, temel hak ve özgürlüklerle ilgili mevzuatın yeniden düzenlenmesi ya da belli bir meseleyle ilişkin olarak yaptığı yorumlar arasında Anayasa'nın uygulanması bakımından tereddüde neden olabilecek bir farklılığın ortaya çıkması gibi durumlarda Anayasa'nın yeniden yorumlanması ihtiyacının ortaya çıkabileceğini kabul etmektedir.⁸⁸⁰ Bu durumlar sınırlı sayıda olmadığından muhakkak başka bazı durumlarda da Anayasa hükümlerinin yeniden yorumlanması ihtiyacı ortaya çıkabilir.

Anayasa mahkemesinin önündeki bireysel başvuruların çok büyük çoğunluğu daha önceden karara bağlanmış ve temel ilkeleri belirlenmiş konulara ilişkin olduğundan Mahkemenin içtihadının belirli olduğu alanda aynı konunun tekrar eden başvurularla incelemeye sunulmaması bireysel başvurunun objektif işlevi yönünden makul gözükmektedir.⁸⁸¹

*Anayasa'nın uygulanması açısından önem taşıma unsuru ise özellikle Anayasa Mahkemesinin Anayasa hükümleriyle ilgili yorumu ile kamu makamları ve derece mahkemelerinin uygulamaları arasındaki farklılıkta kendisini gösterir.*⁸⁸² Başka bir ifadeyle, Anayasa Mahkemesi tarafından yorumlanan bir Anayasa hükmünün kamu makamları ve derece mahkemelerince Anayasa Mahkemesinin yorumuna aykırı olacak şekilde uygulanması hâlinde, Anayasa'nın uygulanması açısından önem taşıma unsuru gerçekleşmiş olabilir. Ancak Anayasa Mahkemesi, her uygulama farklılığının Anayasa'nın uygulanması açısından "önemli" olduğunun söylenemeyeceğini, temel hak ve özgürlüklere ilişkin Anayasa hükümlerinin uygulanması açısından başvurunun önem taşıdığına söylenebilmesi için kamu makamları ve derece mahkemelerinin belli bir meseleyle ilişkin uygulamalarının Anayasa Mahkemesi yorumlarından farklı olması ve bu farklılığın önemli olması gerektiğini, başka bir ifadeyle Anayasa Mahkemesinin yorumu ile kamu makamları ve derece mahkemelerinin uygulamaları arasında ortaya çıkan her türden farklılığın değil

⁸⁷⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 63.

⁸⁸⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 63.

⁸⁸¹ EKİNCİ / SAĞLAM, age, s. 70.

⁸⁸² Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 64.

yalnızca “*Anayasa’ya saygıyı zedeleyecek nitelikteki farklılıkların önemli olduğunun*” kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁸⁸³

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Anayasa Mahkemesi, kendi yorumuna aykırı bir uygulama içeren her başvuruyu Anayasa’nın uygulanması açısından önemli görmemektedir. Anayasa Mahkemesi, bir başvurunun Anayasa’nın uygulanması açısından önemli olabilmesi için söz konusu uygulama farklılığın önemli olması gerektiğini kabul etmektedir. Bu durumda, “*farklılığın önemli olması gerektiği*” ibaresinin ne anlam ifade ettiğinin açıklanması gerekir. Anayasa Mahkemesi bu bağlamda “*Anayasa’ya saygıyı zedeleyecek farklılıkların önemli olduğunu*” ifade etmektedir. Ancak Anayasa Mahkemesinin “*farklılığın önemli olması gerektiği*” ifadesini açıklarken kullandığı “*Anayasa’ya saygıyı zedeleyecek farklılıklar*” kavramı da açıklanmaya muhtaç bir kavram olarak gözükmektedir.

Nitekim Anayasa Mahkemesi ilke kararında bu kavramı da açıklamaya çalışmıştır. Anayasa Mahkemesi, “*Anayasa’ya saygıyı zedeleyecek önemli farklılıkların*” neler olduğunu açıklarken “*farklılığın yaygın olması*” gerektiğini belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi bu kapsamda, bir başvurunun kendi yorumundan farklı ve yaygın bir uygulamaya ilişkin olması hâlinde söz konusu başvurunun Anayasa’nın uygulanması açısından önemli olduğunun kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁸⁸⁴ Anayasa Mahkemesi ayrıca kendi yorumundan farklı olan bir uygulama yaygın olmasa bile “*Anayasa’ya saygı ilkesiyle açıkça bağdaşmaz*” nitelikteyse buna ilişkin başvurunun da Anayasa’nın uygulanması açısından önemli olduğunun kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi, “*Anayasa’ya saygı ilkesiyle açıkça bağdaşmaz*” nitelikteki durumları ise Anayasa’nın uygulanmasından açıkça kaçınmanın hatta bazen ona bir meydan okumanın söz konusu olduğu durumlar olarak açıklamıştır.⁸⁸⁵

Anayasa Mahkemesi, “*Anayasa’ya saygıyı zedeleyecek önemli farklılıkların*” neler olduğunu açıklarken kendi yorumundan farklı olan uygulamanın yaygın olmasına vurgu yapmıştır. Anayasa Mahkemesi, kendi yorumundan farklı olan uygulamanın yaygın olmasına vurgu yaparak sistematik hâle gelmemiş birkaç olayla sınırlı yanlış uygulamanın önemli olmadığına işaret etmiş gibi gözükmektedir. Anayasa Mahkemesi adeta birkaç olayla sınırlı yanlış uygulamanın ihmal edilebilecek boyutta olduğunu, böylesi bir durumda kendi

⁸⁸³ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 64.

⁸⁸⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 65.

⁸⁸⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 65.

yorumuna aykırı bir uygulama yapılmış olsa bile bunun Anayasa'nın uygulanması açısından önemli olmayabileceğini kabul etmiştir. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi, bu yorumun olası sakıncalarını gidermek için kendi yorumundan farklı olan bir uygulama yaygın olmasa bile Anayasa'ya saygı ilkesiyle açıkça bağdaşmaz nitelikteyse buna ilişkin başvurunun da Anayasa'nın uygulanması açısından önemli olduğunun kabul edilmesi gerektiği ifade etmiştir. Anayasa Mahkemesi, Anayasa'ya saygı ilkesiyle açıkça bağdaşmaz nitelikteki durumları ise Anayasa'nın uygulanmasından açıkça kaçınmanın hatta bazen ona bir meydan okumanın söz konusu olduğu durumlar olarak açıklamıştır.

Anayasa Mahkemesi, *Anayasa'nın uygulanması açısından önem taşıma unsuru* ile ilgili olarak oldukça kapsamlı bir açıklama yapmış ise de gerek açıklama yaparken kullandığı kavramların da açıklanmaya muhtaç olması gerekse konunun oldukça soyut bir nitelik arz etmesi nedeniyle konu hâlen daha muğlak gözükmektedir. *Anayasa'nın uygulanması açısından önem taşıma unsuru*, Anayasa Mahkemesi kararlarıyla şekillenecek gibi gözükmektedir.

Bu aşamada son olarak bu kriter ile ilgili AİHS'te kullanılan kavramlar ile Türk hukuk sisteminde kullanılan kavramların karşılaştırılması yerinde gözükmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere AİHS'in öngördüğü sisteme göre "*insan haklarına saygı ilkesinin*" başvuru hakkında esastan bir inceleme yapılmasını gerektirmesi hâlinde "*önemli bir zarar görmemiş olma*" kriterine dayanılarak kabul edilemezlik kararı verilmesi mümkün değildir. Türk hukuk sisteminde ise "*Anayasanın uygulanması ve yorumlanmasının*" başvuru hakkında esastan bir inceleme yapılmasını gerektirmesi hâlinde "*önemli bir zarar görmemiş olma*" kriterine dayanılarak kabul edilemezlik kararı verilmesi mümkün değildir. Bu iki düzenleme sistematik olarak birbirine benzer ise de tercih edilen kavramlar yönünden oldukça farklı gözükmektedir. Bu bağlamda insan haklarına saygı ilkesinin, Anayasanın uygulanması ve yorumlanması kavramına nazaran daha geniş bir kavram olduğu ifade edilmelidir. Türk hukuk sistemindeki mevcut düzenlemeler şuan ki hâliyle çok sorunlu gözükmemekle birlikte ileride yapılabilecek yasal bir değişiklikle anayasal ve kişisel önemden yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı verilebilmesi için her iki koşulun (anayasal ve kişisel önem) bir arada bulunmasından vazgeçilmesi, başka bir anlatımla 6216 sayılı Kanun'da anayasal önem "*ve*" kişisel önemden yoksun başvuruların kabul edilemez bulunabileceği yönündeki düzenlemenin yerine anayasal önem "*veya*" kişisel önemden yoksun başvuruların kabul edilemez bulunacağı yönündeki bir düzenlemenin kabul edilmesi hâlinde önemli sorunlar gündeme gelebilir. Böylesi bir değişikliğin kabul edilmesi hâlinde

yaşam hakkına, işkence ve kötü muamele yasağına yahut kişi üzerinde önemli etkileri olan diğer bazı hak ve yasaklara ilişkin ihlal iddiaları hakkında dahi kabul edilemezlik kararı verilmesi mümkün olabilir. Oysa “*Anayasanın uygulanması ve yorumlanması*” kavramı yerine “*insan haklarına saygı ilkesi*” kavramı kullanılmış olsaydı, böylesi bir değişiklik kabul edilmiş olsa dahi insan haklarına saygı ilkesi gereği söz konusu durumlarda kabul edilemezlik kararı verilmesi mümkün olmazdı.

1.4. Kişisel Önem

Anayasal önemi bulunmayan bir başvurunun kabul edilemez bulunabilmesi için kişisel yönden de öneminin bulunmaması gerekir. Başka bir anlatımla bir başvuru anayasal açıdan önem taşımasa bile başvuru açısından önemli ise kabul edilemez bulunamaz.⁸⁸⁶

Anayasa Mahkemesi, kişisel önem koşulunun başvurucağın önemli bir zarara uğramamış olmasını ifade ettiğini, bu koşulun, somut olayın başvurucağın kişisel durumu üzerindeki olumsuz etkisinin derecesiyle ilgili olduğunu belirtmiştir.⁸⁸⁷

Bir olaydaki hak ihlali gerçek bile olsa Anayasa Mahkemesi tarafından incelenmeyi gerektirecek asgari ağırlık düzeyine ulaşmış olması gerekir.⁸⁸⁸ Aksi takdirde bu nitelikteki bir başvuru anayasal ve kişisel önemden yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez bulunabilir.

Anayasa Mahkemesi, somut olayda ortaya çıkan kişisel zararın asgari ağırlık düzeyine ulaşmış olup ulaşmadığı hususunun başvurucağın sübjektif algısına göre belirlenemeyeceğini, bu hususun başvurucağın içinde bulunduğu koşullar da dâhil olmak üzere her olayın kendine özgü koşulları dikkate alınarak ve objektif verilerden hareket edilerek değerlendirilmesi gerektiğini kabul etmiştir.⁸⁸⁹

1.4.1. Ekonomik Yönü Ağır Basan Olaylarda Kişisel Önem Koşulu

Anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriteri, ekonomik yönü ağır basan olaylarda daha kolay uygulanabilir gibi gözükmektedir. Çünkü maddi zarar, manevi/duygusal zararın tersine muğlak ve mağdurlara göre değişken karakterli olmayıp daha rahat ölçülebilir ve ispat edilebilir niteliktedir.⁸⁹⁰

Anayasa Mahkemesi, parayla ölçülebilen zararlar yönünden her başvurucağın için geçerli olacak ve kişisel önem koşulunun belirlenmesinde esas alınacak belli bir meblağın

⁸⁸⁶ EKİNCİ / SAĞLAM, age, s. 71.

⁸⁸⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 66.

⁸⁸⁸ DOĞRU, age, s. 110.

⁸⁸⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 67.

⁸⁹⁰ GEMALMAZ, agm, s. 211-212.

belirlenmesinin mümkün olmadığını kabul etmiştir.⁸⁹¹ Anayasa Mahkemesinin bu yaklaşımından belli bir parasal değer altında kalan başvuruların her hâlükârda önemsiz olduğu veya belli bir parasal değer üstünde kalan başvuruların her ne olursa olsun önemli görüleceği gibi bir durumun söz konusu olmadığı anlaşılmaktadır.

Anayasa Mahkemesinin bu yaklaşımı son derece doğru ve yerinde olmakla birlikte konuya ilişkin bazı hususların yine de açık olmadığı söylenebilir. Mesela 1.000 TL’lik bir zararın önemli olup olmadığı belirlenirken başvurucunun öznel durumunun dikkate alınması gerektiği muhakkaktır. Bununla birlikte acaba 50.000 TL’lik bir zararın önemli olup olmadığına tespitinde de başvurucunun öznel durumunun dikkate alınması gerekecek midir? Başka bir anlatımla, kişisel önem belirlenirken ülke şartlarında objektif olarak önemli bir miktara tekabül eden parasal değer ayrıca başvurucu açısından da önemli olup olmadığına değerlendirilmesi gerekecek midir? Kanaatimizce Anayasa Mahkemesinin öncelikle objektif verileri dikkate alarak söz konusu parasal değer önemli olup olmadığını tespit etmesi gerekir. Eğer Anayasa Mahkemesi ülke şartlarına göre söz konusu parasal değer önemli olduğuna kanaat getirirse artık söz konusu parasal değer başvurucu açısından önemli olup olmadığını araştırmaması ve söz konusu başvuruyu önemsiz bulmaması gerekir. Belirtilen örnek üzerinden devam etmek gerekirse, 50.000 TL’nin ülke şartlarında önemli bir miktara tekabül ettiği hususunda kuşku bulunmamaktadır. Bu sebeple Anayasa Mahkemesinin söz konusu miktarın önemi ile ilgili olarak ayrıca bir araştırma yapması gerekmez. Başvurucu milyarder bile olsa, başka bir deyişle 50.000 TL başvurucu açısından önemsiz bile olsa anılan miktar objektif olarak önemli olduğundan anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanılarak kabul edilemezlik kararı verilemez. Ülke şartlarında objektif olarak önemsiz olan yahut önemsiz olabilecek olan bir miktarın varlığı hâlinde ise başvurucunun öznel durumunun dikkate alınması ve buna göre bir değerlendirme yapılması gerekir.

1.4.2. Ekonomik Yönü Olmayan yahut İlkesel Yönü Öne Çıkan Olaylarda Kişisel Önem Koşulu

Anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriteri ekonomik yönü ağır basmayan veya ekonomik boyutu hiç olmayan uyumsuzluklara da uygulanabilir.⁸⁹² Nitekim Anayasa

⁸⁹¹ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 68.

⁸⁹² GEMALMAZ, agm, s. 224.

Mahkemesi, parayla ölçülmesi mümkün olmayan zararlar yönünden de anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterinin uygulanmasının mümkün olduğunu belirtmiştir.⁸⁹³

Anayasa ve AİHS'in ortak koruma alanında yer alan her bir hak yönünden anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanılarak kabul edilemezlik kararı verilmesi mümkündür.

Bazı durumlarda, Anayasa ve AİHS kapsamındaki haklardan birinin ihlal edildiğini ileri süren bir başvuru konusunun söz konusu hak yönünden önemli bir zararı bulunmayabilir. Anayasa Mahkemesi, bu gibi durumlarda söz konusu hak yönünden başvuru konusunun önemli bir zararının bulunmadığını tespit ederse anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanarak kabul edilemezlik kararı verebilir. Anayasa Mahkemesi, bir hak ihlalinin başvuru açısından önemli olup olmadığını değerlendirirken özellikle ihlal edildiği ileri sürülen hakkın niteliğini, iddia edilen ihlalin hakkın kullanımını üzerindeki etkisinin ciddiliğini ve/veya ihlalin başvuru konusunun şahsi durumu üzerindeki olası sonuçlarını dikkate alabilir.⁸⁹⁴ Bu durum dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesinin yaşam hakkı yahut işkence ve kötü muamele gibi başvuru üzerinde oldukça önemli etkiler doğuran haklar yönünden anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanarak kabul edilemezlik kararı verme yoluna çok nadir başvuracağı hatta hiç başvurmayacağı söylenebilir.

Manevi tazminat istemiyle açılan davaların reddedilmesi üzerine yapılan bireysel başvurularda kişisel önemin neye göre belirleneceği hususunun da ayrıca tartışılması gerekir. Bu gibi durumlarda kişisel önemin, başvuru konusunun derece mahkemelerinde açtığı davada belirttiği miktar yerine davanın açılmasına neden olan olayın başvuru açısından önemine göre belirlenmesi gerekir. Çünkü bazı durumlarda 1 TL'lik manevi tazminat davaları, 100.000 TL'lik manevi tazminat davalarından davanın açılmasına neden olan olay yönüyle daha önemli olabilir.

Ekonomik yönü olmayan yahut ilkesel yönü ön plana çıkan şikâyetlerde kişisel önemin bulunup bulunmadığının tespiti ekonomik niteliği öne çıkan şikâyetlere nazaran daha zor olduğundan Anayasa Mahkemesinin bu konuda daha özenli davranması gerektiği ayrıca belirtilmelidir.

⁸⁹³ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 68.

⁸⁹⁴ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı, *Gagliano Giorgi/İtalya*, B. No: 23563/07, 6/3/2012, § 56.

1.5. Konuya İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararları

Anayasa Mahkemesinin anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanarak verdiği birçok kabul edilemezlik kararı bulunmaktadır. Bu kararlardan bazısında ekonomik yönü ön plana çıkan bir olay söz konusu iken bazısında ise ekonomik bir değerden ziyade ilkesel yönü ön plana çıkan olaylar söz konusudur. Bu kararların, anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriteri hakkında Anayasa Mahkemesinin yaklaşımının ne olduğunu ortaya koyma bakımından önemli bir veri sunduğu hususunda kuşku bulunmamaktadır. Bu sebeple aşağıda bu kararların öncü niteliktekilerinden bazısı ilgili diğer kararlara da değinmek suretiyle ayrı ayrı incelenecek ve Anayasa Mahkemesinin konuya ilişkin yaklaşımı ortaya konmaya çalışılacaktır.

1.5.1. Anayasa Mahkemesinin *K.V. Kararı*⁸⁹⁵ ve İlgili Diğer Bazı Kararlar

K.V. başvurusu, gerekçeli karar hakkı ile mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir. Başvuru konusu olayda başvurunun zararı ise toplamda 1.058,85 TL olarak gözükmemektedir.

Söz konusu olayda, başvurunun 2001 yılında AYİM'de açtığı tam yargı davasının kısmen reddine kısmen kabulüne karar verilmiştir. Bunun üzerine başvuru, karar düzeltme yoluna başvurmuş ancak AYİM İkinci Dairesi 26/2/2003 tarihli kararla başvurunun karar düzeltme talebinin reddine ve başvurunun 54,55 TL karar düzeltme para cezası ile tecziye edilmesine karar vermiştir. Anılan para cezasının tahsili için ödeme emri düzenlenmiş ancak söz konusu ödeme emri başvurucuya ulaşılamadığı için tebliğ edilememiştir. Bunun üzerine ödeme emri ilan tebliğ olunmuştur. Başvuru, 2012 yılında söz konusu borcu faiziyle birlikte 184 TL olarak ödemiş; akabinde ise ilan tebligatın hukuka aykırı olduğunu ve borç için tahsil zamanaşımının geçtiğini belirterek Ankara 6. İdare Mahkemesinde iptal davası açmıştır. Ankara 6. İdare Mahkemesi, başvurunun davasının reddine ve 660,00 TL vekâlet ücretinin başvuruca alınarak davalı idareye verilmesine karar vermiştir.⁸⁹⁶ Bu kararın kesinleşmesi üzerine başvuru, esasa etkili iddialarının derece mahkemelerince karşılanmaması nedeniyle gerekçeli karar hakkının ve dava sonucunda aleyhine 660 TL vekâlet ücretine hükmedilmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddiasını ileri sürerek bireysel başvuruda bulunmuştur.⁸⁹⁷

⁸⁹⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *K.V.*, B. No: 2014/2293, 1/12/2016.

⁸⁹⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *K.V.*, B. No: 2014/2293, 1/12/2016, §§ 8-18.

⁸⁹⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *K.V.*, B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 44.

Anayasa Mahkemesi, somut olayda başvuruçunun ileri sürdüğü ihlal iddiaları nedeniyle uğradığı maddi zararın toplam tutarının 1.058,85 TL (184 TL karar düzeltme para cezası + 660 TL vekâlet ücreti + 114,85 TL harç ve 100 TL posta ücreti) olduğunu, bu durumda başvurunun kabul edilebilirlik kriterlerinden olan anayasal ve kişisel önemden yoksun olma kriteri yönünden incelenmesi gerektiğini belirtmiştir.⁸⁹⁸

Anayasa Mahkemesi, tıpkı diğer kabul edilebilirlik kriterlerinde olduğu gibi bu kriterin sağlanıp sağlanmadığı hususunda da resen bir inceleme yapmıştır. Anayasa Mahkemesi resen yaptığı bu inceleme neticesinde öncelikle başvurunun gerekçeli karar hakkı ile dava sonucunda aleyhe hükmedilen 660 TL vekâlet ücreti nedeniyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkin olduğu tespitlerini yapmıştır.

Anayasa Mahkemesi bu tespitleri yaptıktan sonra başvurunun anayasal öneminin olup olmadığını değerlendirmiştir. Anayasa Mahkemesi bu kapsamda, önüne gelen birçok başvuruda gerek gerekçeli karar hakkının gerekse mahkemeye erişim hakkının kapsam ve içeriğini belirlediğini, somut başvuruda dile getirilen şikâyetlere benzer şikâyetlerin Anayasa Mahkemesince daha önce incelendiğini ve ilgili Anayasa kurallarının yorumlandığını, derece mahkemesi uygulamasının genel bir soruna da işaret etmediğini belirterek başvurunun Anayasa'nın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımadığı sonucuna varmıştır.⁸⁹⁹

Anayasa Mahkemesinin anayasal önem koşuluna ilişkin yaptığı değerlendirmeler dikkate alındığında, mevcut başvurunun hem gerekçeli karar hakkı yönünden hem de mahkemeye erişim hakkı yönünden anayasal öneminin bulunmadığının yeterli bir açıklıkta ortaya konulduğu görülmektedir.

Anayasa Mahkemesi, söz konusu başvurunun anayasal öneminin bulunmadığını tespit ettikten sonra somut olayda başvuruçunun kişisel olarak önemli bir zararının bulunup bulunmadığını değerlendirmiştir. Anayasa Mahkemesi, yaptığı bu değerlendirme neticesinde başvuruçunun kişisel olarak önemli bir zararının bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Gerekçenin ilgili kısmı şöyledir:

“Özetle Mahkeme, somut olayda başvuruçunun zararının toplam 1.058,85 TL olduğunu kabul ederek hüküm kurmak durumundadır. Bu miktarın serbest avukat olarak görev yapan başvuruçunun mali durumuna ciddi anlamda zarar verdiği ve kendisi için ne denli önemli olduğu hususunda başvuruçunun herhangi bir

⁸⁹⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 46.

⁸⁹⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016, §§ 69-74.

açıklamasının olmadığı da gözetildiğinde başvuru konusu miktarın başvurucu açısından önemli bir zarar olduğu kanaatine ulaşılamamıştır.”⁹⁰⁰

Somut olayda başvurucunun kişisel olarak önemli bir zararının bulunmadığı tespiti yapılırken, genel olarak başvurucunun serbest avukat olarak görev yapmasına ve söz konusu miktarın niçin önemli olduğu hususunda başvurucu tarafından herhangi bir açıklamada bulunulmamasına vurgu yapıldığı görülmektedir.

Başvuru konusu olayda kişisel önemin bulunup bulunmadığı yönünden yeterli bir somutlaştırma yapılmadığı söylenebilir. 1.058,85 TL tutarındaki masrafın önemsiz olarak kabul edilmesinde başvurucunun serbest avukat olarak görev yapması adeta tek başına belirleyici olmuştur. Oysa 1.058,85 TL'nin objektif olarak her koşulda önemsiz olarak kabul edilmesi mümkün gözükmemektedir. Somut olayda 1.058,85 TL tutarındaki masraf başvurucu açısından önemsiz olarak kabul edildiği için başvurucudan söz konusu miktarın kendisi için neden önemli olduğu hususunun açıklanması beklenmiştir. Yani söz konusu miktarın niçin önemli olduğu hususunun ispat külfeti başvurucuya yüklenmiştir. Karar bu yönüyle oldukça sorunlu gözükmemektedir. Şüphesiz söz konusu miktarın niçin önemli olduğunun ispat külfeti başvurucuya yüklenebilir ki bu gayet mantıklıdır. Ancak bu ispat yükümlülüğünün yerine getirilebilmesi için başvurucuya gerekli fırsatın sunulması gerekir. Ancak somut olayda başvurucuya bu fırsatın sunulup sunulmadığı hususunda ciddi tereddütler bulunmaktadır. Bilindiği üzere Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurular, İçtüzük ekinde örneği bulunan ve Mahkemenin internet sitesinde yayımlanan başvuru formu⁹⁰¹ kullanılarak yapılır. Ancak bireysel başvuru formunda, uğranılan zararın önemli olup olmadığı hususunun açıklanması için ayrı bir başlık bulunmamaktadır. Yani bireysel başvuru formunda, başvurucudan uğradığı zararın kendisi için neden önemli olduğu hususunun açıklanması istenmemektedir. Üstelik *K.V. başvurusunun* yapıldığı 2014 yılı itibarıyla Anayasa Mahkemesinin anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanarak vermiş olduğu bir kabul edilemezlik kararı da bulunmamaktadır. Dolayısıyla, başvurucuya uğradığı zararın niçin önemli olduğu hususu ayrıca sorulmadan sadece başvuru formundaki açıklamalara göre kabul edilemezlik kararı verilmemesi gerekir. Ancak somut olayda başvurucuya ayrı bir bildirim yapılarak söz konusu meblağın kendisi için neden önemli olduğu hususunun sorulduğuna ilişkin bir bilgi mevcut değildir. Karar metninden anlaşıldığı kadarıyla başvurucudan bu konu hakkında herhangi bir açıklama istenmemiştir.

⁹⁰⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *K.V.*, B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 78.

⁹⁰¹ Bkz. EK-A.

Oysa somut olayda, başvurucaya önemli bir zararının bulunup bulunmadığı hususunu açıklaması için bir bildirim yapıldıktan sonra karar verilmesi daha yerinde gözükmektedir. Aksi bir uygulama başvurucaunun konuya ilişkin argümanlarını sunma fırsatının elinden alınmasına ve başvuru açısından en önemli hususun tartışılmamasına sebep olabilir. Nitekim somut olayda, başvurucaya önemli bir zararının bulunup bulunmadığını açıklama fırsatı sunulmadan kabul edilemezlik kararı verildiği görülmektedir.

Anayasa mahkemesi benzer şekilde, bir inşaat şirketi aleyhine tesis edilen 3.000 TL tutarındaki idari para cezasının iptali istemiyle açılan davada silahların eşitliği ilkesi ile adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda,⁹⁰² tahakkuk ettirilen 1.088,94 TL tutarındaki harcamalara katılma payı işleminin iptali istemiyle açılan davada adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda,⁹⁰³ 129 TL tutarındaki trafik idari para cezasının iptali istemiyle açılan davada silahların eşitliği ilkesi ile gerekçeli karar hakkına aykırı davranıldığı iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda⁹⁰⁴ ve 98,05 TL tutarındaki ek özel hizmet tazminatının ödenmemesi üzerine açılan iptal davasında hukuka aykırı karar verildiği iddiasının ileri sürüldüğü bir başvuruda⁹⁰⁵ anayasal ve kişisel önem kriterine dayanarak kabul edilemezlik kararları vermiştir. Bu başvurulardan ek özel hizmet tazminatının ödenmemesi üzerine açılan iptal davasının reddedilmesi sonrasında yapılan başvuru oldukça dikkate değerdir. Çünkü bu başvuruda başvuruca, açtığı iptal davasında hukuka aykırı karar verildiği iddiasının yanı sıra davanın makul sürede tamamlanmadığı (dava yedi yılı aşkın bir sürede kesinleşmiştir) iddiasını da ileri sürmüştür. Anayasa Mahkemesi ise “(...) davanın konusunu teşkil eden 98,05 TL ek özel hizmet tazminatın ödenmemesinin önemli zarara neden olmadığı sonucuna ulaşılmış olması karşısında, bu tutara ilişkin yargılamanın makul süreyi aştığına (...) ilişkin şikâyetler yönünden de aynı sonuca ulaşmak gerekir.” şeklindeki gerekçeyle makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiası hakkında da kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁹⁰⁶ Yani Anayasa Mahkemesi, davanın uzun sürmesini başvurucaunun maruz kaldığı ayrı bir zarar olarak görmemiş ve başvurucaunun bu yönden de anayasal ve kişisel önemden yoksun olduğu sonucuna ulaşmıştır.

⁹⁰² Anayasa Mahkemesi kararı, *Emek Yapı Yat. İnş. Tic. Ltd. Şti.*, B. No: 2014/19521, 5/12/2017.

⁹⁰³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mürsel Polat ve Nuriye Artuç*, B. No: 2014/3470, 25/10/2017.

⁹⁰⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *F.N.G.*, B. No: 2014/11928, 21/6/2017.

⁹⁰⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Oğuz Zengin*, B. No: 2014/156, 4/10/2017, §§ 31-44.

⁹⁰⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Oğuz Zengin*, B. No: 2014/156, 4/10/2017, § 43.

Anılan kararlar dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesinin, yaklaşık 1.500-2.000 TL.yi kural olarak önemsiz kabul ettiği söylenebilir. Hatta yukarıda da belirtildiği üzere Anayasa Mahkemesinin 3.000 TL.yi dahi önemsiz olarak gördüğü kararı vardır. Dolayısıyla bu gibi durumlarda, başvuru formunda ayrıca açıklamaları gerekir.

1.5.2. Anayasa Mahkemesinin *İbrahim Kızılkaya Kararı*⁹⁰⁷ ve İlgili Diğer Bazı Kararlar

İbrahim Kızılkaya başvurusu, mahkûmiyet kararının onanması yönünde görüş içeren Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tebliğnamesinin başvurucuya tebliğ edilmemesi nedeniyle silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinin ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.⁹⁰⁸

Somut olayda, terör örgütüne üye olma suçundan yargılanan başvuru 7 yıl 6 ay hapis cezası ile tecziye edilmiştir. Kararın temyizi üzerine Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan onama istemli tebliğname, başvurucuya veya müdafisine tebliğ edilmemiştir. Tebliğnamede, mahkûmiyet kararının usul ve yasaya uygun olduğu gerekçesiyle onanması talep edilmiştir. Temyiz talebini inceleyen Yargıtay 9. Ceza Dairesi ilk derece mahkemesi kararının onanmasına karar vermiştir.⁹⁰⁹ Onama kararı üzerine başvuru, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tebliğnamesinin kendisine veya müdafisine tebliğ edilmemesi nedeniyle silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinin ihlal edildiğini ileri sürerek bireysel başvuruda bulunmuştur.⁹¹⁰

Anayasa Mahkemesi, öncelikle başvurunun anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriteri yönünden incelenmesi gerektiğini belirtmiş;⁹¹¹ akabinde ise tıpkı *K.V. kararında* olduğu gibi anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine ilişkin ilkelerini açıklamıştır.

Anayasa Mahkemesi konuya ilişkin ilkelerini belirttikten sonra somut başvurunun, mahkûmiyet kararının onanması yönünde görüş içeren Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tebliğnamesinin başvurucuya tebliğ edilmemesi nedeniyle silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinin ihlal edildiği iddiasına ilişkin olduğu tespitini yapmıştır.⁹¹²

Başvurucunun iddiaları dikkate alındığında, *K.V. başvurusunun* aksine *İbrahim Kızılkaya başvurusunda* ekonomik yönü ön plana çıkan bir olayın söz konusu olmadığı

⁹⁰⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *İbrahim Kızılkaya*, B. No: 2014/2517, 5/4/2017.

⁹⁰⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, *İbrahim Kızılkaya*, B. No: 2014/2517, 5/4/2017, § 1.

⁹⁰⁹ Anayasa Mahkemesi kararı, *İbrahim Kızılkaya*, B. No: 2014/2517, 5/4/2017, §§ 7-13.

⁹¹⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *İbrahim Kızılkaya*, B. No: 2014/2517, 5/4/2017, § 28.

⁹¹¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *İbrahim Kızılkaya*, B. No: 2014/2517, 5/4/2017, § 30.

⁹¹² Anayasa Mahkemesi kararı, *İbrahim Kızılkaya*, B. No: 2014/2517, 5/4/2017, § 51.

anlaşılmaktadır. *İbrahim Kızılkaya başvurusu*, aleyhe görüş içeren Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tebliğnamesinin tebliğ edilmemesinin başvurucau ne derecede olumsuz etkilediği hususu ile ilgilidir. Başka bir anlatımla *İbrahim Kızılkaya başvurusu*, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tebliğnamesinin tebliğ edilmemesinin başvurucau ne ölçüde dezavantajlı bir duruma soktuğu hususu ile ilgilidir.

Anayasa Mahkemesi, tıpkı *K.V. kararında* olduğu gibi *İbrahim Kızılkaya başvurusunda* da öncelikle başvurunun anayasal öneminin olup olmadığını değerlendirmiştir. Anayasa Mahkemesi bu kapsamda, daha önceden önüne gelen birçok başvuruda silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinin kapsam ve içeriğini belirlediğini, somut başvuruda dile getirilen şikâyetlere benzer şikâyetlerin Anayasa Mahkemesince daha önce incelendiğini ve ilgili Anayasa kurallarının yorumlandığını, derece mahkemesi uygulamasının genel bir soruna da işaret etmediğini belirterek başvurunun anayasal öneminin bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır.⁹¹³

Anayasa Mahkemesi, daha sonra somut olayda başvurucaunun kişisel olarak önemli bir zararının bulunup bulunmadığını değerlendirmiştir. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tebliğnamesinin başvurucau tarafından ileri sürülen temyiz nedenlerinin yerinde olmadığına ve temyiz başvurusunun reddedilmesi gerektiğine ilişkin olduğu, tebliğnamede esasen daha önce tartışılmayan konulara ilişkin yeni herhangi bir argüman ileri sürülmediği, tebliğnamenin esaslı değerlendirmeler ya da başvurucaunun bilgisi dâhilinde olmayan ek açıklamalar içermediği, diğer taraftan onama kararının gerekçesinde tebliğnameye atıf yapılmadığı gerekçeleriyle başvurucaunun somut olayda kişisel olarak önemli bir zararının bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır.⁹¹⁴

Anayasa Mahkemesi daha önceki kararlarında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tebliğnamesine karşı başvurucauya yazılı görüş bildirme olanağı tanınmaması durumunda silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri yönünden ihlal kararı vermiştir.⁹¹⁵ Anayasa Mahkemesi, bu kararlarında ihlal için tebliğnamenin başvurucau aleyhine görüş içermesini yeterli görmüş, tebliğnamede başvurucaunun bilgisi dâhilinde olmayan ek açıklamalar bulunup bulunmadığı hususunu ayrıca tartışmayı gerekli görmemiştir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi *İbrahim Kızılkaya başvurusunda* anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterini uygulamamış olsaydı muhtemelen silahların eşitliği ilkesi ile çelişmeli yargılama

⁹¹³ Anayasa Mahkemesi kararı, *İbrahim Kızılkaya*, B. No: 2014/2517, 5/4/2017, §§ 51-54.

⁹¹⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *İbrahim Kızılkaya*, B. No: 2014/2517, 5/4/2017, §§ 55-58.

⁹¹⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Zekayi Çelebi*, B. No: 2014/5633, 18/5/2016, §§ 26-30; Benzer yöndeki diğer bir Anayasa Mahkemesi kararı için bkz. *Gürhan Nerse*, B. No: 2013/5957, 30/12/2014, §§ 33-40.

ilkesi yönünden ihlal kararı vermiş olacaktı. Ancak Anayasa Mahkemesi, *İbrahim Kızılkaya başvurusunda* anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterini uygulayarak özellikle de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tebliğnamesinin başvuru bilgisi dâhilinde olmayan ek açıklamalar içermediğine vurgu yaparak başvuru somut olayda önemli ölçüde dezavantajlı bir duruma sokulmadığına kanaat getirmiş ve başvuru kabul edilemez olduğuna karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesinin bu kararı gerek anayasal önem gerekse kişisel önem yönünden oldukça yerinde gözükmektedir. Anayasa Mahkemesi, başvuru anayasal öneminin bulunmadığını, keza başvuru somut olayda önemli ölçüde dezavantajlı bir konuma sokulmadığını yeterli ve makul gerekçelerle ortaya koymuştur. Gerçekten de başvuru bilgisi dâhilinde olmayan herhangi bir bilgi içermeyen Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tebliğnamesinin tebliğ edilmemesinin başvuru önemli ölçüde dezavantajlı bir duruma soktuğunu söylemek oldukça güç gözükmektedir. Böylesi bir durumda ise anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanılarak kabul edilemezlik kararı verilmesi son derece makul gözükmektedir.

Anayasa Mahkemesi benzer ihlal iddialarının ileri sürüldüğü *Enes Ulu başvurusu*⁹¹⁶ ile *Emine Demir Özden başvurusunda*⁹¹⁷ da benzer gerekçelerle kabul edilemezlik kararı vermiştir.

Anayasa Mahkemesi, tutukluluğa itiraz incelemesi sırasında alınan savcılık görüşünün tebliğ edilmemesi nedeniyle kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü başvurular hakkında da eğer savcılık yazısında, başvuru ayrıca cevap vermesini gerektiren daha önce ileri sürülmemiş herhangi yeni bir olgudan bahsedilmemişse anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanarak kabul edilemezlik kararları vermektedir.⁹¹⁸ Bununla birlikte AİHM, tutuklulukla ilgili benzer ihlal iddialarının ileri sürüldüğü başvurularda, Anayasa Mahkemesinin aksine, itirazın kabul edilmesi hâlinde tutukluluğun sonlandırılacağı, bu durumunun ise tutuklu olan kişi yönünden önemsiz olarak görülemeyeceği gerekçeleriyle bu kritere dayanarak kabul edilemezlik kararı vermeyi tercih etmemektedir.⁹¹⁹ Bu durumda, tutukluluğa itiraz

⁹¹⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Enes Ulu*, B. No: 2014/16751, 20/9/2017.

⁹¹⁷ Anayasa Mahkemesi kararı, *Emine Demir Özden*, B. No: 2014/13769, 22/11/2017, §§ 21-35; Anayasa Mahkemesinin benzer yöndeki diğer bir kararı için bkz. *Kasım Biner*, B. No: 2014/11399, 22/11/2017, §§ 20-35.

⁹¹⁸ Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. *Devran Duran*, B. No: 2014/10405, 25/5/2017, §§ 97-122; *Harun Karataş*, B. No: 2014/2610, 4/10/2017, §§ 39-47.

⁹¹⁹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin benzer yöndeki bir kararı için bkz. *Hebat Aslan ve Firas Aslan/Türkiye*, B. No: 15048/09, 28/10/2014, §§ 68-88.

incelemesi sırasında alınan savcılık görüşünün başvuruculara tebliğ edilmemesi hususunda Anayasa Mahkemesi ile AİHM'in uygulamasının farklı olduğu açıktır. AİHM kararları ile Anayasa Mahkemesi kararları arasındaki bu farklılığın ise 6216 sayılı Kanun'da kullanılan "Anayasanın uygulanması ve yorumlanması" kavramı ile AİHS'te kullanılan "insan haklarına saygı ilkesi" kavramı arasındaki farktan kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

1.5.3. Anayasa Mahkemesinin *Seyfeddin Bahar Kararı*⁹²⁰ ve İlgili Diğer Bazı Kararlar

Anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriteri ile ilgili diğer bir başvuru ise *Seyfeddin Bahar başvurusudur*. Söz konusu başvuru, ceza infaz kurumunda hükümlü olarak bulunan başvurucuya ait sekreter altlığına (üzerine konulan kâğıda yazı yazılmasını kolaylaştıran ve sert cisimlerden yapılan bir gereçtir) el konulması nedeniyle mülkiyet hakkının ve özel hayata saygı hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.⁹²¹

Somut olayda, başvurucunun ceza infaz kurumu kantininden aldığı sekreter altlığına el konulmuştur. Cezaevi İdare ve Gözlem Kurulu, başvurucunun sekreter altlığının arka kısmına ek yaptığı, içinde yasak olan maddeler saklayabileceği, bu durumun kontrolünün zor olduğu gerekçeleriyle sekreter altlığının hükümlüye verilmesinin uygun olmadığına; sekreter altlığının arkasına yapılmış olan ahşap ilavenin sökülmesi durumunda başvurucuya iade edilebileceğine karar vermiştir. Başvurucu, bu karara karşı infaz hâkimliğine başvurmuş ise de olumlu bir sonuç alamamıştır.⁹²² Bunun üzerine başvurucu, sekreter altlığına el konulması nedeniyle mülkiyet hakkı ile özel hayata saygı hakkının ihlal edildiği iddiasını ileri sürerek bireysel başvuruda bulunmuştur.⁹²³

Anayasa Mahkemesi, anayasal ve kişisel önemden yoksun olduğu gerekçesiyle kabul edilemez bulduğu diğer başvurularda olduğu gibi *Seyfeddin Bahar başvurusunda* da öncelikle başvurunun anayasal öneminin olup olmadığını incelemiştir. Anayasa Mahkemesi, mülkiyet hakkı ve özel hayata saygı hakkı ile ilgili Anayasa kurallarını daha önceden vermiş olduğu kararlarla yorumladığını, başvuruya konu uygulamanın genel bir soruna da işaret etmediğini belirterek başvurunun anayasal öneminin bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır.⁹²⁴

⁹²⁰ Anayasa Mahkemesi kararı, *Seyfeddin Bahar*, B. No: 2014/10204, 5/4/2017.

⁹²¹ Anayasa Mahkemesi kararı, *Seyfeddin Bahar*, B. No: 2014/10204, 5/4/2017, § 1.

⁹²² Anayasa Mahkemesi kararı, *Seyfeddin Bahar*, B. No: 2014/10204, 5/4/2017, §§ 7-14.

⁹²³ Anayasa Mahkemesi kararı, *Seyfeddin Bahar*, B. No: 2014/10204, 5/4/2017, § 21.

⁹²⁴ Anayasa Mahkemesi kararı, *Seyfeddin Bahar*, B. No: 2014/10204, 5/4/2017, § 32.

Anayasa Mahkemesi, başvurunun anayasal öneminin bulunmadığı tespitini yaptıktan sonra kişisel öneminin varlığı yönünden bir inceleme yapmıştır. Anayasa Mahkemesi bu kapsamda sekreter altlığının önemli bir ekonomik değere sahip olmadığı, nitekim somut olayda sekreter altlığına el konulması nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasından ziyade kişisel gelişimin sürdürülmesi hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü, başvurunun bu kapsamda gün içinde okuyan ve araştıran biri olarak sekreter altlığına el konulması nedeniyle günlük çalışmalarını yapmasının engellendiği iddiasını ileri sürdüğü tespitlerinde bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi devamla, fonksiyonu dikkate alındığında sekreter altlığının yazı yazabilmenin olmazsa olmaz bir unsuru olmadığını, diğer bir ifadeyle sekreter altlığının yokluğunun tek başına kişinin yazı yazmasını engelleyen bir unsur olmadığını, sekreter altlığı bulunmadan da yazı yazılmasının mümkün olduğunu, başvuru tarafından sekreter altlığı olmadan yazılarını başka türlü yazamayacağına ilişkin herhangi bir iddia öne sürülmediğini, kaldı ki sekreter altlığına eklenen tahta parçanın sökülmesi durumunda sekreter altlığının başvurucuya verilebileceğini belirterek başvurunun somut olayda önemli bir zararının olmadığı sonucuna ulaşmıştır.⁹²⁵

Anayasa Mahkemesi, ceza infaz kurumunda hükümlü olarak bulunan başvurucuya gönderilen boş ajandaların ceza infaz kurumunca alıkonulması nedeniyle maddi ve manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkının ihlal edildiği iddiasının ileri sürüldüğü diğer bir başvuruda da benzer gerekçelerle kabul edilemezlik kararı vermiştir.⁹²⁶

Anılan kararlar dikkate alındığında, ceza infaz kurumunda bulunan tutuklu ve hükümlüler tarafından yapılan bu nitelikteki başvuruların bundan sonra anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanılarak kabul edilemez bulunacağını söylenebilir. Özellikle *Seyfeddin Bahar başvurusu*, anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterinin makul bir şekilde uygulandığı takdirde ne derece önemli olduğunu ortaya koyma yönünden oldukça önemlidir. Anayasal önemi bulunmayan böylesi bir konuda Anayasa Mahkemesinin sekreter altlığı gibi bir mesele ile uğraşmaması son derece makul gözükmektedir. Anayasa Mahkemesinin bu gibi durumlarda anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanarak kabul edilemezlik kararı vermesi bu kurumla getirilmek istenen amaçla da son derece uyumludur.

⁹²⁵ Anayasa Mahkemesi kararı, *Seyfeddin Bahar*, B. No: 2014/10204, 5/4/2017, § 33-35.

⁹²⁶ Anayasa Mahkemesi kararı, *Mehmet Çelebi Çalan (2)*, B. No: 2014/5674, 8/6/2017.

SONUÇ

Anayasa Mahkemesine yapılan başvuruların yaklaşık % 5'lik bir kısmı kabul edilebilir bulunarak “*ihlal kararı*” yahut “*ihlal edilmediğine*” kararı ile neticelenmekte iken bu başvuruların önemli kısmı kabul edilemezlik kararı ile sonuçlanmaktadır.⁹²⁷ Kabul edilemezlik kararları içerisinde ise açıkça dayanaktan yoksunluk kriterine dayanılarak verilen kabul edilemezlik kararları oldukça büyük bir yekûn oluşturmaktadır. Anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanılarak verilen kabul edilemezlik kararlarının sayısı bugün itibarıyla az olmakla birlikte Anayasa Mahkemesinin 1/12/2016 tarihli *K.V. kararında* bu kriteri uygulayarak kabul edilemezlik kararı verdiği dikkate alındığında bu kriterle dayanılarak verilen kabul edilemezlik kararlarının sayısının artacağı da muhakkaktır.

Gerek Anayasa'da gerekse 6216 sayılı Kanun ile İçtüzükte açıkça dayanaktan yoksunluk kriteri ile anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriteri ayrıntılı olarak düzenlenmeyip genel ifadelerle açıklandığından Anayasa Mahkemesinin bu iki kriteri nasıl yorumladığı ve uyguladığı oldukça önem arz etmektedir.

6216 sayılı Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasına göre açıkça dayanaktan yoksunluk kriterine göre kabul edilemezlik kararı verilebilmesi için başvurunun dayanaktan yoksun olması yeterli olmayıp söz konusu başvurunun dayanaktan yoksunluğun “*açıkça*” olması gerekir. Kanun koyucu “*açıkça dayanaktan yoksunluk*” kavramını tercih etmekle bu kriterle dayanılarak kabul edilemezlik kararı verilmesini dar bir kapsamda tutmak istemiştir. Bu sebeple Anayasa Mahkemesinin bu kavrama verilen anlamı dar yorumlayarak bir uygulama yapması kanun koyucunun amacına daha uygun gözükmektedir.

Anayasa Mahkemesi, açıkça dayanaktan yoksunluk kriterine göre kabul edilemezlik kararı verilebilecek başvuruları dört temel kategoriye ayırarak bunların, bir ihlalin olmadığı açık olduğu başvurular, kanun yolunda incelenmesi gereken iddiaların dile getirildiği başvurular, kanıtlanamamış şikâyetlerin bulunduğu başvurular ile karmaşık veya zorlama şikâyetler içeren başvurular olduğunu belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesinin, başvurucular tarafından ileri sürülen iddiaların karmaşık veya zorlama şikâyet niteliğinde olduğu gerekçesiyle verdiği açıkça dayanaktan yoksunluk kararları az sayıda olmakla birlikte diğer sebeplerden birine dayanarak verdiği açıkça dayanaktan yoksunluk kararlarının sayısı oldukça fazladır.

⁹²⁷ 23 Eylül 2012-31 Aralık 2016 tarihleri arasında yapılan bireysel başvuruların istatistikleri için bkz. <http://anayasa.gov.tr/icsayfalar/istatistikler/bireyselistatistik.html>.

Anayasa Mahkemesi, ihlal iddiaları hakkında yeterli açıklamada ve kanıtlamada bulunulmaması hâli ile ihlal iddiasının dayanağı olan belgelerin Mahkemeye ibraz edilmemesi hâlinde ihlal iddialarının kanıtlanamamış olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermektedir. Bu iki hâlden birincisi ile ilgili olarak ihlal iddiaları başvuru formu ve eklerinden yeterince anlaşılırmaktaysa başvurunun ihlal iddialarının anlaşılmadığı gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı verilmesinin aşırı şekilci bir yaklaşım olabileceğini vurgulanmalıdır. İkinci durum ile ilgili olarak ise Anayasa Mahkemesinin dayanak belgeleri tamamlattırmak için başvuruculara eksiklik bildirim yazısı yazmadan ihlal iddialarının kanıtlanamadığı gerekçesiyle kabul edilemezlik kararı vermemesi gerektiği belirtilmelidir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ve AİHS'in ortak koruma alanı içerisinde yer alan bir hakkın ihlal edildiği iddiası hakkında yaptığı yüzeysel bir esas incelemesi neticesinde söz konusu hak yönünden bir ihlalin olmadığı açık olduğu sonucuna ulaşırsa yine açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermektedir. Anayasa Mahkemesi bir ihlalin olmadığı açık olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermeyi yaşam hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı gibi başvuru açısından önemli etkileri olan haklar yönünden çok az tercih etmekle birlikte bireysel başvuru kapsamındaki diğer bazı haklar yönünden ihlal kararı verilmesinin dahi tartışılabileceği bazı durumlarda açıkça dayanaktan yoksunluk kararı verebilmektedir. Anayasa Mahkemesinin kanun koyucunun dayanaktan yoksunluğun "açıkça" olmasına yaptığı vurguyu da dikkate alarak ilk bakışta yahut kısa bir esas incelemesi sonucunda bir ihlalin var olmadığı anlaşıldığı durumlarda açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermeyi tercih etmesi daha yerinde gözükmektedir. Bir başvurunun "açıkça dayanaktan yoksunluk" kararıyla neticelenmesi ile kabul edilebilirlik bulunarak "ihlal edilmediğine" kararıyla neticelenmesi arasında söz konusu başvurunun sonuçları yönünden önemli bir fark olmasa da kabul edilebilir bulunan başvurular iki üyeden oluşan Komisyonlar yerine beş üyeden oluşan Bölümler tarafından incelendiğinden kabul edilebilir başvurular daha kapsamlı bir esas incelemesine tabi tutulacaktır. Bu durumun ise başvurunun lehine olduğu muhakkaktır.

Anayasa Mahkemesi, başvuru tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olması hâlinde de açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermektedir. Kanun yolu şikâyeti niteliğinde ihlal iddiaları içeren başvurularda, çoğunlukla derece mahkemelerince delillerin eksik ve hatalı değerlendirildiği, hukuk kurallarının yanlış yorumlandığı ve uygulandığı, verilen kararın sonucunun adil olmadığı şeklinde şikâyetler

dile getirilmektedir. Anayasa Mahkemesini istinaf ya da temyiz organı görür şekilde formüle edilen bu şikâyetler, diğer açıkça dayanaktan yoksun olan şikâyetlerden farklı olarak niteliği gereği sadece adil yargılanma hakkı açısından söz konusu olabilir. Kural olarak bireysel başvuru yapılmadan önce idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının tüketilmesi zorunlu olduğundan, dolayısıyla Anayasa Mahkemesi önüne gelen hemen her başvuruda derece mahkemelerinin hukuk kurallarını yorumlamak ve delilleri değerlendirmek suretiyle verdiği bir karar bulunduğundan, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru konusu hakların kapsam ve niteliğini dikkate almadan başvurucu tarafından ileri sürülen iddiaların kanun yolu şikâyeti niteliğinde olduğu gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksunluk kararı vermemesi gerekir. Eğer yorumlanan veya uygulanan hukuk kuralı bireysel başvuru konusu bir ya da birkaç hak ile doğrudan ilgiliyse, yahut delillerin eksik ve hatalı değerlendirildiği iddiasının adil yargılanma hakkı kapsamındaki usule ilişkin güvencelerden biri ya da bir kaç ile ilişkilendirilerek ileri sürülmesi söz konusuysa yahut dava sonucunda verilen karar bireysel başvuru konusu haklardan biri ya da birkaçına müdahale niteliğindeyse ilgili hak ya da haklar yönünden bir inceleme yapılmalıdır. Aksi bir yaklaşım, hemen hemen her başvurunun kanun yolu şikâyeti niteliğinde ihlal iddiaları içerdiği gerekçesiyle açıkça dayanaktan yoksun bulunması sonucuna yol açabilecek potansiyele sahip gözükmektedir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'nın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımayan ve başvurucunun önemli bir zarara uğramadığı başvuruların da kabul edilemezliğine karar verebilir. Bir başvurunun anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterine dayanılarak kabul edilemez bulunabilmesi için *“anayasal önemden yoksunluk”* ve *“kişisel önemden yoksunluk”* şeklinde formüle edilebilecek iki farklı koşulu bir arada taşıması gerekir. Anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterinin uygulanması, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru kapsamındaki asıl işlevinin ne olduğu yahut ne olması gerektiği tartışmalarını beraberinde getirmektedir. Sübjektif işleve öncelik veren görüşe göre Anayasa Mahkemesinin asıl yapması gereken şey bireysel başvuruları inceleyip mağdur sıfatını taşıyan bireylere etkili bir giderim sağlamaktır. Objektif işleve öncelik veren görüş ise Anayasa Mahkemesinin insan hakları hukuku bakımından esaslı, yeni ve karmaşık başvurulara yoğunlaşması gerektiğini savunmaktadır. Anayasa Mahkemesi anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriterini uygularken objektif işlevden yahut sübjektif işlevden birine öncelik vererek dengeyi diğeri aleyhine olacak şekilde bozan bir uygulama içerisine girmekten ziyade her iki işlev arasında makul bir denge kurarak kararlar vermelidir. Anayasa Mahkemesi ayrıca

başvurucunun kişisel olarak önemli bir zararının bulunup bulunmadığı tespitini yaparken son derece hassas davranmalıdır.

EKLER

EK-A

BİREYSEL BAŞVURU FORMU

I- KİŞİSEL BİLGİLER

A- GERÇEK KİŞİLER İÇİN

BAŞVURUCUNUN

1- T.C. KİMLİK NUMARASI :

2- ADI:

3 - SOYADI :

4- CİNSİYETİ: ERKEK : KADIN :

5- UYRUĞU :

6- MESLEĞİ

7- DOĞUM YERİ VE TARİHİ

8- YAZIŞMA ADRESİ:

9- TELEFON NUMARASI VE ELEKTRONİK POSTA ADRESİ

a- EV :

b- İŞ :

c- CEP :

ç- ELEKTRONİK POSTA ADRESİ :

AVUKATININ

1- ADI:

2- SOYADI :

3- YAZIŞMA ADRESİ:

4- TELEFON NUMARASI VE ELEKTRONİK POSTA ADRESİ

a- EV :

b- İŞ :

c- CEP :

ç- ELEKTRONİK POSTA ADRESİ :

B- TÜZEL KİŞİLER İÇİN

BAŞVURUCUNUN

1- UNVANI :

2- ADRESİ :

TEMSİLE YETKİLİ KİŞİNİN

1- T.C. KİMLİK NUMARASI:

2- ADI:

3- SOYADI :

4- UYRUĞU :

5- MESLEĞİ

6- DOĞUM YERİ VE TARİHİ

7- YAZIŞMA ADRESİ:

8- TELEFON NUMARASI VE ELEKTRONİK POSTA ADRESİ

a- EV :

b- İŞ :

c- CEP :

ç- ELEKTRONİK POSTA ADRESİ :

AVUKATININ

1- ADI:

2- SOYADI :

3- YAZIŞMA ADRESİ:

4- TELEFON NUMARASI VE ELEKTRONİK POSTA ADRESİ

a- EV :

b- İŞ :

c- CEP :

ç- ELEKTRONİK POSTA ADRESİ :

II- AÇIKLAMALAR

A- Kamu gücünün işlem, eylem ya da ihmeline dair olayların tarih sırasına göre özeti:

B- Bireysel başvuru kapsamındaki haklardan hangisinin hangi nedenlerle ihlal edildiği ve buna ilişkin gerekçeler ve delillere ait özlü açıklamalar:

C- Başvurucunun güncel ve kişisel bir temel hakkının doğrudan zedelendiği iddiasının açıklanması:

III- BAŞVURU YOLLARININ TÜKETİLDİĞİNE İLİŞKİN BİLGİLER

**A- Başvuru yollarının tüketilmesine ilişkin aşamalar:
AÇIKLAMA:**

B- Başvuru yollarının tüketildiği veya başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarih:

1- KARARI VEREN MAHKEME/MERCİİ/ MAKAM :

2- KARARIN TARİHİ VE SAYISI:

3- TEBLİĞ VEYA ÖĞRENME TARİHİ :

C- Başvuru mazeret nedeniyle süresi içinde yapılamamışsa buna dair açıklamalar:

1- MAZERET NEDENİ :

AÇIKLAMA:

2- MAZERETİN BAŞLANGIÇ VE BİTİŞ TARİHİ

a- BAŞLANGIÇ TARİHİ :

b- BİTİŞ TARİHİ :

3- MAZERETE İLİŞKİN BELGELER :

AÇIKLAMA:

IV- DİĞER BİLGİLER

A- Başvurucunun Anayasa Mahkemesi önünde devam eden bir başka başvurusu varsa numarası:

B- Başvurucunun kamuya açık belgelerde kimliğinin gizli tutulması talebi ve bunun gerekçesi:

1-TALEBİ YOK :

2-TALEBİ VAR :

GEREKÇESİ :

AÇIKLAMA:

V- SONUÇ TALEPLERİ

AÇIKLAMA:

Bu başvuru formunda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu; formda belirtilen bilgilerde, adreslerimde veya başvuruyla ilgili koşullarda herhangi bir değişiklik meydana geldiğinde Mahkemeye bildireceğimi beyan ederim.

Başvurucu :

Temsilcisi/Avukatı :

Tarih :

İmza :

EKLER

- 1- Yetki belgesi veya vekâletname
- 2- Başvuru harcımın ödendiğine dair belge
- 3- Nüfus cüzdanı örneği, başvuru yabancı ise geçerli kimlik belgesi
- 4- Tüzel kişilerde tüzel kişiliği temsile yetki belgesi
- 5- Kesin karar ya da işlemin tebliğ belgesi
- 6- Dayanılan belgelerin asılları ya da onaylı örnekleri
- 7- Tazminat talebi varsa uğranılan zarar ve miktarı ile buna ilişkin belgeler
- 8- Başvuru süresinde yapılamamışsa mazereti ispatlayan belgeler

Başvurucu ihlal iddiasına dayanak gösterilen belgelere erişememişse bunun nedenleri ve gerekçeleri

KAYNAKÇA

KİTAP VE MAKALELER:

ALGAN Bülent, *Bireysel Başvurularda Açıkça Dayanaktan Yoksunluk Kriterinin Anayasa Mahkemesi Tarafından Yorumu ve Uygulanması*, AÜHFD, 63 (2), 2014.

ALİEFENDİOĞLU Yılmaz, *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, Yetkin Yayınları, Ankara, 1996.

ALTINKÖK Serhat, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 35 § 3 (b) Maddesinde Yer Alan Yeni Kabul edilebilirlik Ölçütü: “Önemli Zarar”*, AÜHFD, 62 (2), 2013.

ARDEN Lady, *“Medyanın Özel Alana Müdahalesi ve İnsan Hakları: Denge Gözetmek” İfade Özgürlüğü*, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başkanı Nicolas Bratza’ya İthafen Kaleme Alınmış Makaleler, Türk Yargısının İfade Özgürlüğü Konusunda Kapasitesinin Güçlendirilmesi AB-AK Ortak Projesi, 2012.

ARSLAN ÖNCÜ Gülay, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2011.

ATASOY Hakan, *Türk Hukukunda Bireysel Başvuru Yolu*, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 9, 20 Nisan 2012.

AYBAY Rona, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları 2011, TBB İnsan Hakları Merkezi Yayını, Ankara, 2011.

AYBAY Rona, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Konusunda Bazı Genel Gözlemler ve 14. Protokol*, TBB Dergisi, Sayı: 88, 2010.

BAHADIR Oktay, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Yaşama Hakkı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.

BARIN Taylan, *Bankalarda Unutulan Mevduat ve Sair Kıymetlerin Zamanaşımına Uğramasının Hukukun Genel İlkelerine ve Anayasaya Aykırılığı*, TBB Dergisi 2016 (122).

- BİLİR Faruk, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Bireysel Başvurularda Önemli Bir Zarara (Önemli Bir Dezavantaja Uğrama) Kriteri*, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16 (Özel Sayı I), 2014.
- BOZKURT Enver / KÜTÜKÇÜ M.Akif / POYRAZ Yasin, *Devletler Hukuku*, Yetkin Yayınları, Gözden geçirilmiş 7. Baskı, Ankara, 2012.
- ÇAYAN Gökhan, *Adil Yargılanma Hakkı*, Legal Yayıncılık, 2016.
- ÇELİK Yeşim, *Türk Hukukunda Bireysel Başvuru ve Anayasa Mahkemesi Uygulaması*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.
- ÇINAR İbrahim, *Bireysel Başvurunun İncelenmesi Sonucu Verilen Karar Türleri ile 2012 Yılında İdari Yargı Alanında Yapılan Bireysel Başvurularda Verilen Kararların Değerlendirilmesi*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/155590>
- ÇİFTÇİOĞLU Cengiz Topel, *Yaşama Hakkı*, TBB Dergisi 2012 (103).
- DOĞRU Osman, “*Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvurularda Nitelendirme Yetkisi*” *Haşim Kılıç'a Armağan Cilt 1*, Editörler: ÇOBAN Ali Rıza / GÜLENER Serdar / SAĞLAM Musa / EKİNCİ Hüseyin, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015.
- DOĞRU Osman, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi*, Legal Yayıncılık, 2013.
- DOĞRU Osman, Osman Doğru tarafından Bireysel Başvuru Yuvarlak Masa Toplantıları kapsamında yapılan 13 Aralık 2011 tarihli sunum, *Bireysel Başvuru Yuvarlak Masa Toplantıları 1. Cilt*, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2013.
- DOĞRU Osman / NALBANT Atilla, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar 1. Cilt*, Şen Matbaa, 2012.
- DURMAZ Cüneyt, “*Esasa İlişkin Kabul Edilemezlik Sebepleri*”, *Bireysel Başvuru İnceleme Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi*, Editör: SAĞLAM Musa, Şen Matbaa, 2013.

DURŞUN Halil İbrahim, *Bireysel Başvuru Mekanizmasının Kabulü Sonrasında Genel Mahkemelerin İnsan Hakları Konusundaki Rolü ve Bu Bağlamda Anayasa'nın 90. Maddesinin 5. Fıkrası*, TBB Dergisi 2014 (112).

EKİNCİ Hüseyin / SAğLAM Musa, *Sorularla Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*, Anayasa Mahkemesi yayınları, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2014.

ERDOğAN, Mustafa; *Anayasal Demokrasi*, Siyasal Kitabevi, 8. Baskı, Ankara, 2010

GEMALMAZ H. Burak, *Aihm Yargısında Yeni Dönem: Protokol No. 14'le Getirilen Yeni Kabul edilebilirlik Ölçütünün Uygulanmasına Eleştirel Bakış*, MHB, Yıl 31, Sayı: 1, 2011.

GEMALMAZ Mehmet Semih, *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş Cilt 2*, Legal Yayıncılık, genişletilmiş ve güncelleştirilmiş 8. Bası, 2012.

GÖKCAN Hasan Tahsin, *"Türk Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Kapsamında Makul Sürede Yargılanma Hakkı" Haşim Kılıç'a Armağan Cilt 1*, Editörler: ÇOBAN Ali Rıza / GÜLENER Serdar / SAğLAM Musa / EKİNCİ Hüseyin, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015.

GÖZTEPE Ece, *Anayasa şikâyeti*, AÜHF yayınları No: 530, AÜHF Döner Sermaye Yayınları No: 45.

GÖZÜBÜYÜK şeref / GÖLCÜKLÜ Feyyaz, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*, Turhan Kitabevi, 11. Ek Protokola göre hazırlanıp genişletilmiş 8. Baskı, Ankara, 2009.

HAMDEMİR Berkan, *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru*, Seçkin Yayıncılık, 2015.

HARRIS D.J. / O'BOYLE M. / BATES E.P. / BUCKLEY C.M., *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, şen Matbaa, Ankara, 2013.

İNCEOğLU Sibel, *İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasa –Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme-*, Bölüm 5: *Adil Yargılanma Hakkı*, Yüksek

Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi
Ortak Projesi, (Editör: İNCEOĞLU Sibel) Şen Matbaa, 2013.

İNCEOĞLU Sibel, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*,
Beta Basım A.Ş., Tıpkı Dördüncü Bası, İstanbul, 2013.

İŞGÖREN Ali, *Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, Seçkin Yayıncılık,
Üçüncü Baskı, Ankara, 2016.

KALABALIK Halil, *İnsan Hakları Hukuku*, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 3. baskı,
Seçkin Yayıncılık, 2013.

KANADOĞLU Korkut, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*, On İki Levha Yayıncılık,
İstanbul, 2015.

KAPLAN Recep / TURAN Hüseyin / ŞİMŞEK Aydın, *Anayasa Mahkemesine Bireysel
Başvuru Sisteminin Desteklenmesi Ortak Projesi kapsamında hazırlanan Bireysel
Başvuru Kişi Hürriyeti ve Güvenliği Hakkı Seçme Kararlar*

KARAMAN Ebru, *Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Yolu*, On İki
Levha Yayınları, İstanbul, 2013.

KARAN Ulaş, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi
Yayınları, İstanbul, 2015.

KAYA Köroğlu, *Cezai Konularda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru*, Seçkin
Yayıncılık, Ankara, 2014.

KELLER Helen / FİSCHER Andreas / KÜHNE Daniela, *Debating the Future of the
European Court of Human Rights after the Interlaken Conference: Two
Innovative Proposals*, The European Journal of International Law Vol. 21 No: 4.

KILINÇ Bahadır, *Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru Kurumu ve Türkiye
Açısından Uygulanabilirliği*, Anayasa Yargısı sayı: 25, Anayasa Mahkemesi
Yayınları, Ankara, 2008.

KOMMERS Donald P. / MİLLER Russell A., *The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany*, Duke University Press, Third Edition, revised and expanded, London, 2012.

KURU Baki / ARSLAN Ramazan / YILMAZ Ejder, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, Değiştirilmiş 20. Baskı, Ankara, 2009.

KÜÇÜK Salim, “*Açıkça Dayanaktan Yoksunluk*”, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri*, Editörler: TURAN Hüseyin / KAPLAN Recep, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015.

MELLINGHOF Rudolf, *Federal Almanya Cumhuriyeti'nde Anayasa Şikâyeti*, Anayasa Yargısı 26, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2009.

MOLU Benan / DEMİR GÜRSEL Esra / KURT Gülşah / DİNÇER Hülya / KIVILCIM Zeynep, *Üniversitelerde Disiplin Soruşturmaları: Öğrencilerin İfade ve Örgütlenme Özgürlüğü*, On İki Levha Yayıncılık, 2013.

ÖNCÜ Mehmet, *Bireysel Başvuruların AİHM Tarafından Usulden İncelenmesi ve Dördüncü Dereceden Şikâyetler*, *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşunun 50. Yılına Armağan*, Editörler: ALTAN Alparslan / YILDIRIM Engin / TERCAN Erdal / TÜLEN Hikmet / ÇOBAN Ali Rıza, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2012.

ÖZBEY Özcan, *Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.

PEKEL Abdulkadir, *Aile Hayatına Saygı Hakkı*, Liberte Yayınları, 2016.

SAĞLAM Musa, “*Anayasal Önem ve Önemli Bir Zarar Kriteri*”, *Bireysel Başvuru İncelemeleri 1*, Editörler: SAĞLAM Musa / GÜLENER Serdar / KAPLAN Recep, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2013.

SANDHOLTET Stine Irene Mikkelsen, *Manifestly Ill-Founded Its development, its drawbacks and benefits, and its role in the future of the European Court of Human Rights*, Master Tezi,

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/39590/726.pdf?sequence=7&isAllowed=y>

SAVCI Bahri, *Yaşam Hakkı ve Boyutları*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:449, İnsan Hakları Merkezi Yayınları No: 1, Ankara, 1980.

SÜRÜCÜ A. Sinan, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türkiye’de Tutuklama*, Seçkin Yayıncılık, 2010.

ŞAHBAZ İbrahim, *Anayasa’da Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği*, Adım Yayıncılık, 1994.

ŞİRİN Tolga, *Türkiye’de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme*, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2013.

ŞİRİN Tolga, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Bireysel Başvuru Hakkı*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.

TEZCAN Durmuş / ERDEM Mustafa Ruhan / SANCAKDAR Oğuz / ÖNOK Rifat Murat, *İnsan Hakları El Kitabı*, Seçkin Yayıncılık, Üçüncü Baskı, Ankara, 2010.

TÖGEL Akif, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Kanun Kavramı*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.

TURABİ Selami, *İfade ve Basın Özgürlüğü*, Adalet Yayınevi, 2016.

TURAN Hüseyin, “*Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru ve Başvuruların İncelenme Usulü*” *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri*, Editörler: TURAN Hüseyin / KAPLAN Recep, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2015.

TURAN Hüseyin, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı*, Adalet Yayınevi, 2016.

TURHAN Mehmet, *Anayasa Yargısının Demokratik Hukuk Devletindeki İşlevi ve Meşruluğu*, Anayasa Yargısı İncelemeleri 1, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2006.

TURİNAY Faruk, *Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesinin Anayasal Temelleri*, On İki Levha Yayıncılık, 2013.

URAL Sami Sezai, *Hak ve Özgürlüklerin Korunması Bağlamında Bireysel Başvuru*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.

UZUN Cem Duran, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu Başlarken Beklentiler ve Riskler*, Çankaya University Journal of Law, 9/1 (Mayıs 2012), <http://cujl.cankaya.edu.tr/9-1/03%20Uzun.pdf>

VİTKAUSKAS Dovydas / DİKOV Grigoriy, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Adil Yargılama Hakkının Korunması*, Avrupa Konseyi insan hakları el kitapları, Türkçeye Çeviren: Av. Serkan Cengiz, Şen Matbaa, 2013.

YILDIRIM ÇOBANOĞLU Revşan Deniz, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda Yeni Bir Kabul Edilebilirlik Kriteri: Anayasal Önem*, Türkiye Barolar Birliği Baro Birlik Dergisi, Sayı: 29, 2017.

ZENGİN Mehmet Ali, *Biyoloji Uygulamaları ve Tıbbi Müdahaleler Karşısında İnsan Haklarının Korunması*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.

ZENGİN Mehmet Ali, *Türk Hukukunda Bilgi Edinme Hakkının Sınırları*, Adalet Yayınevi, 2012.

AYM ve AİHM KARARLARI:

A:

Abbas Emre, B. No: 2014/5005, 6/1/2016

Abdullah Baybaşın, B. No: 2014/5161, 20/9/2017

Abdullah Öcalan, B. No: 2013/409, 25/6/2014

Abdulkadir Akan, 2014/2326, 18/5/2016

Abdulkadir Bolluk, B. No: 2013/5278, 15/4/2014

Abdulkadir Güneşdoğdu, B. No: 2013/6590, 21/1/2015

Abdulselem Tunç, B. No: 2013/6986, 5/11/2014

Abdulvahap Aydemir ve Yusuf Candemir, B. No: 2013/7349, 1/12/2015

Abdurrahim Balur, B. No: 2013/5467, 7/1/2016

Abubekir Yeşilkaya ve diğerleri, B. No: 2014/3973, 8/12/2016

Ada Deniz Acentalıkları ve Danışmanlık Ltd. Şti., B. No: 2013/6405, 15/12/2015

Adalet Mehtap Buluryer, B. No: 2013/5447, 16/10/2014

Adnan Kuşaksız, B. No: 2014/12395, 6/7/2017

Adomed Medikal İthalat İhracat ve Pazarlama Limited Şirketi, B. No: 2013/7909, 13/4/2016

Ahmet Acartürk, B. No: 2013/2084, 15/10/2015

Ahmet Bulut ve Ahmet Bulut, B. No: 2014/15696, 17/5/2016

Ahmet Çalışkan, B. No: 2014/11717, 4/11/2014

Ahmet Erbek, B. No: 2013/3197, 17/2/2016

Ahmet İsmail Onat, B. No: 2013/6714, 21/4/2016

Ahmet Sağlam, B. No: 2013/3351, 18/9/2013

Ahmet Seheryıldızı, B. No: 2013/2320, 3/2/2016

Ahmet Teyit Keşli (2), B. No: 2013/7496, 17/2/2016

Ahmet Türko, B. No: 2013/5949, 12/3/2015

Ahmet Uğur Balkaner, B. No: 2014/15237, 25/7/2017

Ahmet Yeter, B. No: 2014/5100, 16/2/2017

Ahmet Zeki Üçok, B. No: 2013/1966, 25/3/2015

Ahmet Zeki Üçok (2), B. No: 2015/6777, 7/12/2016

Akif İpek (2), B. No: 2013/9344, 30/3/2016

Aktif Elektrik Müh. İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti., B. No: 2012/855, 26/6/2014

Alba İnşaat Tic. Ltd. Şti., B. No: 2013/1313, 26/2/2015

Alican Akbaba, B. No: 2013/5046, 5/11/2015

Aligül Alkaya ve diğerleri, B. No: 2013/1138, 27/10/2015

Alırza Aksoy, B. No: 2013/4836, 9/3/2016

Ali Atlı, B. No: 2013/500, 20/3/2014

Ali Gürbüz, B. No: 2013/724, 25/6/2015

Ali İlhan Bayar, B. No: 2013/725, 19/11/2014

Ali Kemal Renklioğlu, B. No: 2012/171, 12/2/2013

Ali Karakeçili, B. No: 2013/1335, 6/2/2014

Ali Pala, B. No: 2013/3056, 14/10/2015

Ali Rıza Telek, B. No: 2013/2630, 30/12/2014

Ali Sarıpınar (2), B. No: 2013/6186, 9/3/2016

Ali Suat Ertosun, B. No: 2013/1047, 15/4/2015

Ali Zeki Irmak, B. No: 2014/15990, 16/2/2017

Alpaslan Atalay ve Menderes Dinler, B. No: 2014/3994, 15/2/2017

Arif Güneş, B. No: 2012/837, 5/3/2013

Arif Sarıgül, B. No: 2013/8324, 23/2/2016

Arman Mazman, B. No: 2013/1752, 26/6/2014

Asım Yönelmi ve diğlerleri, B. No: 2014/8591, 6/4/2017

Aslan Faruk Toprak, B. No: 2013/2957, 24/3/2016

Ata Türkeri, B. No: 2013/6057, 16/12/2015

Atila Oğuz Boyalı, B. No: 2013/99, 20/3/2014

Aycan Özdoğan, B. No: 2013/4841, 25/2/2015

Aydın Yavuz ve diğlerleri, B. No: 2016/22169, 20/6/2017

Aydın Öner, B. No: 2014/13415, 13/7/2016

Aynur Özdemir ve diğlerleri, B. No: 2013/2453, 24/3/2016

Aysun Toka, B. No: 2013/2364, 7/3/2014

Ayşe Hülya Potur, B. No: 2013/8479, 6/2/2014

Ayşe Kadayıf ve diğlerleri, B. No: 2014/6229, 8/12/2016

Ayşedudu Özkan ve diğlerleri, B. No: 2013/2008, 5/11/2015

Ayşegül Sevingin ve Tuğrul Sevingin, B. No: 2014/20165, 19/7/2017

Aziz Ağırılı, B. No: 2013/1377, 25/3/2015

A.Ö.G., B. No: 2013/1227, 9/3/2016

A.Ş. ve diğlerleri, B. No: 2014/14438, 22/3/2017

A.T., B. No: 2013/8482, 7/7/2015

Az. B., B. No: 2013/560, 16/4/2015

B:

Bağı Akay ve diğlerleri, B. No: 2014/5101, 22/6/2017

*Balkan Sigorta Aracılık Hizmetleri Ticaret ve Limitet Şirketi ve Kırıkkale
Sigorta Aracılık Hizmetleri Ticaret ve Limitet Şirketi, B. No:
2014/4832, 25/10/2017*

Ballıdere Belediye Başkanlığı, B. No: 2012/1327, 12/2/2013

Baran Karadağ, B. No: 2014/12906, 7/5/2015

Bayram Metin, B. No: 2013/3088, 21/1/2015

Bayram Yusuf Aslan, B. No: 2013/4395, 10/6/2015

Bekir Coşkun, B. No:2014/12151, 4/6/2015

Bekir Yazıcı, B. No: 2013/3044, 17/12/2015

Bubo Çelik, B. No: 2013/3954, 26/2/2015

Burak Candeğer, B. No: 2013/9139, 15/12/2015

Burak Döner, B. No: 2012/521, 2/7/2013

Burak Günay, B. No: 2013/6217, 26/2/2015

Burak Levent Kaya, B. No: 2013/100, 6/10/2015

Burhanettin Yalçın, B. No: 2013/2578, 8/9/2015

Büğdüz Köyü Muhtarlığı, B. No: 2012/22, 25/12/2012

Bülent Karataş, B. No: 2013/6428, 26/6/2014

Bülent Kaya, B. No: 2013/2941, 11/5/2016

Bülent Polat, B. No: 2013/7666, 10/12/2015

Büşra Çakaltarla ve diğerleri, B. No: 2014/5554, 6/4/2017

Büyük Birlik Partisi ve Saadet Partisi, B. No: 2014/8843, 10/12/2015

B.Ç., B. No: 2013/2349, 20/11/2014

B.U., B. No: 2013/2414, 6/1/2016

C:

Cahit Tekin, B. No: 2013/2744, 16/7/2014

Caner Kandırmaz, B. No: 2013/3672, 30/12/2014

Cemal amlı, B. No: 2013/2173, 4/2/2016

Cem Ateşkan, B. No: 2013/4694, 10/6/2015

Cem Burak Karataş, B. No: 2014/19152, 18/10/2017

Cem Furuncu, B. No: 2012/774, 10/12/2014

Cem Mermut, B. No:2013/7861, 16/4/2015

Cemal Bayseferoğulları (2), B. No: 2013/8474, 21/1/2016

Cengiz akar, B. No: 2013/7526, 20/11/2014

Cengiz Kahraman ve Kenan Özyürek, B. No: 2013/8137, 20/4/2016

Cengiz Topel elikoğlu, B. No: 2013/8049, 18/2/2016

Cihan Yeşil, B. No: 2013/8635, 6/5/2015

Cuma Doygun, B. No: 2013/394, 6/3/2014

C:

ağdaş Mühendislik Ltd. Şti. (2), B. No: 2013/3236, 6/5/2015

D:

Demir Dinipak, B. No: 2013/7983, 26/6/2014

Deniz Seki, B. No: 2014/5170, 25/6/2015

Denktaş Nakliyat Turizm Ltd. Şti., B. No: 2013/3963, 15/10/2015

Devran Duran, B. No: 2014/10405, 25/5/2017

Devrim Evin, B. No: 2013/2069, 20/2/2014

Diyaedin Alak, B. No: 2013/7122, 21/4/2016

Doğan Kasadolu (2), B. No: 2013/3985, 20/3/2014

Doğan Yüksekbağ ve diğerleri, B. No: 2014/1197, 13/9/2017

Doğubayazıt Ticaret ve Sanayi Odası, B. No: 2012/743, 5/3/2013

Dökmeci/Türkiye, B. No:74155/14, 6/12/2016

Cristiana Neuhofer, B. No: 2013/9580, 10/6/2015

Durmaz Oto. Petrol Ürünleri İnş. San. ve Tic. Ltd. Şti. (3), B. No: 2014/929, 10/6/2015

D.Ö., B. No: 2014/3977, 30/6/2016

E:

Efendi Yaldız, B. No: 2013/1202, 25/3/2015

Ejder Özkaya, B. No: 2013/2228, 15/4/2014

Elif Güneş Yıldırım, B. No: 2014/12391, 5/4/2017

Elif Kaya, B. No: 2014/266, 6/4/2017

Elif Mutlu ve Ferhat Mutlu, B. No: 2013/3711, 7/1/2016

Elife Berktaş, B. No: 2013/4684, 19/11/2015

Emek Yapı Yat. İnş. Tic. Ltd. Şti., B. No: 2014/19521, 5/12/2017

Emin Aydın, B. No:2013/2602, 23/1/2014

Emine Demir Özden, B. No: 2014/13769, 22/11/2017

Emine Rezzan Aydınoğlu, B. No:2013/8396, 11/3/2015

Emsan Öner, B. No: 2013/1504, 3/2/2016

Enes Topuz, B. No: 2014/801, 18/5/2016

Enes Ulu, B. No: 2014/16751, 20/9/2017

Engin Atabey, B. No: 2013/8777, 16/12/2015

Engin Demir, B. No: 2013/2947, 17/12/2015

Ender İmrek, B. No: 2014/5236, 5/4/2017

Ercan Kanar, B. No: 2013/533, 9/1/2014

Ercan Tosun ve diğerleri, B. No: 2013/5934, 26/2/2015

Erdal Önder, B. No: 2014/4777, 22/1/2015

Erdal Korkmaz ve diğerleri, B. No: 2013/2653, 18/11/2015

Erdem Gül ve Can DüNDAR, B. No: 2015/18567, 25/2/2016

Erdener Demirel, B. No: 2013/1869, 2/12/2015

Erdoğan Ayhan Kit, B. No: 2013/9302, 17/9/2014

Eren Kayaalp ve diğerleri, B. No: 2014/2433, 4/10/2017

Erler Yapı Malzeme A.Ş., B. No: 2013/5019, 7/1/2016

Ersel Turhan, B. No: 2014/1191, 17/5/2016

Ersin Ekmekçi ve Sinan Ekmekçi, B. No: 2013/6068

Esma Başbakkal, B. No: 2012/1128, 8/5/2014

Esma Fatıma Kızılsu ve Rukiyye Erva Kızılsu, B. No: 2013/7246, 23/3/2016

Esra Nur Özbey, B. No: 2013/7443, 20/5/2015

Eyyüp Boynukara, B. No: 2013/7842, 17/2/2016

E.Ş., B. No: 2014/682, 19/11/2014

F:

Faik Deniz Şar, B. No: 2014/1643, 4/11/2014

Faik Gümüş, B. No: 2012/603, 20/2/2014

Faris Aslan, B. No: 2014/1026, 20/5/2015

Faruk Akça, B. No: 2013/2769, 20/11/2014

Faruk Karadavut, B. No: 2013/8998, 6/1/2016

Fatih Birol ve Remziye Birol, B. No: 2013/19, 7/3/2014

Fatih Hilmioğlu, B. No: 2014/648, 18/9/2014

Fatih Özgüner, B. No: 2013/6358, 4/11/2015

Fatih Taş, B. No: 2013/1461, 12/11/2014

Feridun Karaköylü, B. No: 2013/4454, 15/10/2014

Ferruh İlvan, B. No: 2013/1648, 16/7/2014

Fevzi Kayacan (2), B. No: 2013/2513, 21/4/2016

Feyzi İşbaşaran, B. No: 2014/19529, 21/9/2017

Figen Güneştaş ve diğerleri, B. No: 2014/18376, 26/10/2017

Fikri Erdoğan ve diğerleri, B. No: 2013/9032, 5/11/2014

Fikriye Aytin ve diğerleri, B. No: 2013/6154, 11/12/2014

Firas Aslan ve Hebat Aslan, B. No: 2012/1158, 21/11/2013

Fulpet Akaryakıt Tic. ve San. Ltd. Şti., B. No: 2013/1834, 25/2/2015

F.A. ve M.A., B. No: 2013/655, 20/1/2016

F.N.G., B. No: 2014/11928, 21/6/2017

G:

Gagliano Giorgi/İtalya, B. No: 23563/07, 6/3/2012

Galip Öğüt, B. No: 2014/5863, 1/3/2017

Garanti Bankası A.Ş., B. No: 2013/4553, 16/4/2015

Genomed Sağlık Hizmetleri Anonim Şirketi, B. No: 2013/1210, 26/6/2014

Gökhan Yılmaz, B. No: 2013/2130, 21/4/2016

Güher Ergun ve diğerleri, B. No: 2012/13, 2/7/2013

Gülbu Özgüler, B. No: 2013/7979, 11/11/2015

Güllüzar Erman, B. No: 2012/542, 4/11/2014

Gülşen Bozkurt, B. No: 2013/4211, 1/12/2015

Gümüşdere İnşaat Ticaret ve Sanayi A.Ş., B. No: 2013/5016, 16/4/2015

Günay Dağ ve diğerleri, B. No: 2013/1631, 17/12/2015

Gürhan Nerse, B. No: 2013/5957, 30/12/2014

Gürol Doğan, B. No: 2013/2642, 17/9/2014

Güzide Defne Samyeli, B. No: 2014/4399, 21/9/2016

H:

Hacer Kahraman, B. No: 2013/7935, 20/4/2016

Hacı Kılıç, B. No: 2013/7840, 10/3/2016

Hacı Altürk, B. No: 2013/5223, 8/9/2015

Hakan Atmaca, B. No: 2013/7871, 4/11/2015

Hakan Erdoğan, B. No: 2013/9481, 24/3/2016

Hakan Yıldız, B. No: 2014/8804, 1/12/2016

Hakkı İlker Yaşar ve Birgün Yayıncılık ve İletişim Tic. A.Ş. Başvurusu (2), B.
No: 2014/12902, 20/9/2017

Halil Atabey, B. No: 2013/3771, 16/10/2014

Halil İbrahim Aydın ve diğerleri, B. No: 2014/483, 19/11/2014

Halil Üstündağ, B. No: 2013/5062, 14/1/2014

Halim Yıldırım, B. No: 2013/1401, 16/10/2014

Halkevleri Derneği ve İlknur Birol, B. No: 2013/577, 30/6/2014

Hamit Çöklü, B. No: 2014/10299, 29/6/2016

Hamza Bozan, B. No: 2013/8917, 24/2/2016

Hamza Buğdaci, B. No: 2013/1858, 3/2/2016

Hamza Küçük, B. No: 2013/7400, 5/11/2015

Hanefti Avcı, B. No: 2013/2814, 18/6/2014

Hanım Kılıç ve diğerleri, B. No: 2013/1655, 4/11/2015

Harun Karataş, B. No: 2014/2610, 4/10/2017

Hasan Geçer, B. No: 2013/1326, 17/7/2014

Hasan Hüseyin Dal, B. No: 2013/2265, 16/10/2014

Hasan Kara, B. No: 2013/3170, 18/9/2014

Hasan Koç, B. No: 2014/6506, 5/4/2017

Hasan Rahmi Özgenç, B. No: 2013/2418, 16/12/2015

Hasibe Duluklu, B. No: 2014/10249, 13/4/2016

Hatice Gizem Dağcı ve Sevin Gül Dağcı, B. No: 2013/3438, 17/9/2014

Hatice Kara, B. No: 2013/3180, 13/4/2016

Hayati Kaytan, B. No: 2014/19527, 16/11/2016

Haydar Kahraman, B. No: 2014/6787, 19/11/2014

Hayrettin Aktaş, B. No: 2013/1205, 17/9/2013

Hayrettin Bülent Tarakçıoğlu, B. No: 2013/4559, 23/3/2016

Hebat Aslan ve Firas Aslan/Türkiye, B. No: 15048/09, 28/10/2014

Hidayet Karaca, B. No: 2015/144, 14/7/2015

Hidayet Metin, B. No: 2014/7329, 6/4/2017

Hikmet Balabanoğlu, B. No: 2012/1334, 17/9/2013

Hikmet Kopar ve diğerleri, B. No: 2014/14061, 8/4/2015

Hilmi Yıldız, B. No: 2013/299, 4/2/2016

Hint Aseel Hayvanları Koruma ve Geliştirme Derneği ve Hikmet Neğuç, B. No: 2014/4711,
22/2/2017

Hurşit Çetin, B. No: 2013/2610, 6/10/2015

Hüdayi Ercoskun, B. No: 2013/6235, 10/3/2016

Hülya Doğan, B. No: 2014/5613, 18/5/2016

Hüsamettin Kemal Esiner, B. No: 2013/1949, 24/6/2015

Hüseyin Bıyık, B. No: 2013/8773, 20/1/2016

Hüseyin Demirdizen, B. No: 2014/11286, 21/9/2016

Hüseyin Kesici, B. No: 2013/3440, 20/4/2016

Hüseyin Özkıral, B. No: 2014/13399, 16/9/2015

Hüseyin Tunç Karlık ve Zahide Şadan Karlık, B. No: 2013/6587, 24/3/2016

Hüseyin Yelkenci, B. No: 2013/9706, 10/3/2016

İ:

İbrahim Akan, B. No: 2014/10628, 16/11/2016

İbrahim Can Kişi, B. No: 2012/1052, 23/7/2014

İbrahim Kızılkaya, B. No: 2014/2517, 5/4/2017

İbrahim Uysal, B. No: 2014/1711, 23/7/2014

İbrahim Yaşar Özgök, B. No: 2013/2175, 13/4/2016

İdris İsen, B. No: 2013/7171, 13/4/2016

İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, B. No: 2013/1430, 21/11/2013

İlhan Cihaner, B.No: 2013/5574, 30/6/2014

İlknur Yılmaz ve diğerleri, B. No: 2013/2651, 24/2/2016

İrfan Akkaya, B. No: 2012/69, 12/2/2013

İrfan Sarı, B. No: 2014/1397, 30/6/2014

İsa Reçber, B. No: 2013/4518, 21/1/2015

İsmail Aslan ve diğerleri, B. No: 2013/7197, 8/9/2015

İsmail Çevik, B. No: 2013/5727, 1/12/2015

İsmet Özkorul, B. No: 2013/7582, 11/12/2014

İsmet Zeynep Cantaş ve diğerleri, B. No: 2013/847, 22/6/2015

İzzettin Alpergin, B. No: 2013/385, 14/7/2015

İ.F.A., B. No: 2013/8564, 17/2/2016

İ.R.S. ve diğeri, B. No: 2013/7064, 6/4/2016

J:

Jakop Gabriel, B. No: 2013/2392, 15/4/2015

K:

Kadir Sağıdıç, B.No: 2013/6617, 8/4/2015

Kadri Şahin, B. No: 2013/5265, 10/6/2015

Kamil Çakır, B. No: 2013/997, 17/12/2014

Kamil Çakır (2), B. No: 2013/1125, 25/6/2015

Kamuran Çörtük, B. No: 2014/9817, 26/2/2015

Kamuran Reşit Bekir, B. No: 2013/8425, 24/3/2016

Karlis A. Ş., B. No: 2013/849, 15/4/2014

Kasım İlimoğlu, B. No: 2013/8136, 25/2/2015

Kazım Albayrak, B. No: 2014/3836, 17/9/2014

Kazım Yağız, B. No: 2013/3128, 18/11/2015

Kenan Ekşi, B. No: 2013/1262, 9/9/2015

Kenan Özteriş, B. No: 2012/989, 19/12/2013

Kenan Yıldırım ve Turan Yıldırım, B. No: 2013/711, 3/4/2014

Kınyas Kaya, B. No: 2013/1071, 10/3/2015

Kırmızı Gaa İnşaat Turizm Gıda Sanayi ve Tic. Ltd. Şti., B. No: 2013/2370, 11/12/2014

Koray Erdoğan, B. No: 2013/1989, 10/3/2016

Kristal-İş Sendikası, B. No: 2014/12166, 2/7/2015

Kumrişan Akkuş ve Sefer Akkuş, B. No: 2014/14672, 1/2/2017

Kutay Çakıroğlu, B. No: 2014/2523, 22/6/2015

Kürşat Eysel, B. No: 2012/665, 13/6/2013

K.A., B. No: 2014/13044 , 11/11/2015

K.V., B. No: 2014/2293, 1/12/2016

L :

Laleş Çeliker, B. No: 2013/8413, 21/4/2016

Levent Ersöz, B. No: 2013/5274, 16/7/2014

Levent Yanlık, B. No: 2013/1189, 18/11/2015

Leyla Onay, B. No: 2013/1762, 16/10/2014

Loizidou v. Türkiye, Başvuru No:15318/89, 23/3/1995

Lokman Gönül ve Mehmet Emin Girgin, B. No: 2013/2254, 15/10/2015

Lokman Sapan, B. No: 2013/723, 21/11/2013

M :

Mahmut Manbaki, B. No: 2012/731, 15/10/2014

Mansur Yavaş ve Cumhuriyet Halk Partisi, B. No: 2014/5425, 23/7/2014

Marcus Frank Cerny, B. No: 2013/5126, 2/7/2015

Mardin Süryani Katolik Kilisesi Vakfı, B. No: 2013/757, 13/6/2013

Mecnun Aksu, B. No: 2013/7208, 21/1/2016

Mehmet Akdoğan ve diğerleri, B. No: 2013/817, 19/12/2013

Mehmet Ali Akıl, B. No: 2013/2199, 20/1/2015

Mehmet Ali Bedir ve Tefik Günay, B. No: 2013/4073, 21/1/2016

Medeni Alpkaya, B. No: 2013/3078, 21/1/2016

Mehmet Arif Kuluç, B. No: 2013/1656, 16/7/2014

Mehmet Asım Hallaç, B. No: 2013/9039, 30/3/2016

Mehmet Ayata, B. No: 2013/2920, 7/7/2015

Mehmet Aydoğan ve Nufur Aydoğan, B. No: 2013/3775, 14/4/2016

Mehmet Baransu (2), B. No: 2015/7231, 17/5/2016

Mehmet Bayram, B. No: 2013/5963, 13/4/2016

Mehmet Çelebi Çalan (2), B. No: 2014/5674, 8/6/2017

Mehmet Çelik (2), B. No: 2015/899, 17/11/2016

Mehmet Deniz, B. No: 2013/2307, 10/3/2016

Mehmet Fatih Yiğit ve diğerleri, B. No: 2014/16838, 9/9/2015

Mehmet Fidan, B. No: 2014/14673, 20/9/2017

Mehmet Güzeloglu, B. No: 2014/3134, 7/5/2015

Mehmet Haberal, B. No: 2012/849, 4/12/2013

Mehmet Kaya ve diğerleri, B. No: 2013/6979, 20/5/2015

Mehmet Koray Eryaşı, B. No: 2013/6693, 16/4/2015

Mehmet Kurt, B. No: 2013/2552, 25/2/2016

Mehmet Orhan ve diğerleri, B. No: 2012/1258, 19/11/2014

Mehmet Reşit Arslan ve diğerleri, B. No: 2013/583, 10/12/2014

Mehmet Salih Demir, 2013/3165, 4/2/2016

Mehmet Siddık Güneşoğlu, B. No: 2014/7571, 12/7/2016

Mehmet Tabak, B. No: 2014/260, 18/5/2016

Mehmet Taşdemir, B. No: 2013/3436, 18/5/2016

Mehmet Turgut, B. No: 2013/2763, 9/3/2016

Mehmet Yiğiner, B. No: 2014/1944, 23/7/2014

Mehmet Yüzgeç, B. No: 2014/2282, 2/2/2017

Mehmet Zahit Şahin, B. No: 2013/4708, 20/4/2016

Melahat Sönmez, B. No: 2013/7528, 9/9/2015

Mesude Yaşar, B. No: 2013/2738, 16/7/2014

Mesut Çeki, B. No: 2013/6944, 24/3/2016

Mesut Kırçivaloğlu, B. No: 2014/13023, 11/3/2015

Metin Bayyar ve Halkın Kurtuluş Partisi, B. No: 2014/15220, 4/6/2015

Metin Durmaz, B. No: 2013/7764, 25/3/2015

Metin Sarıgöl, B. No: 2013/3287, 20/4/2016

Metin Yamalak (2), B. No: 2013/9450, 13/4/2016

Mohammed Aynosah, B. No: 2013/8896, 23/2/2016,

Muhammet Kaplan, B. No: 2013/1586, 18/9/2013

Muharrem Kılıç, B. No: 2012/1071, 11/3/2015

Muharrem Turgay Bozkurt, B. No: 2013/5557, 17/11/2014

*Muhittin Kaya ve Muhittin Kaya İnşaat Taahhüt Madencilik Gıda Turizm Pazarlama Sanayi
ve Ticaret Ltd. Şti., B. No: 2013/1213, 4/12/2013*

Mukadder Aksoy ve diğçerleri, B. No: 2013/2943, 14/4/2016

Muradiye Demirçelik, B. No: 2013/3331, 15/10/2015

Murat Atılğan, B. No: 2013/9047, 7/5/2015

Murat Karayel, B. No: 2013/5444, 6/1/2016

Murat Kaymaz, B. No: 2013/9689, 31/3/2016

Murat Kırboğa, B. No: 2013/2892, 20/11/2014

Murat Narman, B. No: 2012/1137, 2/7/2013

Musa Yılmaz Acar, B. No: 2013/1664, 16/7/2014

Mustafa Ali Balbay, B. No: 2012/1272, 4/12/2013

Mustafa Başer ve Metin Özçelik, B. No: 2015/7908, 20/1/2015

Mustafa Bülent Erten, B. No: 2012/649, 16/4/2013

Mustafa Ersen Erkal, B. No: 2013/4770, 16/4/2015

Mustafa Kahraman, B. No: 2014/2388, 4/11/2014

Mustafa Kıvrak, B. No: 2013/3175, 20/2/2014

Mustafa Kupal, B. No: 2013/7727, 4/2/2016

Mustafa Mehmet Günyeli, B. No: 2013/2436, 24/3/2016

Mustafa Özbey, B. No: 2013/8705, 23/3/2016

Mustafa Soyözen, B. No: 2014/4810, 23/3/2017

Mustafa Ünlü, B. No: 2013/735, 17/9/2014

Mustafa Yıldırım, 2013/8663, 30/3/2016

Muzaffer Kayacık, B. No: 2014/1255, 17/11/2014

Müge Polatkan ve Polkim Kimya San. Tic. Ltd. Şti., B. No: 2013/6564, 4/2/2016

Mülayim Vural ve Ramazan Vural, B. No: 2013/1675, 18/9/2014

Münür Ata, B. No: 2014/4958, 22/1/2015

Münür İçer, B. No: 2012/584, 12/3/2015

Mürsel Polat ve Nuriye Artuç, B. No: 2014/3470, 25/10/2017

Müslüm Turfan, B. No: 2013/2516, 18/11/2015

M.E., B. No: 2012/74, 5/3/2013

M.E., B. No: 2013/2661, 9/9/2015

M.I., B. No: 2012/1268, 30/12/2014

N:

Naci Karakoç, B. No: 2013/2767, 2/10/2013

Naz Aydemir, B. No: 2013/850, 19/12/2013

Nebahat Tanrıverdi, B. No: 2012/1313, 6/3/2014

Necati Gündüz ve Recep Gündüz, B. No: 2012/1027, 12/2/2013

Necip Tüfekçi ve diğerleri, B. No: 2013/4774

Necmettin Kaçar ve diğerleri, B. No: 2013/7098, 7/4/2016

Necmiye Çiftçi ve diğerleri, B. No: 2013/1301, 30/12/2014

Nejdet Atalay, B. No: 2014/184, 16/7/2014

Nejdet Sakaoğlu ve diğerleri, B. No: 2013/9404, 18/11/2015

Neriman Polat, B. No: 2012/1223, 5/11/2014

Nesin Kayserilioğlu (3), B. No: 2013/1581, 16/4/2013

Nevruz Bozkurt, B. No: 2013/664, 17/9/2013

Nevzat Albayrak ve diğerleri, B. No: 2013/9822, 22/6/2015

Nihat Özdemir, B. No: 2013/1997, 8/4/2015

Nilgün Halloran, B. No:2012/1184, 16/7/2014

Nuran Çıkar, B. No: 2014/10761, 13/9/2017

Nurettin Albayrak ve diğerleri, B. No: 2013/4809

Nurullah Efe ve Halkın Kurtuluş Partisi, B. No: 2017/20127, 7/6/2017

Nusret Yumrutaş, B. No: 2013/6355, 19/11/2015

N.A., B. No: 2013/8130, 21/4/2016

N.A., B. No: 2013/5076, 6/4/2016

N.B.B., B. No: 2013/5653, 3/3/2016

O:

Ogün Sönmez, B. No: 2013/3573, 2/12/2015

Oğuz Okuyucu, B. No: 2013/5576, 2/12/2015

Oğuz Tatiş ve diğerleri, B. No: 2013/4186, 15/10/2014

Oğuz Tiftikçier, B. No: 2013/2091, 4/11/2015

Oğuz Zengin, B. No: 2014/156, 4/10/2017

Oğuzhan Kozacıoğlu, B. No: 2013/4513, 24/6/2015

Oktay Çetinkaya, B. No: 2013/758, 21/1/2015

Ongun Yücel, B. No: 2013/6899, 20/4/2016

Onur Gür, B. No: 2012/828, 21/11/2013

Onurhan Solmaz, B. No: 2012/1049, 26/3/2013

Orhan Yüksel, B. No: 2013/604, 10/12/2015

Osman Bayrak, B. No: 2013/3803, 25/2/2015

Osman Gümüſcü, B. No: 2013/6440, 3/2/2016

Osman Konuktar, B. No: 2013/5670, 23/3/2016

Osman Özyurt, B. No: 2014/20559, 16/11/2016

Öcalan v. Türkiye, Başvuru No:46221/99, 12/5/2005

Ö:

Ömer Aybar, B. No: 2013/6974, 14/4/2016

Ömer Çoygun, B. No: 2013/3396, 22/6/2015

Ömer Osman Soylu, B. No: 2012/363, 5/3/2013

Ömer Topuz, B. No: 2013/6833, 3/4/2014

Ömür Kara ve Onursal Özbek, B. No: 2013/4825, 24/3/2016

Önder Akbulut, B. No: 2014/11237, 22/6/2017

Önder Atmaca ve diğ erleri, B. No: 2013/7449, 16/12/2015

Önder Şanlı, B. No: 2013/6176, 6/5/2015

Özcan Özsoy, B. No: 2014/5881, 15/2/2017

Özgür Sevgi Gör al Birinci, B. No: 2014/12112, 4/10/2017

Özkan Şen, B. No: 2012/791, 7/11/2013

Özlem Tuncel Kaya, B. No: 2013/8868, 10/3/2016

Öznur Çiçek Bildik, B. No: 2013/6595, 21/4/2016

Ö.Ç., B. No: 2013/9705, 30/3/2016

P :

Peyote Müzik Film Org. Tur. Gıda San. ve Tic. Ltd. Şti., B. No: 2013/9345, 7/7/2015

R :

Ramazan Biber, B. No: 2013/2568, 8/9/2014

Ramazan Kılıç ve Nurcan Fırat, B. No: 2013/2627, 4/11/2015

Ramazan Özlü, B. No: 2013/4187, 30/6/2014

Ramazan Tosun, B. No: 2012/998, 7/11/2013

Ramazan Yıldız, B. No: 2014/2354, 16/10/2014

Raziye Koçaş, B. No: 2014/16794, 12/1/2017

Remzi Durmaz, B. No: 2013/1718, 2/10/2013

Remezhan Orak ve diğerleri, B. No: 2013/2229, 3/2/2016

Rıda Boudraa, B. No: 2013/9673 , 21/1/2015

Rıdvan Bayram, B. No: 2013/1171, 9/9/2015

Rıfat Namık Akvardar, B. No: 2013/5015, 21/4/2016

R.V.Y. A.Ş., B. No:2013/1429, 14/10/2015

S :

Sadık Koçak ve diğerleri, B. No: 2013/841, 23/1/2014

Sadika Şeker, B. No: 2013/1948, 23/1/2014

Sahibe Çelik ve Necla Çelik, B. No: 2013/4899, 20/1/2016

Salahattin Özek, B. No: 2014/6978, 26/2/2015

Salih Karakoç, B. No: 2013/2954, 19/12/2013

Salih Reis, B. No: 2013/6461, 26/2/2015

Salih Söylemezoğlu, B. No: 2013/3758, 6/1/2016

Salih Ülgen ve diğerleri, B. No: 2013/6585, 18/9/2014

Saliha Bekiroğlu ve diğerleri, B. No: 2013/5691

Sami Özbil, B. No: 2012/543, 15/10/2014

Sebahat Tuncel, B. No: 2012/1051, 20/2/2014

Sebahat Tuncel (2), B. No: 2014/1440, 26/2/2015

Sebğatullah Altın, B. No: 2013/1503, 2/12/2015

Sedef Ural, B. No: 2013/5876, 4/6/2015

Selahattin Akyıl, B. No: 2012/1198, 7/11/2013

Selehattin Demir, B. No: 2014/6873, 22/6/2015

Selçuk Demir, B. No: 2014/9783, 22/1/2015

Selçuk Taşdemir, B. No: 2013/7860, 3/3/2016

Selim Berna Altay, B. No: 2013/8397, 16/10/2014

Selma Arıcan, B. No: 2013/7841, 21/5/2015

Sencer Başat ve diğerleri, B. No: 2013/7800, 13/6/2014

Serap Tortuk, B. No: 2013/9660, 21/1/2015

Sercan Pehlivan, B. No: 2013/2561, 5/11/2015

Serkan Acar, B. No: 2013/1613, 2/10/2013

Serkan Akbaş, B. No: 2013/2342, 21/1/2016

Serpil Kerimoğlu ve diğerleri, B. No: 2012/752, 17/9/2013

Sertaç Kılıçarslan, B. No: 2013/7090, 18/2/2016

Servet Saraçoğlu ve diğerleri, B. No: 2012/1281

Sevim Akat Eşki, B. No: 2013/2187, 19/12/2013

Seyfeddin Bahar, B. No: 2014/10204, 5/4/2017

Siddika Dülek ve diğerleri, B. No: 2013/2750, 17/2/2016

Sıtkı Güngör, B. No: 2013/5617, 21/4/2016

Sinan Çınkır, B. No: 2013/9751, 18/2/2016

Sinem Hun, B. No: 2013/5356, 8/5/2014

Sulhiye Arzu Saraç, B. No: 2014/12114, 13/9/2017

Suna Ökmen ve Dursun Bütüner, B. No: 2013/717, 20/4/2016

Suzi Alyüz, B. No: 2013/679, 20/4/2016

Süleyman Akbağ, B. No: 2014/15072, 24/6/2015

Süleyman Bağrıyanık ve diğerleri, B. No: 2015/9756, 16/11/2016

Süleyman Bargın, B. No: 2014/6096, 12/7/2016

Süleyman Demirbaş, B. No: 2014/1549, 13/7/2016

S.K., B. No: 2014/10839, 25/2/2015

S.S.A., B. No: 2013/2355, 7/11/2013

S.S. Metin Konut Yapı Kooperatifi, B. No: 2013/2181, 7/1/2016

S:

Şaban Karaman, B. No: 2013/5527, 13/4/2016

Şafi İçiğen, B. No: 2014/4319, 7/1/2016

Şahin Erol, B. No: 2013/2539, 7/7/2015

Şahin Karaman, B. No: 2012/1205, 8/5/2014

Şehnaz Ayhan, B. No: 2013/6229, 15/4/2014

Şenal Haylaz, B. No: 2013/3457, 25/2/2015

Şener Berçin, B. No: 2013/5516, 22/1/2015

Şengül Kayan, B. No: 2013/1614, 3/4/2014

Şükran Kasırğa, B. No: 2013/1238, 25/3/2015

T:

Tahir Canan, B. No: 2012/969, 18/9/2013

Tahir Gökatalay, B. No: 2013/1780, 20/3/2014

Tahir Gökatalay (2), B. No: 2013/3472, 10/3/2016

Tahir Laçin, B. No: 2013/7011, 5/11/2015

Tanışma/Türkiye, B. No: 32219/05, 17/11/2015

Tansel Çölaşan, B. No:2014/6128, 7/7/2015

Tansel Çölaşan (2), B. No: 2014/10279, 14/9/2017

Tahsin Erdoğan, B. No: 2012/1246, 6/2/2014

Targan Tolga Yungul, B. No: 2013/1386, 16/4/2015

Taylan Özgür Tor, B. No: 2013/2454, 12/3/2015

Tevfik Türkmen, B. No: 2013/9704, 3/3/2016

Tuğba Arslan, B. No: 2014/256, 25/6/2014

Tuncer Arıklı, B. No: 2013/2858, 23/3/2016

Tülay Şahin, B. No: 2013/1568, 8/5/2014

Tülin Soyhan, B. No: 2013/2212, 25/3/2015

Türkiye İş Bankası A.Ş., B. No: 2014/6192, 12/11/2014

T.A.A., B. No: 2014/19081, 1/2/2017

U:

Uğur Ayyıldız, B. No: 2012/574 , 6/2/2014

Ulaş Kaya ve Adnan Ataman, B. No: 2013/4128, 18/11/2015

Ulaş Lokumcu, B. No: 2013/7753, 27/10/2016

Ü:

Ünal Aslantürk, B. No: 2013/1876, 8/9/2015

Ünal Yıldırım, B. No: 2013/6776, 5/11/2014

V:

Vahibe Yılmaz, B. No: 2013/5202, 31/3/2016

Van Der Mussele/Belçika, 8919/80, 23/11/1983

Vatan Partisi, B. No: 2015/8764, 18/11/2015

Veli Özdemir, B. No: 2013/276, 9/1/2014

Veysel Demirtaş, B. No: 2013/1222, 20/4/2016

Veysel Kaplan, B. No: 2013/1830, 18/11/2015

Veysel Kara, B. No: 2014/12139, 5/10/2017

Veysel Tekin, B. No: 2013/5091, 21/4/2016

Veysi Atlı, B. No: 2014/2772, 23/3/2016

Volkan Aydın, B. No: 2013/9619, 15/12/2015

Vural Nasuhbeyoğlu, B. No: 2013/6146, 17/2/2016

Y:

Yağız Teks. ve Gıda Ürünleri Paz. Taah. San. ve Tic. Ltd. Şti., B. No: 2012/650 , 5/12/2013

Yahya Murat Demirel ve Hüsnü Barbaros Olcay, B. No: 2013/7996, 17/2/2016

Yaman Akdeniz ve diğerleri, B. No: 2014/3986, 2/4/2014

Yankı Bağcıoğlu ve diğerleri, B. No: 2014/253

Yasemin Balcı, B. No: 2014/8881, 25/7/2017,

Yasemin Ekşi, B. No: 2013/5486, 4/12/2013

Yaşar Bulut ve Hakan Akşam, B. No: 2014/5897, 25/2/2015

Yaşar Kaya, B. No: 2013/8694, 23/7/2014

Yaşar Yılmaz, B. No: 2013/6183, 19/11/2014

Yaşasın Aslan, B. No: 2013/1134, 16/5/2013

Yavuz Ateş, B. No: 2013/5412, 20/4/2016

Yavuz pehlivan ve diğerleri, B. No: 2013/2312, 4/6/2015

Youtube LLC Corporation Service Company ve diğerleri, B. No: 2014/4705, 29/5/2014

Yusuf Çabuk, B. No: 2013/8858, 23/3/2016

Yusuf Deniz Dilsizoğlu ve Aral Ali Ersin, B. No: 2013/4711, 16/12/2015

Yusuf Keskin ve Sefer Baysal, B. No: 2013/7806, 21/4/2016

Yusuf Nadas, B. No: 2013/9777, 12/1/2017

Yücel Yaşar, B. No: 2013/7199, 25/3/2015

Yüksel Baran, B. No: 2012/782, 26/6/2014

Z:

Zafer Dinç, B. No: 2013/9100, 20/1/2016

Zafer Öztürk, B. No: 2012/51, 25/12/2012

Zahide Karaöz, B. No: 2014/776, 12/3/2015

Zekayi Çelebi, B. No: 2014/5633, 18/5/2016

Zekiye Aktay ve diğerleri, 2013/8415, 17/2/2016

Zübeyit Kaya, B. No: 2013/7674, 21/5/2015

Zübeyt Çiftçi, B. No: 2013/7900, 19/11/2015

Anayasa Mahkemesi Genel Kurul kararı, E.1999/68, K.1999/1, K.T. 6/1/1999

Anayasa Mahkemesi Genel Kurul kararı, E.2011/150, K.2013/30, K.T. 14/2/2013

Anayasa Mahkemesi Genel Kurul kararı, E.2006/21, K.2006/38, K.T. 13/3/2006

Anayasa Mahkemesi Genel Kurul kararı, E. 2005/55, K. 2006/4, K.T.5/1/2006

Anayasa Mahkemesi Genel Kurul kararı, E.2010/69, K.2011/116, K.T. 7/7/2011

Anayasa Mahkemesi Genel Kurul kararı, E.2003/38, K.2005/63, 12/10/2005

Anayasa Mahkemesi Genel Kurul kararı, E.1963/16, K.1963/83, K.T. 8/4/1963

Anayasa Mahkemesi Genel Kurul kararı, E.1988/34, K.1989/26, K.T. 21/6/1989

Anayasa Mahkemesi Genel Kurul kararı, E.2011/58, K.2012/70, K.T. 17/5/2012

Anayasa Mahkemesi Genel Kurul kararı, E.2004/25, K.2008/42, K.T. 17/1/2008

